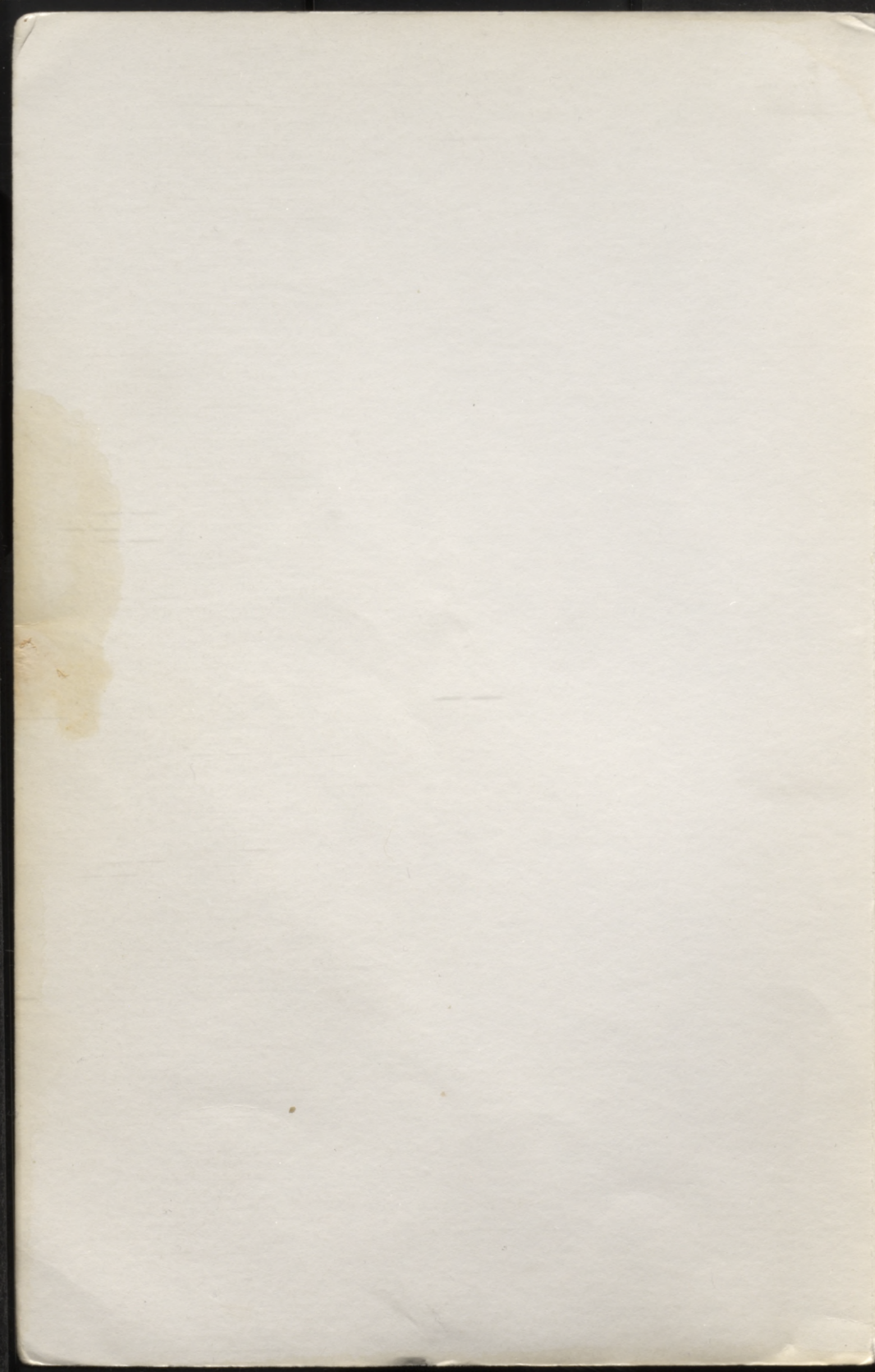

VALIJA JANKEVICA

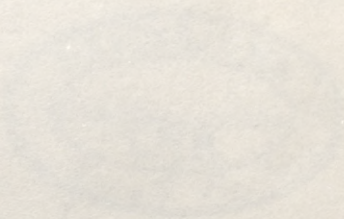

*No Arlavas
līdz
Nujorkai*

Gauja

THE NEW YORK
LIBRARY

NEW YORK

1850

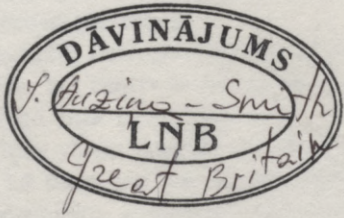
252292

2004-4
L 56

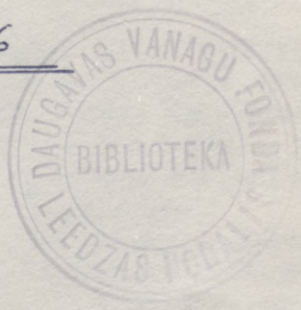
4
9

Valija Jankevica

**NO ĀRLAVAS
LĪDZ ŅUJORKAI**

N° 2276

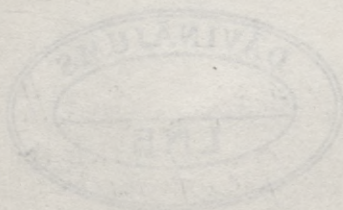
Gaujas apgāds

1 ————— 9 8 7

B-1

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0304019404

12. 1972

Lielajā dzīvē

Nevaru teikt, ka es tieši dzīvē būtu iešūpota 1931. gada vasarā, kad saņēmu Izglītības ministrijas Skolu departamenta atsūtīto apliecību par pamatskolas skolotājas tiesību piešķiršanu. Leci nu iekšā dzīvē, to taču vēlējās Skolu departamenta direktora vietnieks, kas bija parakstījis apliecību.

Ko lai nu daru? Līdz šim pati biju gājusi skolā gadu pēc gada. Šis ceļš izbeidzās, kad citi mani bija vadījuši un mācījuši vērpt dzīves pavedienu. Nu man bija tiesības kļūt pašai par savas dzīves tālāku veidotāju. Bet kur un kā? Atbilde it kā būtu zināma — par skolotāju! Bet — kur? Tas nav tik viegli atbildams, jo mūsu zemē, tāpat kā visā pasaulē šajos gados valdīja depresijas slogs. Bija maz cerību, ka skolotāju statuss palielinās.

Pagaidām dzīvoju Ārlavas muižā. Muižas zeme sadalīta jaun-saimniecībās, bet centrs ar pili un muižas ēkām atstāts baronietei fon Līvenai. Viņa bija izrentējusi trešo daļu savas zemes manai mātai Līnai un viņas vīram Aseram, jo pašai bija grūti visu zemi apstrādāt. Lielmāte, kā baronieti pa vecam dēvējām, algoja muižkungu, dārznieku, modernieku, staļļmeistaru un dažus kalpus. Par muižkungu bija kāds pajauns vācietis. Vēlāk šis jaunais muižkungs kļuva Līvenas likteņa grozītājs.

Pie muižas piederēja arī stērķeļu un sīrupa fabrika. To pārzināja un vadīja muižas kalējs Mucenieks, kas bija precējies ar manu skolas biedreni Brusubārdu Emmu. Fabrikas vadītājs bija pieņēmis manu jaunāko brāli sev par palīgu, ierādot viņam sīrupa vārīšanu. Tā nu arī es biju savas vecās pamatskolas tuvumā, jo Popervāles skola bija tikai apm. viena kilometra attālumā no Ārlavas muižas.

Aizgāju uz savu bijušo skolu. Pie pamatskolas bija nodibināts jauniešu pulciņš, kuņam arī es pievienojos. Salastjāmies svētdienās, dziedājām korī vai arī gatavojām kādu teātra izrādi. Korī vadīja Popervāles pamatskolas pārzinis Štrauss. Viņš bija 'Vilku' saimnieka dēls, precējies ar skolotāju rīdzinieci Loniju Pūri. Abi bija mani bijušie skolotāji tāpat kā skolotāja Groskopfa.

Valija (autore) 3 gadu vecumā ar saviem vecākiem, 3 māsām
un brāli.

Talsu vidusskolas trešās klases audzēkņi. Trešajā rindā otrā no kreisās Valija.

Valijas iesvētīšanas dienas fotografija. 1927. g. vasarā pēc
skolas beigšanas.

Popervāles pamatskolas bij. skolnieku pulciņa koris 1932. g. 5. febr. Zemē uz grīdas no kreisās otrā, grām. autore. Kora vadītājs, pārzinis Strauss — augšējā rindā trešais no labās puses.

Skolotājas Valijas (pirmajā rindā vidū), otrās klases audzēkņi Popervāles pamatskolā 1933. g. pavasarī.

Popervāles pamatskolas audzēkņi ar skolotājiem 1933. g. pavasarī. Otrā rindā vidū no kreisās: skolotāji
— Āboliņš, šīs grāmatas autore, Groskopfa kundze, pārzinis Štrauss ar kundzi.

Paņēmu reiz līdz savu skolotājas apliecību parādīšanai. Pārzinis Štrauss, to apskatījis, izteicās ļoti atzinīgi. Viņiem derētu kāds palīgspēks. Sešu klasu pamatskolā pietiktu darba arī pieciem skolotājiem, jo tur strādāja vēl arī skolotājs Āboliņš no Inčukalna. Bet kā izkārtot manu pieņemšanu skolas darbā? Štrauss redzēja, ka esmu nospiesta un drošināja — pieprasīšot Talsu apriņķa Skolu valdei pieņemt mani par palīgskolotāju.

Viss ievilkās, bet beidzot Skolu valde atrada iespēju mani ieskaitīt 'inteliģento bezdarbnieku' grupā ar atalgojumu 60 latu mēnesī un tā 1932./33. mācību gadā sāku Popervāles pamatskolā skolotājas darbu. Man piekodināja būt stingrai. Mana pašapziņa nebija diezin cik augsta, jo katru dienu taču jutu apkārt savus bijušos skolotājus. Droši, ka viņi mani rūpīgi vēroja. Vienīgi Āboliņš nebija bijis mans skolotājs.

Manā audzināšanā bija otrā klase. Tanī mācījās arī manas māsas dēls Alberts. Mācīju dažus priekšmetus arī citās klasēs. 1933. gada pavasarī, kad 6. klases beidzēja Velta pasniedza puķes arī man, man saskrēja acīs asaras, jo man no skolas bija jāšķiras. Biju bijusi tikai palīgskolotāja šim mācību gadam. Trimdā šī toreizējā puķu pasniedzēja Velta Vilsone Kanadā ir izveidojusies par slavenu mākslas audēju. Šī Velta Reinfelde — Vilsone ir no tā paša ciema Ārlavas pagastā, kur maniem senčiem bijusi māja. Dumciems bija tikai kādus četrus kilometrus atstatu no Tiņģeres, un Tiņģere bija apdzīvots centrs ar dažiem veikaliem, pasta nodaļu, koppienotavu un pili. Visapkārt bija lauku mājas.

Tā 1933. gada pavasarī biju atkal brīva kā putns, jo inteliģento bezdarbnieku atlīdzību man, palīgskolotājai, vasarā nemaksāja. Tā atlika tikai lauku darbi. Pieteicos darbā Ārlavas muižā. Strādāju visus lauku darbus, arī mēslu vešanu no kūts uz lauka. Tur ārdītājas jau gaidīja ar dakšām. Man bija uz mēslu v ezuma uzsviests piebāzts salmu maišelis, uz kuŗa sēdēju, braucot tukšā uz kūti. Tādu mani ceļā satika bijušie skolas biedri no Talsu vidusskolas. Man pat neatlika laika šos ciemiņus uzņemt, jo darbu nevarēju atstāt. Bet viņi par mani netika vēlāk zobojušies.

Par mani nezobojās arī muižas strādnieki. Kad ieturējām kopīgu palaunadzi pie sastatītas labības gubiņas, tad strādnieki pār-runāja dažādus interesantus nostāstus pat no tālākiem novadiem. Tanīs parādījās veselīga lauku ļaužu nostāja, nebija ļaunprātīgas tiesāšanas, bija tikai godīga dzīves izpratne. Tā noklausījies, piem., stāstu par Reju saimnieka vienīgās meitas mīlas pavasari, viņai tēvs

neatļāvis precēt kalpu puisi. Šie lauku ļaudis mani pazina no bērnības un skaitīja par savējo.

Rudenī sākās kuļšana. Jau agri no rīta mašīnists bija iekurinājis 'dampi' un laida vaļā svilpi, aicinādams darbiniekus pasteigties. Mani un Leimaņu Emmiņu norīkoja uz kuļmašīnas. Mums bija jāpārgriež kūlīšu saites un jāpasniedz tie iekšā laidējam. Pēdējais izlīdzināti iesludināja izretināto kūlīti mašīnas mutē. Visa mašīna drebēja un kratījās, vaukšķēdama aprija kūlīti. Bija jāuzmanās, lai nesagriežam ar saviem nažiem ielaidējam rokas, pasniedzot viņam kūlīti, kā arī lai neielaižam dūcīšus mašīnā.

Emmiņa bija mana bērnības draudzene, jau pabeigusi Talsu vidusskolu. Arī viņai pa vasaru bija jāpiepelnās. Bijām abas ar putekļiem nokūpējušas un spļāvām melnu, kad pusdienas laikā tikām no mašīnas zemē svaigā gaisā. Ne mēs tad saaukstējāmies šķūņa caurvējā, ne arī saslimām. Šo darbu darījām, kamēr izkūla visu labību. Vasarā bija jāstrādā arī daudz citu dažādu darbu. Kad izmaksāja algu, tad muižkungs konstatēja, ka mēs abas bijām izstrādājušas vairāk dienu nekā kārtējās strādnieces.

Nebaidījāmies arī dārzā rušināties pa zemi. Ārlavas muižai turpat klāt bija arī ezers, kur pusdienas laikā varējām aizskriet papriecēties pa ūdeni, nomazgāt darba putekļus. Sevišķi patika vakari, kad ezera ūdens likās ļoti silts. Tad parasti mums piebiedrojās arī baronietes saimniece Zete, kā arī cūku un putnu kopēja Tilla.

1933. gada jūnijā Rīgā notika 8. Dziesmu svētki. Virsdiriģenti bija Emīls Melngailis, Alfrēds Kalniņš, Teodors Reiters. Piedalījās 251 koris un apmēram 8.000 dziedātāju. Mēs, Popervāles pamatskolas bijušo skolēnu pulciņa koris, gatavojāmies uz šiem svētkiem jau no 1932. gada rudens. Korā dalībniekiem bija jāgatavo tautas tērpi. Vienīgi Štrausa kundzei bija par pareizu atzīts tautas apģērbs, jo bija gatavots Rīgā, Nacionālās Līgas darbnīcās un ticis godalgots. Mani izraudzīja par tautisko kreklu piegriezēju. Skolā rīkojām vakarēšanu ar sausiem zirņiem, skābputru. Palūdzu paraugam Štrausas godalgoto kreklu. Mērs tomēr bija jānoņem katram atsevišķi. Arī vīriešiem vajadzēja tērpties tautas apģērbos. Šie lauku ļaudis nebija nekādi bagātnieki, tādēļ audumu nedrīkstēja izmaitāt. Dažai meitai māte vienkārši nogriezusi auduma gabaliņu, un no tā nu jāiznāk lūzt vai plīst kreklam. Krekls iznāca, kaut drusku paīsāks. Kreklam piederējās svītraine Talsu novada brunči, ko auda turpat mājās. Manējos noauda tante Ede, kad vēl mācījās Talsu vidusskolā. Abas ar manu māti viņas uztina uz skaliem brunču svītras pēc krāsām, tas ir — no

tumšākā toņa uz gaišāko, kā tautā bija saglabājušies Talsu novada brunču svītrainie raksti.

Man nu bija jāpašauj trīs krekli: pašai, un abiem brāļiem. Pie vīriešu tautas apģērba piederēja pelēkas vadmalas bikses, sajoztas ar austu jostu un rakstainas zeķes virs bikšu galiem.

Tad braucām uz svētkiem. Rīgā mūs sagaidīja nogurdinošie koptmēģinājumi. Bija ilgi jāstāv saules tveicē uz skatuves. Rucavnieces bija ietīstījušas arī visu galvu sava novada 'tautiskumā' tā, ka ārā bija viedams tikai sejas baltums. Tās tad arī gība uz skatuves, kas bija uzcelta lielajā Esplanādes, vēlākajā Vienības, laukumā.

Mēģinājumu pārtraukumā aizgāju uz Baznīcas ielu apciemot Aspaziju un Anniņu. Aspazija solījās pasūtītāt mums uz izrādi biļetes Nacionālā teātra parketā. Man kļuva karsti. Uz laukiem dzīvojot, biju nodegusi brūna. Nebija arī līdz tādai vietai derīgas kleitas. Kā Rīgas prominentā sabiedrība reaģēs, redzot nepazīstamu jaunieci kopā ar slavenu dzejnieci? Bet Aspazija jau dzīvoja romantisma pasaulē, un dzīves īstenība viņu bieži nemaz neskāra. Kad vēlāk piezvanīju, jutos atvieglota, jo Anniņa man pateica, ka Aspazija nejūtoties labi un vakarā palikšot mājās.

Koristiem izrādei vietas teātrī bija rezervētas augšējā balkonā, un tur mēs bijām paši savā pulciņā. Aspazija, gribēdama mani iepriecināt, iedeva toreiz man skaistu, zilu triko jaku no saviem Šveices laikiem, piedevām vēl arī gaŗu kreļļu virkni ar melnām, slīpētām zīlēm. Toreiz gan domāju: „Kaut viņa man labāk būtu iedevusi kādu grāmatu ar savu ierakstu!” Bet arī šī jaka tika celta godā, un es staigāju kā zila debestiņa ar Aspazijas piemiņu sirdī. Toreiz viņa man pieteica: „Valij, tu mani neaizmirsti! Raksti un apciemot mani!” To tad arī es pa reizei darīju.

1933. gada Dziesmu svētki pa Jāņu laiku Rīgā izdevās lieliski. Klausītāju bija milzīga jūrā. Publika dzīvoja dziesmām līdz, un dziesmas vienoja visus latviešus vienā lielā saimē. Svētku koncerts beidzās ar atvadu dziesmu, ko atkāŗtoja trīs reizes:

Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē

Mēs gribam te paši sev likumus lemt!

Tā zeme ir mūsu, tās pilsētas mūsu —

Mēs negribam lūgt to, kas mūsu, bet jemt.

*Caur simtgadu vaidiem zem svešnieku spaidiem
Šo baltdien vēl dzidri latvju mēle te skan.*

V. Plūdons.

Aplausu vētra negribēja rīmties. Gaisā kā balti putni plīvoja mutautiņu jūŗa. Aplausi cēlās atkal un atkal, pieprasot atkārtojumus. Aplausi un 'balto putnu' plīvas sveicināja arī diriŗentus un koŗus, kad tomēr bija pienācis laiks izklīst. Virsdiriŗenti bija pūlējuŗies iepriekŗējās dienās katrs savā veidā: varenais Melngailis ar bargumu un pat lamām, staltais Alfr. Kalniņŗ ar mierīŗumu, tad nāca Reiters ar aizrauŗanos un entuziasmu. Viņŗ gan bija mazāka auguma, bet, liekas, dziesma viņu rāva līdz uz augŗu. Celdamies pirkstgalos, ŷaketei plīvojot, viņŗ ar noteiktiem ŷestiem izvīlināja no koŗiem labu izjūtu dziesmām.

Diriŗents Teodors Reiters mums bija pazīstams no 1927. gada Talsu novada Dziesmu svētkiem. Tad Talsos izpirkām visas Reitera ģīmetnes.

Pārtraukumā mēs, dziedātāji, atsēdāmies uz estrādes pakāpēm. Publika plūda mums gaŗām. Drūzmā pamanīju arī savu māŗīcu ar vīru. Viņi bija iebraukuŗi no Amerikas, bet viņus satikt nebija iespēju. Pēc svētkiem vakarā bija Zāļu vakars. Gāŗām līŗodami pa Esplanādi ar kalmju klēŗpjiem rokās, apsveicām cits citu ar kalmju sitieniem. Tā bija Jāņu laika prieka izpausme, jutāmies kā draudzīga saime.

Tad svētki bija beiguŗies, un visi devāmies mājās.

* * *

Ārlavā bija notikuŗas daŗas pārmaiņas. Saimniece Zete bija apprecējusies ar 'ķīnieti' — tā dēvēja skolotājas Groskopfas vīra brāli, kas pēc I pasaules kaŗa bija atgriezies Latvijā, bet bija Ķīnā nodzīvojis ilġus gadus. Viņi bija aizgājuŗi dzīvt uz Lubes muiŗu; kur bija nodibināta Ārlavas patērētāju biedrības nodaļa un Ernests Groskopfs bija izraudzīts par vadītāju. Otra pils meita tāpat apprecējās — ar savu Frici, kuŗā bija iemīlējusies, klausoties, kā viņŗ vakaros spēlēja harmonikas savas māŗas priekŗā. Viņa pati man stāstīja: „Kad dzirdēju viņu spēlēŗot, man sirds līdzi kusa.” Rainis ir arī teicis: „Sirds tavām dziesmām līdzi kūst, kā viņas īrst un līst, un plūst.” Viņu vietā pilī atnāca citas personas. Svarīŗākais notikums tomēr bija, ka arī lielmātes audŗu meita Kalniņa apprecējās un aizgāja dzīvt pie vīra, Talsu biŗkopības instruktora Purvīŗa, kam bija saimniecība Ventspils apriņķī.

Lielmāte palika bez balsta un ar visu savu smagumu turējās pie jaunā muiŗkunga. Viņa ar saviem piecdesmit gadiem bija iemīlējusies ŷajā trīsdesmit gadu vecajā vīrietī. Viņŗ arī esot it kā solīŗies, tā ļaudis tenkoja, viņu nekad neatstāt. Tas tomēr nepiepildījās. Bijuŗā

Popervāles muižas barona fon Šilinga dēls atbrauca dzīvot baronam atstātajās Gludaušu mājās pie Popervāles skolas. Pie jaunā Šilinga dzīvoja arī viņa māte, bijušā Popervāles muižas lielmāte. Viņiem klājās grūti. Jaunais Šilinga vadīja saimniecību, kā prata. Pa vasaru bija atbraukusi pie Šilingiem paciemoties kāda jauna radiniece. Jaunais Ārlavas muižkungs kļuva par viņas pastāvīgu pavadoni. Muižas darbinieki stāstīja: katru dienu viņi abi gājuši Ārlavas ezerā peldēties, un viņa ciemojusies pilī. Muižas saimniece lamājusi muižkungu, žēlojusi lielmāti. Taču lielmāte nepieļāvusi nekādas nelaiņības pret viešņu. Meitām arvien likusi uzsildīt viešņai lietus ūdeni matu mazgāšanai, arī citādi arvien likusi apmierināt visas viņas vēlmes.

„Tā ir mana viešņa,” viņa sacīja.

Vakaros muižkungs vadījis viešņu uz Gludaušiem, un lielmāte no muguras pa gabaliņu sekojusi pāri priežu kalniņam, lai viņus ar acīm pavadītu.

„Vai kā viņa pazemojas!” žēlojās muižas saimniece Emma.

Muižkungs beidzot taisījās precēties ar fon Šilingu radinieci. Lielmāte vairs nezinājusi nekāda padoma. Muižkungs ierosinājis, lai viņa muižu un stērķelfabriku pārdodot. Tā arī muižu līdz ar visu inventāru nopirka Rīgas drēbju fabrikas īpašnieks — žīds Himmelhochs. Viņš bija cēlies no Sasmakas, vēlākās Valdemārpils. Tur viņam vēl dzīvoja brāļa dēli. Šis Rīgas Himmelhochs bija bagāts.

Ārlavas lielmāte fon Līvena aizbrauca dzīvot pie savas mātes Rīgas jūrmalā. Viņa vēl kādreiz atrakstīja dažiem savas muižas ļaudīm, lika sveicināt visus muižas bērnus. Viņa bija palīdzējusi agrāk dažiem bērniem, piem., arī Leimaņu Emmiņai pēc tēva nāves, skoloties.

Ārlava bija vēsturiska vieta jau senlaikos. Atradu Ārlavu minētu jau kādā senā 1579. gada kartē (1961. g. Baltische Hefte izdevumā). Himmelhochs saņēma pili ar visu iekārtu, gleznām un mēbelēm. Kādā gleznā kāda agrākā pils iemītniece bija zīmējusi skatu no latviešu dzīves: tur jauna meita kāpa priežu kalniņā uz ešafota, pagriezusi seju vēl atpakaļ kā atvadīdamās. Par šo gleznu bija saglabājies tāds nostāsts: meitas iemīļtais trīs reizes licis viņai galvā savu cepuri gribēdams par līgavu, bet viņa to grūdusi nost. Viņa vēlāk notiesāta ar nāvi, jo bijusi nonākusi stāvoklī bez laulības. Tā pati muižniece bija gleznojusi arī Ārlavas baznīcas altāra gleznu.

Jaunā pils īpašniece bija židiete. Ziemsvētkos tomēr mūs visus atkal tāpat acināja uz pili. Vecās tradīcijas jāturpinot. Vīrieši saņēma

uzvalku drānu no Rīgas fabrikas, bet sievietes vilnas auduma drānu kleitām. Es saņēmu diezgan skaistu sudraba važiņu ar slīpēta stikla piekariņu. Tā es arvien vēl jutos pie Ārlavas muižas.

Bet tad manai māšai un svainim tika uzteikta muižas zemes noma, un nākošajos Jurgos viņi pārcēlās uz Lubezeres valsts muižu par lopkopjiem. Tur muižas saimniecību vadīja agronoms Ville. Villes dzīvoja Lubezeres pilī. Tur bija arī muižas kantoris. Darbiniekiem parasti viss bija jākārtoti ar muižas grāmatvedi, kas arī dzīvoja pilī. Māšai bija padotas trīs meitas, lopu apkopējas. Te diemžēl valdīja citāds gars nekā Ārlavas muižā. Strādnieces bija parupjas un zobgalīgas valodā. Māsa tur tomēr izturēja trīs gadus. Māšas ģimene dzīvoja atsevišķā ēkā. Tad viņas vīrs Asaris saņēma aicinājumu no Visvalda Bisenieka, mūsu Zemgales brālēna, lai braucot vadīt viņa saimniecību. Visvaldis ar astoņpadsmit gadiem bija izsludināts par pilngadīgu, lai varētu rīkoties ar mantotajām mājām. Visvaldis bija ievērojamā Lauksaimniecības biedrības nodibinātāja, agronoma Jāņa Bisenieka dēls.

Māsa negribēja vairs otrreiz izputināt savu iedzīvi un pārcelties uz Zemgali. Bez tam māšas ģimene jau trīs gadus bija vadījusi mūsu tantes saimniecību, kad viņas vīrs bija nomiris. Māšasvīrs Asaris gribēja lai tante viņiem māju izrentējot, bet tante vienkārši nevarēja to aptvert — izrentēt māju! Visvaldis gan solīja manam svainim māju rentēt, jo viņš pazina Asaņa spējas. Asaris 13 gadus savā jaunībā bija nodzīvojis Amerikā un tāpēc zināja modernākus saimniekošanas papēmienu. Asaņi tomēr palika Kurzemē.

Visu laiku pie mums vēl dzīvoja mūsu vecāmāte, liela tautasdziesmu dziedātāja. Viņa izauklēja arī vēl manas māšas bērnus. Piedzīvoja 88 dzīves gadus. Uz viņas dzimšanas dienu arvien aicināja visus viņas bērnus. Kad vecāmāte nomira, viņu guldīja dzimtenes, Dumciema, kapos blakus vīram. Vīram agri nomirstot, viņa dabūjusi viena pati izaudzināt savus bērnus. Vecāsmātes tēvs kļaušu laikos rentējis no muižas lielkunga Dumciema Jurgu mājas.

Manai māšai Līnei Lubezerē viss laiks aizgāja strādājot ar muižas lopiem, neatlika laika saviem mājas darbiem. Tad pie viņas atnāca dzīvot otras māšas Tillas vīra māte, vecā Boikmaniete. Viņai līdz bija arī Tillas meitenīte Valija. Boikmaņa māte bija tīrīga un darbu labi padarīja. Taču viņai bija nelādīga spītīga paraša nerunāt, ja bija apskrējusies sirds. Tad nerunāja nedēļām, un neviens nevarēja izpētīt, kas viņai par vainu. Šo taktiku viņa lietoja arī pret vedekli Tillu, kas no sākuma bija par to ļoti nelaimīga, bet vēlāk tik atmēta ar roku.

Boikmaņa māte vēl gribēja arī pati pelnīt. Pirms tam viņa vairākus gadus Popervāles skolā vārīja ēdienu pārnakšpotājiem. Vēlāk par vārītāju tur strādāja Asermaņu Maija, mana svaiņa brāļa meita. (Svainis bija pārrakstījis savu uzvārdu par Asari). Maija pati arī bija mācījusies Popervāles pamatskolā. Skolas apkalpotājas darbu (iztīrīt klases, sanest malku, izkurināt krāsnis un palīdzēt virtuves darbos) veica Milda Ansaberga. Viņa bija vecā, pensijā aizgājušā skolotāja Ansaberga, un arī inspektora radniece. Viņa bija tiņģerniece.

1932./33. mācības gada ziemā Leimaņu Emmiņa darīja visus šos darbus viena pati. Pēc vidusskolas beigšanas viņai bija jāpelna nauda. Cita darba nevarēja dabūt. Man, strādājot par skolotāju, dažreiz bija neērti, redzot Emmu strādājam smagos darbus turpat skolā. Taču vasarā arī man pašai bija jāiet muižas lauku darbos, lai kaut ko nopelnītu. To darīja arī Emma, jo viņai, tāpat kā man, vasara bija brīva, algas nesaņēma.

* * *

1933. gada rudenī negaidot saņēmu aicinājumu nekavējoties braukt uz Tukuma apriņķa Stendes sešu klasu pamatskolu aizstāt turienes saslīmušo skolotāju. Es gan biju reģistrējusies Talsu apriņķa skolu valdē, jo inspektors Ansabergs man bija devis padomu iesniegt tur lūgumu, ka vēlētos strādāt Talsu apriņķa skolās.

Stendē sastapu divas kollēgas no Valsts centrālā pedagogiskā institūta. Viena bija rīdziniece, otra talsiniece. Talsinieci Bergu Adeli pazinu kopš vidusskolas laikiem. Tagad viņa bija precējusies, saucās Eimane un bija Talsu skolu valdes sekretāra Eimaņa dzīves biedre. Viņas abas saņēma mani ļoti draudzīgi, tāpat arī pārzinis un otrs skolotājs. Rīdziniece bija neprecējusies. Viņai bija skaists mājoklis Celles namā. Viņa mani pieņēma pie sevis. Arvien cienāja ar ievārījumu un garšīgiem konserviem. Centrālajā institūtā viņa bija mācījusies speciālajā mājturības nodaļā. Es tur mācījos humanitāro zinātņu nodaļā, vēlāk gan pieņemot klāt arī mājturības nodaļu. Abas kollēgas Stendē bija pastāvīgas skolotājas.

Jāmin bēdīgais notikums, ka 1941. gada jūnijā viņas abas ar ģimenēm tika aizvestas liktenīgajā izsūtīšanas naktī. Tad jau arī rīdziniece bija precējusies ar Stendes aizsargu priekšnieku.

Pēc trim nedēļām man skolas darbs Stendē izbeidzās, jo saslīmušā skolotāja atgriezās darbā. Darbu beidzot, iegriezos Talsu skolu valdē, kur man izmaksāja algu. Tur kantorī strādāja mana bijušā Talsu vidusskolas biedrene Jansonu Ludmilla. Ludiņa man pačukstēja, ka pēc Ziemassvētkiem mani komandēšot uz Vandzenes četrklasu pamatskolu Talsu apriņķī. Tur pagaidām strādājot pārzinis

viens pats. Labi arī tā! Mans stāžs vēl arvien bija tikai — inteligentā bezdarbniece ar algu 60 latiem mēnesī, ja strādāju skolā. Pat lielais pergamenta rullis, mans pilntiesīgas skolotājas greznais diploms, ko inspektors man pagājušā gadā, braucot uz revīziju bija atvedis, nekā nelīdēja.

Tā nu pēc 1934. gada Jaungada tēvs mani pirms skolas darba sākuma aizveda uz Vandzeni. Pa ceļam viņš man rādīja tālumā Ābolnieku mājas, kur viņš bija dzimis. Tās vēl skaitoties Ārlavas pagastā, jo pagasts toreiz bija ļoti liels. Tēvs no Ābolniekiem gājis mācīties Ārlavas vecajā skolā. Tā ēka tur vēl bija. Tagad tanī bija ierādīti dzīvokļi Popervāles skolas skolotājiem. Tikai pārziņa ģimene dzīvoja pašā Popervāles skolā. Es iepriekšējā ziemā tur strādādama, biju palikusi dzīvot pie saviem vecākiem un brāļiem Ārlavas muižā. Braucot tēvs stāstīja par savu skolas laiku. Kad skolotājs Brencis aizgājis vakaros pie Ārlavas daktera paspēlēt kārtis, tad atstājis Ernestu, manu tēvu, par uzraugu citiem skolēniem, kas pa nakti palikuši gulēt skolā. Kad puikas nebijuši vairs klusi, tad tēvs noraisījis prievīti no bikšu 'bantes' (ko tolaik valkāja siksnas vietā) un ar to sadevis nebēdņiem. Vēl nesen kāds no toreizējiem zēniem, tagad jau pavecs vīrs, viņam jautājis: „Vai tu, Ernest, atceries, kā tu mani iepēri ar prievīti?” Tēvs braukdams arī uzdziedāja dziesmu: (To es vēlāk pierakstīju).

Saule uzlēkusi smaida,

Zelta staros tērpusies.

Naktī, tumsu projām raida,

Visa daba modusies.

Pļāvās migla zūdot veļas,

Saules stari viņu beidz.

Puķu smarža gaisā ceļas,

Putni līksmi rītu sveic.

Kad nu visi Dievu slavē,

Dzied par dabas krāšņumu,

Kādēļ mana sirds lai kavē

Slavēt viņa lielumu?

Arī man ir līksmā garā

Slavas dziesmas jādzied Tam,

Kas tik liels ir savā varā —

Jādzied Tēvam mūžīgam.

Tēvs stāstīja arī anekdotus par baroniem. Braucām gaŗām Nogales pilij. Tur vienā galā bija ievietota Nogales seŗklas pamatskola, otrā — Nogales pagasta valde. Ap pili parks. Mēs braucām

tālāk. Pie Dārtes dzirnavām nogriezāties pa Vandzenes ceļu. Vēl kādi kilometri četri un sasniedzām baltu, pavecu ēku ceļa malā — Vandzenes četrklasu pamatskolu. Vandzenē bija vēl otra — sešklasu pamatskola, kas bija novietota Vandzenes centrā. Izkāpām no ratiem pie baltās mūra ēkas ceļmalā. Bija jau vēla pēcpusdiena, un tēvam bija jāsteidzas mājup. Viņš gan palīdzēja ienest manas nedaudzās mantas — drēbju paunu un virtuves piederumus.

Mana istabiņa bija aiz pārziņa virtuves. Saprātu, ka man arī būs jāvāra šinī pašā virtuvē. Mazajā istabiņā bija ievietoti paši nepieciešamākie priekšmeti — lāviņa gulēšanai, galdiņš un krēsls. Ēdamvielu nolikšana bija kopējā pagrabā ar pārzini. Tāpat mums bija kopīgs pieliekamais. Man no mājām bija līdz produkti. Pienu varēja pirkt katru dienu no pārziņa kundzes. Viņiem bija divas govīs, kuņas apkopa kalpone. Kalpone Evelīne dzīvoja augšstāva istabiņā. Tā laikam visiem bija ērtāk. Kalponei reizēm nāca ciemiņi. Man nekādi apmeklētāji nebija gaidāmi. Tā manā istabiņā man bija miers un klusums.

Pirms braukšanas uz Vandzeni biju aprunājusies ar Popervāles pārzini Štrausu. Viņš zināja, ka Vandzenes pārzinis esot Brauns un viņa vecumā. Brauns esot manas skolas biedrenes Rotas Grīnbergas mātes brālis. Tā arī tagad Rota reizēm atnāca paciemoties pie manis no savām mājām. Viņa bija Vandzenes Amoļu saimnieka vienīgā meita.

Brauni bija ar mani apmierināti: es nestaigāšot pa apkārtnes mājām un nevāksot dažādas tenkas, kā darījusi iepriekšējā gada palīgskolotāja, arī talsiniece, mana skolas biedrene, Zichmaņu Elza. Elziņa bija jauka meitene, ļoti gaišiem linu baltiem matiem, zilām acīm, bet, acīm redzot, bija mīļējusi tenkot. Nekur neiedama, nekur nejaukdamās, es nekā arī nezināju par Vandzenes sabiedrību. Pietika tikai ar to, ko Brauna kundze pati man pastāstīja.

Biju apmierināta ar šādu vienkāršu un klusu dzīves veidu. Mēs, skolotāji, satikām labi. Brauniem bija pieņemta audžu meitiņa Margota. Viņa bija vācu izcelsmes, bet kā savus vecākus viņa zināja tikai Braunus. Kad man bija beigušās stundas klasē, gāju savā istabiņā, Margota mēdza iešmukt pie manis. Tad man viņai bija jāstāsta pasakas vai jālasa kaut kas priekšā, vai arī jārotaļājas. Dažreiz saģērbāties un gājām abas pastaigāties.

Drīz Vandzenes centrā biedrības namā rīkoja balli. „Nu jums arī jānāk līdz,” Brauna kundze man teica. Aizgājām arī uz sarīkojumu. Tur satiku Rotu, tāpat arī viņas draudzenes: Vandzenes

mežsarga meitu Vēru un rakstnieka Viļa Veldres māsu Gulbju Anniņu. Viļa Vēldres īstais vārds bija Jānis Gulbis. Bagātā Gulbju māja bija Vandzenes pagastā. Visas bija izskatīgas meitas, tikko beigušas Talsu vidusskolu, un bija ballē galvenās dejojājas. Arī Nogaļes skolas jaunā skolotāja Andersona bija šo jauniešu vidū. Viņa gan bija par mums vecāka, bet pietiekami skaista un Rotai liela draudzene. Rota viņu sauca par princesi. Šeit satiku arī savu Talsu vidusskolas biedru Lasenbergu Andreju. Viņš bija vandenietis un spēlēja šejienes orķestrī. Tālākās skolās nebija vairs gājis. Tā mēs atkal dejojām kā kādreiz mūsu klases vakarā Talsos. Citādi es vairāk visu tikai vēroju, jo man gandrīz visi bija sveši.

Skolā mana dzīve ritēja klusi. Klases disciplīna bija brīnišķīga. Pa visu laiku tikai reiz dabūju redzēt lidojam pastaliņu pa gaisu. Bet tas notika brīvēstundā, un, man ieejot klasē, skolnieks arī tūliņ nosarka. Šī vecā skola bija mierīga, klusa vietīna mežmalā. Man bija viegli strādāt. Bijām tikai divi skolotāji — pārzinis un es, bet ar četrām klasēm. Katru otro sestdienas pēcpusdienu pēc stundām gāju mājās uz Ārlavu, lai pārmainītu veļu un atnestu kādus produktus.

Dzīvojot tik tuvu kopā, skolas pārzīņa Brauna kundze bija pie manis pieradusi un kļuvusi draudzīga, uzticēdama pat savus noslēpumus. Izrādījās, ka Vandzenes sabiedrībā viņa nejutās omulīgi. Ļaudis plāpājot un netaupot arī viņas nervus. Braunam draudot nepatikšanas, viņa man uztraukumā izstāstīja. Tenkām neesot nekāda pamata, un viņa tām neticot. Viņas vīru iesūdzējusi tiesā kāda viņa agrākā kalpone, uzdodama Braunu par viņas bērna tēvu. Tādēļ jau arī pieņemta audžu meitiņa Marga, lai kundzei būtu apmierinājums. Viņiem pašiem bērnu nebija.

Brauna kundze man uzticēja arī savu jaunības mīlestības stāstu. Viņa glabāja vēl šīs mīlas liecinieces — veselu sainīti vēstuļu, pārsietu ar zīda lentīti. Viņa stāstīja: Mēs satikāmies dažus gadus, bet viņš negribēja precēties. Cik ilgi lai tā dzīvo? Viņai attīstījusies tuberkuloze, bijis jāaiziet uz sanatoriju. Tur viņu sācis apciemot Brauns. Vēlāk arī apprecējusies. Pirmā pasaules kara laikā izbēguši uz Krieviju. Pēc kara pārnākot atpakaļ Vandzenē, Brauns dabūjis turpat skolotāja vietu. Dzīvojot ļoti taupīgi, sākuši krāt naudu. To arī es pati novēroju. Taupības dēļ Elīnai, viņu kalponei, nebija brīv lietot pat sērkokļus, bet ar skaliņu uguns bija jāpārnes no vienas vietas uz otru. Kundzei tuberkuloze nebija pilnīgi izārstēta, tādēļ turot kalponi.

Pie skolas bija paliels gabals aņamzemes, liels augļu un sakņu dārzs. Brauns, būdams saimnieka dēls, pats visu apstrādāja. Kalponei

bija viss jāravē, jāapkopj divas govīs un jāizvāra arī ēdiens. Viņai bija jākopj arī abas klases telpas. Govīs deva tik daudz piena, ka to veda uz pienotavu. Tur Brauns bija koppienotavas valdē un saņēma arī algu. 1934. gadā Brauniem jau piederēja jaunsaimniecība ar visām ēkām. To apsaimniekoja rentnieks. Kundzei bija iepirkta vēl arī zeme otrai saimniecībai turpat skolas tuvumā. Tur projektēja celt modernu māju ar centrālapkuri, vannas istabu un citām ērtībām. Uz pavasarja pusi mēdzām turp visi pēc stundām aiziet un šo to arī pastrādāt. Kalns jau bija norakts terasveidīgi. Augšā bija izplānota vieta mājai. Dienvidu terasi apstādīšot ar vīnogu stādiem. Apkārt bija mežs, tas aizsargāšot vīnogu stādus no aukstajiem vējiem.

Pavasārī gaidījām inspektoru. Viņš būšot pirmdienā. Sestdienas pēcpusdienā aizstaigāju uz Ārlavu pie savējiem. Svētdien mēs abas ar Emmiņu aizgājām uz Popervāles skolu paciemoties pie Štrausiem. Pastāstīju, ka rītdien mums Vandzenē gaidāms inspektors. Štrausa kundze brīnījās, kā es varot tik mierīgi izturēties, ja rītdiena gaidāma uztraukumu pilna. Es viņai atteicu: „Mums viss ir kārtībā!”

Pirmdien inspektors atbrauca reizē ar Talsu apriņķa vecāko. Viņi abi ienāca klasē, kad mācīju vācu valodu. Kādu stundu viņi pavadīja arī klasē pie Brauna. Kundze bija sarīkojusi labas pusdienas. Kamēr kungi vēl apspriedās, mēs, Brauna kundzes mudinātas, apšušojām inspektora mašīnu ar zaļumiem un ziediem. Viņus izvadījām ar godu un pacilātību. Inspektors gan man ieprasījās, kāpēc es nedzīvojuot skolas augšas istabiņā, kas esot domāta otram skolotājam. Es atteicu: „Varu dzīvot tikai tur, kur man ierāda. Man tas ir gluži vienalga.”

Tāda auto apšuškošana arī laikam bija veclaicīga paraža. Tāpat bija arī veco laiku paraža, ja Brauna kundze aicināja mani ar meitenēm rokdarbu stundā iet pārziņa dzīvoklī plucināt spalvas. Tās viņa pa gadiem bija iekrājušas. Gāju, bet spalvas tomēr neplucināju. Meitenēm gan tas bija jādara. Tāda izpalīdzība un izpatikšana pārzinim cara laikos bijusi parasta. Skolniekiem toreiz katru pirmdienas rītu bijis jābučo parziņa ‘madamai’ roka. Viņa stāvējusi gaitenī, un bērni to darījuši, ejot viņai garām. Manas divas vecākās māšas, Lizīte un Līna arī to esot iedamas, darījušas Tingeres vecajā skolā.

Braunu kalponei Evelīnai nāca ciemos ‘simpatija’ — Dārtes dzirnavu puisis Sniegs. Viņi apmainījās arī ar vēstulēm. Evelīna nāca pie manis, lai palīdzot vēstules uzrakstīt. Jā, labprāt! Tā viņa visu vēlāk tikai pārrakstīja ar savu rokkrakstu un nosūtīja. Es varēju izrakstīties pēc patikas. Neskopojos arī, izceldama Evelīnas jūtas.

Iepinu arī pa pazīstamam Aspazijas vai kāda cita dzejnieka dzejolītim. Pēc sarīkojuma Vandzenes biedrības namā saņēmu Evelīnas aicinājumu, iet līdz uz satikšanos ar Sniegu un ar Dārtes dzirnavnieka dēlu. Izrādījās, ka Evelīnai rakstītās vēstules, ko viņa kādreiz ar lielu aizgrābtību lasīja, nebija rakstījis pats Sniegs, bet gan dzirnavnieka dēls. Tā nu izrādījās, ka, jokus taisīdami, esam sarakstījušies ar meldeņa dēlu, studentu. Iet tagad uz satikšanos! Tā tik vēl trūka! Lai nu viss bija tik romantiski, mani tas tomēr neinteresēja. Pateicu Evelīnai, ka neiešu. Tā neiepazinos ne ar Sniegu, nedz arī ar meldeņa dēlu. Rota man kādreiz vēlāk stāstīja, ka meldeņi esot vācieši. Students tomēr pratis labi runāt un arī rakstīt latviski.

Brauna kundze arvien nervozēja, bet cerēja, ka varbūt nebūs viņiem no Vandzenes jāaiziet, kaut bija iesniegts Skolu valdei sūdzības raksts. Kundze man sacīja: „Ļaudīm vienkārši skauž, ka esam tik daudz iekrājuši.” Bijušās kalpones lieta tomēr vēl nebija tiesā izspriesta.

* * *

Skolotāju vietas arvien vēl bija grūti dabūt. Daži jaunie skolotāji bija sagādājuši sev abu lielāko politisko partiju biedru kartes. Tā, braucot uz pagastu skolotāju vēlēšanām, uzrādīja pa klusam to karti, kuņai partijai pagasta padomē bija vairākums. Viriešiem dabūt vietu tomēr bija arvien lielākas izredzes. *Jaunakajās Ziņās* izlasīju skolotāju vēlēšanu sludinājumus un braucu uz kādām vēlēšanām Tukuma apriņķī. Vilciņā iepazinos ar simpātisku jaunu dāmu, arī skolotāju. Viņa bija tieši no tā pagasta, kur bija izsludinātas vēlēšanas. Stāstīja, ka negribot mainīt savu tagadējo darba vietu Cēsīs, jo esot ļoti apmierināta ar to. Solījās iebilst pagasta valdē par mani kādu labu vārdu.

Viņa arī aizveda mani pie savas mātes, kuņa bija turienes mežziņa atraitne. Dēls viņai, ja nemaldos, bija Cēsīs par mācītāju. Tur tiku uzņemta ļoti laipni, pamielota un pavadīta līdz pagasta namam, kur notika vēlēšanas. Tomēr izrādījās, ka šī skolotāja vieta īstenībā bija jau aizņemta. Tur jau strādāja kāda jauna skolotāja, bet pārzinis viņas vietā esot gribējis iedabūt savu sievu un tāpēc panācis, ka pagasta valde izsludinājusi vēlēšanas. Jaunā skolotāja man stāstīja, ka viņai bijis ausis jāaizbāž ar vati, lai nedzirdētu, kā pārzinis ar sievu viņu aprunājuši, jo viņa dzīvojusi turpat aiz sienas. Pagasta valde tomēr ievēlēja šo jauno skolotāju par pastāvīgu skolotāju. Varēju visu tikai noskatīties un noklausīties.

Laipnā mežziņa ģimene uzaicināja mani vēl pacieņoties pie viņiem un nākamajā dienā, kopā ar turienes jauniešiem, piedalīties vēžošanā. Man tomēr bija šī laipnība jānoraida, jo vajadzēja steigties mājup uz Ārlavu.

* * *

Kad sāksa vest atkal jaunos kartupeļus uz stērķefabriku, aizgāju strādāt tur. Kādu dienu ieradās skolas pārzinis Āboliņš ar skolēnu grupu ekskursijā. Vadāju viņus pa fabriku un skaidroju par stērķeļu procenta aprēķināšanu kartupeļos. Pēc tā aprēķināja maksu par nodotajiem kartupeļiem. Fabrikā man bija augstāka izpeļņa, nekā strādājot lauku darbus, jo saņēmu dienā vienu latu un 50 santīmu. Jāstrādā bija no septiņiem rītā līdz pieciem vakarā. Pusdienā bija stundas pārtraukums. Bet stērķeļu fabrikā drīz bija jāgādā man vietnieks, jo saņēmu no Talsu Skolu valdes paziņojumu, ka ar 1934/35. mācības gadu esmu iedalīta atkal Popervāles pamatskolā par skolotāju.

Mana māsiņa Gaiķnieku Tilla uzņēmas vietu fabrikā aizpildīt. Tur bija dažādi pienākumi: stērķeļu tīrīšana, sīrupa mucu mazgāšana, stērķeļu maisu lāpīšana un vēl citi darbi. Bet es sāku vīkšties uz skolu. Jau pavasarī biju nopirkusi divriteni. Ar to bija raitāka ceļošana nekā kājām.

Skolā bijām tie paši skolotāji: abi Štrausi, Groskopfa kundze, Āboliņš un es. Skolā dzīvoja tikai pārziņa ģimene, bet pārējie skolotāji nāca no Ārlavas. Tikai dežūras nedēļā bija jāguļ skolā, lai pārraudzītu skolēnus no rīta pie brokastīm un paliktu pie tiem arī vakarā, līdz tie aizgājuši naktsmierā. Mēs ar Groskopfa kundzi pārmaiņus gulējām skolotāju istabīnā novietotajā gultā, bet Āboliņš gan gāja pēc skolēnu apguldīšanas atpakaļ uz Ārlavu, lai agrā rītā atkal atgrieztos.

Tagad man uzdeva sagatavot ar skolēniem Ziemsvētku uzvedumu. Ludziņu varēja izraudzīt, kādu gribēju. Izvēlējos četru cēlienu ludziņu ar prinčiem, karali, karalieni, rūķiem un princesi. Jo vairāk kostīmu, jo skolēniem patīkamāk darboties. Tad nu bija darba pilnas rokas. Visi kostīmi man pašai bija jāsašuj. Savā dežūras nedēļā skolā krāsoju un šuvu rūķiem uzvalkus. Vakara, bērniem gatavojot rītdienai skolas uzdevumus, visas mantas sanesu klasē. Tad turpat varēju bērniem pielaiķot un sašūt katram drēbes pēc mēra. Kādreiz ienāca arī pārzinis paskatīties. Bērni mierīgi strādāja ar saviem uzdevumiem, es ar šūšanu, un klasē bija klusums.

Pēc garajiem ikdienas mēģinājumiem, kas notika pēc stundām, pēc krāsošanas un kostīmu gatavošanas, Ziemsvētku vakarā man bija priecīgs gandarījums. Bērņus sagērbu mazajā klasē. Viņi varēja aiziet uz lielās klases skatuvi, skatītājiem neredzot. Es pati ar suflieres grāmatiņu rokā stāvēju aiz priekškara un sekoju uzvedumam. Pa visu šo laiku teksts man bija iesēdies galvā, tā kā ar acīm varēju sekot spēlei. Bija no sirds jāsmejas par bērnu nopietnību. Pienāca arī Āboliņš, kā arvien kluss un nopietns, bet nekādu kritiku: ne labu, ne sliktu man neteica. Pati domāju, ka sniega pārslīņu deļai vajadzēja vairāk elastības. Visumā ludziņa tomēr izdevās labi. Pēc izrādes man vecāki izteica atzinību. Arī piparkūkas bija saceptas un sakārtotas tūtās un pēc priekšnesumiem bērni no savām tūtām cienāja arī vecākus.

„Gan jau apprecēsities ar Āboliņa kungu,” man sacīja kāda māte. Es nobrīnījos par to, jo nebija nekāda iemesla šādai domai. Skolotāju Āboliņu taču ‘aplidoja’ vairākas jaunas un skaistas meitas. Par viņa simpatijām skaitījās pārziņa Štrausa meita Zetiņa, kas strādāja Valdemārpils pasta kantorī par telefonisti. Tad Lēdakšu Liliņa — gan tikai ar pamatskolas izglītību, bet gleznu izskatu. Viņu vēlāk apprecēja mans klases biedrs Teodors Puriņš, kad atgriezās mājās, nenobeidzis Rīgā studijas, un palika saimniekot Anužos.

Un kur tad Legzdiņu Liliņa, tagad ar skolotājas tiesībām, Centrālā Skolotāju institūta direktora māšas meita no Ošciema Celiņiem. Tad vēl Gulbju Anniņa — rakstnieka Viļa Veldres māsa. Vēl tika runāts par Andersona jaunkundzi, Nogales pamatskolas skolotāju. Bet Āboliņš nesteidzās, bija ļoti lēnas un nopietnas dabas cilvēks. Kādu svētdienu pēc dziedāšanas mēģinājuma skolā Štrausa kundze izteicās, mums visiem turpat vēl kavējoties, ka Āboliņam jāprecot tāda sieva, kas pati pelnot, kā Štrausu Zetiņa, vai arī tāda, kas pati strādā mājās, kā Lēdakšu Liliņa. Arī šādas tiešas runas nekā pie Āboliņa nepanāca.

Popervāles skolā bija sešas klases. Vajadzētu arī sešu klasu telpas, bet bija tikai mazā klase un lielā klase, ko ar aizvelkamu starpsieni sadalīja, lai būtu divas klašu telpas. Cauri plānajai dēļu sienai visu tomēr varēja dzirdēt, ko otrajā telpā runāja. Gan vēl augšstāvā bija viena maza klases telpa. Pieciem skolotājiem tomēr nepietika. Bija jālieto vēl papildtelpa, kuņā stāvēja Štrausu kalpones gulta. Dežūrējošam skolotājam katru brīvdundu bija arī jāvada skolas solu pārvietošana no vienas klases otrā, ja bija tāda vajadzība. Mainījās pēc sastādīta stundu plāna arī skolēni. Viss tas traucēja, bet tā bija jādara, bija jāpacieš.

Šinī ziemā nomira kāds manas klases zēns. Pārzinis noteica, ka man jārunā par to, kā, jāpasakot pēdējie atvadu vārdi. Kā lai to paveicu? Palīgā ņēmu tautasdziesmas. Kad biju runu uzrakstījis, nolasīju to mātei. Viņa atzina, ka esot labi pateikts. Zēna vecāki dzīvoja Lubezeres muižā. Kapi bija aiz Lubezeres. Kapos bija daudz ļaužu, arī visi Popervāles skolas skolotāji. Atvadijos no sava bijušā audzēkņa. Bija sāpīgi iedomāties, ka tik jaunam bērnam jāaiziet mūžībā. Pēc apglabāšanas biju aicināta bērēs pie vecākiem muižas galdnieka mājā, kaimiņos manas māšas ģimenei. Bija arī Lubezeres pārvaldnieks ar kundzi. Kundze man izteica savu pārsteigumu, ka es esot pie kapa tik jauki runājusi. Šie bija sveši cilvēki no Vidzemes, un mani nepazina. Mani pagasta ļaudis jau gan domāja, ka es visu varot.

Atcerējos, kad tikko biju beigusi institūtu, Ārlavā aicināja reiz mani izvadīt kādu mirušo. Laukos dažkārt mēdza mācītāju kapos aizstāt skolotāji. Toreiz es atteicos, jo jutos par nesagatavotu šādam uzdevumam. Arī Popervāles skolotāji domāja, ka es varot gandrīz visu. Kad ziemā Popervāles pamatskolā nodibināja papildskolu pieaugušajiem, mani izraudzīja ētikas mācīšanai. Skolotāju sarakstu aizsūtīja uz Rīgu apstiprināšanai. Es tomēr apstiprinājumu nesaņēmu — esot par jaunu. Par to tiešām biju priecīga. Manā vietā tad aicināja Ārlavas mācītāju Jenichu. To Štrausa kundze gan necieta, jo viņš daļēji bija vācu izcelsmes, māte viņam bijusi latviete. Mācītājs brauca vakaros uz skolu un lasīja savas lekcijas. Asermaņu Maija man teica: „Man gan būtu patīcis, ja jūs būtu lasījusi ētiku!” Viņa bija nonākusi ticības jautājumos krustcelēs. Maijas tēvs un māte bija pārgājuši baptistos, tāpat arī vecākā māsa Erna, bet Maija turējās pie luterticības, jo arī viņas sirds draugs kopš pamatskolas laikiem, Bergmaņu Frīcis, bija luterticīgs.

Ārlavu sievietes uz mani paļāvās. Kad bija jāievēl Ārlavas draudzē Sieviešu padomes priekšsēde, tad bija aicinātas visas draudzes sievietes uz Ārlavas pagasta namu. Arī es aizgāju. Mani minēja par kandidāti priekšnieces amatam. Vēlēšanās tomēr paliku otrā vietā — tūlīt pēc mācītāja kundzes. Tā bija iekļuvusi draudzes Sieviešu padomē.

Mācītājam tuvojās jubileja. Mums, Sieviešu padomes locekļiem, bija īpašs uzdevums visu izkārtot jubilejai. Drīz pie manis ieradās mācītāja kundze aprunāties. Norunājām, ka Sieviešu padomes locekles izpuškos baznīcu. Arī, ka visai jubilejas rīkošanai jāpaliek slepenībā, t.i., mācītājam nezinot. Draudze bija nolēmusi mācītājam dāvināt līnijdrošku, dažādus mājturības priekšmetus un arī veļu. Visa sagādāšanā piedalījās Stipolu Zete, bijusē mācītāja ģimenes saimniece,

jo viņa mācītāju ļoti cienīja, visu viņa saimniecību labi pārzināja. Tā biju ar ārlavniekiem cieši saaugusi, bet mans skolas mācības gads 1935. gada pavasarī tuvojās nobeigumam, un darbā biju norīkota tikai pa ziemas posmu.

Pēc skolas nobeiguma akta, ejot ar Groskopfa kundzi uz Ārlavu, jutos no intensīvā skolas darba ziemā mazliet nogurusi, un gluži neviļus izsaucos: „Man tā Popervāles skola apnikusi līdz kaklam!” Negribēju arī, lai Groskopfa kundze domātu, ka es tiecos pēc viņas vietas. Daži vecāki, mums abām dzirdot, bija izteikušies: „Vecajiem taču jāiet pensijā, lai jaunajiem būtu vietas.”

Groskopfa kundze savu gadu dēļ patiešām varēja iet pensijā, bet viņai vēl nebija pietiekamas izdienas. Viņa par skolotāju Popervāles skolā bija sākusi strādāt 1921. gadā pēc vīra nāves, kas bijis Popervāles mežniecības rakstvedis. Groskopfa dzīvoja ar abām meitām, Mildu un Valdu, Ārlavas vecajā skolā un iztika ar viņas algu. Meitas apkopa mātes dzīvokli, arī govi un vistas. Groskopfa kundze vēlējās vēl dažu labu gadu skolā strādāt, jo tad viņa saņemtu lielāku pensiju. Mūsu ģimene ar Groskopfēm vienmēr bija labi satikusi, jo vecā skola bija turpat pie mūsu sakņu dārza. Es parasti gāju pie viņām aizņemties grāmatas lasīšanai. Kad vēl mācījos skolotāju institūtā, aizvedu sev līdz uz Jelgavu Groskopfa kundzes izdoto vācu grāmatu ‘Nibelungenlied’ ar Sigfrīda varoņdarbu notēlojumiem. Institūtā man vācu valoda bija speciālais priekšmets.

Groskopfa kundze, tāpat kā Štrausa kundze, arī nevarēja ciest mācītāju Jenichu. Viņa svētdienās gāja uz Valdemārpili piedalīties turienes draudzes Sieviešu padomē, aicināja arī mani turp līdz aktīvai darbībai.

Groskopfas aicinājumu nepieņēmu, jo Valdemārpils draudzes dāmas man bija svešas. Vasarā pa darbdienām arī biju stingri nostrādājusies lauku darbos, bet svētdienās gāju uz Popervāles skolu, uz koņa mēģinājumiem. Tā brīva laika neatlika. Bija jāpalīdz arī mātei ar saimniecības darbiem: lopu apkopšanu, ēst vārīšanu, dzīvokļa apkopšanu, veļas mazgāšanu, citiem darbiem. Mūsu ģimenē bija trīs vīrieši — tēvs un divi brāļi, kas visi svētdienās gribēja uzvilkt tīrus, gludus kreklus.

Gribu vēl pieminēt, ka ar mācītāju Jenichu nebija apmierinātas vairākas Valdemārpils dāmas: ceļot jaunu mācītāja māju un dibināšot atsevišķu draudzi. To vēlāk arī panāca. Jaunā mācītāja māja bija gabaliņu ārā no pilsētiņas un izskatījās raiba — baltā un melnā krāsā. Atnāca arī jauns mācītājs uz Valdemārpili — īsts latvietis, jo toreiz bija jūtama tieksme attālināties no visa vāciskā.

Bija pienācis 1934. gada maijs. Pavasaris bija silts. Es sēdēju 15. maija pēcpusdienā zem ziedošas ābeles un strādāju rokdarbus. Visapkārt bija klusums. Mums nebija ne mazākās jausmas, ka Rīgā notikusi slepena gatavošanās valsts apvērsumam un arī ka tas īstenojies. Tikai otrā rītā pienāca ziņa, ka valdība ar aizsargu palīdzību pārņēmusi visu varu ar Latvijas pirmo ministru prezidentu Kārli Ulmani priekšgalā. Pārņemšana notikusi mierīgi un bez asins izliešanas. Sestdien gāju uz Kreplīņu staciju un braucu līdz Valdemārpilij. Pāris kilometru līdz Ārlavai nogāju kājām. Ceļā satiku dažus pazīstamus. Viss bija mierīgi. Uz laukiem šī varas pārņemšana nekādus satraukumus nebija radījusi.

* * *

Vasarā atkal dzīvoju pie vecākiem un kopā ar Leimaņu Emmu strādājām lauku darbus. Ārlavas muižu, kā minēju, bija nopircis žīds Himmelhochs. Pa Jāņiem bija atbraukuši no Rīgas žīdu jaunieši. Šie žīdu jaunieši, cik varēja vērot, bija emancipējušies un nebija tādi kā Valdemārpils žīdi, kas vēl arvien dzīvoja stipri noslēgti savās paražās un tautībā.

Himmelhocha abi dēli bija studejuši ārzemēs: Francijā, Vācijā un Šveicē. Abi izskatīgi, inteligenti un nemaz vairs neatgādināja Latvijas laukos pazīstamos žīdus. Viens Francijā bija kāda žurnāla redaktors, otrs Šveicē apprecējis vācieti. Šīs precības, tā runāja, vecājiem Himmelhochiem neesot pa prātam. Trešais dēls, desmit gadus vecs zēns, stāstījis muižas ļaudīm, ka viņa brālis apprecējis 'pliku sievu'. „Gluži plika viņa nav,” puika paskaidrojis, „kleitas viņai ir!” Šis plikums tomēr bijis pietiekams iemesls laulības šķiršanai. Jaunajai sievai Himmelhochi izmaksājuši sāpju naudu, un pēc Jāņiem tā aizbrauca atpakaļ uz Šveici.

Šovasar Popervāles pils parkā rīkoja bērnu svētkus. Piedalījās bērni no visām trijām Ārlavas pagasta pamatskolām: Popervāles, Tiņģeres un Pūņiem. Man uzdeva rūpēties par bērnu nodarbībām parkā. Pierunāju arī Emmiņu nākt man talkā. Saģērbāmieš par rūķiem ar gažām bārdām. Kostīmi mums, protams, pašām bija jāpagatavo. Man visu iepriekšējo nedēļu pirms svētkiem bija jāstrādā uz lauka, jo bija āboliņa plaušanas laiks. Pēc tam āboliņš bija jākrauj zārdos. Vienīgais laiks, kad varēju nokrāsot un sašūt kostīmus, bija īsais pusdienas laiks. Šuvu arī vakaros pēc saules noiešanas. Bija bez tam jādomā, kā sapulcinātos bērnus nodarbināsim. Saprotams, iesim rotaļās, un mēs, rūķi, skaitīsim deklamācijas un stāstīsim pasakas. Taču izstrādāt sīkāku svētku programmu mums neatlika laika. No

darba un karstuma bijām tā nogurušas, ka bija jāpaļaujas uz to, kas ienāks prātā.

Svētku dienā rīkojāmies centīgi pa bērnu baru, un beigās kāds mūs kopā ar bērniem nofotografēja uz Popervāles pils terases pakāpēm. Vēl jāpastāsta, ka bērni svētkos ieradās appušķotos pajūgos, jo bija izsludināts, ka katram pajūgam vajag sava motīva sacensībai. Piemēram, Ārlavas muižas bērni ieradās līnijdroškā, kas bija iztaisīta par debesu spīdekļu pajūgu ar mēnesi un zvaigznēm. Bērni bija ietērti kostīmos ar mēness un zvaigžņu vainadziņiem galvās. Lielākās pūles šī pajūga sagatavošanā bija pielikuši muižas dārznieks un mans brālis Eidis. Dārznieka paša meitenīte arī bija zvaigžņu vidū.

Godalgoja tomēr nevis ārlavniekus, kā dārznieks bija cerējis, bet kādu ūdensrožu dekorējumu. Dārznieks bija smagi vīlies, jo bija daudz pūlējis. Vēlāk Štrausa kundze man teica, ka dzīvo puķu rotājumam jādod priekšroka par spīti darbam, kas bija ielikts Ārlavas līnijdroškas dekorējumā.

* * *

Prezidents Ulmanis ierosināja vācu valodu pamatskolās pakāpeniski aizstāt ar angļu valodu. Tāpēc Rīgā un Rīgas jūrmalā vasarās rīkoja angļu valodas kursus skolotājiem. *Jaunākajās Ziņās* bija aicinājums skolotājiem pieteikties kursus. To arī es izdarīju. Taču, domāju, būs labāk nekā strādāt lauku darbus. Arī angļu valodas skolotājiem varbūt varētu būt kādreiz labākas iespējas dabūt darbu. Tā tanī vasarā aizbraucu uz Rīgas jūrmalu.

Ar Virenu, Aspazijas brāļa meitu, bijām vienmēr sarakstījušās. Aizrakstīju arī tagad viņai uz Dubultiem, kur viņa dzīvoja pie Aspazijas. Aspazija bija pārcēlusies no Rīgas uz dzīvi Jūrmalā. Virena man ziņoja, lai iegriežoties vispirms pie viņām Dubultos, kaut kursi notikšot Majoros. Es sasaiņojos un braucu, līdz ņemot nepieciešamās drēbes un veļu gultai. Atstāju Ārlavu, vilcienā aizsaiņojos. Vienmērīgā vilciena traukšanās gar priedēm mani iežūžoja atpūtā. Uzreiz attapos, ka vilciens bija nonācis kādā Jūrmalas pieturā. Steidzos, grābu savas paunas un ārā no vilciena! Bet biju izkāpusi vienu pieturu par ātru — Jaundubultos. Nu man bija jāstiep prāvie saiņi caur priežu mežu uz Dubultiem. Adrese man bija. Kad apstājos pie mājas vārtiņiem, tur izlasīju Elzas Pliekšānes vārdu. Saņēmu drosmi un atdarīju vārtiņus. Gāju tālāk pa rožu krūmiem iežogotu celiņu uz vasarnīcu. Virena un Anniņa mani jau gaidīja. Ieveda zālē ar visām

Bērnu svētki Popervāles pilsparkā 1934. g.

Angļu valodas kursi skolotājiem Rīgas Jūrmala 1935. g. vasarā.

paunām. Virena uzkāpa augšstāvā paziņot Aspazijai, ka esmu ieradusies. Virena atgriezās un smaidīdama teica, ka Aspazija sacījusi, lai es nedomājot iet meklēt kaut kur dzīvokli, viņai te esot telpu diezgan. Aspazija nonāca arī drīz lejā pati. Paēdām kopā vakariņas un sirsnīgi izrunājāmies. Tad Virena man izrādīja pārējās telpas lejas stāvā. Bez zāles vēl bija ēdamistaba, tai blakus mazāka istaba, kur dzīvoja kāds mūziķis, vijolnieks. Gaiteņa otrā pusē bija virtuve un aiz tās Anniņas istabiņa. Aspazija un Virena dzīvoja augšstāvā. Tā nu bija jāpaliek dzīvot pie Aspazijas.

Biju nokļuvusi it kā citā pasaulē. Majoru skolā angļu valodas lekcijas sākās astoņos no rīta. Kad uzcēlos, Anniņa jau bija sakārtojusi man brokastu galdu. Pārējie brokastoja vēlāk. Izejot no vasarnīcas, mani apsveica spirtais, svaigais jūras gaiss. Varēju izvēlēties soļot uz Majoriem vai nu pa ielu, vai arī pa taciņu blakus dzelzceļa sliedēm. Soļojot pa ielu, varēju vērot, kā sētnieces steidzas uzpost katra savu ielas gabalu un ietvi.

Kursos man patika. Tur satīku arī divas Valdemārpils skolotājas: Ulbergu un Reinfeldi. Mēs ar interesi sekojām lekcijām. Angļu valodai, tā mums teica, esot jāielien mūsos ar lasīšanu, fonētiku, gramatiku un arī dziedāšanu. Pie kursiem bija iesaistīta arī kāda pamatskolas klase, kur kursanti varēja praktiski vingrināties stundu mācīšanās.

Kādu dienu mūs aizveda uz jūrmalu fotografēties.

Neatceros, kad pamatskolas tika pārdēvētas par tautskolām, bet 1935. gadā jau šis pārdēvējums bija noticis, jo manā kursu beigšanas apliecībā bija parakstījies 'tautskolu inspektors'.

Skolotāja Ulberga bija speciāliste mūzikā. Kad viņai piedāvāja vadīt kursantu kori, viņa tomēr atteicās. Valdemārpilī gan viņai bija savs koris. Korā vadību uzņēmās Liepiņš. Mācījāmies angļu himnu. Kursu nobeigumā mūsu koris uzstāšoties ar angļu dziesmām.

Pēc lekcijām gāju atpakaļ uz Dubultiem. Anniņa jau bija sagatavojusi pusdienas, un mēs visi reizē sēdāmies pie galda. Arī Aspazija bija nonākusi no savas augšstāva valstības. Virena arī tad jau bija pabeigusi savas vācu valodas privātstundas mācībās atpalikušiem skolēniem. Virēna vācu valodu prata pilnīgi, jo, dzīvojot Kuldīgā pie mātes vecākiem, mācījusies vācu pamatskolā un divus gadus arī vācu vidusskolā. Mūziķis Vilis Polis spēlēja vijoli Jūrmalas simfoniskajā orķestrī. Man ierādīja dzīvošanai zāli jeb viesistabu. Tur valdīja svinīga un pacilāta noskaņa: Rainis jau pa gabalu visā augumā skatījās pretī no mākslinieka Tilberga gleznas. Pie sienas bija kāda

Aspazijai dāvināta izšūta glezniņa ar izkaisītām rozēm un dzejnieces vārdiem: „Vij rozes ap galvu, lai valda prieks!” Pie sienām arī Aspazijas fotografijas. Zālē un blakus istabā bija vienmēr puskrēsļa, jo logus aizēnoja lielie dārza koki. Tā istabās neienāca arī vasaras karstums. Tur valdīja miers un klusums. Šādā atmosfērā es arvien varēju pilnīgi atpūsties. Man nebija nekādu rūpju. Pēcpusdienā parasti paņēmu angļu literatūras vai gramatikas grāmatu un gāju dārzā. Tur aiz sola bija Anniņas puķes. Tur varēja mierīgi mācīties.

Zālē nodzīvoju pāris nedēļu kopā ar gleznām, portretiem un grāmatu plauktiem. Jutos brīnišķīgi! Bet zāle bija vajadzīga, kad atbrauca kādi viesi no Rīgas patērzēt. Tā kādu dienu man pateica, ka no Rīgas būšot ciemiņi. Lai nebūtu par traucējumu, es paķēru savas grāmatas un aizgāju pa taciņu aiz priedēm uz jūrmalu. Bija darbdiena un jūrmalā paklusi. Nogūlos uz tīrajām, baltajām smiltiņām kāda krūma paēnā. Mani fascinēja jūras zilganais plašums un viņu vienmērīgā skalošanās, atsitoties krastā. Tur paliku, kamēr saule pati aizslīdot aiz apvāršņa man sacīja: „Ej nu gan mājās!” Biju šai pēcpusdienā vairāk klausījiesies jūras čalās, nekā skatījiesies grāmatā, kaut tā stāvēja atvērta man blakus.

Kad atgriezos vasarnīcā, viesi jau bija aizbraukuši. Man pārmeta, ka tā gan nevajadzējis darīt, vajadzējis palikt kopā ar ciemiņiem un arī kopā verandā nofotografēties. Turpmāk man dzīvošanai ierādīja gaišu, slēgtu verandu saules pusē, augšas stāvā, dzelzceļa un Lielupes pusē. Virenas istabiņa bija aiz manis ar logu uz verandu. Mums visām trim iemītniecēm bija atsevišķas durvis uz augšējo gaiteni. Aspazijai bija tuvāk kāpēm, tad Virenai un pašā gaitena galā man. Svērtītos varēju gulēt, kamēr saule pārstaigāja brūni krāsoto grīdu. Brokastis svētdienās ēdām deviņos. Tad bijām visi kopā pie galda.

Anniņa apkopa māju, dārzu, iepirka produktus un gatavoja ēdienu. Kā labais gars ar smaidīgu seju viņa visu padarīja un katru sagaidīja un arī pavadīja līdz durvīm. Viņa bija kā ģimenes piederīgā. Aspazijai un Rainim viņa bija kalpojusi jau pirms viņu izceļošanas uz Šveici. Kad atgriezušies atkal Latvijā, tad Rainis viņu atkal sameklējis. Par Raini un Aspaziju Anniņa rūpējās ar īstu mātes mīlestību un gādību. Arī es tāpat tiku lutināta.

Šinī laikā Aspazijas dzīve ritēja klusi. Tikai retais apmeklētājs kādreiz ieradās no Rīgas. Dažreiz viņa vēlējās parunāties ar mums, jauniešiem. Mēs tur bijām trīs jaunieši: Virena, vijolnieks Vilis Polis un es. Vilis bija it kā Virenas sirds draugs vai pat saderinātais. Virena Vili ļoti mīlēja, tomēr viņa nebija visai laimīga. Viņa stāstīja, ka bijuši kopīgā sarīkojumā, kur Vilis bijis acināts spēlēt vijoli. Pēc tam Vilis

visu vakaru dejojis ar citām, Virenu it kā pilnīgi neievērodams. Viļa vecāki dzīvoja Asaros un audzēja pa vasaru zemenes. Kādu svētdienu mēs visi trīs aizbraucām uz Asariem. Viļa vecāki mums ļāva bradāt pa zemeņu vagām. Gaŗajās vagās bija tik daudz ogu! Viņi stāstīja, ka Viļa tēvs katru dienu vedot ogas uz tirgu, tas esot viņu ģimenes galvenais ienākums.

Viņi arī it kā gribēja, lai Vilis precot Virenu. Tāpat Anniņa skubinājusi Vili, lai viņš ietu pie Aspazijas un lūgtu Virenas roku. Aspazijai arī šī precēšanās doma patikusi, viņa Virenai solījusi pūrā visas zāles mēbeles, arī klavieres. Tomēr Virena bija pretī laulībām, kamēr Vilim nebūšot pastāvīga darba. Virenai arī pašai nebija pastāvīga darba. Bija krīzes gadi un Rīgā nebija iespējams dabūt skolotājas vietu, pat ar visām Aspazijas ieteikšanas vēstulēm ne. Vēlāk gan Virena dabūja darbu kādā kantorī. Tā Virena turpināja Vili mīlēt un vakaros pat mazgāja viņa kājas. Reiz mani augšas istabiņā pārsteidza pa logu ielidojušas rozes. Pieejot pie vaļējā loga, lejā neviena cilvēka neredzēju. Nogāju lejā pie Anniņas. Anniņa teica, ka jaunkundzei (Virenai) kļuvis slikti un Vilis viņu rokām ienesis istabā. Nezinu, vai tam bija kāds sakars ar rozēm.

Anniņa mūs abas, Virenu un mani, sauca par jaunkundzēm. Viņa tikai nevarēja saprast, ka mēs, jauni cilvēki, neejot svētdienās uz jūrmalu. Mēs negājām tādēļ, ka svētdienās izbrauca daudz rīdzinieku, un pludmalē tad nebija vietas pat kur kāju nolikt. Mums taču jūŗa bija pieejama katru darbdienu.

Reiz kādu svētdienu gan aizgājām uz Jūrmalas pilsētas bērnu svētkiem, kad visa pludmale no Majoriem līdz Dubultiem bija pilna ļaužu. Spraucāmies pa pūli un nokļuvām Emīlijas Benjamiņas stenda tuvumā, kur viņa, galvenā svētku vadītāja, rīkojās Talsu novada tautas tērpā. Dažu svētdienu visi gājām pastaigāties pa Dubultiem. Aspazija, kā parasti, valkāja platu, puķēm aplātu vasaras cepuri un arī mēteļi, kas plivinājās vējā. Visi soļojām lēniem solīšiem, jo Aspazijai bija ļoti mazas kājiņas, uz kuŗām bija jābalstās smagajam ķermenim. Es ievēroju, ka arī Virenai bija tādas pašas mazas kājiņas.

Kursu nobeigumā notika apspriede, ko aicināt no Jūrmalas pilsētas lielajiem vīriem uz izlaiduma aktu. Es ieminējos: „Vai tad lielos vīrus vien aicināsim? Un kā ar lielajām sievietēm?” Tad nolēma, ka aicinās arī Aspaziju. Pie viņas vasarnīcā ieradās pat skolotāju delegācija ar ielūgumu. Aspazija tomēr atteicās. Jūtoties nogurusi. Arī dzirde viņai tad jau bija pavāja. Aspazija stāstīja kādu atgadījumu, kas ieviesis rūgtumu viņas sirdī, no Dubultu skolas

izlaiduma svinībām. Visi goda viesi runājuši pēc kārtas, bet Aspazija nevarējusi sagaidīt savu kārtu. Tad viņa neesot nocietusies, izkāpusi zāles vidū, pateikusi dažus vārdus un sanāksmi atstājusi.

Tāpat publisku aizvainojumu viņa piedzīvojusi reiz, aizbraucot Rīgā. Ejot pa ietvi, viņai paslīdējusi kāja, viņa pakritusi. Ļaudis gan apkārt smējušies, bet neviens nenācis viņai palīgā piecelties. Liekas, ka Aspaziju nemaz neesot pazinuši. Atbraukusi mājās uz jūrmalu gluži satriekta. Kādreiz Aspazija arī man izsaucās: „Kur mani agrākie draugi palikuši?” Kādreiz pirms gadiem *Vaidelotes* pirmizrādē kungi stāvējuši pie skatuves kāpēm ‘špalerās’ un applausi jo ilgi skanējuši. Tai pašā reizē viņa man sacīja: „Valij, ja tu būtu aktrise, es tev uzticētu Mirdzas lomu Vaidelotē!”

Biju atspirgusi miesīgi un arī garīgi šajās sešās kursu nedēļās. Kursus biju beigusi, bet par nākotni nekā nezināju. Atgriezos Ārlavā, kur man atkal bija jāsāk darbs stērķeļu fabrikā.

Kādu dienu darbā mani pārsteidza ziņa, ka steidzami tiekot gaidīta Valgales sešklasu skolā, Talsu apriņķī par skolotāju. Fabrikas meistars man teica, ka nevarot fabrikā iztikt bez aizstājējas, lai mēģinot sadabūt vietnieci. Aizgāju vakarā pie māsīcas Gaiķnieku Matildes, kuņa pa ziemu dzīvoja pie savas mātes un nodarbojās ar aušanu. Viņa bija ar mieru pārņemt manu darbu fabrikā. Darbs fabrikā nebija tik smags kā uz laukiem, kur viņa pa vasarām strādāja pie saimnieka. Viņa bija laba strādniece, un viņai saimnieki labi maksāja. Tā viņa rudenos ieradās pie mātes, kuņu viņa pabalstīja, ar ‘pūru’ — izpelnītajiem produktiem un arī naudu.

Nu es biju brīva. Man bija jāsasaiņo čemodāni dzīvošanai tālu svešā malā, jo Valgales pagasts bija aiz Sabiles — Kurzemes Šveicē. Svētdien mans brālis, kas bija beidzis šoferu kursus Rīgā, veda Ārlavas žīdu uz Stendes staciju. Viņš arī mani ar visām mantām papēma līdzī. No Stendes braucu tālāk ar autobusu. Svētdienas pievakarē ierados Valgalē. Biju ļoti gaidīta, jo turienes diviem skolotājiem vieniem pašiem bija pagrūti strādāt sešu klasu pamatskolā.

Pārzinis Kārklīšs bija ļoti laipns kollēga. Viņš bērnībā bija cietis nelaimi — kāds krītošs puķu pods bija sadragājis mugurkaulāja skriemeli. Nu bija visu mūžu jādzīvo par kropli. Bet viņa fizisko trūkumu aizstāja viņa brīnišķīgā labsirdība. Otra kollēga bija rīdziniece Elīza Jorēna. Rīdzinieces toreiz nāca uz laukiem, jo Rīgas skolas bija nepieejamas. Iepriekšējā gadā viņa bija strādājusi Laučienes pagastā, Talsu apriņķī. Viņas tēvs bija personīgi pazīstams ar Talsu apriņķa skolu inspektoru Ansbergu. Viņa bija jauna un

izskatīga meita, apdāvināta mūzikā, Laucienā vadījusi kori. Šeit kori vadīja Kārklīšs, bet viņa uzņēmās vadīt teātra izrādes pieaugušajiem. Kopīgi nospriedām sākt ar R. Blaumaņa *Skroderdienas Silmačos*. Mēs abas spēlējām līdz. Es tēloju jauno māti Auci. Pretspēlētājs man bija kāda jaunsaimnieka dēls. Izrādes laikā abi ar Pičuku sēdējām uz gultas maliņas pie šūpuļa un dziedājām: „Aiz kalniņa mēnestiņis, aijā, žūžū! Ripu rāpu uzrāpoja, žū-žū-žū!” Te pēkšņi bija liels blīkšķis, un mēs abi atradāmies uz grīdas — skolēnu gultiņa no mūsu šūpošanās bija sabrukusi. Par to zālē bija liela jautrība un smieklī. Taču visi bija domājuši, ka tā vajadzējis notikt.

Jorēnai radās pielūdžēji: bez mana pretspēlētāja vēl kāds Talsu vidusskolu beidzis jauneklis, bet arī tikai no jaunsaimnieku ģimenes. Viņi abi ar manu pretspēlētāju bija nolēmuši Elīzei pasniegt kopēju dāvanu. To izdarījuši, nosēdējuši visu nakti Elīzes istabā runādami. To man Elīze pastāstīja un parādīja arī dāvanu — zelta aproces važiņu. Laucinieki bija sirsnīgi cilvēki, bet Elīzi sevišķi nesajūsmināja. Elīze man stāstīja: „Man Rīgā bija kāds labs draugs, bet to man draudzene atņēma!”

Elīzai bija dzīvoklis skolas ēkā — istabiņa un maza virtuvīte. Tā kā Elīze maz pati vārīja, tad plīts viņai stāvēja apklāta ar avīzēm. Mans dzīvoklis bija pagasta namā, kādu kilometru aiz skolas. Tur bija dzīvojusi arī iepriekšējā skolotāja Jansone. Tā bija pārcēlusies kopā ar vīru, policijas kārtībnieku, uz Talsiem.

Manā dzīvoklītī bija tikai visnepieciešamākās mēbeles. Gultas drēbes un veļ man bija līdz no mājām, tāpat arī virtuves piederumi. Valgalē man bija jāmāca latviešu valoda arī 6. klasē. Lai pilnīgi izņemtu programmu, tad skolēnus aizardēja arī sestdienās pēc stundām, kopīgi lasot norādītos literāros darbus. Man bija iedalīta arī vācu valoda. Angļu valodu šeit mācīja tikai pirmo gadu otrā klasē. To Elīze Jorēna vēlējās pati mācīt, jo angļu valodu esot mācījusies jau vidusskolā. Es cietu klusu par saviem angļu valodas kursiem un par to, ka arī es biju to valodu mācījusies vidusskolā. Man bija arī jāuzņemas sagatavot ludziņu skolas Ziemsvētku eglītes vakaram. Ņēmu to pašu ludziņu, ko iepriekšējā ziemā izrādījām Popervāles skolā. Skolēni bija sajūsmināti. Eglītes vakars notika pagasta nama plašajā zālē. Tur bija arī skatuve.

Mūsu skolēni eglītes vakarā prata ar paklanīšanos uzlūgt savas skolotājas uz deju. Dejoj viņiem bija iemācījusi Jansona kundze, iepriekšējā gada skolotāja. To viņa bija darījusi vingrošanas stundās, un tas lauku jauniešiem bija ļoti noderīgi. Šogad vingrošanu, arī

zēniem, mācīja Jorēna. Skolas darbā mums nekādu sarežģītumu nebija. Valgale izlikās īsts nomaļu stūrtis. Visi ļaudis te bija sevišķi sirsnīgi un satīcīgi.

Tad mūsu pārzinim tuvojās kāda jubileja. Par to mums ar Elīzi nebija ne jausmas, kamēr piezvanīja no Sabiles skolas: turienes skolotāji braukšot visi šurp apsveikt pārzini. Mums ar Elīzi tikai jāuzvārot tēja un jāsagādājat krūzītes. Pārzinim bija arī saimniece, tā varēšot mums palīdzēt. Sabilnieki sabrauca ar kliņģeriem un vīnu. Mēs šos skolotājus nepazinām, bet viss noritēja ļoti sirsnīgi. Tā bija pārzinim Kārkliņam patīkama pārmaiņa. Viņš bija īsts sirds cilvēks. Rudenī viņš mūs cienāja ar āboliem, kamēr vien tie bija. Es vienmēr apbrīnoju Elīzi, kā viņa spēja noēst ābolu ar visu serdi, atlika tikai ābola kātiņš, bet man atlika liela serde.

Pagasta namā vēl dzīvoja pagasta sekretārs ar ģimeni, pagasta policijas kārtībnieks ar sievu, arī sekretāra palīdzēja Valija Jansone. Skolas mierīgo gaisotni pārnesu arī uz savu dzīvoklīti, kad pārnācu no skolas. Vakaros laboju skolēnu burtnīcas petrolejas lampiņas gaismā. Apgaismošanu ar apkuri deva pagasts. Šāda mierīga dzīve mums ritēja līdz pašam pavasarim. Dažreiz svētdienās mēs ar Elīzi izbraucām ar riteņiem. Pavasarī reiz pēc koņa mēģinājuma skolā sēdāmie viss jauniešu pulks uz riteņiem un devāmies garākā izpriecā braucienā.

Braucām pa lielceļiem, cits ātrāk, cits lēnāk. Dažus vakarus sazinājāmie ar citiem jauniešiem un braucām uz Abavu klausīties lakstīgalu dziesmas. Aizbraucām līdz upei un sēdējām pavisam klusu, klausoties putnu pogošanā. Tautasdziesmas vārdi par lakstīgalas dziesmu man nekad nav likušies visai poētiski: „Kur bij, kur bij? — Tīrgū, tīrgū! — Ko pirk', ko pirk? — Zirgu, zirgu! Cik dev', cik dev'? — Ort! ort! — Kāds bij, kāds bij? — Klibs, klibs, klibs!

Siltāka un tuvāka man bija Raiņa dziesma par lakstīgalu:

*„Ak, lakstīgala, nedziedi
Pie mana loga sērīgi —
Man rītu agri jāceļas,
Sirds lūzt man vienās žēlabās.
Sirds tavām dziesmām līdzī kūst,
Kā viņas irst un līst, un plūst.*

Tautas dziesma par lakstīgalu saka:

*Lakstīgala kroni piena
Manā rožu dārziņā;*

*Ne man miega, ne darbiņa
Lakstīgalu klausoties.*

*Māte mani rātin rāja,
Ka es liela dziedātāja;
Tā, māmiņa, tava vaina,
Ka es liela dziedātāja —
Kam tu kāri šūpulīti,
Kur pogoja lakstīgala?*

No Abavas devāmiem mājup jau pilnīgā krēslā. Lauku ceļš bija izbraukts. Nevarējām kārtīgi saredzēt grambas, bieži bija jānokāpj no riteņiem. Klusi šķīrāmies, jo nākamā dienā visiem bija atkal darbdiena. Dažreiz svētdienā braucām arī uz Abavas rumbām. Rumbas ir mazāks ūdenskritums, vairāk kā krāces. Tur arī pavasaros dziedāja lakstīgalas. Tad kādu svētdienu bijām plānojuši izbraukumu uz Kuldīgu — arī ar riteņiem. Man neiznāca tajā piedalīties, jo bija jābrauc pie radiem. Māsai Līnai iesvētīja meitu. Uz iesvētībām tāpat braucu ar riteni pa Abavas leju. Tur nu izbaudīju lakstīgalu dziesmas visā pilnībā. Bija maija mēnesis. Ziedēja ievas. Lakstīgalas pogoja gar Abavas krastu kā sacensībā.

Ar riteni aizbraucu līdz Stendes stacijai, kur sagaidīju šaursliežu vilcienu, jeb 'mazo bānīti'. Ar to braucu līdz Talsiem. No turienes līdz Cīruļiem, māsas mājai, bija vairs tikai nepilns kilometrs. Iesvētības bija klusas, kopā bijām tikai tuvākie radi.

Tā kā Valgales skolā biju norīkota tikai 1935./36. mācības gadam, tad drīz pienāca šķiršanās. Uz atvadībām izcepu ābolmaizītes. Ieradās viss jauniešu pulks, ieskaitot Elīzi. Iepriekš gan ar Elīzi man bija iznākusi maza disonance. Pēc mācību beigām skolā bijām norunājušas aizbraukt uz Talsiem, uz Skolu valdi aprunāties par nākošā gada izredzēm, jo arī Elīze bija te norīkota tikai pagaidām — vienam mācības gadam. Taču norunātajā dienā no rīta viņa piebrauca pie manis un teica, ka man neesot nozīmes nekur braukt, jo viņai inspektors jau esot apsollījis šo kā pastāvīgu vietu. Nezināju, ko atbildēt, un paliku mājās. Elīze aizbrauca viena. Man tomēr bija nemierīgs prāts, tāds iekšējs nemiers. Dienā aizgāju uz skolu un palūdzu pārzinim atļauju no skolas telefona piezvanīt uz Talsu skolu valdi. Talsos pie telefona gadījās pats skolu inspektors: ja nu es neesot atbraukusi uz Talsiem, tad lai aizbraucot pie viņa uz Ventspils kanceleju. Viņš gribot ar mani aprunāties. Vakarā Elīze bija atpakaļ un atnāca pie manis uz pagastnamu. Viņa man droši stāstīja:

— „Tev patiešām nebija vērts braukt, jo inspektora tur nemaz nebija. Skolu valdes sekretārs mani aizveda pusdienās.” Es jau biju dzirdējusi, ka tas ir kāds vecpuišs, kas labprāt paciešanas ar jaunavām. Nevarēju nociesties un izsaucos: „Tu melo! Es ar inspektoru runāju pa telefonu!” To dzirdēja arī Jansonu Valija un pagasta sekretāra kundze, kas tai brīdī bija tuvumā. Bija nepatīkama situācija. Tagad šķiroties viss bija aizmirsts un izlīdzināts. Atvadībās mēs dziedājām un jokojāmies visu nakti. Nākošajā rītā sasēju savus saiņus un novietoju uz riteņa. Par nākošo rudeni man nekas nebija zināms. Tikai to zināju, ka 1936. gada vasarā atkal piedalīšos angļu valodas kursos Rīgas jūrmalā.

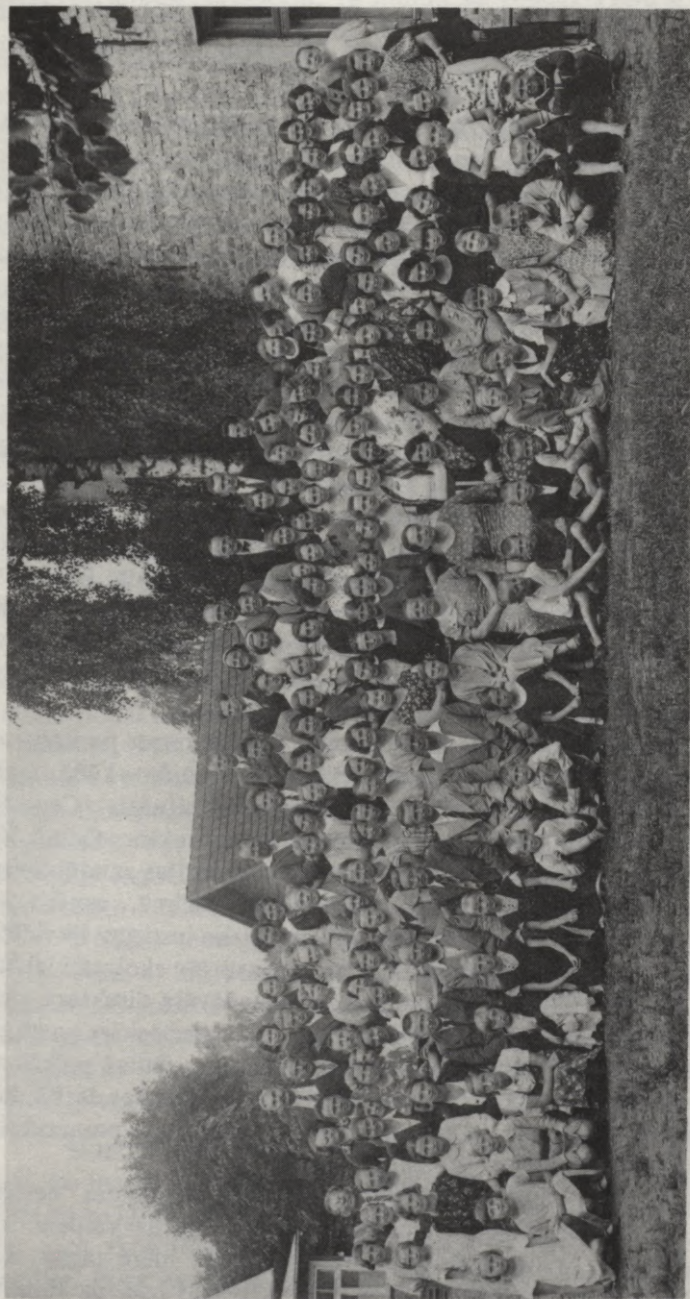
* * *

Jau iepriekš aizbraucu uz Rīgas jūrmalu apklausīties pēc dzīvokļa, jo negribēju atkal izmantot Aspazijas viesmīlību, kaut viņa pret mani bija bijusi mīla. Tomēr iegriezos arī Aspazijas dzīvoklī. Virena nāca man līdz apskatīt laikrakstā izsludinātās izīrējamās vasarnīcas. Visur tomēr bija tik ēnains, likās pat mitrs, ka man nepatīkto tādās dzīvot. Tad izrādījās ka Anniņai bija pazīstams Dubultu stacijas tuvumā veikalnieks. Tur tad arī atradām saulainu, gaišu un labi mēbelētu istabiņu. To es tūlī sarunāju visām sešām nedēļām par 25 latiem.

Kursiem sākoties, braucu turp. No mājām līdz bija logu aizkari, gultas segas un palagi ar spilveniem, tāpat arī visnepieciešamākie virtuves piederumi. Nu bija pašai par visu jāgādā, jo nevarēju vairs tikai piesēsties pie gatava galda kā iepriekšējā vasarā. Bet labi bija arī tā! Nokārtojusi kursu pieteikumu un visu citu, braucu atkal mājup. Manas māšas ģimene bija iepirkusi zemi un uzbūvējusi ‘Ķikutu’ mājas apmēram trīs kilometrus no Dundagas lielceļa. Tagad braucu turp. Arī mans tēvs, māte un vecākais brālis tagad dzīvoja pie māšas. Gribēju arī noskaidrot ar inspektoru nākošās ziemas izredzes skolas darbā. Piezvanīju inspektoram uz Ventspili, kur arī viņam bija birojs, jo inspektors pārzināja abus apriņķus: Talsu un Ventspils. Inspektors tomēr ieteica man aizbraukt un izrunāties personīgi. Cēlos no rīta agri un pulksten piecos atstāju māju, lai ar riteni dotos man nepazīstamos ceļos cauri Dundagas mežiem uz Ventspili. Braucu cauri Pācei. Lielceļš gāja blakus dzelzceļa sliedēm līdz Lonastei. Tur ceļš nogriezās pa labi un apmetā līkumu līdz Jorņiņiem. Tad atkal atpakaļ uz Virpi. Tur sākās jau Ventspils apriņķis. Ceļš veda caur mežiem un vietām bija ļoti smilšains. Tur ritenis bija jāstumj, jo braukt nebija iespējams. Tikai, tiekot cauri mežiem, ceļš

Valgales pamatskolas 6. klases beidzēji 1936. g. pavasarī. Skolotāji: pirmajā rindā no kreisās otrā Jorena, pārzinis Kārklīns, Valija.

Angļu valodas kursanti — skolotāji, 1936. g. vasarā Rīgas Jūrmalā. Kursus vada inspektors Dālmanis.

pārvērtās par šoseju. Nu braukšana bija gluda un labi veicās. Kad nokļuva Ventspilī un atradu inspektora kanceleju, tad pulkstenis jau bija 13:00. Jutos izsvīdusi un saulē nodegusi.

Kanceleja bija otrā stāvā. Atveļot uzgaidāmās istabas durvis, mani pārsteidza Bērziņu Herta un Blektes Auguste, abas manas bijušās skolas biedrenes Talsu vidusskolā un arī skolotāju institūtā. Tā bija sirsnīga satikšanās. Apkampāmies un arī saskūpstījāmies. Herta strādājot Pūņu pamatskolā, Ārlavas pagastā. Iebraukusi ar vilcienu. Gustiņa strādājot turpat Ventspils tuvumā kādā skolā. Mani iesauca inspektora kabinetā. Stāstīju, ka atbraucu ar riteni, jo man vasarā algu nemaksā un nauda jātaupa šīs vasaras angļu valodas kursiem Rīgas jūrmalā. Inspektors aicināja, lai mēs, kas esot no viņa apgaitas, atsūtīt no kursiem sveicienus. Mani viņš apsoltījās nākošā mācības gadā, t.i. 1936./37. mācību gadā pieņemt par Talsu apriņķa pastāvīgu rezerves skolotāju ar pilnu algu arī vasarā.

Kad bijām nokārtojušas darīšanas ar inspektoru, viņš mums ieteica aiziet un apskatīt Ventspils skaisto jūrmalu. Mans prāts bija tā kā priecīgāks, ka nu reiz būšu nostabilizējusies. Jūrmalā bija vējš, peldēties negājām. Tur bija arī kāds jūrmalas restorāns. Gribējām tur paēst pusdienas, bet bija jau par vēlu. Pusdienas vairs nebija dabūjamas. Apmierinājāmies ar sviestmaizēm un tēju. Man bija jāsteidzas atceļā. Inspektors man ieteica citu ceļu uz mājām.

Līdz Popei braucu pa to pašu ceļu, tad nogriezos pa kreisi uz Puzi. Vientuļais ceļš veda gaŗām Bisenieku mājām kādā meŗa apņemtā klajumā. Tur saimniekoja mūsu bijušais Centrālā paidagoŗiskā institūta un Jelgavas 2. ģimnazijas direktors Odiņš. Vēl pirms 1934. g. apvērsuma pēc sociāldemokrātu partijas zaudējumiem vēlēšanās un pilsonisko partiju pieauguma saeimā, notika arī pārkārtojumi dažās skolās. Centrālo paidagoŗisko institūtu likvidēja, jo bija radusies skolotāju pārprodukcija, un institūta skolotāji izklīda pa citām skolām. Direktoram Odiņam gan piedāvāta direktora vieta Jelgavas apriņķa Zaļenieku vidusskolā, bet viņš bija atteicies un aizgājis saimniekot savās mājās. Audzēkņiem direktors Odiņš palicis atmiņā kā sirsnīgs cilvēks. Viņš bija iedziļinājies savā skolas darbā, labi pazina savus audzēkņus un pat institūtam pievienotajā pamatskolas klasē zināja nosaukt visus skolēnus vārdā.

Šajā mājā valdīja klusums, neredzēju kustāmies neviena cilvēka. Pie Ģibzdes nogriezos pa mazu lauku ceļu uz Valpeni, kur kādreiz dzīvojis Kriŗjānis Barons. Mans tēvs un māte tagad, kad rakstu, jau atdusās Valpenes kapos. Valpenes ceļš iziet uz Plintiņu

staciju un Dundagas lielceļu. Tā stundu pēc pusnakts biju atkal mājās.

Nu bija tikai jāpošas uz kursiem, kas sākās tūlīt pēc Jāņiem — 29. jūnijā. Šoreiz braucu ar visiem saiņiem līdz Dubultu stacijai. Turpat jau bija arī mājas vieta — stacijas blakus mājā, otrajā stāvā. Tūlīt iekravājos savā saulainajā istabiņā. Aspazijas vasarnīca arī nebija tālu, tur taču man bija neierobežotas ciemošanās iespējas. No Anniņas dabūju spilvenu un gultas veļu tāpat kā iepriekšējā vasarā. Devu arvien arī savu veļu mazgāt kopā ar viņu veļu. Manā istabiņā bija vēl bez gultas arī mazs dīvāns un kumode. Dīvānu pārklāju ar rakstītu segu. Vārīt man atļāva apakšstāva virtuvē, kur vārīja arī paši saimnieki. Veikals arī bija turpat tuvumā. Staigāšana līdz Majoru skolai man gan bija tālāk nekā pagājušā vasarā no Aspazijas vasarnīcas.

Kursos satiku atkal valdemārpilietes, skolotājas Ulbergu un Reinfeldi. Viņas pagājušajā vasarā bija salušas kādas vasarnīcas ēnainajā istabā. Stāstīju, ka man ir saulaina istaba. Viņas atnāca man līdz paskatīties. Tā kā turpat augstāvē vēl dažas istabas bija izīrējamas, tad arī viņas atnāca dzīvot kaimiņos. Izrādījās, ka mums pusdienas bija izdevīgi un ērti ēst turpat Dubultu stacijas bufetē.

Kūrs notika no 29. jūnija līdz 10. augustam. Mani ieskaitīja vecākajā grupā. Ieradās arī mana kollēga no Valgales skolas — Elīze Jorēna. Elīze arī izvēlējās vecāko grupu, bet tad atzina, ka tā viņai par grūtu un pārgāja uz jaunāko. Vecākajai grupai bija jāmaca arī angļu valoda vienai klasei Majoru pamatskolā. Man jau mācāmā stunda bija iedalīta, kad saņēmu no Valgales vēstuli, ka pagastā notikšot skolotāju vēlēšanas. Arī Elīze saņēma tādu pašu. Mēs abas tur bijām bijušas tikai pagaidiskolotājas, apstiprinātas vienam gadam. Elīzei tur bija patīcis, viņa ļoti vēlējās tur palikt. Elīze aizbrauca, bet es tikai uzrakstīju lūgumu un nosūtīju to pa pastu. Pati nevarēju tikt, jo man bija iedalīta kursu praktiskā stunda tieši šo vēlēšanu laikā.

Stundas temats bija — kafijas dzeršana. Bija sagādājamas kafijas tases un citi piederumi. Tos man aizdeva Aspazija. Vajadzēja uzzīmēt arī trauku zīmējumus ko piestiprināt pie tāfeles. Stundas uzdevums: iemācīt skolēniem angļiski trauku nosaukumus un darbības ar tiem. Trauku zīmējumus man uzzīmēja vijolnieks Vilis Polis, jo viņš bija arī labs zīmētājs un gleznotājs.

Stundas gaitu vēroja visi kursanti un skolotāji. Stunda izdevās laba, ko man apliecināja Elīzes draudzene, kas dzīvoja kopā ar Elīzi. Elīze pa to laiku bija ievēlēta Valgales skolā par pastāvīgu skolotāju. Par otru skolotāju bija pieņemts vienīgais vīrietis, kas esot bijis ieradies. Elīze jau agrāk pārzinim bija teikusi, viņa negribot zēniem

mācīt vingrošanu. Šis vīrietis esot ar ģimeni. Tie tagad dzīvošot manā agrākajā dzīvoklītī. Jā, mēs, skolotāji, bijām kā gājputni. Arī man vēl atlika rūpes par nākamās ziemas ligzdiņu.

Pēc praktiskās stundas biju aicināta Aspazijas vasarnīcā uz pusdienām. Šis speciāli gatavotās pusdienas šoreiz ēdām ēdamistabā. Piedalījās arī Aspazija, kas apsveica mani ar sekmīgi pavadīto stundu. Tā visu kursu laiku biju bieža viesņa Aspazijas vasarnīcā. Pat kad vajadzēja mazgāt matus, gāju uz turieni, jo Anniņa vienmēr glabāja lielu mucu ar lietus ūdeni. Tiešām tiku tur ar īstu mīlestību aprūpēta.

Pa kursu laiku mani vēl pārsteidza Valgales jauniešu grupa, kas ar riteņiem bija atbraukusi līdz Rīgas Jūrmalai — apciemot mani un Jorēnu. Vakarā mēs trīs, Jorēna, Valija Jansone, es, gājām pastaigāties. Bija spožs mēness, visur klusums. Es ierosināju: „Vajadzētu būt skaisti tagad jūrā peldēties!” Atcerējos silto ūdeni vakaros Ārlavas ezerā. Pērējās atsacījās, peldēju viena pati, mēness gaismas apspīdēta. Vēl pa kursu laiku mani apciemoja Jūlija Ernstberga, mana draudzene Talsu vidusskolā. Mūsu draudzība ilga vēl ilgus gadus.

Kādā svētdienā sarunājām ar Virenu un Vili kopīgi iet uz Majoru simfonisko koncertu. Kad ierados Aspazijas vasarnīcā, tad gaiss bija mainījies — Vilis un Virena vairs uz koncertu nevēlējās iet. Iemeslu man neteica. Labi, iešu viena! Majoru kūrmaņu zināju. Ceļā satiku kādu Talsu apriņķa skolotāju Grivāni no Lubezeres pamatskolas. Viņa bija man pazīstama no agrākiem gadiem, kad tikko biju beigusi institūtu. Mēs tad arī koncertā sēdējām blakus. Tā man nebija jājūtas vientuļai.

Tajā vasarā kādā svētdienā piedzīvojām arī īstu viesuļvētru. Biju savā istabīnā un tikai pa logu vēroju vētras plosīšanos. Tā bija plosījusies pa visu Latviju. Kurzemē tā bija norāvusi ēkām jumtus kā skaidiņas un aiznesusi pa gaisu. Riteņbraucējiem bijis jāslēpjas ceļa grāvjos, lai paglābtos no vētras. Šeit Jūrmalā tā gan nebija gluži tik spēcīga.

Reiz atcerējos, ka mums taču jānosūta inspektoram no kursiem sveicieni. Atgādināju to Ulbergai un Reinfeldai. Tā mēs visas trīs kopīgi uzrakstījām un nosūtījām kartīti inspektoram.

Kursus beidzot, bija pārbaudījumi. Bija daudz jāmacās, sevišķi angļu literatūra un vēsture. Kad pēdējais eksāmens bija nolikts, jutos tik nogurusi, ka iekritu gultā un nogulēju veselu pusdienu dziļā miegā. Izlaiduma balle šovasar notika Dubultu vidusskolas telpās. Bija sanācis daudz ļaužu. Mani pavadīja Virena ar Vili. Satikām vairākus skolas biedrus no Jelgavas skolotāju institūta. Brīnījās, kā daži skolas

biedri tik īsā laikā bija pārvērtušies. Kāda meita, kas skolas laikā tiešām bija skaista, tagad izskatījās pavisam sakritusi un skumja. Vairāki jau bija paspējuši apprecēties un pat izšķirties. Piem., skaistā graciozā Kvēpa bijusi precējusies ar mākslinieku Vārnu, bet nu jau izšķīrusies. Daži mūsu kolēģas, kā vēroju, bija kļuvuši par virtuoziem deļotājiem. Man ienāca prātā, vērojot deļotājus sarīkojumā, kā biju piedalījusies frankusēzes deļošanā manas radnieces kāzās, kur deļu komandēja un izvadīja visas sarežģītās tūres līgavas māte Gitendorfiene, manas mātes māsiņa. Viņa gan bija īsta lauciniece, bet viņa centās arvien visu vērot un piesavināties izcilās paražas, apvienojot senlaicīgo ar moderno.

Pēc kursiem paliku vēl pāris nedēļu savā istabiņā, lai notamborētu Anniņai plecu lakatu. Tomēr šīs divas nedēļas likās garlaicīgas, tā sēžot vienatnē un tamborējot. Kādreiz arī aizgāju pastaigāties gar jūrmalu, iegriezos kādā kafejnīcā, pagaršoju gardo rūgušpienu mazos trauciņos, kas bija pārkaisīti ar kanēli un cukuru. Tas jauki atspirdzināja vasaras karstumā.

Kad lakats bija gatavs, aiznesu to Anniņai līdz ar aizdoto spilvenu. Anniņa bija bezgala priecīga un tūlīņ steidzās augšā pie Aspazijas to rādīt. Bet tas beidzās nelaimīgi: Aspazija bija apvainojusies, ka neesmu lakatu dāvinājusi viņai. Anniņa nonāca lejā pavisam noskumusi un gandrīz pie raudām. Steidzos augšā un skaidroju, ka Aspaziju cienu ļoti un neuzdrošinājos viņai šo lakatu, kas bija gatavots no vienkāršas, rupjas vilnas, dāvināt. Tomēr Aspazija man teica: „Tu mani patiesi apbēdināji!” Tad piebilda: „Es šodien saņēmu vēstuli no latviešu jauniešiem. Tā mani atkal iepriecināja.” Tā negribot biju dzejnieci apbēdinājusi. Mana jūsma par viņas garīgo lielumu tomēr nekad nav zudusi.

Biju atkal saņēmusi aplieciņu par mācīšanos kursos, par pārbaudījumu izturēšanu pamatskolas skolotājas tiesību iegūšanai angļu valodā. Mainījies bija arī Rīgas apriņķa inspektors — Breikša vietā bija iecelts Dālmanis.

Aizbraukusi mājās, piezvanīju mūsu apriņķa inspektoram un jautāju, kur man būs nākamā darba vieta. Inspektors prasīja, vai es būtu ar mieru braukt un strādāt Aizdzires pamatskolā Talsu apriņķī pie pārziņa Brauna. Braunu pazinu no Vandzenes, kad pirms diviem gadiem strādāju viņa vadītajā skolā. Toreiz iztikām labi. Tātad Brauns tomēr bija pārcēlies! Kāpēc lai es atteiktos strādāt Aizdzirē? Teicu, ka esmu ar mieru. Aizdzire bija aiz Kandavas. Tātad man būs atkal jāstrādā Kurzemes Šveicē. Kā jau kopš skolas laikiem bija

parasts saiņot paunas un braukāt arvien uz citu vietu, tā tas vēl vienmēr turpinājās.

Braucu ar visu bagažu līdz Kandavas stacijai. Tur mani gaidīja Aizdzires pagasta vedējs ar zirgu. No stacijas līdz pašai Kandavai bija 5 kilometri, līdz Aizdzirei vēl septiņi. Nobraukuši šos divpadsmit kilometrus, piebraucām pie baltas, mazas skolas ēkas. Brauns ar kundzi mani sagaidīja. Pie viņiem arī paēdu pirmās vakariņas. Skolas lejas stāvā bija divas klases un pārziņa dzīvoklis. Man dzīvoklis bija augšstāvā. Bija paliela telpa ar krāsni vidū. Telpa kādreiz bijusi skolēnu guļamistaba. Tagad tur bija iemūrēta arī plīts vārīšanai. Otrā galā augšstāvā dzīvoja skolas apkalpotāja. Viņa bija atraitne ar diviem bērniem skolas vecumā.

Skola sākās un sākām strādāt. Man šoreiz bija jā māca arī dziedāšana visām četrām klasēm, jo Brauns bija galīgi atteicies to darīt. Pagasts bija nopircis klavieres, un viņš klavieres nespēlējot. Vandzenē viņš gan mācīja arī dziedāšanasu, tur dziedāt mācīja vijoles pavadījumā. Es arī nebiju nekāda pianiste. Kādreiz gan pēc institūta beigšanas tiku mazliet pamācījusies klavieru spēli. Man tomēr bija jā māca katrs priekšmets, ko pārzinis uzdeva un iedalīja. Strādājām katrs savā telpā ar divām apvienotām klasēm. Apvienotas klases man bija bijušas visās līdzšinējās skolās, kur biju strādājusi. Vecajās, pirms I pasaules kara celtajās skolu ēkās nebija tik daudz telpu, lai katrai klasei iznāktu sava telpa. Arī vēl tagad nebija tik daudz skolotāju, lai ar katru klasi strādātu atsevišķi. Apvienotajās klasēs stunda bija jādala uz pusēm. Jāatprasa vienai nodaļai uzdots temats, tad jāpaskaidro jaunā viela un jāuzdod kāds rakstu darbs. Tad skolotājs varēja darboties ar otru nodaļu. Arī tai jau stundas sākumā bija jāuzdod kāds rakstu darbs. Bija vienmēr jāuzdod arī mājas darbi. Kad pierada, nebija nemaz tik grūti tādā veidā strādāt. Skolotājiem gan iepriekšējā vakarā bija rūpīgi jāizplāno nākamās dienas vielas sadalījums abām klasēm. Klasē bija jārikojas ātri, bet bērni pie šādas kārtības arī bija pieraduši.

Aizdzires skolai pretim aiz lielceļa bija Antona Benjamiņa Valdeķu labi izkoptā muiža. No ceļa varēja redzēt dīķi, kuņģi peldēja gulbji. Valdeķu muižas pārvaldnieks bija Braunam draugs. Brauna kundze reizēm arī mani paņēma līdz, kad gāja uz muižu. Apskatījām moderno kūti, kur mēslus katru dienu novāca un sašķūrēja pa lūku īpašā krātuvē. Govis šeit jau slauca ar mašīnām. Ar rokām tikai vēl pārslauca, jo ar mašīnām nevarēja izsūkt visu pienu no tesmeņa. Apskatījām arī vistu māju. Arī tā bija jau iekārta, kāda tagad redzēta Amerikas vistu audzētājiem. Baltās Leghornas vistas esot visai

ķildīgas, bet šeit viņas netika viena pie otras, jo katrai bija savs stieplu būrtis. Viņu uzdevums bija tikai ēst un dēt olas. Bija bēdīgi skatīties. Benjamiņu Valdeķi bija priekšzīmīga lielsaimniecība. Stāstīja, ka ar traktoriem arvien vēl paplašinot laukus, izgāžot arī kokus un radot jaunus līdumus.

Brauns nelikās šeit apmierināts. Viņš nevarēja no šejienes pārbaudīt savas Vandzenes mājas rentnieku. Plāns izbūvēt tur uz otra zemes gabala jauno māju bija pagaidām jāatmet. Trūka arī blakus ienākuma no piensaimniecības un zemes. Šeit pie skolas zemes bija maz. Bez tam Braunam tiesa bija piespriedusi maksāt alimentus mazajam zēnam, jo ārsts to bija atzinis par viņa asinsradnieku. Mēs ar Brauna kundzi maz runājām par viņu personīgajām lietām, bet man to visu izstāstīja skolas apkalpotāja. Brauniem tagad nebija arī kalpones, un kundze pati slauca govīs. Viņas veselība pasliktinājās un bija atkal jāiet sanatorijā.

No rītiem parasti ieradās klasē agrāk par skolēniem un vingrinājos klavieru spēlē. Braucu arī uz Rīgu sestdienās pēc mācībām un svētdienās klausījos lekcijas Vignera mūzikas institūtā. Tās bija interesantas. Mācījos klavier spēli, dziedāšanu un arī kompozīciju. Rīgā pārgulēju pie Leimaņu Emmiņas, kas mācījās Komercinstitūtā. Viņas dzīvoja kopā trīs jaunietes. Pārējās divas mācījās Tautas konservātorijā. Viena bija Gallija, mana skolniece Popervāles pamatskolā, otra bija sveša. Viņas vārds Līgita. Ligitai bija arī sirds draugs. Viņi gāja visi kopā uz sarīkojumiem un restorāniem. Taču Līgita, tā stāstīja abas pārējās, nekad neatļaujot sev izmaksāt, savas lēses vienmēr kārtojot pati, kaut gan esot trūcīgāka par Emmiņu un Galliju.

Ārlavas muižas židiete Emmiņai bija apsoliļjusi skološanās atbalstu tādā veidā, ka viņa varēja iet uz lielo Himmelhochu namu Rīgā palīdzēt Paulai, Himmelhochu saimniecei. Tur viņa, likās dabūja mazliet naudas un varēja paēst. Tātad Emmiņai nekas te netika dāvināts, bet viss bija jānopelna. Kamēr Ārlavas muiža piederēja baronietei fon Līvenai, tā Emmiņu pabalstīja ar naudu skolai. Reiz arī es aizgāju Emmiņai līdz uz Himmelhochu lielo namu Rīgā. Saimnieci Paulu pazinu no Ārlavas laikiem. Paula man izrādīja jaunkungu istabas. Pie sienām bija latviešu mākslinieču fotografijas ar parakstiem. Viņiem nākot arī draudzenes — latviešu meitenes no vidusskolām, kaut arī māte guļot turpat savā istabā. Viņa esot slima ar sirdi.

Ārlavas muižu Himmelchochs ar visu stērķeļu fabriku paspēja pārdot Latvijas valdībai pirms krievu tanku iebraukšanas Rīgā. Tā

vecā Ārlavas pils ar senlaiku mēbelēm un gleznām bija pārdzīvojuši dažādus īpašniekus.

Es turpināju braukt sestdienās uz Vīgnera institūtu. Dažreiz mēs ar Emmiņu sestdienu vakaros gājām pastaigāties pa Rīgu gar greznajiem veikalu skatulogiem. Apskatījām, apbrīnojām visvairāk skaistās, modernās plūdlīniju mēbeles. Bijām pieticīgas. Mums pietika tikai ar skatīšanās prieku. No institūta saņēmu studenta kartīti ar fotografiju, kas deva tiesības braukt pa dzelzceļu par puscenu.

Brauns izmantoja manu braukšanu uz Rīgu un uzdeva man nopirkt skolas kooperatīvam skolēnu mācības līdzekļus. Rīgas skolu kooperatīvs skolām deva atlaidi. Reiz biju nodomājusī Rīgā nopirkt modernu mēteli, līdzīgu kā Emmiņai. Mēteli arī nopirku. Nu pietrūka naudas skolēnu mācību līdzekļu iepirkšanai, jo Brauns man tādus nebija iedevis. Man tagad bija atlikusi nauda tikai dzelzceļa biļetei. Emmiņa izpalīdzēja, aizdeva, un mācību piederumus varēju nopirkt. Braucot mājās, bija jau tumsa, kad izkāpu Kandavas stacijā. Izņēmu savu riteni no stacijas glabātuves, uzsēju lielo saini uz riteņa un sāku pa tumsu 12 kilometru braucieni līdz Aizdzires skolai. Kad nodevu to Braunam, viņš man samaksāja pēc kooperatīva lēses, bet bērniem parasti pārdeva tālāk par pilnu cenu. Atlaide palika viņam pašam. Tā šis un tas man viņa izdarībās nepatika. Iepriekšējā gadā viņam par palīdzi bijusi kāda rīdziniece, jauna un izskatīga meita. Kalniņš, Benjamiņa muižas pārvaldnieks, viņā bija ieskatījies. Viņi abi ar Braunu tagad bija neapmierināti, ka es biju viņas vietā.

No Kandavas atbrauca ārsts Stiprais pārbaudīt skolēnu veselību. Pēc pārbaudes Brauns aicināja viņu savā dzīvoklī. Mani ne. Mācījāmie ar skolēniem dziedāt. Kad skolēnus atlaidu mājās, pavēru Brauna durvis un pateicu, ka skolēni aizgāja mājās. Ārsts nu apskatīja arī skolas telpas, uznāca pat manā istabiņā. Gatavoju pašreiz kostīmus skolas eglītes vakaram. Visa istaba piekrauta ar dažādiem materiāliem. Arī mana lažiņa bija pilna ar rūķu, prinču un sniega pārslīņu kostīmiem. Pēc ārsta aizbraukšanas Brauna kundze teica, ka pēc svētkiem kādi pārtikušāki saimnieki man atvedīšot gultu, jo tagadējā lažiņa esot vajadzīga pašiem Brauniem. To gan laikam bija noteicis ārsts.

Atbrauca arī inspektors Ansabergs ar apriņķa vecāko uz pārbaudi. Pie manis abi nosēdēja ģeografijas stundā un beigās aicināja, lai skolēnu koris kaut ko nodziedot. Bijām mācījušies dziedāt divbalsīgi un pāris tautas dziesmas arī nodziedājām. Es gan ļoti gribēju teikt, ka man pie Brauna nepatīk strādāt, tomēr netiku muti atvērsi.

Pārzinis, kā teicu, man bija uzdevis Ziemsvētkiem sagatavot ludziņu, arī dziesmas un deklamācijas. Tāpēc meitenes pēc stundām nāca manā istabā, un mēs gatavojām ludziņai kostīmus. Mums palīdzēja arī Zentiņa, manas māsas meita, kas tikko iepriekšējā vasarā bija iesvētīta un dzīvoja kādas nedēļas pie manis. Viņa ļoti labi sapratās ar meitenēm. Viņas visas reizēm gāja rotaļās. Tad Brauna kundze palaida arī savu Margu pie mums.

Mēģinājumi notika pēc stundām. Mācīju jau man pazīstamo četru cēlienu ludziņu, kas bērniem vienmēr patika. Darbības un teksts man bija labi atmiņā. Es varēju mēģinājumos pat sēdēt un tamborēt saviem brāļiem svētku dāvanas — kaklautus. Eglītes vakarā bērni ludziņu labi nospēlēja, arī deklamācijas labi noskandēja. Par dziedāšanu gan negalvoju, jutos neērti pirmo reizi, stāvot pret publiku ar muguru un diriģējot. Brauns vēlāk bilda, ka orķestŗa mūziķi esot kratījuši galvas. Citu, īpaši pagasta inteligences, atzinumi bija, ka nevienu gadu neesot bijusi tik kupla skolēnu programma.

Šad un tad aizbraucu uz Kandavu iepirkties. Iepazinos ar Kandavas zobārsti, žēlsirdīgo māsu un kādu labāku šuvēju. Kandavā bija sešklasu pamatskola jaunā, modernā celtnē. Viņi rīkoja tautas deju kursus, aicināja arī mūsu skolu piedalīties. Tur iepazinos ar Kandavas skolotājiem. Tuvāk sadraudzējāties ar kādu agrāko rīdzinieci. Viņa bija patīkama, ģērbās moderni, bija precējusies ar Kandavas aptiekaru. Viņa mani aicināja pie sevis ciemā. Gājām abas apskatīt viņu jauno zemes īpašumu mazliet ārpus pilsētas. Tur celšot jaunu dzīvojamo māju. „Ak,” skolotāja stāstīja, „kad sāku šeit Kandavā strādāt, man bija jāpārcieš daudz grūtumu, īpaši nepatīkama bija vecāko kolēģu kritika un pretestība manām mācīšanas metodēm. Sevišķi iecirtās skolotāja, kas pati bija cerējusi uz Kandavas aptiekara labvēlību. Es varu pateikties mūsu skolas pārzinim, jo viņš bija korekts un citu sūdzības maz ievēroja. Tagad, kad vairāki gadi pagājuši, viss pamazām nomierinājies.”

* * *

Aizdirē bija ļoti labi un paklausīgi skolēni. Tikai ar vienu vienīgu zēnu man iznāca saraušanās tā, ka iedevu viņam reiz pa ausi un izraidīju no klases. Šis pats zēns esot Braunam skrējis ar cirvi pretim. Liekas, viņš piederēja pie tā dēvētajiem grūti audzināmiem.

Arī ar bērnu vecākiem satikām labi. Tikai šī zēna vecāki gan bija Braunu apsūdzējuši inspektoram un skolu valdei. Tātad visa ģimene bija atšķirīga.

Ar Braunu gan man neizveidojās laba saprašanās. Vienmēr bija jādzīvo tādā nepatīkamā atmosfērā. Arī Brauna kundze reiz izteicās, ka viņas vīrs manis skolas darbā negribot, bet kāpēc, to nepateica. Viņas vīrs gribot dabūt atpakaļ to skolotāju, kas strādājusi iepriekšējā gadā. Esot jau viņai aizrakstījis, bet tā negribot vairs šeit nākt. Tā viņa man bija devusi mājienu lūkoties pēc citas vietas.

Kaut kā man tomēr bija jāiztur līdz skolas gada beigām. Pavasarī skolas brīvlaikā aizbraucu un Ventspili pie inspektora. Inspektoru satiku kancelejā un izstāstīju, ka vēlētos pāriet darbā uz citu skolu. Izstāstīju savas nedienas ar Braunu. Inspektors teica, ka viņš neredzot nopietna iemesla darba atstāšanai, jo tie visi esot tikai sīkumi. Tad uzstājos un teicu, ka šādi sīkumi, atkārtojoties katru dienu, padara skolas darbu grūtu. Tā viņš beidzot atzina manas vēlmes un piedāvāja man skolotājas vietu Tiņģerē vai Lubezerē. Izvēlējos Tiņģeres skolu, jo tā man bija tuvāk vecāku mājām. Tikai vēl vakarā atgriezos Aizdzirē, bet biju apmierināta ar paveikto.

No rīta izrādījās, ka Brauns bija aizbraucis laikam uz Vandzeni. Tā man vienai palika visi skolēni. Labi sagadījās, ka ieradās Kandavas ārsts ar žēlsirdīgo māsu izdarīt skolēnu veselības pārbaudi.

Biju arī ieskaitīta mazpulkā par vadītājas palīdzi. Kādu svētdienu uz skolu atnāca mazpulka dalībnieki, bet Brauns ar tiem negribēja nodarboties. Tie bija jau lielāki jaunieši, kas skolā vairs nemācījās. Man ar mazpulkiem nebija nekādas pieredzes. Sadomāju, ka mācīšu tautas dejas. Tā es spēlēju, un viņi dejoja, dziedot līdz:

„Gailīt's saka vistīpai,
Kur mēs šonakt gulēsim?
Īsas kājas, dziļi sniegi,
Tālu salmu gubenīts.”

Mazpulku meitenēm ziemā mācīju rokdarbus. Kādas meitenes māte par to bija tik priecīga un pateicīga, ka atnāca abas pie manis, atnesa olas, jo meitene adīšanas sacensībās bija dabūjusi pirmo vietu — bija pratusi nolaist cimdam īkšķi, nevis uzverot uz dzijas, bet aizadot ar atsevišķu pavedienu, kā biju viņai ierādījusi.

Vasaras sākumā, tieši priekš Jāņiem un pēc skolas izlaiduma, notika Talsu novada mazpulku nometne. Žēlsirdīgā māsa ar savu automašīnu aizveda zobārsti un mani uz šo nometni. Iepriekš pašuvu sev mazpulku vadītājas formas tērpu. Šinī nometnē man nebija nekādu īpašu nodarbību. Tāpēc izstaigājām skaistos Abavas līčus.

Nometnē satiku pēc trīspadsmit gadiem savu Popervāles skolas biedru Jansonu, kas toreiz no 6. klases uz pavasara pusi izstājās. Arī vēl kādi citi zēni nevēlējās likt gala pārbaudījumus, tā kā uz

eksāmeniem atlikāmieš tikai divi — Puriņu Teodors no Aināžu mājām un es, kļūdami pirmie šīs skolas absolventi. Tagad Jansons bija ļoti pārvērties. No apaļā, nebēdnīgā puikas bija izaudzis par brašu, staltu puisī, kupliem matiem. No sejas kļuvis kalsenāks.

Viņš bija šīs mazpulku nometnes vadītājs. Viņš apbrīnoja arī manu pārvēršanos — esot izaugusi no bālas, kalsnējas meitenītes par apaļīgu sievieti ar sarkaniem vaigiem. Man jau inspektors bija teicis, ka Jansons ar nākamo gadu, būšot Tiņģeres skolas pārzinis. Pašreiz viņš strādājis savu pirmo skolotāja gadu Sabiles skolā. Tiņģernieki viņu esot pieprasījuši, un viņš pats arī vēloties pārcelties, jo Tiņģere esot viņa dzimtais pagasts. Kad nu bijām satikušies, aprunājos ar viņu un jautāju, vai viņš būtu ar mieru, ka es strādātu kopā ar viņu Tiņģerē. — „Ja tu būsi tāda pati kā pamatskolā, tad jau mēs satiksim,” bija viņa atbilde. Pamatskolā mana vienīgā interese bija skolas mācības un grāmatas. Tā viņš mani bija raksturojis arī savai sievai Elmai, nodēvējot par ‘grāmatu tārpu’. Biju pavisam apmierināta, ka nākošā gada darba vieta nu pilnīgi nokārtota.

* * *

Pēc nometnes, atgriezies Aizdzirē, jau vakarā visu sakārtoju, lai nākošajā dienā agri no rīta dotos ceļā uz mājām pie savējiem, lai vieglu prātu atstātu vietu, kur mani negribēja. Šī nākošā diena bija pats Jāņu vakars. Manas māšas vīrs ir Jānis, un tad arī man bija jābūt mājā, lai aplīgotu Jāni. Māsa man vienmēr bija daudz palīdzējusi. Es nekur citur arī nebiju aicināta, jo biju dzīvojusi visai vientuļi. Otrā rītā agri tātad sāku ar riteni ceļojumu. Man bija paradums, ka pret kalnu un arī lejup riteni stūmu, jo ceļi bija grumbaini un nelīdzeni, vietām arī smilšaini. Šoreiz šis paradums man kļuva par svētību. Tikko biju nosoļojusi no pakalna, tikko biju uzkāpusi uz riteņa un sākusi mīl, kad pārlūza riteņa ass. Riteņa vadība nebija vairs manās rokās. Ja būtu no pakalna laidusies lejup, būtu apkritisusi, varbūt pārlauzusī kādu locekli vai pat nositusies. Tagad varēju mierīgi aizšķūtēt riteni līdz Kandavai. Tur sameklēju riteņu labošanas darbnīcu, bija tikai jāpagaida, kamēr ass tika salodēta.

Tā pāris rīta stundas bija aizritējušas. Turpināju ceļojumu. Pa lielceļu braucot, bija jauki un patīkami. Šis bija Tukuma Talsu lielceļš. Kaut kur uz šī ceļa man iznāca pretim pa gatvi Jāņu bērni, studenti. — Kur es braucot? — „Man jātiek uz Dundagu pie mātes.” Tad viņi vairāk neuzstājās, lai ietu svinēt Jāņus ar viņiem. Braucu atkal tālāk. Pēc brīža sastapu bijušo Ārlavas kārtībnieku. Viņš reiz bija ieradies pie manis ar soda rakstu, jo es pēc skolas beigšanas un 16

gadu sasniegšanas nebiju laikā izpēmusi pasi. Brītiņu parunājāties. Viņš tagad bija pārcelts uz šo apkārtni. Braucu tālāk uz Talsiem un caur Talsiem pa akmeņainu ielu līdz Dundagas lielceļam. Pie savējiem ieradās pievakarē.

Māsa bija jau sieru sasējusi, arī vainagi bija novīti. Līgojām tikai paši vien, ieskaitot vecāko māsu un viņas vīru. Pēc Jāņiem man vēl tomēr bija jābrauc atpakaļ uz Aizdziri, jo biju apsoltījusi dažas nedēļas nodarboties ar kādu savas klases skolnieku latviešu valodā. Viņa vecāki skolas gadā bija man aizdevuši savas mēbeles. Gribējās, lai viņam, pārejot uz Kandavas skolu, nebūtu grūtību sekot mācībām.

Tajā pašā laikā notika Kandavā bērnu svētki pie Abavas. Svētdienas rītā pie manis ieradās meitenes, manas bijušās skolnieces. Visas kopīgi braucām uz Kandavu, kur bija noteikta sapulcēšanās. Iegāju pie skolotājiem. Tur bija jau sanākusi visa Kandavas intelligēnce: ārsts, mācītājs, daži bērnu vecāki. Man iedeva veselu kampienu mazu karodziņu ko izdalīt bērniem gājienā. Soļojām visi kopīgā, gaŗā virtenē pa lauku ceļu uz sarīkojuma vietu. Mani nolika sēdēt pie galda, kur saņemt skolēnu zīmējumus un izspriestu godalgas. Godalgas lielāko tiesu bija konfektes. Piekodināja neskopoties ar godalgām. Bija jau satumsis, kad beidzās svētki. Kopā ar žēlsirdīgo māsu un Kandavas skolotājiem soļojām atpakaļ uz Kandavu. Dienas karstums bija beidzies. Bija patīkami. Nakti pārgulēju pie žēlsirdīgās māsas, otrā rītā atgriezos Aizdzires skolā.

Kādu dienu aizbraucu vēlreiz uz Kandavas skolu parunāties ar turienes latviešu valodas skolotāju par savu skolnieku, lai viņš nejustos rudenī jaunajā skolā kā svešinieks. Aizbraucu arī uz Aizdzires pagasta valdi pateikt, ka nākošajā ziemā vairs Aizdzires skolā neatgriezīšos. Pagasta darbvedis noteica: „Nujā, ja jau jūs ar Braunu nevarat saprasties, tad vienam jāiet.” Aizbraucu atvadīties no ārsta, gan pareizāk sakot — biju sākusi splaut asinis. Gribēju, lai ārsts pārbauda manu veselību. Bija bail, ka man nav pielipis no Brauna kundzes dilonis, jo visu ziemu no viņas biju pēmusi pienu. Ārsts tomēr nekā bīstama neatrada, tikai parakstīja tonikumumu. Atvadījies no ārsta, pateicot, ka nākamajā gadā vairs Aizdzirē nestrādāšu. Pastāstīju, ko man bija teicis pagasta darbvedis — ka vienam, Braunam vai man, jāiet. „Un tas viens esmu es.” Par to abi ar ārstu nosmējāties kā par jautru anekdotu.

Man šīs divas nedēļas Aizdzirē kļuva par vientuļām. Izšķīros aizbraukt uz Dubultiem pie Aspazijas un Anniņas. Vilis un Virena tur vairs nedzīvoja. Aizgājuši uz Rīgu, bet katrs savrup. Virena dabūjusi

darbu kādā kantorī. Aspazija man uzdāvināja savas un Raiņa grāmatas ar ierakstiem. Viņa man ļāva arī izvēlēties kādu no saviem labu mākslinieku gleznotiem portretiem. Izvēlējos kādu, ko bija gleznojis mākslinieks J. Siliņš. Aspazija tur bija ar cepuri galvā. Aspazija man teica: „To viņš gleznoja, kad es tikko biju atnākusi no slimnīcas.” Glezna man palika Rojā, Latvijā 1944. gada oktobrī, kad bēgām zvejnieku laivā uz Gotlandi. „Un tu, Valij, nofotografējies un atsūti man savu fotogrāfiju,” Aspazija man šķiņoties noteica. Bet es toreiz nodomāju, ka esmu par neievērojamu, lai to darītu. Varbūt biju toreiz par bērnišķīgu. Aspazija, ja prasīja, droši vien, par fotogrāfiju būtu priecājusies.

* * *

Tā šķiņos no Kurzemes Šveices un atgriezās atkal Ārlavas pagastā. Šoreiz mājvieta būs Tiņģeres skolā. Savas mantīņas biju atstājusi Aizdirē, jo mājup atgriezās ar riteni. Vēlāk brālis aizbrauca tām pakaļ. Tovasar bija izziņots Talsu vidusskolas mana izlaiduma sabraukums, jo bija pagājuši 10 gadi, kopš izspurdzām no šīs skolas paspārnes ar domām, ka mums tagad pieder pasaule. Virena man atrakstīja: „Tā kā tu brauc!” Viņa arī būšot ierasties no Rīgas. Talsos apmetīšos pie savas mātes māšas Tīla kundzes un viņas vīra, kas bija skolas pārzinis. Man arī tur būšot apmešanās.

Bija ieradusies diezgan daudz absolventu. Vispirms sapulcējāmies Talsu vidusskolas telpās. Tur notika arī fotografēšanās. Pēc tam viss priecīgais bars devāmies uz Talsu pilsētas parku, kur bija noīrēts paviljons ar mūzikas kapellu. Tur mēs dejojām un pavadījām laiku, daudz runājoties. No vandzeniekiem satiku Lasenbergu Andreju. Viņam pastāstīju, ka pie Brauna nākošajā gadā vairs nestrādāšu. Viņš kopā ar Brauna māšas meitu Rotu un Nogales skolotāju A. mūs reiz bija apciemojis Aizdirē. Toreiz visi kopā bijām kāpelējuši pa Abavas krastiem. Šinī sabraukumā, Talsos, tiku sastapusi vairākus savus klases biedrus pēdējo reizi. Vēlākie lielie notikumi mūs izklīdināja. No Laucienes bija ieradies Šmidenbergu Vilis. Viņš manā Valgales ziemā bija atbraucis uz Valgali apciemot Jorēnu, arī mani, bet man tieši tanī svētdienā bija gadījies aizbraukt pie savējiem, un tā toreiz Vili nesatiku. Elīze man vēlāk stāstīja, ka Vilis sanesis malku, un viņi abi sildījušies pie krāsns. Elīze teica: „Viņu māja bija vienīgā kur es gāju ciemoties, kad strādāju Laucienē.” Šmidenbergi bija intelligentā ģimene. Viņa māsa Austra pēc vidusskolas beidza Kaucmindes mājturības semināru un strādāja par skolotāju Talsu mājturības skolā. Elīze Jorēna toreiz bija vadījusi Laucienes kori. Pēc

Elīzes stāsta noprātu, ka Vilis bija viņā varbūt iemīlējis. Kad tagad gājām Talsos pa Kalna ielu lejup kopā ar Virenu, mums pievienojās arī Vilis. Es ieminējos par Elīzi, uzsvēru viņas mūzikālītāti un koņa vadīšanas spēju. „Tas vēl nav nekas,” Vilis noteica, „to varat arī jūs un citi.” Vilis pats bija spēlējis Talsu vidusskolas pūtēju orķestrī, ko vadīja skolotājs Ezeriņš. Tā noprātu, ka viņam varbūt ir bijusi vilšanās, apciemojot toreiz Elīzi. Šinī izbraukumā ar Vili tikos pēdējo reizi. 1941. gada jūnijā arī viņu, agrāko aizsargu priekšnieku, aizveda izsūtījumā.

No skolotājiem šinī sabraukumā piedalījās arī Ezeriņš un direktors Dreimanis. Gleznotājs Sūniņu Kārlis, mūsu klases absolvents, bija ieradies no Rīgas. Mūsu kādreizējā labākā vingrotāja, stendeniece bija apprecējusies, gaidīja pašreiz ģimenes pieaugumu, tomēr sirsnīgi dejoja ar bijušiem klases biedriem. Sūniņš gan noteica: „Tu uzmanies, Melānij, Tu neesi vairs viena, tu tagad pusotra cilvēka.” Sūniņu Kārlis apprecēja inspektora Ansaberga meitu. Viņa brālēns, ja nemaldos, vārdā Žanis, dzīvoja Talsos, arī bija gleznotājs.

Iestājoties naktij, sagrupējamies gājienam pa Talsu pilsētas ielām skolotāja Ezeriņa vadībā. Bijām visi priecīgi. Līksmi dziedādāmi, ziņojām pilsētiņai savu klātieni. Nejutām noguruma. Tikai pret rīta pusi izklīdām, pārnakšņojot kur kuņķais. Es paliku pie Virenas. Tīla kundze ierādīja mums istabiņu mājas augšējā stāvā. Otrā rītā bija jāizvada prombraucēji: gan uz autobusa pieturu, gan arī vilcienā uz staciju.

Es paliku vēl pie Virenas, lai Talsu pilsētas slimnīcā pārbaudītos, jo man bija aizdomas par aklās zarnas iekaisumu. Dr. Ruģēns iekaisumu atzina par chronisku. Bet kad tāds iekaisums būtu sācies? Aizdomas bija uz Dubultu stacijas bufeti, jo arī Ulbergai un Reinfeldai drīz pēc kursiem pagājušajā vasarā bija radušies aklās zarnas iekaisumi un esot bijis jāoperē. Tā nu norunājām, ka es nākšu uz Talsu slimnīcu operēties. Vēl bija jānogaida, kamēr skolotāju slimo kase dos savu atzinumu ar rakstu.

Pagaidām piemetos pie māsas Ķikutos, kur dzīvoja arī mani vecāki un brālis. Iekaisums lika sevi tomēr just. Sevišķi kādu dienu, aizejot ogās, man uznāca sāpes un sākās asas vēdera graizes. Tāpēc, pienākot slimo kases atļaujai, steidzīgi devos uz Talsiem. Par operāciju neuztraucos. Mierīgi uzkāpu uz operācijas galda. Mani pārklāja ar segu. Mani nemidzināja, bet lietoja lokālo iešļircinājumu. Nekā nejutu, kamēr ārsts pārgrieza ādu un muskuļu audus, varēju pat ar viņu sarunāties. Ārsts atcerējās, ka es tiekot pārcelta uz Tiņģeri un

apgalvoja, ka tā esot ļoti skaista vieta. Tikai, kad ārsts satvēra aklās zarnas piedēkli, lai to nogrieztu, es viscaur nosvīdu un nevarēju ne paelpot, ne parunāt. No operācijas galda mani nocēla un aizveda uz gultu. Bija piekodināts tūdaļ pēc operācijas nekā nedzert. Tas esot bīstami. Kāds zēns tā esot aizgājis, pēc operācijas padodamies slāpēm. Tās visai mocīja, bet es varonīgi izturēju, riju tikai siekalas un reizēm apslapināju lūpas ar ūdeni.

Uz operāciju mani atveda zirgu pajūgā abas vecākās māsas. Braucām braši dziedādamas. Bet pēc operācijas man vairs nemaz nebija spēka. Kad brālis atbrauca uz slimnīcu mani apciemot, viņš nobrīnījās mani redzot tik nespēcīgu, jo pat uz krēsla bija grūti nosēdēt. Tāpēc viņš ilgi pie manis nepalika. Mājās esot stāstījis, ka es esot kļuvusi ļoti vārģa.

Pēc desmit dienām tiku no slimnīcas ārā. Tādu prieku! Jutos kā atdzimusi. Biju tikusi no šīs nelaiimes vietas, kur bija jāredz citu pacientu ciešanas un vaimanas, laimīgi ārā. Ejot pa slimnīcas platajām kāpēm lejup, lēni cēlu soliņi pēc soliņa. Tādā pašā gaitā soļoju pa ielu līdz Talsu dzelzceļa stacijai. Vilkos kā gliemēzis, tomēr baudīju brīvības prieku, atgriezdamās atkal normālajā pasaulē. Ar vilcienu braucu līdz Cīruļu stacijai, bet no turienes sāku soļot līdz vecākās māsas Lizetes mājai. Pa ceļam priecājos gan par zaļo zāli, gan par Bandzeru māju birstaliņu. Liku lēnām pēdu pie pēdas, līdz sasniedzu Degumpils mājas. Māsa bija iznākusi uz lielceļa vērodama, kas tur tā velkoties tik jaukā dienā.

„Vai, Dieviņ, vai tad tu nevarēji atrakstīt!” māsa rājās. Bet man bija gribējies izbaudīt savas pašas spēkus, atgriežoties atkal dzīvē.

Paliku pie māsas dažas dienas. Mani atnāca apraudzīt viņas vīra māsa Ženija no Čirīņiem. Svētdienā Lizete mani aizveda pie otras māsas Līnas uz Ķikutiem. Tur nu es turpināju mierīgi atpūsties. Sēdējām ar tēvu dārza ēnā, un viņš man dziedāja:

*„Zviedz, zviedz sirmais zirdziņ
zviedz, zviedz, zviedz iekš stall’;
raud, raud, jaunais puisīt’
raud, raud, raud iekš kaŗ’
E-e-e-ē raud iekš kaŗ’.*

Tā dziesma esot saglabājusies no turku kaŗa laikiem. Jau kopš jaunības mans tēvs bijis liels dziedātājs. Kad svētdienās nebijis cita darba, paņēmis ‘Ziņģu’ grāmatiņu un kopā ar draugu nosēdējuši visu svētdienu dziedādami. Kādu svētdienu aizgājuši uz Ārlavas baznīcu. Mācītājs tai reizē bijis aizbraucis uz citu draudzi, atstājot ķesteri savā

vietā. Bijuši ieradušies tikai septiņi baznīcēni. Ķesteris tomēr dievkalpojumu vadījis, un visi septiņi dūšīgi dziedājuši, tā kā viņu balsis atbalsojušās baznīcas augstajās velvēs. To vēl arī todien tēvs ar prieku atcerējās.

Tēvs kavēja man laiku nevien ar dziesmām, bet arī ar stāstiem par pagātņi. Mana māte jau 15 gadu vecumā dabūjusi iet pie saimniekiem par kalponi, jo viņas tēvs agri nomiris. Viņa kalpojusi tiņģernieku Bauļos. Saimnieka dēlam bijis jāiet kaņādienestā, bet viņam gaišmatainā meita ar zilajām acīm dikti patikusi, viņš gribējis, lai viņa gaidot, līdz viņš pārnākšot no kaņādienesta, tad viņš šo ņemšot par savu māju saimnieci. Bet māte atteikusi: „Tu zini, kāds bērnam prāts!” Un nav saimniekdēlam solījusies. Mans tēvs viņu iepazinis Ķīšos, mājās Sasmakas ezera krastā. Māte tur reiz ciemojusies pie savas vecākās māsas, precētas Rūmnieces. Arī tēvs ar saviem vecākiem dzīvojis tur, jo tas bijis tuvumā viņa darba vietai, Sasmakas muižai, kur viņš bijis par priekšstrādnieku. Tēvs bija septiņus gadus vecāks par māti.

Tā ar dziesmām un senu laiku stāstiem ātri pagāja laiks. Pienāca diena, kad man bija jātaisās uz jauno darba vietu, uz Tiņģeres skolu.

* * *

Tiņģere

Pienāca diena, 1937. gadā, kad tēvs veda mani uz Tiņģeres skolu. Tiņģere no manas māsas mājām, kas pie Dundagas lielceļa, tikai ap 7 km. Pa šo ceļu braucu pirmo reizi, bet manam tēvam tas pazīstams, jo pats dzīvojis tiņģerniekos, rentēdams kādas mājas. Manas abas vecākās māsas, Lizete un Līna, vēl mācījušās Tiņģeres vecajā pamatskolā.

No Īves muižas braucam pa lielceļu lejup uz Tiņģeri. Tad vēl gaŗām Īvnieku mājām un — Tiņģere klāt! Tā īsta muiža ar daudz ēkām.

No kalēja smēdes ceļš ved kalnup. Pa labo roku paaugsts mūris aptver augļu dārzu. Pie Kalnu muižas ceļa man nāsīs iesitas svaiga sveķu smarža. Tur tiek celta jauna māja. Īpašnieks uz jumta vēl steidz pienaglot pēdējos šindeļus.

Šī māja stāv kalnā, gar ceļa malu liepas. Otrā pusē ceļam, pāri mūrim, redzams plašs ābeļu dārzs. Tas skolas dārzs un uz skolu man jābrauc.

Jā, te nu būs mana dzīves vieta! Tieši pretī māj liela, balta ēka kā pils. Ir jau arī — bijusi Tiņģeres pils. Skaista ar baltām kolonnām.

Ceļš ielokās gar ēkas sānu lielu lapu koku paēnā. Šeit mums jāizkāpj. Nekad neesmu Tiņģerē bijusi, bet tagad šeit mani gaida darbs un mājvieta, arī mana Gitendorfu tante. Viņas dēlam šeit veikals pils apakšējās telpās tūlīt pie ārdurvīm. Tante arī dzīvo turpat pāri gaitenim. Agrāk apakšējā stāvā dzīvojuši pils kalpotāji. Šeit velvēti griesti un pazemi logi. Man jādodas pa kāpēm uz augšu. Tante mani pavada līdz pat trešajam stāvam, kur būs mans dzīvoklis.

Man no mājām līdz gaŗš koka sols ar piebāztu siena maisiņu. Uz tā es varēšu gulēt, kamēr saņemšu savas mēbeles, ko esmu pasūtīnājusi Kandavā. Man būs gaiša ozolkoka plūdlīnijā darināta guļamistabas iekārta, dzīvojamai istabai apaļš galds un imitētas ādas pārvilkti krēsli. Līdz man vēl mazāks galdiņš, ķebļītis un krēsls. Tāpat līdz katliņš, panna un daži nepieciešami trauki, kas vienmēr bijuši pavadonībā skolas gaitās, pēdējos piecos gados. Rudenī sasienu savu paunu, pārziemoju kādā skolā un pavasarī ceļoju atkal mājās pie vecākiem. Nu man šī nometņu dzīve izbeigusies. Šeit man iedalīta pastāvīga vieta — mums abiem ar Aleksandru Jansonu, manu skolas biedru no Popervāles laikiem.

Aleksis, kā dzīvē viņu visi tiņģerieši dēvē, ir jau ģimenes cilvēks. Apprecējies vēl pirms mācīšanās Skolotāju institūtā Rīgā ar tiņģernieci. Pats arī no Tiņģeres Dižgāļu mājām.

Skolā vēl dzīvo iepriekšējais pārzinis Grīnfogels ar savu kundzi, kuŗa arī ir tiņģerniece no Vācu mājām. Grīnfogeli mani laipni saņem un izturas tā, it kā viņiem nebūtu jādodas projām. Aicina mani pusdienās, ir viesmīlīgi. Mana tante pastāsta, ka viņiem tomēr palikšana nebūšot, jo šejienieši par pārzini gribot Jansonu. Viņš šeit visiem labi pazīstams, ir arī spējīgs kuŗa vadonis.

Gitendorfu tante palīdz dēlam Jānim veikalā un vaļas brīžos auŗ skaistas segas. Kad nošķind veikala zvaniņš, tante lec no austuvēm ārā un skrien uz veikalu. Šo skriešanu pāri gaitenim viņai nākas atkārtot dienā daudz reižu, bet viņa ir maza, žingta un izdarīga.

Jānim sieva pagādījusies lēna. Viņai arī vācami divi mazi bērni un tā neatliek laika darbam veikalā.

Lejas stāvā ierīkotas telpas arī skolas darbnīcai, kas atrodas ēkas vienā pusē. Otrā stāvā pārziņa dzīvoklis. Pārziņa dzīvoklim pretī,

gaiteņa otrā pusē, zēnu labierīcības, mazgāšanās telpa un guļamistaba. Tieši pretī šai kāpju izejai ir skolas zāle ar skatuvi. Pils ēkai ceļa pusē uz āru ieapaļa izbūve, kas turpinās visos stāvos. Otrā stāvā šinī skaistajā, logotajā izbūvē ir skolotāju istaba. Tajā liels, gašs galds ar krēsliem, arī skolas bibliotēkas skapis. No skolas zāles iet durvis uz āru, uz terasi. No zāles durvis arī uz skolēnu ēdamistabu un virtuvi un no tās mazākas kāpītes lejā uz parku. Tur netālu atrodas arī ledus pagrabs. Aiz skolotāju istabas klases telpas. Skolēnu garderobe lejas gaitenī. Visur ērts plašums. Tagadējās skolas virtuves un ēdamistabas telpās agrāk bijis Tiņģeres muižkunga dzīvoklis. Trešā stāva dienvidus galā mans dzīvoklis. Blakus man dzīvo skolas apkalpotāja, kuŗa ir arī skolas kopgalda virtuvēne. Manam dzīvoklim pretī meiteņu labierīcības, mazgāšanās telpa un guļamistaba. Trešajā stāvā, ieapaļajai izbūvei pretī, gaiteņa labā pusē liela, patumša telpa, kur gaisma ieplūst tikai no saulainas, slēgtas verandas. Šeit novietota Tiņģeres pieaugušo bibliotēka. Tālāk atkal abās pusēs gaitenim klases. Ziemeļu galā izbūvēts dzīvoklis trešajam skolotājam, bet tur pašreiz piemājo Gitendorfi.

Patlaban Tiņģerē ir vēl tikai četras klases, kādēļ arī skolēniem, kas grib turpināt skološanos piektajā un sestajā klasē, jāiet uz Popervāles skolu.

No savas istabas logiem vakaros varēju redzēt Talsu pilsētas uguņu atblāzmu, kas ir no Tiņģeres 27 km attālumā. Saņemu no Kandavas paziņojumu, ka manas mēbeles ir gatavas. No Cīruļu stacijas tās pie manis atved māsas vīrs. Nu jūtos kā mājās. Skola nav vēl sākusies. Lielajā sarīkojumu zālē ir klavieres uz kuŗām dažreiz pavingrinos.

* * *

Skolā sāk nākt pirmskolnieki. Tos atved mātes. Mazie bailīgi. Kopā ar mātēm es viņus sasēdinu klasē, lai vispirms pierakstītu. Pirmajā dienā mātes pagaida mazos, lai reizē ietu mājās. Mēs mācāmies ābeci un rakstīt burtus. Bērni ļoti kārtīgi un klusi. Eju pie katra pasēdēt blakus, lai uzrakstītu burtus priekšā. Taču ejam rakstīt arī pie tāfeles. Es uzrakstu uz tāfeles burtu 'a', tad saucu mazos. Viņi ar prieku izmēģina rokas stiprumu. Vingrināšanās ir galvenais. Kad bērni pieraduši, apkārtnes mācības stundā viņi stāsta savas mājas notikumus. Tiem ļoti gribas runāt.

Lai īsinātu laiku līdz skolas sākumam, kārtoju arī skolas bibliotēku. Kad Grīnfoģeļi uzaicina mani pusdienās, uzzinu, ka viņiem būs jāpārceļas uz citurieni. Jansons vēl nav ieradies. Viņa

vecāki dzīvo kādu kilometru no skolas kopā ar jaunāko dēlu Jāni un viņa ģimeni. Abi Jansonu dēli precējuši latgalietes. Uz Tiņģeri bija atbraukuši latgalieši dibināt jaunsaimniecības. Kad dalīta muižas zeme, vietējie to nav pieprasījuši. Latgaliešu vadonis Meikuls Rīgā noskaidrojās, ka šeit brīva zeme. Tā viņš Tiņģerē ieradies ar prāvāku latgaliešu ģimeņu skaitu. Aleksis Jansons apprecējis jaunāko Meikuļa meitu. Viņa brālis arī apprecējis latgalieti — šuvēju: tā arī par Jāni labu tiesu vecāka. Meikuļu vecākā meita ir skolotāja. Viņa ir mūzikāla, strādā par pārzini Pastendes pamatskolā un precējusies ar kādu Ārlavas pagasta saimniekdēlu. Meikuļi, atšķirībā no latgaliešu vairākuma, kas katoļi, ir luterāņi.

Šejienieši ar ienācējiem, latgaliešiem, drusku 'trinas' savā starpā. Cirkulē dziesma:

*Latgalietes, tās var precēt,
Tās prot rullēt, art un ecēt.*

Par Meikuli Aleksis Jansons dziedāja, vēl mācīdamies Popervāles skolā

*Meikuls zāģē čušu, čušu,
Kamēr zāģis pušu, pušu.*

Jansonu vidējais brālis Nikolajs vēl studē, bet arī jau precējies. Pienāk kapu svētki Tiņģeres Dižgāļu kapos. Sabraukuši ciemiņi. Pie Grīnfoģiem atbraucis viņu draugs, skolotājs no Dundagas. Arī mani aicina vakariņās pie viņiem.

Nakts vidū mūs pamodina ellešķīgs troksnis: pie Grīnfoģeļa logiem pūš tauri, dauza pannas. Apkārtējie taisa traci, lai viņš vāktos no Tiņģeres projām. Mans dzīvoklītis tieši virs Grīnfoģiem, tāpēc dzirdu visu šo 'mūziku'.

Grīnfoģeļi pārceļas uz Lubezeres skolu.

Ierodas Jansons ar ģimeni un dzīves iekārtu. Viņam divas meitenītes. Viņi tura arī govi un cūkas, lai 'savilktu galus'. Skolotāju algas nav lielas. Es saņemu 100 latus mēnesī, brīvu dzīvokli, apkuri, apgaismošanu, gabalu no skolas dārza un pushektāru zemes aiz skolas parka. Pārzinim alga drusku lielāka. Jansonu šeit sagaida draugi un radi. Viņš nosauc arī mani lejā un iepazīstina ar saviem piederīgiem. Viņa sievai Elmai darbs ar govīm slaukšanu un cūku barošanu. Lopus viņi tura savā kūtī. Otrs ēkas gals piešķirts man. Tā kā man lopu nav, tad tas pagaidām Gitendorfu lietošanā.

Manā dārza gabalā ir ap 12 augļu koku, tad vēl vieta sakņu dārzam. Pārzinim tāpat iedalīti augļu koki, zeme sakņu audzēšanai. Pārējais lielais dārzs atstāts skolai. To šoruden norentējis Gitendorfs un ved ābolus pārdot. Skolai pieder arī liels lauka gabals aiz parka.

Tur pavasarī stādīs kartupeļus skolas koptāla vajadzībām. Arī skolas augļu dārzu vairs neizrentē. Lietosim ābolus, gatavosim ābolu sulu skolas koptāla vajadzībām. Jansons sāk racionālu saimniekošanu. Viņš ir mācījies Laidzes lauksaimniecības skolā. Elma staigā 'cerībās'. Viņa man saka: „Jūs nebīstaties, ja es kādu nakti kliegšu.”

Mēs sākam strādāt. Nebija pat svētdienas brīvas, jo tad sanāca koristi uz mēģinājumiem. Jansons gribēja mani iesaistīt par palīgu. Nekādā ziņā! Jau inspektoram biju teikusi, ka negribu ar dziedāšanu vairāk darboties.

Arī mazpulku nodarbības iekrīt svētdienās. Man jānāca meitenēm mājturība. Tā mēs katru svētdienas rītu strādājam pa skolas virtuvi, pēc tam aicinot pusdienās arī pārzini ar kundzi.

Ārpus skolas arī nebija nekur, kur varētu iet. Reizēm viesojāmies pie dažiem inteligentākiem saimniekiem. Kad precējās skolas apkalpotāja Soņa, bijām lūgti kāzās. Viņa ir latgaliete un precas ar latgalieti. Abi katoļi. Kāzas notiek bijušās muižas mājā, kas tagad pieder Sebriem. Tie arī latgalieši. Pēc kāzām sievietes saskūptas ar līgavaini un vīrieši ar līgavu. Mēs, kas neesam katoļticīgi, to nedarām. Jansona kundze iet līdz visām citām viņu paražām. Jansons smejas: „Un tu bucojies ar to puņķaino!”

Sēžam visi pie kāzu mielasta galda. Sebriene ir laba saimniece. Vecākās sievas apdzied katru pēc kārtas. Latgalē šī senā paraža vēl saglabājusies. Kurzemē šādas apdziedāšanas vairs nenotiek. Kad man apnīk, klusām aizlasos atpakaļ uz skolu. Man šie cilvēki visi sveši.

Par skolas apkalpotāju tagad atnāk Ieviņa. Viņa precējusies ar Krišu Jirgensonu. Abi divi vēl jauni, izskatīgi cilvēki. Viņiem ir arī divi mazi bērni. Viņai labi, ka vīrs var palīdzēt un sanes malku daudzajām skolas krāsnīm, kas jākurina no rītiem agri, pirms sākušās stundas. Tās ir podiņu krāsnis, kas dod maigu siltumu. Manā dzīvoklī krāsns iemūrēta vidussienā, tā apsildot abas istabas.

* * *

Mazu gabaliņu aiz pils ir pienotava. Kādreiz tur muižai bijusi siernīca. Pienotavai piešķirts arī muižas lielais ledus pagrabs. Tā pienotavas darbinieki mums ļoti tuvi kaimiņi. Tur arī atsevišķa dzīvojamā māja — maza, glīta. Pienotavu vada Ernests Zībergs, pārdēvējies par Raitu. Kad atbraucu uz Tiņģeri, viņš bija atnācis pie Gitendorfiem. Tante stāstīja, ka viņam pašlaik sieva aizbēgusi uz Rīgu kopā ar Ivnieku dēlu Edgaru Jansonu. Raitis staigāja raudādams un

lamādamies. Sieva vedusi pienotavas grāmatas, un viņš tagad netiekot nekādā galā.

Kad ierodas Aleksandrs Jansons ar savu ģimeni, Raits vēl vienmēr bez sievas. Sēžam visi Jansonu virtuvē un mielojamies. Atnācis Raits un sūdz atkal savas bēdas. Viņš mīl iedzert, un saimnieki, braucot uz pienotavu, atved viņam pa alus kanniņai. Viņš atnesis tādu kanniņu līdz pie Jansona.

Taču sieva drīz atgriežas atpakaļ Tiņģerē. Rīgā visu naudu iztērējuši, Edgaram vajadzējis sākt strādāt fabrikā. Nekādas jēgas tādai dzīvei! Bez tam Edgars labu tiesu jaunāks par Austru Raitu. Raits atkal atplaukst.

Jansonu Elmai piedzimst dēls, kad dārzā vēl āboli. Mēs ar Austru Raitu sarunājam raudzībām cept kūku. Mana māmiņa atbraukusi ciemos salasīt ābolus. Cepu kūku. Māmulīņa skatās, kā es strādāju un sāk stāstīt par mums, bērniem: „Jā, kā tas ir ar bērniem, neviena nav par daudz. Visi mīļi.” Tad viņa atceras, kā sagaidījusi vienu no saviem desmit bērniem. Bijusi mājās viena pati. Mazulītis ieradies. Nomazgājusi, ietinusi autiņos un noguldījusi gultiņā. Tad izvārijusi vīram vakariņas. Tēvam, pārrodoties vakarā no darba, teikusi: „Ej, apskati savu ciemiņu!”

Jansoniem nāk kūkas un kliņģeri no visām pusēm. Tā tas turpinās svētdienu pēc svētdienas. Mani aicina lejā ik svētdienas, kad ieradušies raudzībnieki. Elma saka, ka mana Aleksandra kūka viņai garšojusti vislabāk.

Mēs ar Jansonu skolas darbā satiekam labi. Esam draudzīgi kā jau vienas klases skolnieki no pamatskolas laikiem. Ir labības kuļamais laiks. Viņš aizgājis pie sava brāļa uz labības kulšanas talku. Redzu, ka viņam klasē sēž daži skolnieki. Domāju, atprasīšu viņiem uzdevumus un atlaidīšu mājās, varbūt aizmirsti. Bet tūlīt pārrodas mājās arī pārzinis, un nav nemaz priecīgs par manu izdarīšanos. Varbūt viņam nepatīkami, ja ļaudis kaut ko runātu.

Arī skolas grāmatas viņš man nedod vest, kā darīja Brauns, aizbildinādamies, ka saņemot tikai piecus latus vairāk mēnesī par pārzīņa darbu. Bet Jansons saka: „Par to es saņemu algu.”

Man jau citas dzīves nav — tikai skola. Esmu priecīga, ka Jansons respektē mani. „Jā,” viņš saka, „tev vairāk prakses, man tikai otrs gads par skolotāju.” Jansonam nav nekur sarežģītumu. Viņu respektē kā apkārtņē, tā arī skolu valdē. Atbraucis no Talsiem, no skolu valdes, kur runājis ar inspektoru. Tur jautāts arī, kā mēs satiekot. Tikai labi!

Mēs visi aizejam uz Upmaļiem ciemos pie viņa brāļa. Tur mūs cienā ar gaļas viru. Izrādās, ka mēs sēžam blakus un joka pēc ēdam no viena šķītvja. Elma smejas: „Un tiešām ēd no viena trauka!”

Es prasīju Jansonam, vai Brauns nav mēģinājis mani viņam nosūdzēt, pirms mēs bijām atnākuši uz Tiņģeri. Jā, esot viņam piezvanījis uz Sabili, lai mani nekādā ziņā par skolotāju neņemot. Neiedomājami! Bez kāda iemesla! Brauns nezināja, ka mēs ar Jansonu esam skolas biedri. Jansons atbildējis, ka viņš zināšot pats ko darīt. Brauns man bija piedraudējis, kamēr es vēl strādāju Aizdzirē, ka es nedabūšot darbu nevienā skolā. Tādēļ jau arī aizbraucu pie inspektora. Inspektors man teica, ka Brauns neesot nekāds darba devējs. Tad inspektors man prasīja, ko es darītu ar Braunu viņa vietā. Tādu atbildību es nevarēju uzņemties, tādēļ teicu: „Tā kā neesmu skolu valdē, tad nevaru neko teikt!”

Tiņģerē miers un draudzība laida saknes. Visur tiku aicināta līdz. Gājām ciemos pie saimniekiem svinībās kopīgi. Tie visi bija Jansona paziņas no bērnu dienām.

Reiz, braucot ar divriteni no Valdemārpils, satiku uz ceļa Leimaņu Emmiņu. Viņa jautāja: „Vai tev tagad labs pārzinis?” Atbildēju: „Jā” — „Tavā vietā es tad viņu precētu,” Emmiņa teica. „Bet viņš taču jau precējies!” iesaucos. „Vai nu tas kas!” Emmiņa iebilst. Es to nevaru iedomāties. Mums arī nepavisam nav šādas attiecības. Ja Jansons nebūtu precējies, kā viņš pats izteicās: „Es ietu no vienas saimniekmājas uz nākamo pusdienās.” Tur vairākās bija jaunas, smukas meitas, kas labprāt ietu pie skolotāja.

*

Rudens pusē, kā pirmie no kollēģiem, mūs kādā novakarē pārsteidza skolotājs Āboliņš un skolotāja Ozoliņa no Popervāles. Atbraukuši ar divriteņiem. Ozoliņa ir no skolotāju ģimenes. Uzņēmīga un enerģiska. Āboliņš jau bijis Tiņģerē, kad te vēl strādāja skolotājs Lācis. Ozoliņa Tiņģerē agrāk nav bijusi, bet Jansons viņai skolas biedrs no Rīgas skolotāju institūta. Viņi apskata, cik mums ērtas telpas un skaisti dzīvokļi. Āboliņš nopriecājas, cik man čaukstošs dīvāns. Mans siena maisiņš uz sola, pārklāts ar rakstainu segu, tagad man dīvāna vietā. Pacienājam viņus ar āboliem. Drīz pēc tam Āboliņš ar Ozoliņa junkundzi apprecējās. Vecā Emma, kas apkopa Āboliņa saimniecību, bija noskaitusies, ka viņas ‘jaunskungs’, tā sakot, iekaņots ar tupeli. Viņa melsa, ka Ozoliņa jaunkundze esot pavērusi durvis un laidusi savu kurpi pa priekšu, tad tikai pati ienākusi.

*

Drīz vien mūs apciemo arī inspektors, atvezdams līdz dāvanu — Latvju Rakstus linu audekla sējumā. Tas laipns sākums mūsu skolas darbam.

Viņš ierodas manā angļu valodas stundā, kur apvienotas divas nodaļas un kur klasē tāpēc vairāk nekā 50 skolēnu. Septembrī biju saņēmusi no Izglītības Ministrijas skolu departamenta apliecību, ka esmu pilntiesīga skolotāja angļu valodā.

Inspektors noklausās stundu un ir ļoti laipns. Aprunājas skolotāju istabā ar mums, jaunajiem Tiņģeres skolotājiem. Jautā, ko mēs visvairāk vēlētos savai skolai. Saku, ka vēlētos pienācīgi izveidot kopgaldu, jo man nodota kopgalda vadīšana. Jāiepērk produkti, jāiedala porcijas vārīšanai. Jāapleš un jāsaņem iemaksas un jāpārzina grāmatvedība. Katru dienu arī jāreģistrē, cik skolēnu pie pusdienas galda — nevar prasīt maksu no tiem, kas nav ieradušies.

Jau Popervāles skolā biju praktizējušies kopgalda vadīšanā. Tur bijām pieci skolotāji, un katrs savu nedēļu vadījām kopgaldu. Šeit visa ziņa manās rokās, jo esam vēl tikai divi skolotāji. Par šo darbu nesaņēmu atsevišķu maksu, kā bija paredzēts. Vienkārši aizmirsām pieprasīt. Man skolas ēdamistabā bija jābūt jau sākot ar brokastīm, lai kopīgi noskaitītu galda lūgšanu, jādežurē, kamēr skolēni paēd. Jansons savā dežūres nedēļā mani no brokastu galda dežūras atsvabināja. Pusdienas ēdām abi ar Jansonu pie kopgalda. Vakariņās arī jāpiedalās, kad saimniece uzvārījusi tēju. Dzīvojot turpat skolā, man tas nelikās grūti. Visa mana dzīve bija pie skolas un skolēniem.

Inspektors Ansbergs pats bija jaunībā strādājis Povervāles pamatskolā. Bija ideāls, jauks cilvēks. Dzīvojot Povervāles pamatskolā, palīgskolotāja mazajā istabiņā, viņš bija arī dzejojis.

Inspektors solīja pēc svētkiem piedalīt vēl trešo skolotāju, jo skolēnu daudz. Pie mums nāca bērni arī no Dundagas pagasta. No Ķurbes ciema pa dubļaino ceļu pirmdienās atbrida, vai tos atveda, kā smaidošos, gaišmatainos, zilacainos Kālbergu bērnus no Igvīciem, tā vēl daudz citu no tās apkārtnes.

Šeit tuvumā uz Dundagas pusi bija Kubeles skola, kur savā laikā mācījies Ernests Dīnsberģis. To tagad sauca par Dīnsberģa skolu. Ķurbciemniekiem tā tomēr par tālu, jo atrodas pavisam pie cita ceļa. Arī citi saimnieku un jaunsaimnieku bērni, kas dzīvoja Kubeles skolas virzienā, Kalna muižas apkārtņē, līda ārā no krūmos paslēptajām mājām, lai katru nedēļu piecarpus dienas pavadītu pie mums.

Priecājos, ka skolai ceļa pusē zem liepām, bija plašs laukums kur bērniem brīvstundās izskrieties. Pēc izskriešanās bērni atgriezās

klasē žirgti, sārtiem vaigiem. Arī klases telpas pa to laiku bija kārtīgi izvēdinājušās.

Ārā tagad negāju skriet bērniem līdz rotaļās, kā darīju Popervāles skolā savā pirmajā skolotājas gadā. Toreiz jutos bērniem tuvāk nekā saviem bijušajiem skolotājiem. Tagad biju daudz pašapzinīgāka un daudzreiz noskatījos tikai pa logu, kā bērni 'ņemas'.

Popervāles skolā bieži ar līdzjūtību biju lūkojusies uz skolēnu pelēkajām sejiņām. Tāpēc savās vingrošanas stundās labā laikā mēdzu iet ar viņiem vai nu uz tuvējo, pārsalušo dīķi, vai arī soļojām visi garus gabalus pa sniegu. Tā bērni ieguva sārtumu vaigos. Dažreiz mēs sarīkojām arī sniega kaŗu.

Pamazām satiekamies arī ar citiem kollēģām — apkārtnes skolotājiem. Jansonam vēl vienmēr 'zobs' pret Štrausa kundzi. Tas kāda konflikta dēļ mūsu pamatskolas gadus, kad Štrausa kundze bija mūsu skolotāja. Viņa toreiz bija jauna, tikko atnākusi no Rīgas uz laukiem, vecajam skolotājam Ansbergam 1921. gadā aizejot pensijā. Popervālē viņa apprecēja tur par pārzini nākušo Štrausu un visus savus skolotājas gadus nokalpoja šai vietā. No Latvijas atnākušās ziņas, ka tagad viņa dzīvojot pie savas meitas Jelgavā un esot ļoti nespēcīga.

Toreiz, kā minēju, viņa bija jauna un stingra skolotāja. Zēni ne labprāt gribēja padoties rīdzinieces noteikumiem un centās izrādīt savu bravūru, jaucot ar dažādām piezīmēm stundu kārtību. Dažu labu reizi skolotāja raidīja palaidņus no klases ārā pastāvēt gaitenī. Ko tāds zēns tur dara? Viņš svilpo!

Jansona konfliktu ar Štrausa kundzi zinu tikai Jansona stāstījumā. Jansons bija apdāvināts, bet ļoti dzīva rakstura zēns, kam patika vairāk ārā sniega kaujas, nekā mācības klasē. Tagad viņš man teica, ka mums esot 6. klasē, Štrausa kundze esot draudējusi: „Es gādāšu, lai Jansons eksāmenos izkristu!” Puikam liela dūša, un viņš mājās tēvam saka, ka uz Popervāles skolu vairs neiešot. Tēvs pievienojies: „Neeji!”

Atceros, ka toreiz Popervāles skolā, 5. un 6. klasē, zēnu vidū biju vienīgā meitene. 6. klasē uz pavasara pusi zēni cits pēc cita nozuda, iespējams, kāda konflikta dēļ ar skolotājiem, kā teica vēlāk Jansons. Beigu eksāmenos mēs bijām palikuši tikai divi — Puriņu Teodors no Anužiem un es. Bijām pirmie Popervāles skolas absolventi.

Jansonu Aleksim incidents skolā maksājis vairāku gadu pūles. Viņš aizgājis uz Rīgu, strādājis dienā fabrikā, bet vakaros turpinājis mācības vidusskolā, pēc tam skolotāju institūtā.

Tā nu viņš saka, lai uz 1937. g. rudens mazpulku sarīkojumu Popervāles skolā braucot es viena pati. Elmu arī nav pašreiz labi atstāt vienu pašu. Aizbraucu, satiekos ar visiem skolotājiem. Groskopfa kundze aizgājusi pensijā, un viņas vietā pieņemta Zemesarāja jaunkundze, kas arī ir no Talsu apriņķa un no Valsts centrālā pedagogiskā institūta Jelgavā, kā toreiz dēvēja skolotāju institūtu.

Šeit satieku arī Lubezeres muižas dārznieka dēlu Ernestu Otmani, kuŗa jaunākais brālītis bija mans skolēns Popervāles skolā. Īsts nebēdnis. Taču par mani liecinājis, ka es esot vislabākā skolotāja.

Lubezeres dārznieka tēvs vecuma dienās bija apprecējis manu tanti Jūlu. Tā mēs gandrīz esam kā radi. Atceros — reiz ar Ernestu bijām tikušies Rīgas jūrmalā, manu angļu valodas kursu laikā. Toreiz Ulberga un Reinfelds jaunkundze un es aizbraucām Mellūžos uz koncertu. No Bulduru dārzkopības skolas bija atbraukuši Otmaņu Ernests un mans brālēns Gaitnieku Edvards. Abi kārtīgi puisi. Tagad ar Ernestu dejojām litenieti Popervāles skolā. Abi Āboliņi un Zemesarāja jaunkundze no sarīkojuma dodas ātri mājup. Viņi dzīvo Ārlavas vecajā skolā un aicina mani līdz pārnakšņot. Aizeju ar viņiem. Pārģuļu pie Zemesarāja jaunkundzes.

Citā reizē ar Jansonu aizbraucām uz Popervāles skolas sarīkojumu. Štrausi laipni, mūs aicina savā dzīvoklī, ilgi runājami. Jansons beidzot vedina mājup, bet es vēl nemaz negribu braukt. Ja runāju par braukšanu, tad jāpaskaidro, ka mūsu satiksmes līdzekļi ir divriteņi. Tā ir zināmā mērā neatkarība — nav jāgaida uz vilcienu vai autobusu. Bet tādu jau šeit starp Tiņģeri un Popervāli arī nemaz nav. Bez divriteņiem nemaz nav iespējams kaut cik izkustēties. Tie arī šoreiz mūs aizved mājās.

Ceļā Aleksandrs Jansons man stāsta, kā viņam, ķeŗot savu mērķi, kļūt par skolotāju, bijis jācīnās. Rīgas skolotāju institūtā ejot, viņam bijis jāslēpj, ka jau precējies, jo precējušos tur neuzņem. Jāstrādā, lai uzturētu ģimeni. Pa dienu nostrādājies, vakarā piekusis, bet nu jādomā par skolu. Kamēr viņš ēd, Elma viņam pārāuj kājas, lai tūlīp pārģērbtos un dotos uz vakara kursiem institūtā. Maz laika arī sagatavoties uz lekcijām. Tam jāizmanto pusdienas laiks fabrikā. Zīmējumus un rasējumus viņam palīdz gatavot kāda klases biedrene, jo pašam mājās neatliek laika nemaz. Darbs un skola, un drusku laika vajag arī atpūtai. — Bijis zīmējumu gatavotājam ļoti pateicīgs, un, lai atlīdzinātu, uzaicinājis viņu dažreiz uz kino.

Tad gadās nelaime. Traucoties ar divriteņi uz darbu, drāžoties gar tramvaju, viņu aizķer smagais auto un notriec uz ielas. Lauzts

deguna kauls, un jāguļ slimnīcā. Slimnīcā ar puķēm ierodas abas divas viņa tuvākās — sieva Elma un kolleģe Olga. Jāiepaizstina! Olga — klases biedrene, Elma — māsiņa! Nedrīkst laulības noslēpumu atklāt, lai netiktu izmests no skolas. Jansons saka: „Es redzu — sievietai asaras acīs, bet ko darīsi?”

* * *

Skolā bez kārtējā skolas darba, bija vēl daudz blakus darbu. Vispirms jau skolēnu sarīkojumu gatavošana Ziemsvētkiem un Lieldienām. Jansons mācīja dziedāšanu un man nācās sagatavot ludziņu un deklamācijas! Mazpulkam arī bija atsevišķi sarīkojumi. Tāpat atsevišķas teātra izrādes un koļa dziedāšana pieaugušajiem.

Man bez tam nāca vēl viens amats klāt. Dzīvojot Ārlavā, tiku ievēlēta Ārlavas draudzes dāmu komitejas valdē. Tagad Ārlavas draudze vēlējās nodibināt pie Tiņģeres atsevišķu dāmu komitejas nodaļu un vēlējās mani par priekšnieci. Mācītājs Jenichs laiku pa laiku brauca uz Tiņģeres skolu vadīt dievkalpojumus. Lielajā zālē apklājām galdu par altāri. Mans zvaigžņotā rakstā austais linu galdauds kļūst par skaistu altāra segu. Ziemā puķes podos altāra greznošanai dabūju no dārznieces, kā Jankevicu māti visi dēvē. Viņa audzēja skaistās alpu vijolītes. Tikai jāpasargā, lai sals nenokostu ziedus, pārnesot podus līdz skolai. Viņiem bija arī lielas palmas podos. Altāri grezno arī misīņa svečturi. Tos katru reizi nes pārziņa Jansona māte, līdz ar brūkleņu mētru vijū, ko apvīt altārim. Saliekam arī skolas zālē solus publikai.

Pienāca manis 'kronēšanas' svētdiena. Ieradās mācītājs Jenichs ar kundzi un draudzes dāmām. Man viesi jāuzņem, arī tiņģernieki jāsedina pie galda. Saklāju galdu dzīvoklī kādām pārdesmit personām.

Kad ceremonija beigsies, visi nāks sēsties pie galda. Dārzā vēl āboli. Saldajam ēdienam gatavoju ābolu uzpūteni. Ābolus izcepu cepeškrāsnī, izrīvēju caur sietiņu, saputoju ar cukuru. No pienotavas dabūju svaigu krējumu. Taču šis darbs paņem laiku. Austra Raita solās man palīdzēt, bet drīz aiziet uz dievkalpojumu. Tikai es nevaru tikt — cepetis pats necepas, galds pats neklājas, uzpūtenis pats neputojas. Mācītājam Jenicham mani jāiesvētī dāmu komitejas priekšnieces amatā, man pašai dievkalpojumā nemaz neesot — un no tās dienas ceremonijas nekā nedzirdot un neredzot.

Parastās dievkalpojumu reizēs mēs visi kopā svētsvinīgi noklausāmies sprediķi. Mūsu koris nodzied dažas dziesmas. Tad

pārzinis aicina mācītāju un ērgelnieku, tāpat mani pie sevis pusdienā, ko gatavojusi Elma.

Ērgelnieks ir Ansabergu Mārtiņš, vecā Popervāles skolotāja Friča Ansaberga dēls. Viņš apveltīts varenu balsi, spēj piedimdināt Ārlavas baznīcu viens pats. Vairāki Ansabergi ir skolu darbinieki. Mūsu inspektors Ansabergs arī no šīs dzimtas. Pie pusdienām, sēžot Jansonu ēdamistabā, velkam varenajam basam līdz:

*„Jūra krāc un vēji pūš,
Priekos, bēdās paiet mūžs.”*

Elmai ir ļoti skaists alts.

Mācītājs Jenichs ir tāda paša stalta auguma kā viņa ķesteris, tikai nav tik platiem pleciem. Viņš ir arī humora mīļotājs. Viņa sabiedrībā nav nospietības, skan arī anekdoti. Kad Jenichs svētdienās stalti soļo pa baznīcu, kuplajiem, gaišajiem, tagad jau pabaltajiem matiem un tādām pat uzacīm, baznīcēni uz viņu godbijīgi noskatās. Viņš no kanceles sprediķo varenī, iedveš visiem respektu. Viņš Ārlavas draudzē ir vēl no baronu laikiem, bijis te jau pirms I pasaules kara. Viņa vecāki arī ir šejienieši. Tēvs vācietis, māte latviete. Kad jaunais mācītājs Jenichs atnācis Ārlavas draudzē, pirmie soli baznīcā arvien bijuši pārpildīti ar jaunām, skaistām, jūsmīgām saimniekmeitām. Viņš tomēr sev dzīves draudzeni pārvedis no citurienes. Mēļoja, ka viņa, it kā esot rumāņu cilmes. Viņa bija maza, melnīgsnēja, skaistām, tumšām acīm un gažām matu pīnēm, ko viņa darbdiēnās nēsāja vaļējas. Viņiem bija arī vairāki skaisti bērni.

Līdz ar dāmu komitejas nodibināšanos man sākas jauni uzdevumi. Jārīko atsevišķs sarīkojums draudzei ar dziedāšanu un teātri. Dziedāšanu māca Jansons. Pie sarīkojumam gatavojamās lūdziņas noķlūstam neatrisināmā problēmā. Jansons galīgi atsakās vadīt režiju, kaut viņš to katru reizi darījis, pieaugušajiem spēlējot. Mēs abi esam galvenajās lomās manis izraudzītajā lugā, bet nav kas vadītu režiju. Līdz darbojas parastie Tiņģeres apkārtnes teātra spēlētāji. Raita kundze saka: „Vienam taču no mums jāuzņemas režija.” Un ar ‘skābu’ dūšu tas beidzot jādara man. Šī nospietība pastāv līdz pat sarīkojuma vakaram, kad ierodas arī mācītājs un viņa ģimene. Izrādē uz skatuves Jansons, man pretī spēlējot, saka: „Kādēļ tu esi tik nospiesta? Es nevaru šādās saspīlētās attiecībās iejusties!” Es to saprotu tā, ka man ar to ir norādīts, lai darbs dāmu komitejā ierobežotos ar dievkalpojumu sarīkošanu. Jārēķinās ar pārziņa vēlmēm.

Mums tā nokārtots, ka aktieņus un koņa dziedātājus parasti pēc priekšnesumiem paēdina skolēnu ēdamistabā pie gaŗajiem galdiem. Šoreiz par šim vakariņām bija jārūpējas man. Ņēmu palīgā skolas saimnieci. Tā pirms sarīkojuma abas nostrādājāmieš pa virtuvi, gatavojot cepeti, mizojot kartupeļus, vārot saldo ēdienu. Abas dziedājām arī korī un spēlējām teātrī. Ieviņai laba alta balss. Šoreiz sēdinājām pie kopēja galda arī viesus no Ārlavas. Kad sarīkojums bija galā arī mēs bijām nostrādājušās un piekusušās. Taču viss godam paveikts.

*

1937. gada Ziemsvētku vakars bērniem skolā norit jauki. Jansonam kristīš dēlu otrā svētku dienā. „Tad tikai tu ierodies uz kristībām,” viņš man piekodina, kad Ziemsvētku vakarā aizbraucu pie savējiem. Esmu laikā atpakaļ. Elma klājusi gaŗu un lepnu galdu. Daudz radu, draugu un paziņu. Pasūtīnāts pat lasis no Rīgas. Dēlu nokrista par Jāni, viņš krustdēls Alekša brālim Jānim.

*

Pa svētku brīvlaiku iekrita arī braukšana uz Kubeles skolu. Tur izrādīja kādu lugu. Tiņģeres orķestris brauca spēlēt. Citi jaunieši brauca tāpat līdz, skatīties un padejot. Mūsu Ziemsvētku sarīkojumā biju jau iepazinusies ar Tiņģeres jauniešiem tuvāk. Tā dārznieku Jankēvicu Emma tagad vedina mani braukt uz Kubeli, jo viņas brālis Aleksis spēlē orķestrī vijoli.

Būtu jau interesanti redzēt šo vēsturisko skolu. Kāds Gitendorfu tantes tālāks radnieks, Jēkabsonu Augusts, piedāvā vietu savās kamanās. Viņu pazinu kopš Gitendorfu Emmas kāzām, kad vēl mācījies vidusskolā. Nebijām gan pēc tam tikušies. Tagad viņš allaž nāca uz skolas pieaugušo bibliotēku ņemt grāmatas lasīšanai, tāpat kā Jankevicu Aleksis. Šī bibliotēka arī bija manā pārziņā.

Vecajā Kubeles skolā sastopam laipnus cilvēkus, kas mums izrāda Dinsberģu Ernesta mūzeja istabiņu. Izdejojušies braucām ar visiem mūzikantiem reizē atpakaļ uz Tiņģeri.

Pa ceļam visu kamanu rinda iegriezāmieš Cielavu mājās, jo tur visi pazīstami ļaudis. Artūrs, vecākais Cielavu dēls, pēc tēva nāves apsaimnieko mājas. Cielavu saimnieki, kā minēju, ir Ansabergi, rada inspektoram, un pārējiem Ansabergiem Tiņģeres apkaimē. Tā plaša dzimta.

Arī skolotāja Groskopfa kundze, saukta jaunībā par Cielavu Mariju, ir viņiem rada. Cielavu Artūra skaistās māšas atceros no skolas sarīkojuma, Rojas upes līcī savā bērībā. Tagad māšas

izprecētas. Pie Artūra vēl dzīvo tikai viņa māte. Tā vienmēr bijusi ļoti smalka dāma, glīti ģērbusies un maz saimniekojusi, bijusi skolota, tomēr Cielavu saimnieks to atvedis savā mājā. Tagad to apkalpo un lutinā dēls. Mūs pacienā ar vīnu un mājas cepumiem. Ja arī saimniece pati nespēj, vai negrib, kalpones visu padara. Dziedam, smejam un pļāpājam līdz rīta ausmai. Gatavojoties uz mājās braukšanu, pikojamies un plosāmies pa sniegu. Aleksis mani pēkšņi noskūpst. Tas nu bija pārsteigums! Pirmais skūpstis, un visapkārt plosās jaunieši!

Braucām mājās atkal kopā ar Augustu. Tad jau ir rīts. Pie skolas mūs sagaida Gitendorfu tante. Viņai ļoti gribētos, lai es precētos ar Augustu. Viņš ir glīts puisis, ļoti kārtīgs, strādīgs un godīgs. Viņa vecāki jau sen miruši, un viņa mājā par saimneci kāda attālāka radniece, vecā Dore. Taču mani Augusts nesaista. Redzu, protams, cik viņš visādi kārtīgs un priekšzīmīgs jauns puisis. Viņš pat audeklus auž pats, ierīkojis mājā dārzniecību un tur visu saimniecību vislabākā kārtībā. Taču mani smīdina viņa bikses, kas pašūtas par īsām, bikšu gali nesniedzas ne līdz potītēm. Viņš visumā tāds mazliet neveikls un ziedo sevi tikai savas mājas apsaimniekošanai. Aleksis ir citāds. Viņam nevien drēbes pašūtas glīti, bet viņš vispār apsviedīgāks. Darba nopietnībai līdzīvi viņam bija arī atpūtas brīži, piedaloties ar draugiem Tiņģeres mūzikas ansambli ar vijoli, spēlējot šejienes teātra izrādēs un dziedot korī.

Augusts mani, pie skolas durvīm atvadoties, uzlūdz pēcpusdienā izbraukumā pa Tiņģeres apkārtni. Aizbraucam uz Tiņģeres bijušo lielkungu kapiem. Pilnīgi atsevišķi mežā te dažas kapu kopīņas. Nav jau vairs kas tās koptu. Tiņģeres muižas zemi, pēdējā laikā pirms pasaules kara, rentējis žīds Freibergs. Pēc agrārreformas viņam atstāta muižas centra zeme, bez pils. Freibergi, divi veci cilvēki, tagad dzīvo bijušo muižas darbinieku, vagaļa, dārznieka un modernieka, ēkā. Viņiem piedalīta arī lielā kūts. Šķūni Freibergs licis pats uzbūvēt. Zemi viņi tagad izrentē.

Freibergi piekopj žīdu tradīcijas. Viņiem par kučieri agrāk kalpojis tagadējais pienotavas vadītājs Ernests Zēbergs — Raits, kas iedzērājs bijis vienmēr. Tagad viņam darīšanas Valdemārpilī. Freibergs iedod līdz grozā vistas, lai žīdu rabins tās pilsētā nokautu pēc visiem košera likumiem. Ernests pilsētā 'iešvunkojies', aizmirst vistas un brauc mājā. Uzreiz viņš klausās — ratos kladzina vistas. Ko nu? Jāaptur zirgs un turpat uz ceļa tās steidzīgi nokauj.

Mājās Freibergs tās saņem kā 'košera' ceremonijā apstrādātas.

* * *

Pēc svētkiem, kā inspektors bija solījis, pie mums ierodas skolotāja Zālīša kundze. Viņa ar modernu zēngalviņu, tērpusies kā pilsētniece. Pats Zālītis strādā Valdemārpils pamatskolā. Viņai tomēr par tālu katru sestdienu doties mājās. Tāpēc viņa iekārtojas trešā stāva ziemeļu galā, vienā no Gitendorfu apdzīvotā dzīvokļa istabiņām, ar atsevišķu ieeju no gaitiņa, tikai virtuve kopīga. Gitendorfiem tagad jāsaspiežas ieapaļajā istabiņā, kas līdzīga manai guļamistabai.

No Tiņģeres līdz Valdemārpilij ir 12 km. Zālīšiem pēdējā laikā nab bijusi pastāvīga dzīves vieta. Zālīti kaut kad kāds nosūdzējis par 'kreiso'. Un tā arī Zālīša kundze ceļojusi no vietas uz vietu.

Tagad Raitiem pienotavā liekas, ka Tiņģerē ieradusies viņu cienīga persona. Te iederētos daži vārdi par Raitu attiecībām ar skolu un skolotājiem. Ziemsvētku vakarā dejojot skolas izrīkojumā, Īvnieku Edgars mani brīdināja: „Sargieties no Raitiem!” Tā ka viņš pats bija, kā minēju agrāk, ar Raita kundzi kādu laiku pavadījis kopā Rīgā, tad domāju, ka viņam bija savs iemesls tā runāt. Taču ar vislabāko gribu nezināju nekā, kā un no kā lai sargātos. Raiti arvien bija līdz darbojušies Tiņģeres pamatskolas skolotāju dzīvē.

Pirms Eglīša jaunkundzes Tiņģeres skolā strādājusi kāda Jansona kundze, kuŗa gan precējusies, bet ar vīru nekad nav kopā dzīvojusi. Vīrs strādājis Stendes pamatskolā. Raita kundze bijusi liela draudzene Jansona kundzei. Pēc kāda izrīkojuma Jansona kundze kaut kādu iemeslu dēļ nokļuvusi depresijā un izlēkusi pa otrā stāva logu, gan nenosizdamās.

Viss būtu noklusis, ja viņas draudzene Austrā Raita neaizsūtītu Talsu avīzei 'interviju' par Tiņģeres sabiedrisko dzīvi, kur „skaistule kā Lia Māra, kas lec pa logu ārā.” Tas nogājis līdz inspektoram un skolu valdei. Jansona kundze pārceļta uz citu darba vietu. Viņas vietā nāk Eglīša jaunkundze, vēlākā Heinsberga kundze. Kad Eglīte-Heinsberga un pārziņa Grīnfogela kundze saplūkušās, tad Raiti atkal ar pilnu krūti piedalījušies sabiedriskajā cīņā par Grīnfogela aizdabūšanu prom no Tiņģeres. Tā kā Meikuliš, Jansona sievas tēvs, gribējis savu meitu un znotu šeit, tad Grīnfogels izdabūts ārā, bet līdz ar viņu arī Eglīte-Heinsberga.

Noprātu, ka te nu būtu tikai jāuzmanās, lai nekļūtu pārāk draudzīga ar Raitiem, kā bijis agrāko skolotāju laikā. Laimīgā kārtā, ar Jansona stāju un enerģiju, viņi tiek noturēti pienācīgā attālumā, nekādas iejaukšanās skolas dzīvē netiek pieļautas. Viņi gan nāk kori

dziedāt un piedalās teātra ansablī, bet to dara daudzi. Jansons informējis arī skolu valdi par Raitiem un viņu jaukšanos skolas dzīvē. Raitiem gan ir patīkama, apdāvināta meitene Skaidrīte, kuŗa nāk mūsu skolā.

Austra Raita pēc Rīgas dēkas atgriezusies mājā un ar stingrību atkal saņēmusi ģimenes grožus savās rokās. Nevar liegt, viņa ir izskatīga un inteligenta. Pienotavā dzīve rit atkal priecīgā gaitā. Raitis vairs nesēro, nelej asaras un arī nelamājas, kā darīja, kad es tikko biju ieradusies Tiņģerē.

Zālīša kundzei jauks humors un viņa ir arī laba aktrise. Mēs abas ar mazpulka meitenēm sagatavojam un izrādām Brigaderes Čaukstenes, pašām spēlējot līdz. Smieklu bez gala. Es spēēju šuvēju un esmu pagatavojusi ar kreppapīra palīdzību sev modernu, dekoltētu kleitu. Zālīša kundze valbī savas skaistās, lielās acis, skraidot pa skatuvi. Aplausi skan. Atzinība vispārīga. Pēc izrādes man Jankevicu Alekša māsas vīrs, mežzinis Vizums saka: „Es teicu Aleksim, ja es būtu puisis, es to skolotāju precētu.” Es vientiesīgi nodomāju, ka laikam, mana kreppapīra kleita bija ļoti labi izdevusies.

Mēs ar Zālīša kundzi ejam pēc stundām šad tad pastaigāties pa dažādajiem ceļiem, kas iet no Tiņģeres uz visām pusēm. Popervāles ceļš iet gar skolas dārzu lejā, tad gaŗām parkam. Pa to viens kilometrs līdz Upmaļiem, Jansona brāļa mājām pie Rojas upes; tur tas dalās. Mēs parasti nostaigājām šo kilometru.

Otrs ceļš iet uz Kalna muižas pusi. Tur aizsoļojam salauzt agros pavasaŗa pūpolus Bērziņu meŗā.

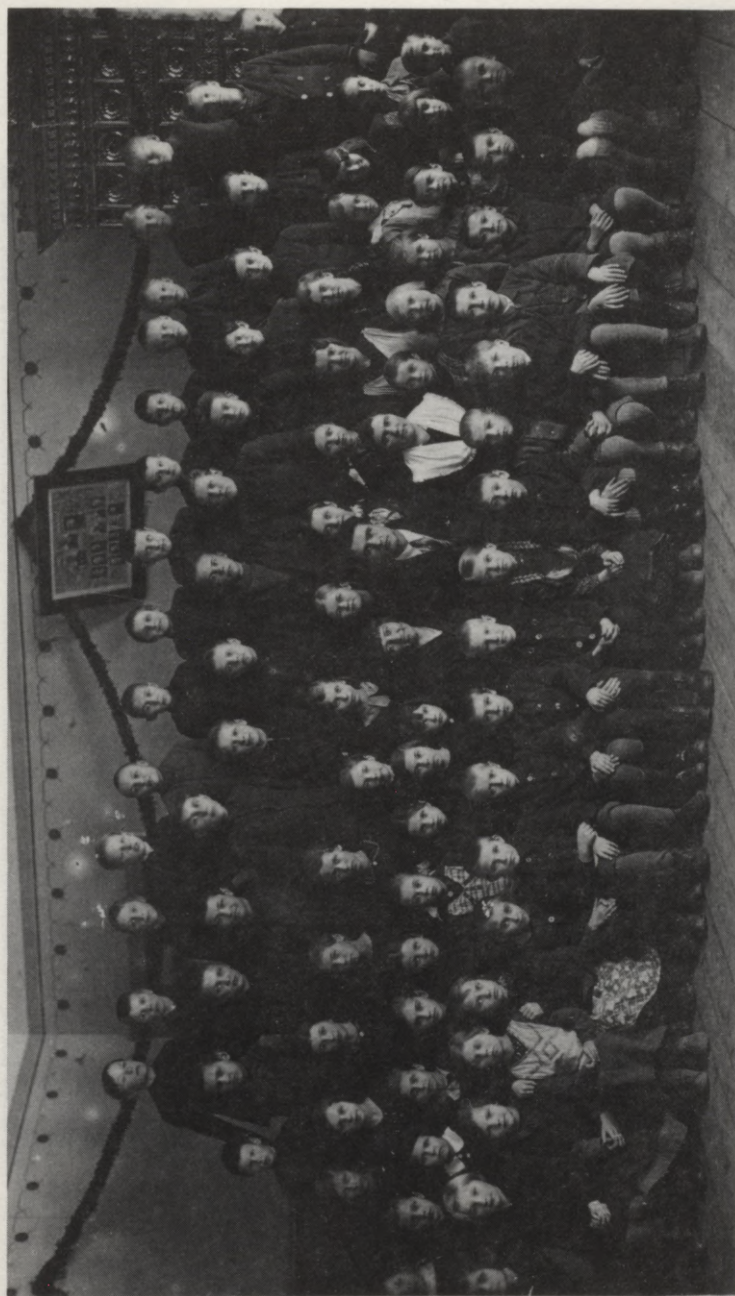
Uz Ķurbes pusi ejot mums iznāk iet gar Jēkabsonu Augusta mājām. Aizsoļojam labu gabalu. Atpakaļ nākot, Zālīša kundze sakās esot nogurusi un aicina: „Iesim apsēsties uz tās mājas sliekšņa!” Augusts pēc tam nāk mūs pavadīt līdz skolai. Sakot arlabvakaru, viņš apliek man rokas ap pleciem un saka: „Kuŗu es gribu, es nevaru dabūt.” Vēlāk Zālīša kundze mani kaitina: „Es jūsu vietā izrīkotu Tiņģeres puisus, lai arvien būtu zirgs pie durvīm.” Es tā neprotu.

Tad kādu vakaru ierodas Augusts pie manis precībās. Tik ārkārtīgi neērti. Viņš bildina, un es nezinu kā atteikt, lai neapvainotu. Saku, ka nekādi nevaru iedomāties sevi par saimnieci, ka man nav ne pieredzes, nedz intereses saimniecības vadīšanā.

„O,“ viņš saka „tas jums nebūs jādara. Es turēšu kalponi tāpat kā līdz šim, un darbus vadīšu pats.” Arī manus vecākus viņš solās ņemt pie sevis. Es tomēr teicu: „Neteikšu nevienam, bet nevaru solīties.” Pat līdz “tu” mēs netikām.

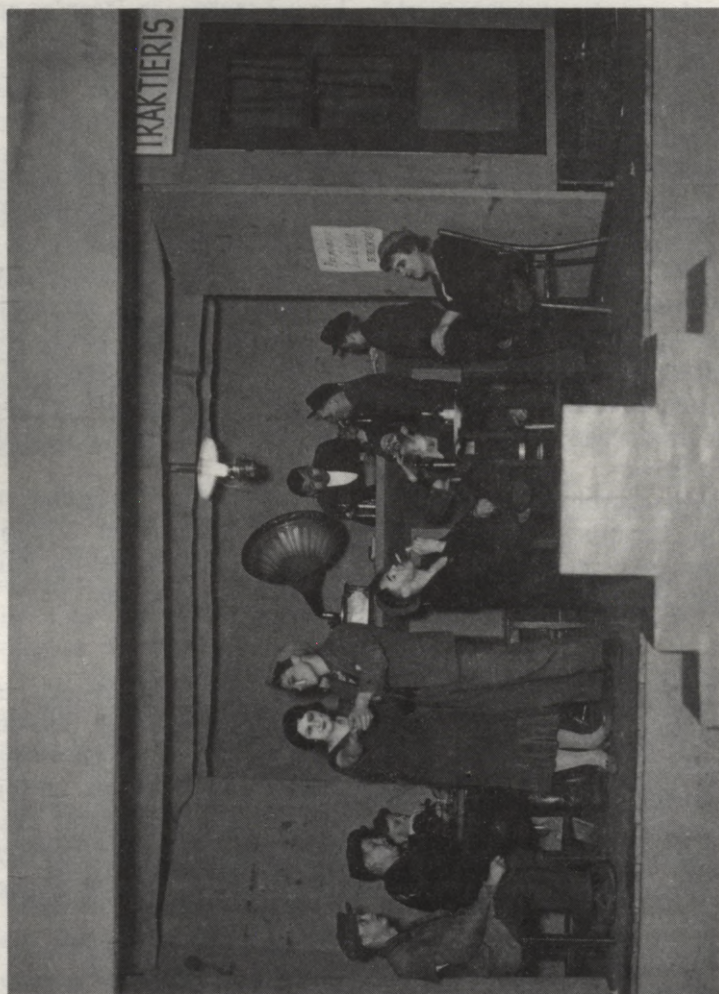
Tautisko deju kursi Kandavas skolā 1936./37. māc. gadā. Apmācības vadāja Izglītības ministrijas tautisko deju konsultante L. asmane.

Tīņģeres skolas skolnieki ar skolotājiem 1938. g. pavasarī.

Aktieri A. Brigaderes lugas „Čaukstene” izrādē 1938. g. februārī Tīngeres pamatskolā. No kr. pirmajā rindā Raitis un Zāliša kundze, otrajā — Olševskis, šīs grāmatas autore, Raita kundze un Jansons.

Skats no Viļa Lāča „Zvejnieka dēla” izrādes Tīņģeres skola 1938. g. oktobrī. Priekšplānā šīs grāmatas autore.

Es nesaku saviem kolēģām par savu uztraukuma pilno pārdzīvojumu. Varbūt Gitendorfa tante tomēr ko stāstījusi, jo viņi sāk mani prašņāt par Augustu. „Viņš ir labs cilvēks. Tu varētu ar viņu precēties,” Jansons saka, „tad jūs divi labi cilvēki būtu kopā.” „Ar Augustu es nekad neprecēšos!” noteikti nosaku. Gitendorfu tantei jau taisnība, ka mani gadi iet uz priekšu, bet vai tāpēc man jācenšas apprecēties ar pirmo bildinātāju? Pa sava dzīvokļa logiem diendienā varu redzēt Aleksi staigājam iekšā un ārā paša celtajā mājā. Tik tuvu tā pie skolas!

Ziemsvētkos Alekss man bija uzdāvinājis mazu mērkaķīti, kas šūpojās atspērē. Tādi toreiz bija modē. To piekāru pie sava grāmatu skapja plaukta. Tā viņš tur šūpojās, caur stiklu mani vērojot.

Biju savas mēbeles papildinājusi ar platu skapi. Aiz spoguļdurvīm bija vietas manām drēbēm un veļai, bet aiz stikla durvīm — grāmatām. Skapis bija tik jauks, ka Jansons joko: „Šo skapi tu atstāj man pēc savas nāves!” „Labi, labi!” es apsolu. Tā tomēr neiznāca. Skapis ir nokļuvis pie mana brāļa Jēkabpils apriņķī. Viņš tur turot savas grāmatas, atrakstīja mana brāļa sieva. Un es arī vēl esmu dzīva.

Manas grāmatas iznīcinājuši vācieši pēc mūsu aizbēgšanas uz Zviedriju. Tur bija dažas mīlas piemiņas, dažas grāmatas ar dāvātāju ierakstiem, kā piem. Aspazijas un mūsu pēdējā laika inspektora. Bija arī Latvju Dainu sējumi un Latvju Raksti. Tas viss pazudis.

* * *

1938. g. rudenī uzaicinājam no Rīgas režisoru Podnieku, lai viņš iestudētu toreiz tik populāro Viļa Lāča *Zvejnieka dēlu*. Jansons spēlē titullomu, bet es esmu krogus meita. Tā nu ir pārmaiņa. Popervālē man arvien tika piešķirtas vecāku sieviešu lomas, kā bija parasts jau no pamatskolas laikiem. Tanī laikā arī varēju tādus vecus cilvēkus spēlēt, bet ne vairs Tiņģerē. Tā no Blaumaņa *Pazudušā dēla* mātes Popervālē, tagad biju kļuvusi Zvejnieka dēla pārgalvīgā draudzene.

Man ir sarkana parūka, es lecu uz krēsla un kliezdu. Tā arī ir vienīgā reize, kad mēģinu smēķēt, kaut nemāku papirosu turēt, kā pienākas. Podnieks pūlējās, cik spēja, mani mākā iedīdīt. Patiesi, daudz vieglāk ir spēlēt, ja ir zinīgs režisors, kuŗš norāda katru soli un kustību.

Neticu, ka sevišķi labi nospēlēju, cilvēki nebija mani pazinuši. Kad pirms pēdējā cēliena, eju augšā uz savu dzīvokli pārgērbties,

atrodu pie savām durvīm atbraukušos radus. „Ak, tad tu esi Valija!” viņi brīnās, ieraugot sievieti spožā oranžkrāsas kleitā un sarkaniem matiem, slēdzot mana dzīvokļa durvis. Man vēl pēdējā cēlienā, lai pastiprinātu personāžu, jāspēlē kāda vienkārša sieva. Tāpēc man jāsteidzas pārģērbties.

*

Pavasari, savā vārda dienā, saņēmu kā pārsteigumu kartīti no Alekša. Arī vecākās klases meitenes man nopirkušas dāvanu, stikla konfekšu trauciņu. Šis dzeltenais stikls pēc tam mani vienmēr sveica ar savu siltumu. Šinī pašā maija dienā mēs visi trīs skolotāji esam laukā, kopā ar skolēniem sagrābjot pērnās lapas un aptīrot dārza celiņus. Man iešaujas prātā laba doma: „Jūs varētu iztikt divatā, es iešu un izcepšu kūku savai vārda dienai. Pēc tam esat ielūgti uz kafiju.” Mani atlaiž, un ceļu atkal Aleksandra kūku. Vēlāk dzeņam kafiju manā dzīvoklī, visi trīs skolotāji, Elma un arī Raiti. Man pieliekamajā stāvēja kortēliša pudele ar degvīnu. To Raitis vairākkārt bija no manis aizņēmis, arvien gan atkal aizņēmumu godam atdodams. Arī šoreiz šī pudelīte tiek cilāta, bet Jansons mums nenovēl vairāk par trešdaļu glāzītes katram. Tad korķis virsū un: „Tu to atkal noliec!”

*

Zālīša kundze ir visādi jauka un satīcīga. Pavasarī šķīroties viņa mani noskūpstā un saka: „Piedodiet, ja esmu jūs kādreiz apbēdinājusi!” Nevaru iedomāties, ka jebkad šāds gadījums būtu bijis. Viņa ir vienmēr ļoti taktiska. Diemžēl, mums viņa bija piedalīta tikai uz vienu gadu.

Vasaras sākumā man jābrauc uz Ventspili, uz mazpulku vadītāju saimniecības kursiem. Tikai mums tanī svētdienas vakarā skolā bija lielajiem sarīkojums un man noteikti bija tajā jāpiedalās. Tā pirmdienas rītā drusku aizgulējos. Kad aizbraucu 12 km. ar divriteni līdz Valdemārpilij, mazais vilciens uz Stendi jau bija aizgājis. Ventspils vilcienu vairs nevarēdama noķert, skumju prātu atgriezās Tiņģerē. Vēlāk Talsu aprīnča mājturības instruktore, atbraucot uz Tiņģeri mazpulku sarīkojumā, man jautāja, kādēļ es neesot bijusi kursos. Izstāstīju savu likstu. Pasmējāties.

Šī mājturības instruktore bija tiņģerniece. Ap pāris kilometru no Tiņģeres skolas bija Krumalu mājas. Tur saimniekoja viņas brālis. Tēvs bija bērņus sūtījis skolās un tā māju nolaidis. Visi smējās, ka caur Krumalu mājas jumtu varot zvaigznes skaitīt. Jaunais saimnieks nu bija izglītots, tikai viņa ģimene arī bija bērņiem svētīta, un tā viņi dzīvoja samērā nabadzīgi.

Instruktores Ella bija ļoti patīkama, arī izskatā glīta, pelēkzilām acīm, bedrītēm vaigos un gaišiem matiem. Kad viņa atbrauca uz divu nedēļu mājturības kursiem mazpulka meitenēm Tiņģerē, konservējām saknes un augļus un dziedājām: „Es meitiņa, kā rozīte, kā sarkana magonīte.” Meitenēm arī viņa ļoti patika.

Šinī vasarā notika arī Talsu novada mazpulku nometņošana aiz Talsiem pie Suktura ezera. Jansons aizbrauca kopā ar mūsu mazpulka dalībniekiem. Viņam bija iedalīts kāds postenis mazpulku nometnes vadībā. Es braucu nākošā dienā ar riteni. Bija grūti siltajā dienā braukt mazpulku vadītājas vilnas formas tērpā. No Tiņģeres līdz nometnei vairāk nekā 30 kilometru. Kad nonāku galā, mēs ar Jansonu apsēžamies kalniņā. No turienes labi pārskatāma visa telšu nometne. Man iedala pārzināt dažas meiteņu teltis. Gaida nometnē ierodamies prezidentu Ulmani, un mūsu mazpulku inspektors no Talsiem ir ļoti satraukts. Skraida arvien par jaunu pārlūkodams kārtību teltīs. Beigās atlido ziņa, ka prezidentam nav atlicis laika atbraukt. Visi atelpo.

Nometnē atkal sastopos ar instruktori Ellu. Viņa lūdz mani un vēl vienu skolotāju piedalīties rokdarbu un mājturības godalgu piešķiršanas komisijā visam Talsu novadam.

* * *

Ziemā Jansons man bija iedalījis arī ticības mācības stundas. Vajadzīga speciāla atļauja jeb apliecība no Izglītības Ministrijas. To saņēmu 1938. gada maijā.

*

Jāņu vakarā esam ielūgti uz līgošanu Kalēju mājās. Turp aizprecēta viena no Krumalu meitām. Māju saimnieks Fridrichsons arī beidzis Laidzes lauksaimniecības skolu. Saimniece savukārt beigusi mājturības kursus. Viņas mājās daudz glītu latvisku audumu: linu auduma sedziņas, gultu pārklāji latviskiem rakstiem. Tas viss rāda latviskā gara atdzimšanu lauku sētās. Tiek izskausti sveši paraugi, jaunatni audzina latviskā garā.

Esam liels bars viesu. Ieradusies arī saimnieces māsa Ella no Talsiem līdz ar saviem draugiem. Ir arī Talsu apriņķa agronomš. Ella ar viņu apprecējās nākošā gadā.

No apkārtnes ielūgti arī Jankevici. Tāpat satieku šeit savu bijušo skolas biedru Reinertu Kārli no Talsiem. Viņš tagad precējies un strādā Dundagas pasta nodaļā.

Šajos Jāņos mēs ar Jankevicu Aleksi dejojām un līgojam kopīgi, jo otrā dienā tiņģernieki turpina Jāņu svinēšanu pie

Jankevičiem. Tiek sarīkots improvizēts pajūgs, izlaižot gaŗos redeju ratus un noŗemot tiem sŗnus. Ap 12 cilvŗeku sŗŗ vienŗ rindŗ. Braucam ar ŗiem ratiem lŗgodami no mŗjas uz mŗju.

1938. g. vasaras otrŗ pusŗ, no 1. - 16. augustam, man iedalŗta braukŗana kurss uz Rŗgu. Izglŗtŗbas ministŗija rŗko kursus skolotŗjŗm uztura lŗdzekŗu konservŗŗanŗ un apŗŗerba un dzŗvokŗļa kopŗanŗ. Rŗgŗ mums, skolotŗjŗm, ierŗdŗta dzŗvoŗana kŗdŗ Rŗgas pamatskolŗ. Guŗam klasŗ uz grŗdas izklŗtajos salmos. Katra pa kŗrtai tŗram un puŗŗkojam mŗsu dzŗvojamo telpu. Pa kŗrtai, pa divŗm kopŗ, ejam agri no rŗta uz Centrŗltirgu iepirkt uzturam vajadzŗgos produktus. Svŗtdienŗ ejam baznŗcŗ.

Sameklŗju arŗ Leimaŗu Emmŗŗu, kuŗa mŗcŗs tirdzniecŗbas institŗtŗ. Viŗa ir man draudzene no Popervŗles pamatskolas laikiem, lai gan nebijŗm vienŗ klasŗ. Atceros, reiz Lieldienu brŗvlaikŗ kopŗgi rŗkojŗm Jaunsudrabiŗa *Sapnis saultŗ* izrŗdi, piesaistot ŀrlavas muiŗas bŗrnus un paŗam paturot abas galvenŗs zŗnu lomas. Pat vecais skolotŗjs Ansabergs un ŀrlavas lielmŗte no pils nŗca skatŗties 'bŗrnu teŗtri'.

Gribŗju apciemot savu tanti Bisenieci. Viŗa agrŗk dzŗvoja Rŗgŗ plaŗŗ dzŗvokŗlŗ Lielŗ ŀŗeniŗu ielŗ. Tas toreiz viŗas ģimenei bija par brŗvu no Latvieŗu lauksaimnieku ekonomiskŗs sabiedrŗbas. Tantes vŗrs, agronoms Bisenieks, bija ŗis sabiedrŗbas dibinŗtŗjs un direktors. Pŗc viŗa nŗves sabiedrŗba sŗkusŗ nŗkuŗot. Tagad bankrotŗjusŗ. Telefona grŗmatŗ sameklŗju telefonu un piezvanu uz ŀŗeniŗu ielu, bet atsaucas centrŗle un paskaidro, ka telefons atvienots. Dabŗju tantes jauno adresi. Viŗa tagad Rŗgas jŗrmalŗ.

Svŗtdien abas ar Leimaŗu Emmŗŗu aizbraucam uz jŗrmalu sameklŗt tanti. Jŗ, viŗa tur dzŗvo kŗdŗ mŗbelŗtŗ dzŗvokŗlŗ. Taŗu nav mŗjŗs ne pati, nedz arŗ viŗas dŗls Visvaldis. Saimniece ielaiŗ dzŗvokŗlŗ. Uzrakstu mazu vŗstulŗti, uzdodot mŗsu kursu adresi un braucam atpakaŗ.

Baltos virssvŗrŗos tŗrpuŗsŗ, konservŗjam saknes, vŗrŗm ievŗrŗjumus, gatavojam ŗelejas, marmelŗdes, sŗrupus. Mums ir stundas arŗ apŗŗerba un dzŗvokŗļa kopŗanŗ. Jŗstŗŗkelŗ un jŗgludina kungu pletkrekli. Mana bijusŗ skolas biedrene institŗtŗ Arvŗda, kas arŗ piedalŗs kurssos, atnesusŗ sava vŗra, leitnanta kreklu gludinŗŗšanai. ŗis darbs iekrŗ man. Arvŗda izturas ļoti augstprŗtŗgi. Ir neapmierinŗta — viŗas vŗrs nevarot ŗŗdu kreklu lietot. Kŗpŗc tad viŗa nedeva sava leitnanta parŗdes kreklu kŗdŗ veŗas mazġŗtavŗ, bet nesa mŗceklei kursus! ŗai strŗdŗ kursu skolotŗjas ir manŗ pusŗ.

Lielākās mazpulka meitenes mājturības kursos Tipģeres skolā 1938. g. oktobrī. Priekšā no kr. Talsu apr. instruktore Ella Eichlere un grāmatas autore Valija.

Kursi skolotājām uztura līdzekļu konservēšanā, apģērba un dzīvokļa kopšanā, 1938. g. Rīgā.

Centrāltirgū jāprot iepirkties, izraugot produktus pēc svaiguma un pēc labuma. Daugavmalas tirgus būdas sen noplēstas. Tur agrāk bija visai raiba publika un raibs preču klāsts. Strādājot Popervāles skolā, tur vēl nopirku adītu jaku, jo veikalos viss bija dārgāks nekā tirgū. Centrāltirgus jaunās halles modernas, tīras, ar lielu sakņu, augļu, gaļas, maizes, piena produktu un zivju izvēli. Bisenieku tante atbraukusi no jūrmalas un mani sameklējusi kursu telpās. Izejam ārā. Viņa izstāsta, ka Līģeļus, savas mājas Zemgalē, pārdevusi. Lauksaimnieku ekonomiskajai sabiedrībai bankrotējot viņa visu pazaudējusi, ko viņas vīrs, agronoms Bisenieks, tur ieguldījis, būdams sabiedrības dibinātājs un vadītājs. Viņi tagad domājot pirkt vasarnīcu Dzintaros un aicina mani ciemos. Visvaldis esot apprecējies, bet atkal izšķīries un tagad dzīvojojot pie viņas.

Pēc kursiem man no Izglītības ministrijas atkal viena apliecība vairāk. Atgriezos Tiņģerē ar veselu kasti dažādu paraugu burciņu. Konservēšanas paņēmieni, ko iemācījos, man vēlāk lieti noderēja arī pašas saimniecībā.

* * *

Zālīša kundze pie mums 1938. g. rudenī vairs neatgriezās. Skolā ieradās kāda pavisam jauna skolotāja, Zina Neimane. Atbraukusi jau pirms skolas darba sākšanās, lai apskatītu vietu. Pēc institūta beigšanas nostrādājusi divus gadus Latgalē. Ir zengaliete, taču ne bagāto Zemgales bajāru pēcnācēja. Tēvam tikai jaunsaimniecība Līvberzes apkaimē. Pa ceļam jau paguvusi izpētīt lietas par Tiņģeri un Raita kundzi. Ļoti iedomīga. Gitendorfi jau pavasarī bija aizgājuši no Tiņģeres, jo skolā veikalam vairs neiznāk telpu ar 3 pastāvīgiem skolotājiem jau šogad.

Zina Neimane reiz vilcienā iepazinusies ar Jansona sievas māsu Elfrīdu, arī skolotāju. Tā viņai ieteikusi vietu Tiņģerē pie sava svaiņa. Viņa tagad dzīvo Zālīša kundzes un Gitendorfu bijušā dzīvoklī. Mēģina pārzini 'apcelt', uzgaidot viņu koridorā pirms iešanas klasē un līdzīgi. Nav vairs tā jaukuma, kas bija strādājot ar Zālīša kundzi. Neimane ir maza auguma, bet ļoti ņipra. Ģērbjas vecmodīgi, kā jau lauciniece. Staigājam abas ziemā vadmalas apģērbos. Dzīve skolā rit parastā gaitā: Stundas klasēs, mazpulka un pieaugušo dažādās nodarbības.

* * *

1938. g. rudenī precas Jankeviču Emma ar mežsargu Apini. Mēs, skolotāji, arī esam aicināti kāzās. Bet tieši tajā pat svētdienā ir

skolotāju konference Talsos. Jansons uz to aizbrauc viens pats. Es ar Neimani aizejam uz kāzām. Man baznīcā pārī iedalīts Aleksis.

Inspektors pēc konferences piezvana Jansonam, kāpēc mēs divas neesot bijušas konferencē, jo dalībnieku sarakstā trūkstot mūsu parakstu. Mums skolu valdei jādod rakstisks paskaidrojums. Neimane aizbīdinās, ka viņai šeit neesot ziemas drēbju, lai varētu kamanās braukt tālu ceļu, nesaaaukstējoties. Kāds iemesls man? Nevarēju taču teikt, ka gribēju būt kāzās. Uzrakstu vienkārši, ka sagādījušos apstākļu dēļ nebija iespējams uz Talsiem aizbraukt.

*

Palet atkal šis skolas gads. Esam kā paši savā atsevišķā stūrītī, ar savu kori, savām teātra izrādēm. Pie mums atbrauc skolu un mazpulkus inspektori, pa reizei mācītājs Jenichs vadīt dievkalpojumu. Pa reizei arī Matīss, kā mēs saucam apkārtceļojošo kino operātoru. Klasē virs tāfeles piestiprina palagu par ekrānu. Matīss griež ar roku savu kasti, un mēs skatāmies bildes. Taču pārmaiņa.

Jansons 1939. g. pavasarī nodomājis norakt laukumu, terasi, skolas parka pusē. Nogludinot virsu, tur varētu ir vingrot, ir rīkot brīvdabas teātra izrādes. Tad nu nāca un brauca talcinieki no apkārtnes saimniekiem. Jansons pats dzimis un uzaudzis tiņģerniekos, tāpēc ļaudis viņam paklausa. Pašu cilvēks vien bija. Tā, rokot terasi un līdzinot laukumu, ne visai dziļi uzraka cilvēka ģindeni. Bija aprakts sēdus stāvoklī. Kaulus aizveda uz kapsētu, bet galvas kausu ievietojām skolas dabas zinību skapī.

Ap Jāņu laiku pie Jankeviciem ciemojās ārste Porniece no Ventspils. Aizvedam viņu uz skolu, rādam galvas kausu. Ārste saka, ka tas esot bijis jauns cilvēks, varbūt gadu trīsdesmit vecs. To liecinot zobi. Nu apkārtnes ļaudis atcerējās, ka reiz pirms daudz gadiem no pils pazudis kāds latviešu jauneklis. Pils kungi stāstījuši, ka esot aizsūtīts uz Vāczemi skolā. Tiņģeres novadā bija daudz vecsaimnieku paaudžu. Tāpēc seni nostāsti bija saglabājušies. Šo vecsaimnieku jaunākās audzes piedalījās rakšanas darbos. Tika teikts, ka jauneklis esot bijis savas tautas aizstāvis. Tā noziegums, kaut vēl, tomēr bija atklāts.

*

Brīvdabas skatuve tika uzcelta — šai pašā vietā, kur savu galvu bija nolīcis kāds savas tautas potriots.

Esam nolēmuši ar Aleksi Jankevicu precēties 1939. gada vasarā. Kādā sestdienā ar divriteņiem aizbraucam pie mācītāja Jenicha reģistrēties. Braucam ar riteņiem, lai cilvēki nesāktubaumot,

Foto uzņēmums no autores kāzām 3. jūnijā 1939. g. No kreisās: Aspazijas Annīna, Aleksis, autore, Virena Rozenberga. Otrā rindā no kreisās: Annīnas „vedekla” ar savu vīru, Milda Cielēna, Vilis Polis.

Tiņģeres kora dziedātājas, kas piedalījās Ventspils novada Dziesmu svētkos Ugālē, 1940. g. septembrī.
Labajā pusē pirmā Valija (šīs grāmatas autore).

ka braucam pie mācītāja rādīties. Pēc tam apmetam mazu likumu un aizbraucam pie manas mātes. Viņa pašlaik beidz mazgāt grīdu. Viņai jau 71 gads, bet vēl vienmēr tek kā irbīte. Nespēj tikai vairs tik daudz pastrādāt kā agrāk. Maniem piederīgiem Aleksis patīk. Māte tūdaļ saka, esot kā viņas pašas dēls.

Ierodoties pievakarē atpakaļ Tiņģerē, mūs aiztur ar ceļam pārvilkto virvi. Tas tāds paradums. Tad jāpacienā. Alekša mājas durvis apšušotas un mūs sagaida liels kliņģeris. To izcepusi Frīda, Alekša māsa. Alekša celtais nams tagad nu būs mūsu mājas. Atceros, ka pirmo reizi man Tiņģerē iebraucot, Aleksis gar to strādāja. Es pa dienām nāku jau šeit, lai man nebūtu tik vientuļīgi.

Kā ar laulāšanos? Ja ejam Ārlavas baznīcā laulāties, tad jātaisa lielas kāzas. Kuņš to visu lai uzņemtos? Izdevumi arī būtu lieli, jo mums nav ne lopu, ne tīrumu. Labāk būtu salaulāties klusībā. Bet laulāties sestdienas vakarā Ārlavas baznīcā liekas par daudz bēdīgi.

Ierosinu — braukt kaut kur prom! Brauksim uz Dubultiem, uz Rīgas jūrmaļu. Dubultu baznīcā sludina mācītājs Eiche. Mēs ar Virenu sestdienas vakaros mēdzām iet un klausīties viņa dievkalpojuma. Tas ilga pusstundu, arvien bija kuplināts ar kādu solo dziesmu vai arī kādu citu mūzikas priekšnesumu. Tās bija jaukas pusstundas.

Aleksis aizņemts savā darbā veikalā un pastā, tādēļ aizbraucu uz Dubultiem, aprunāties ar mācītāju Eichi, viena pati. Viņš prasa, kādēļ mēs gribot nākt pie viņa laulāties. Saku, ka būdama šeit angļu valodas kursos, apmeklēju viņa dievkalpojumus un tie man patika. Esmu pie Dubultiem jau pieradusi.

Aizeju arī pie Aspazijas uz viņas vasarnīcu. Biju viņai notamborējusi baltu lakatu ar zīda bārkstīm. Aspazija ir laipna un solās nākt mums līdzī baznīcā, tāpat arī Virena ar Vili. Virena Rozenberga, Aspazijas vienīgā brāļa meita, dzīvoja Dubultos pie Aspazijas. Viņa man pazīstama jau no Talsu vidusskolas. Īsti iedraudzējāmie Jelgavā, Skolotāju institūtā. Tā, līdz ar Virenu, arī Aspazija man bija kļuvusi tuva. Vēl par lieciniekiem nāks man kāda pazīstama kundze no Dubultiem ar savu vīru. Viņa reiz bijusi saderināta ar Aspazijas apkalpotājas Rijnieku Anniņas dēlu. Dēls kaņā kritis, bet viņa Anniņu neaizmirst, to arvien apmeklējama. Tā mūsu laulības notika klusi un vienkārši. Līgavas kleitu šuva laba Talsu šuvēja. Līgavas pušķi bija sagādājusi kāda manas māšas draudzene Štrifelberga kundze no Cīruļiem. Mīļu vēlējumu pavadīti aizbraucām uz Dubultiem. Laulības sestdienā, kad nav dievkalpojuma. No Aspazijas vasarnīcas uz baznīcu mūs aizveda auto mašīnā.

Mani apgērbj un matus sakārto tā pati Anniņas reiz iecerētā vedekla. Anniņa pati uz baznīcu nenāk. Viņa gatavo mums pusdienas. Aspazija arī nejūtas īsti žirgta. Kad uzejam pie viņas augšā, viņa mums abiem novēl labas laimes. Uz baznīcu viņa tā kā tā nebūtu varējusi nākt, tā viņa aizbildinājās, jo atcerējusies, ka pati bijusi pret baznīcas laulībām. „Tas būtu pret maniem principiem,” viņa saka.

Pie Aspazijas atbraukusi ciemos sūtņa Feliksa Cielēna māsa Milda. Tā nu arī ir mūsu kāzu viesi. Ir skaista saulaina diena 1939. gada 3. jūnijā. Anniņa sagatavojusi tiešām garšīgas pusdienas, mielojamies un omulīgi pļāpājam. Pēc tam fotografējamies Aspazijas vasarnīcas dārzā. Atpakaļ uz Tiņģeri braucam ar vilcienu. Edam vakariņas Stendes bufetē, jo mums jāgaida uz mazo vilcienu.

Aizbraucot atpakaļ Tiņģerē, mums tomēr jādomā par draugu uzaicināšanu. Satiekot Ārlavas draudzes pērminderi, viņš saka: „Mēs jau bijām sprieduši, kā pušķot baznīcu jūsu laulībām, un jūs aizbēgāt.” Arī mācītājs Jenichs ļoti neapmierināts, ka esam braukuši citur laulāties. Salaulāts ir salaulāts, ko tur nu vairāk! Aprunājos ar saviem mājnikiem.

Māsa Līna solās atbraukt svētdien agrāk un man palīdzēt ar pusdienu gatavošanu. Tā nu atbrauc visas trīs māšas ar saviem vīriem, arī abi mani brāļi. Ierodas Alekša māšas ar saviem vīriem. Tad vēl ielūdzam tuvākos Tiņģeres kaimiņus, Vācu mājas saimnieku, Ārlavas pagasta vecāko Legzdīņu no Mālu mājām, Alekša draugu Briedi no Tiņģeres muižas Kalēja mājās. Arī Jansonu ar ģimeni un viņa brāļa ģimeni aicinām, tāpat Neimani. Viesības notiek manā dzīvoklī skolā. Alekša māšas Līnas vīrs, mežzinis Vizums, ļoti priecīgs par mūsu saradošanos.

Tā nu man sākas jauns dzīves posms. Ir labi pie Alekša, neesmu vairs tik vientuļīga. Varu aiziet arī pie viņa mātes un māsām papļāpāties. Alekša māte mani sirsnīgi apsveic. Viņai uzdāvināju tradicionālo villaini un siltas vilnas zeķes. Viņa man bija laba.

Jansons, protams, mani nebija atstūmis, bet pašai savā mājā taču ir labāk, nekā citu ģimenē.

* * *

Olševskis, viens no Tiņģeres labākajiem ‘aktieriem’, mani āzē, ka man vasarā neesot nekas bijis ko darīt, tādēļ apprecējusies, lai varētu mazgāt vīram kreklus. Jā, man tagad ir daži darbi vairāk. Līdz šim māsa Līna bija mazgājusi man palagus un cepusi rudzu maizi, ko viņas dēls Alberts, braukdams ar riteni tos 12 km līdz Tiņģerei, man

atveda. Tagad pārkārtojies ar saimniekošanu. Rudzu maizi gan necepu, to dabūjam Alekša veikalā. Viņa veikalā ir visi produkti. Eju veikalā un pagrābjos baltos, smalkos miltus no maisa ko cept maizi, pankūkas. Ne man kas jāsver, jāmērī, nedz nauda jāskaita. Alekss ir pret mani ļoti labs. Man veikalā nepatīk stāvēt. Tikai dažreiz, kad Alekss noguris un vēlas aizskriet uz upi pamakšķerēt, palieku viņa vietā. Veikalā neuztueros, bet sēžu istabā. Kad noskan durvju zvaniņš, eju skatīties. Un tad ar vislielāko steigu mēdzu sasvērt cukuru, miltus, sāli, vai satinu siļķes papīrā, kas nu kuņam nepieciešams. Cilvēki laikam arī noproto manu steigu un neko nekavējas. Ar Aleksi viņi reizēm pļāpā ilgu laiku.

Pasta istabā Alekss iekārtojis katram pasta kastīti bez durtiņām. Kad ierodas pasta vedējs no Valdemārpils, tad sūtījumus sašķiņo pa kastītēm. Tā katrs pats var savu pastu saņemt. Šinī pašā istabā mums ir arī telefons. Te cilvēki nāk zvanīt, jo uz laukiem retās mājās ievilkts telefons. Atveduši no rītiem pienu uz pienotavu, cilvēki nāk pēc pasta. Aleksi visi pazīst no bērnu dienām. Kad Labdzeru saimniecei aiziet dēls kaŗa dienestā, viņa nāk pie Alekša ar lauku saimniecības gardumiem, lai Alekss iesaiņotu un nosūtītu viņas dēlam. Par to mums tiek garšīgs, mājās cepts saldskābās maizes kukulītis. Arī Ozolu māju saimniekam dēls kaŗa dienestā. No viņiem dabūjam medu.

Veikalā pārdevējam pašam jāgriež arī 'tūtes', katrreiz pēc vajadzīgā lieluma. Aleksim tās iznāk glītas, ar cieši saritinātiem galiem. Man vienmēr nelaime ar šo tūšu taisīšanu. Uz letes stāv brūna papīra rullis. No tā jānoplēš vajadzīgais lielums un jāsatin. Vienmēr ar šaubām par savu varēšanu, tomēr mēģinu sev iegalvot, ka, domājams, tūte izturēs un cukurs pa ceļam neizbirs.

* * *

Mums bija vienmēr darīšana ar teātriem. Kad laukums pie pils bija nolīdzināts, pie mums brauca Nogales teātra trupa ar viesizrādi. Jansons jautāja, vai mēs ar Aleksi nevarot ierīkot bufeti ar atspirdzinājumiem un cepumiem, bet bez reibinošiem dzērieniem. Man tā atkal daudz darba. Jāsacep kūkas, jāgādā par Nogales viesu pamielošanu. Skolas virtuvē man nāk palīgā Kurpnieku mājas Rezevsku Zelma un Īvnieku Emma. Toreiz nebija par grūtu pēc izrādes vēlu vakarā stāvēt pie bufetes. Enerģijas pietika. Tā kā bufete bez reibinošiem dzērieniem, tad visiem sarīkojumā vajadzētu būt 'skaidriem' kā bērniem, bet izrādījās, ka daži ir tīri jautrs 'štimungs'. Jansons noskaidrojās, ka viņa sievas tēvs, vecais Meikulis,

pa klusām parkā pārdevis kaut ko stiprāku. Jansons bijis ļoti dusmīgs un nodevis Meikuli policijai. Atbraukušais inspektors saka, ka tā nu neesot vajadzējis darīt — vecs vīrs, vajadzējis piedot. Bet Jansons necieš, ka citi jautas viņa darīšanās, viņa noteikumus.

1939. gada vasarā apkārtnes mazpulku noņemšana bija nolemta Tiņģerē pie Rojas upes. Tur Aleksandra Jansona brālis Jānis atvēlēja laukumu, kur varēja celt teltis un ierakt zemes galdus.

Nometnē piedalās Tiņģeres, Valdemārpils, Popervāles, Nogales, Vandzenes un Pūņu mazpulki. No Talsiem ieradies arī Talsu novada mazpulku vadītājs Ērglis. Par vadītāju nometnē izraudzīts Aleksandrs Jansons. Viņš aicina Štrausa kundzi no Popervāles skolas uzņemties nometnes saimnieces pienākumus, bet viņa atsakās. Tad Jansons saka man: „Tev jāuzņemas!” Satraukums ir, bet — kā lai atsakos? Sarunāju, ka skolas kopgalda saimniece Ieviņa nāks par vārītāju. Lielu misiņa katlu atved no Talsiem.

Nu mums ar Ieviņu darba pilnas rokas. Nāk palīgā mazpulku meitenes pie kartupeļu mizošanas un katla maisīšanas. Vāram no kauliem buljonu un gatavojam frikadeļu zupu vairāk nekā 200 cilvēku lielajam pūlim. Saldajam ēdienam taisām rupjmaizes biezeni ar rozīnēm. Maizi katru dienu izcep turpat Upmaļos Jansonu lielajā maizes krāsnī. Šeit nāk palīgā Elza, Jansonu Jāņa sieva. Citreiz vāram putraimu biezputru ar pienu. Tikko visas porcijas saliktas uz zemes galdiem, uznāk lietus gāze. Lietus atmiekšķējis biezputru. Taču visi pēc nodarbībām izsalkuši, ēd, lai kāda padevusies putra.

Vakarā pēc vakariņām un jundas eju pārgulēt mājās. Upmaļi no Tiņģeres skolas ir tikai vienu kilometru. No rīta agri atkal jābūt nometnē, lai sakārtotu galdus brokastīm. Reiz pa nakti ir pazuduši naži, ir dakšiņas. Nometnes sargi neko nav manījuši. Nu ir liela meklēšana, kamēr ‘zagļi’ atdod nozagtās mantas.

Manā dzīvoklī skolā pārguļ Pūņu pamatskolas pārzinis Grinbergs ar kundzi. Štrausa kungs ar kundzi guļ turpat nometnē. Arī pārējie skolotāji pārguļ turpat. No Valdemārpils ieradušās arī Reinberga un Ulberga jaunkundzes. Viņas sirsnīgi mani apsveic, vēlot laimes, jo nupat tikai biju apprecējusies. Ko viņas esot nokavējušas, tas man jāpanākot. Viņas jau aizlaidušas gažām precību gadus, un tā ģimēni neiznākot nodibināt.

Uz nometni nāk arī viesi — Ārlavas pagasta vecākais Legzdīņš un citi. Tie jāpacienā. Tiņģernieki pirmo reiz redz šādu nometni savā apvidū. Veselu nedēļu ar Ieviņu esam ņēmušās paēdināt šo ‘kaņaspēku’. Pašā pēdējā nometnes dienā notiek nelaime ar mūsu lielo

katlu. Kaut kā gadījies, ka ne Ieviņa, ne es neesam pamanījušas, ka katlā pamaz ūdens, un tas sācis kust. Nu ir liels uztraukums: ko lai mazpulku vadītājs Ērglis dara ar šādu katlu? Jansons tomēr visu nokārto. Viņa tēvs ir kalējs un apsola salodēt katlu par brīvu. Taču šis gadījums pēc lielajām vārīšanām mani gluži sastindzinājis. Nespēju aiziet līdz atvadīšanās ceremonijai, lai pateiktos par aplausiem saimniecēm. Palieku pie katla.

* * *

Šovasar kursi Ventspilī mazpulku vadītājiem un to palīgiem grožu aušanā, apaudu aušanā villainēm, krāsu saskaņas mācībā un līdzīgās gudrībās. Uz šiem kursiem braucu atkal arī es. No Pūņu pamatskolas ieradušās Grīnberga kundze ar Bērziņu Hertu, Jansona kundzes Elmas māsa Elfrīda no Pastendes skolas. Kursi ir interesanti. Pārģuļam turpat skolā klases telpās.

Ventspilī dzīvo Alekša māsa Emīlija. Viņa ir saimniece inženiera Pornieka un viņa kundzes, ārstes ģimenē. Aizeju paciemoties arī tur.

* * *

1939. g. rudenī sagatavojam Raiņa *Pat vējiņi* izrādi. Aicinām atka režisoru no Rīgas. Šoreiz tas pavisam jauns cilvēks. Cik atceros, viņa vārds bija Blumbergs. Viņš nemīl iedzert, kā darīja režisors Podnieks labības kulšanas talku laikā, gatavodams *Zvejnieka dēlu*. Podnieks bija izturīgs un varēja pārgulēt kaut uz grīdas Jansona dzīvoklī. Mums, skolotājiem, no rīta bija jābūt klasē, tādēļ mēs uz kulšanas talkām negājām. Bijām pieguruši jau no teātra mēģinājumiem, kas varēja notikt tikai vakaros, ievēloties naktī.

Tagad Raiņa *Pat vējiņi* galvenajās lomās bija Jansons un Ivnieku Emmiņa. Emmiņai tāpat nākošā dienā bija jābūt uz lauka, neatkarīgi, vai viņa iepriekšējā vakarā vēl piedalījies mēģinājumos, vai arī bijusi izrīkojumā. Tēvs bija stingrs. Emmiņas brālis Edgars gan tā tēvu nepaklausīja, un daudzreiz izrīkojās pēc sava prāta.

Jansons iespiež un izsūta ielūgumus. Tā izrādē pie mums ierodas skatītāji pat no Dundagas. Jansons arī apsveic publiku pirms izrādes ar mazu priekšlasījumu par tagadējo laiku.

Man atbraucis jaunākais brālis no Dundagas. „Lūk, kur stāja!” viņš priecājas par Jansonu. Nav noliedzams, Jansons ir slaidis, stalta auguma, kupliem matiem un ļoti sabiedrīks. Viņš jau iemantojis Talsu apriņķī labākā skolas pārziņa slavu.

Kā vienmēr, arī pēc šīs izrādes, man jāgādā par aktieņu un koristu paēdināšanu. Tikko pagūstu noņemt skatuves smiņķi un pārgērbties, man jāsteidzas uz virtuvi. Man palīdz koptgalds saimniece. Šādām vakariņām mēs arvien gatavojam skābus kāpostus ar cepeti un kartupeļiem. Saldajam ēdienam tiek debesu manna, kas jāvāra un jāputo.

Kad man atliek brīvs brītiņš, rakstu uz kartītēm tautas dziesmiņas un salieku pie šķīvjiem, lai būtu interesantāk.

* * *

Šinī, 1939. g. vasarā, mācītājs Jenichs atbrauc pēdējo reiz uz mūsu skolas dievkalpojumu. Viņam mēdza braukt līdz skolotāja Ansberga dēls Mārtiņš, bet šinī reizē viņa nebija. Kāds cits atveda mācītāju. Arī tiņģeriešu liela daļa bija prom uz Stendes dziesmu svētkiem un Jansons viņiem līdz par vadītāju. Mājās esam palikuši Elma, Aleksis un es. Elmai gadījusies nelaieme. Kaķis pa lodziņu ielīdīs pagrabā un apēdis pusdienai iegādāto gaļu. Mums ar Aleksi ir vistas. Tās man bija atvedusi māte un māsa. Labas dējējas. Iemanījušās paslepeni dēt kūtī saliktajās preču kastēs un turpat arī izperēt. Tad tikai atliek ko brīnīties, kad kādu dienu cāļu māte iznāk dienas gaismā, lepni kladzinādama, ar dzelteniem pūku kamoliņiem un prasa ēst. Bet šoreiz mums viena vista jāupurē pusdienām. To nokauj, kad mācītājs jau ie brauc sētā. Elma uzliek vistu sautēties vecajā skolas virtuvē.

Nav šodien visai daudz ļaužu. Trūkst arī koris. Skumja noskaņa: mācītājs atvadās, bet baznīcēnu maz. Mēs ar mācītāju vēl izstaigājamies pa dārzu. Alekša tēvs viņam bijis draugs. Toreiz viņš šad tad mēdzis pie Jankevicēm ēst pusdienas.

Toreiz, staigādami pa dārzu, vēl nezinājām, ka mūs visus gaida liktenīgas pārmaiņas, ne tikai tos vien, kas tagad repatriējās. Neko daudz nebiju interesējusies par politiku, tāpēc sekojošie notikumi mani pārsteidza.

Sekojojot Hitlera aicinājumam, notiek vācu cilmes ļaužu repatriēšanās uz Vāciju. Aizbrauc mācītājs Jenichs ar savu ģimeni. Īvnieku Emmiņa bijusi izvadīt, jo viņa tikpat kā saderināta ar vienu no mācītāja dēliem. Viņa skumst. Mācītāja kundze šķiņoties raudājusi.

Arī Ārlavas rajona ārsts Ulmanis repatriējas. Visur apbēdinājumi, asaras un neziņa, atstājot ierasto, nodrošināto dzīvi. Mēbeles, visa dzīves iekārta jāizputina. Kā būs tur, jaunajā vietā? Neviens nezina.

Ārlavā Jenicha vietā uz īsu laiku atnāk māc. Voitkus (tagad Austrālijā), bet pēc tam mācītājs Bērziņš. Viņš vēl jauns un neprecējies. Kluss un, liekas, grib ar ideālismu kalpot savam uzdevumam. Bērziņam nebija nedz zirga, nedz līnijdroškas. Braukāja ar divriteni. Tagad viņš jau sen miris.

Tiņģerē nomirst vecais Meikulis. Mūsu koris dzied kapos. Pēc tam ejam visi uz bērū namu. Izvada mācītājs Bērziņš. Viņš ir arī bērēs. Alkoholiskus dzērienus nelieto.

Šinī rudenī notiek arī kapu svētki Dumciema kapos. Sprediķo mācītājs Bērziņš. Dumciema kapos atdusas mans vecaistēvs ar vecomāti, tantes Edes vīrs un mana māsiņa, kas nomira ar skarlatīnu, skolā ejot. Aizbraucu ar riteni sakopt kapos un aiznest puķes. Svētdienā mēs, visi tiņģernieki ar kori esam kapos. Arī mana māmuliņa. Pēc dievkalpojuma esam visi lūgti Silmuižā pie bijušās Reisbergu Emmas pusdienās. Viņa precējusies ar Šēnbergu Eduardu. Šie cilvēki man pazīstami no 1913. - 1916.g., kad dzīvojām Biksiņos. Šēnbergu Edvards, toreiz jauns puisis, bija mani, sešus gadus vecu meitenīti, uzlūdzis dejojot un noskūpstījis roku. Tas man bija liels pārdzīvojums.

Emma Šēnberga ir ļoti izskatīga un apsviedīga. Viņa sevišķi ievēro manu māti.

Pēc pusdienām spēlē mūziku, un mēs dejojām. Man pienāk Raita kundze un saka: „Jums jāizved mācītājs Bērziņš dejojot.” To nu es nevaru. Tad labāk izvedu savu vīru Aleksi. Lai Raita kundze dara to pati! Un viņa tiešām arī izved mācītāju.

* * *

1939./40. gadā, Tiņģeres četru klašu pamatskolā, vēl tie paši trīs skolotāji: Jansons Aleksandrs, Neimane Zīna un es. Man jāpiespiežas, lai klases žurnālā neparakstītos pa vecam paradumam Bēkmane.

Šinī ziemā vēl „līgo lepnā dziesma” ar brīvības sajūtu, vēl rakstnieks Vilis Veldre Vandzenē dzejo:

Klusi lauki, rāma tāle ...

Vai tu biji tur, vai ne?

Ruda zeme, zaļa zāle,

Zelta ziedi purvainē.

Tur es augu, tur es aru

Katru gadu vagas tā,

Lai es ilgi dzīvot varu

Sava tēva pagastā.

Šinī ziemā latvieši vēl mierīgi saka līdz ar Neilanda vārdiem:

*Jauki dzīvot tēvijā,
Kur man māte auklēja.
Kur kā bērns es ganos gājis,
Dziesmu āres tricīnājis,
Katrs koks man sveicina.
Jauki dzīvot tēvijā.*

Arī apkārt Tiņģeres skolai lielie kastaņu koki, simtgadīgie ozoli šalc savu dziesmu. Un mēs pieskaņojamies šai dziesmai ar dzīves ritmu, ar ikdienas gaitām. Lielāko daļu mūsu laika paņem skolas darbs gan klasē, gan vakaros sēžot ar skolēniem kopā, kamēr viņi gatavo nākošās dienas uzdevumus. Bez tam skolotājiem jālabo burtnīcas un jāgatavojas nākošās dienas stundu mācīšanai.

Darbs ar skolēniem ietvēr arī programmu sakārtošanu Ziemsvētku un pavasaļa sarīkojumiem. Jansons māca dziesmas. Man uzdod sagatavot ludziņu un deklamācijas. Neimane māca deklamācijas savā klasē. Ziemsvētku eglītes vakari vienmēr visus vieno sirsnīgā sajūsmā.

Mēs ar meitenēm pirms svētkiem vēlu vakaros cepam piparkūkas, ko sadalīt maisīšos un izsniegt bērniem pie eglītes. Bērni visur ir līdzdalībnieki, gan gatavojot papīra 'tūtītes', gan pušķojot eglīti, gan palīdzot kostīmu gatavošanā uzvedumam.

Eglītes pušķošanai sienam vates picīņas diegos. Sasietās, eglītei piestiprinātās picīņas, kā krītošs sniegs šūpojas egles zaros. Ir kā Poruka dzejolī:

*Balts sniedzīšs snieg uz skujiņām,
Un, maigi dziedot, pulkstens skan.
Mirdz šur tur ciema ugunis,
Un sirds tā laimīgi pukst man.*

Baltais gaišums iesnidzis dvēselē. Vecāki laimīgi smaida, dzīvojot līdz saviem bērniem šinī svētlaimīgajā vakarā. Jā, šie vēl ir 1939. gada Ziemsvētki!

Bez skolēniem mums vēl nāk uz skolu nodarbībās mazpulcēni. Nākošā pakāpe ir pieaugušie. Tie nāk dziedāt korī un spēlēt teātri. Korī piedalās arī mazpulcēni, jo Jansons ir pietiekoši mūzikāls un viņa iedvesmē nāk dziedāt kā jaunie, tā arī vecāki, precējušies cilvēki. Skola ir visu pulcētāja šinī Tiņģeres stūrītī. Šeit, kā jau minēju, skolas zālē notiek arī dievkalpojumi. Mūsu koris brauc dziedāt uz Ārlavas baznīcu, tāpat uz kapiem, ja kāds jāizvada mūža dusā.

Visiem koņa dalībniekiem jāgatavo tautas tērpi, lai Tiņģeres koris būtu kā vienība. Tādēļ jau 1937./38. g. ziemā rīkojām vakarēšanas, lai pārrunātu tautas tērpu gatavošanu. Jansons pierunāja mani nolasīt referātu par tautas tērpu dainās. Vakarējām, visi koristi ēzdami skābu putru un zirņus. Jau šinī pašā vakarā sākām piegriezt tautas tērpu kreklus. Brunčiem vajadzēja auduma noaušanu uzdod nokārtot man. Aizbraucu uz Valdemārpili pie Ulberga jaunkundzes. Viņa man nāk līdz pie savas draudzenes, kas ir mākslas audēja, lai noskaidrotu vajadzīgo dzijas daudzumu. Pēc tam aizeju uz Valdemārpils vilnas fabriku, kur kārš, vērpj, krāso un auž. Tur man aplēš, cik mārciņu vilnas būtu vajadzīgs tiņģeriešu brunčiem. Tad to izdalū 'uz galviņām'. Biju izraudzījusi Talsu novada krustainos brunčus. Vilnu dalībnieces atnesa pie manis. Es visu aizvedu un nodevu Valdemārpils fabrikai, lai tur to smalki savērtu un nokrāsotu. Nu dzijas gatavas, bet grūti sarunāt audēju. Viņa ļoti aizņemta. Tā pāiet 1938. gada vasara, un tikai uz rudeni mūsu Talsu novada tērpu materiāls gatavs. Ir smalks un glīts audums. Krustainais paraugs nav vēl nekur līdz šim redzēts, jo vairāk pazīstams bija svītrotais. Tiņģerē man audums jāsadala, lai visiem iznāktu vienāds daudzums. Vīriešiem arī tiek darināti vismaz tautiskie krekli.

1938. gada 18. novembrī esam jau tautas tērpos. Mūsu koris, Talsu novada tautas tērpos, piedalās Valdemārpils Dziesmu dienā Sukturkalnā, kur par virsdiriģentu Talsu vidusskolas mūzikas skolotājs Ezeriņš.

Tāpat ierodamies Ventspils novada dziesmu svētkos. Virsdiriģents ir Teodors Reiters, tikpat aizrautīgs kā vienmēr.

*Notrīc kalni, lejas, ezers klausās rāms:
Kas te kāpa kalnā, kam tik varens spēks?
Te dzied latvju brāļi, pienākums kam svēts:
Dziesmu kalnā visus vienot,
Māras zemei godu nest!*

* * *

1939. gada Ziemsvētkos braucam pie maniem vecākiem, māšas un brāļa, kopīgi svinēt svētkus. Viņi visi dzīvo manas māšas Līnas mājās, Ķikutos, kur izbūvēti divi atsevišķi dzīvokļi. Ķikuti atrodas pie Dundagas lielceļa. Ieradušies arī pārējie ģimenes piederīgie: manas māšas — Lizete un Tilla ar vīriem un bērniem, mani abi brāļi un daži mana brāļa Kārļa draugi. Kārlis ir darinājis alu, iet dziedādams ar alus kausu gar visiem viesiem.

Pēc eglītes, dziesmām un vakariņām, dejojām. Piederīgiem mans vīrs Aleksis patīk. Māsa joko: „Es tev viņu atņēmu!”

Pēc Jaungada, atnākot 1940. gadam, viss rit ierastajā kārtībā. Gitendorfu tante atnāk pie manis ciemos. Jēkabsonu Augusts vēl vienmēr dzīvo neprecējies. Saku tantei, ka viņš varētu precēt An-sabergu Mildu. Viņa klusa un arī glīta. Tagad strādā Popervāles skolā, kurinot krāsni un tīrot klases, palīdzot arī virtuvē. Viņa ir tiņģerniece no Bērziņu mājām. Pa vasaru līdz ar savu māti mitinās pie radiem. Tēvs viņai miris.

Mans padoms bija līdzējis. Augusts 1940. g. Jāņos rīko kāzas, precēdams Mildu. Mēs ar Aleksi arī esam lūgti.

Jāņos, kāzās, esam visi neziņas pilni, kas nu būs? Visiem satraukts gara stāvoklis. Sarkanā armija iesoļojusi mūsu zemē! Šeit uz laukiem mēs gan vēl neko nejūtam. Tikai pa radio birst lamu vārdi, kādi nekad agrāk mūsu zemē nebija dzirdēti.

Kad kāzas nosvinētas, sākam iepazīties ar jauno ikdienu. No pagasta pienāk pavēle nodot šaujamos ieročus. Aleksim arī jāšķīžas no savas medību bises.

*

Esmu šovasar izraudzīta kursiem Rīgā. Tie nav atsaukti, un pēc Jāņiem braucu uz Rīgu. Tur sabraukušas arī citas skolotājas, jo šie kursi plānoti rokdarbnieču apmācīšanai, senču paraugu un paņēmieni lietošanā. Starp lektorēm ir arī Ella Druviņa, kas beigusi Talsu vidusskolu. Viņa tagad Rīgā galvenā rokdarbu instruktore. Piesaistīts arī mākslinieks Bīne. Viņš mums māca par krāsām un to saskaņu. Stundas rit interesanti un kārtīgi.

Satiekos ar savu skolas biedreni no institūta laikiem — Lasmaņu Zeltu. Viņa no Jēkabpils apriņķa. Mēs, dažas skolotājas, kursantes, dzīvojam Blaumaņa ielā tūristu telpās. Šī mītne par brīvu. Redzam krievu kaņavīrus uz ielām, bet tie mūs vēl neko neietekmē. Mītnē ir arī virtuve, kur varam vārīt. Pa kursu laiku ekskursijā atbrauc un mītnē apmetas kāda igauņu jauniešu grupa.

Sestdien pēc stundām aizbraucu uz jūrmalu pie tantes Bisenieces Dzintaros. Es, būdama mazpulka vadītāja, vēl arvien drīkstu braukt 2. klasē ar 3. klases biļeti, uzrādot mazpulka vadītājas kartīti.

Mūsuursos jāizstrādā dažādi paraugi, tāpēc šuju arī vilcienā. Mani uzrunā blakus sēdētāja. Viņai Rīgā dzīvoklis. Gribot braukt uz laukiem atvaļinājumā. Vai es negribētu dzīvot viņas dzīvoklī par brīvu, kamēr viņa prom, lai dzīvoklis nepaliktu tukšs. Taču nevaru būt atbildīga par svešu dzīvokli un atsaku piedāvājumu.

Mana tante šoreiz ir mājās. Pārguļu pie viņas. Otrā rītā brokasta galds likst no visādiem labumiem. Tas tantes gaumē. Kas tikai iedomājams, tas viss uz galda. Vēl jau arī tirgū nekā netrūkst. Redzu, ka viņa priecājas par manu apmeklējumu un aicina atbraukt atkal. Kas to lai zina, kad un kā iznāks!

14. un 15. jūlijā visiem jāiet balsot. No vēlēšanām atturēties nedrīkst, jo pasē tiek iespiests zīmogs par piedalīšanos. Mēs arī aizejam uz vēlēšanām. Uz iedotās balsošanas lapiņas tomēr uzrakstām, kas kuņam tuvāk pie sirds. Dažs uzraksta — Dievs, svētī Latviju, cits nolamā komunistus vai arī atstāj lapiņu tukšu. Šis baltis, saprotams, nederīgas, bet komunistiem, izrādās, tas nekas. Nākamā dienā konstatēts, ka 95% vēlēšanās piedalījušies, ka visi kandidāti vienbalsīgi ievēlēti.

18. jūlijā mēs sēžam pēcpusdienā klasē. Bīne mums uzdevis izgatavot zīmējumus krāsu saskaņā mācībā.

Mēs, daži sievieši, mierīgi strādājam. Pēkšņi uz ielas atskan taures mūzikas skaņas. Ejam pie loga skatīties. Pa ielu iet gājieni. Strādnieki izdzīti no fabrikām, lai ietu gājienā. Viņi visi darba drēbēs. Gar malu soļo zilos kreklos un sarkanās kakla saitēs viņu dzinēji. Tie uzmana, lai kādi nepamuktu sāņus un neaizietu mājās. Gājienā tiek nesti visriebīgākie plakāti latviešu un krievu valodā: Mēs prasām pievienot Latviju Sociālistiskajai Republikai Savienībai! Nāvi Ulmanim! Lai dzīvo seko komunistu vadītāju vārdi.

Es vienkārši skatos, un pamazām viss šis nejēdzīgais iesūcas manā apziņā. Manu tikai, ka sāk birt asaras. Nav vārdu, tikai asaras, kā bērēs, vēl īsti neaptverot visa šī gājiena nozīmi.

Kāds svilpo uz ietves. Zilkreklainais tūdaļ saņem viņu ciet. Daži strādnieki aizšmauc pa malu prom. Gājieni turpinās vairāk stundu. Tas ejot uz pili. Tāda piespiesta un neviena negribēta prasība — pievienot Latviju Padomju Savienībai! Viss tas taču tīri meli. Šonakt nevaru gulēt. Sēžu tumsā Blaumaņa ielā pie loga un lūkojos lejā uz ielu, kur vēl vienmēr skan gājiena atbaltis. Kāds uniformēts vīrs vicina cepuri un sauc: „Krievs aizies lupatas lasīdams!” Es domāju — ko naktssargs tā viens pats bļautās? Taču tas ir kāds kapteinis brangā ‘dūšā’. Viņš apsēžas ielas vidū un turpina sašutuma izpausmi. Laime, ka šeit neviena cita nav.

Tad nāk bariņš studentu — tāpat protestēdami. Un tā cauru nakti.

Mēs turpinām kursus kā plānots. Svētdien pa ielām braukā atkal smagās automašīnas, pušķotas ar dažādiem komunistu attēliem

un plakātiem. Uz viena bija Ulmaņa attēls zārkā, un viņa izteiciens: „Es palieku savā vietā, palieciet jūs savā!”

„Tagad nevajaga iet lejā uz ielas,” saka mums telpu pārzine. No Blaumaņa ielas nama balkona noskatāmies uz šim izrādēm. Kāpēc tik liels ļaunums? Svētdienas pēcpusdienā tomēr abas ar biedreni no skolotāju institūta laikiem ejam uz Vērmenes dārzu. Tur izsludināta brīvdabas izrāde. Viļamies. Krievu kareivji danco kazačoku zobenus vicinādami. Kaut arī nekad neesam tā kaut ko redzējuši, nespējam sajūsmināties. Citreiz atkal vairākas skolotājas aizejam uz kino. Krievu filma. Rādīta krievu sādžu dzīve ar ermoņikām, dziedāšanu un lēkāšanu. Tā īsteni reklāmas filma, rāda, kā kāds sādžas skolotājs tiek ievēlēts Augstākajā Padomē. Beigās kino apmeklētājus aicina piecelties kājās un dziedāt internacionāli. Mēs mierīgi paliekam sēžot, ar internacionāli mums nav nekāda darīšana.

Atliek tikai pabrīnīties par visu notiekošo. Veikalos arī nekas labs vairs nav dabūjams. Katrs mazākais nieks, ko iegādājas, tiek ierakstīts pasē. Es dabūju pāris gabaliņu mākslīgā zīda auduma, tas manā pasē vēl šodien izlasāms.

Aizejam ar Almu pusdienās uz studentu virtuvi. Tur tāpat. Pa radio skan atkal internacionāle. Kāda dulna sieva ar baltiem matiem lec kājās un lamā Ulmani un buržujus.

Vēl veikalos ir preces. Alma saka: „Tagad jāsapērk kurpes.” Aizrakstu Aleksim, lai man atsūta 200 latu. Kurpes arī tiek ierakstītas pasē.

Mūsu kursi beidzas septembŗa sākumā. Viss norisinājas pēc plāna. Nevienš nav mūs traucējis. Kursu beigās aizejam uz Izglītības ministriju saņemt algu. Tur valda apjukums. Mums pasaka: „Nevienš nezina, kas būs un kā.” Gaidīts un aicināts bija mūsu izlaiduma aktā Izglītības ministrijas pārstāvis. Neatnāca tomēr neviens. Nodziedājām *Dievs, Svētī Latviju*, kaut logs pret ielu bija atvērts. Tāpat ar sajūsmu un no visas sirds dziedājām Vakarjundu *Svēts mantojums* (Breikša vārdi, Norviļa mūzika).

*Svēts mantojums šī zeme mūsu tautai,
Un svētīts tas, kas drošs par viņu krīti,
Lai mūžu mūžos zelt un plaukt Dievs ļauj tai,
Un saulei liek pār mūsu druvas līti.*

*Nekur virs zemes neapsveiks tik silti
Vairs mūs neviens, kā apsveic druvas šīs,
Gar kuŗām augšup slejas bērzu ciltis
Un liepas šalcot veŗas debesīs.*

Mūsu dziesma izviļņo pa atvērto logu, un aizkļīst pa ielu, aizķerdamās koku zaros.

*

Esmu priecīga, ka tieku no Rīgas atpakaļ uz Tiņģeri. Tur arī bijis jāpiedalās vēlēšanās, bet citādi viss klusu un mierīgi. Manī vēl mājā Rīgā iemantotās šausmas.

11. septembrī aizbraucu uz Talsiem, man gribas nopirkt ziemas mēteli. Tas arī tiek ierakstīts pasē. Pērku pie bijušā skolas biedra Talsu vidusskolā — Hilmaņa, jo vidusskolā nāca arī žīdu bērni. Mēteliš ir ar ādas apkakli. Maksā 62 latī.

Šinī pašā rudenī Rīgā sasaukta skolotāju sanāksme. Sabraukuši skolotāji no visas Latvijas. Redzēju arī mūsu bijušo vēstures skolotāju Žani Karlsonu no institūta laikiem. Viņš, būdams tikai 15 gadus vecs zēns, piedalījies Cēsu skolnieku rotas cīņās. Mati viņam tagad jau kļuvuši sirmi. Sapulcē runā Dēķens, Kalniņš un citi sociāldemokrāti. Bet kā vēlēšanas, tā arī šī skolotāju sanāksme nekā nedeļa.

Mums bija ierādīta gulēšana kādā Pārdaugavas skolā. Bija auksti. Uz skolu bija atnākusi dievtuņa Brastiņa māsa. Aicināja mani līdz, iedošot segas. Aizkustināja, ka gluži sveži cilvēks nāk un rūpējas. Man vēl palicis atmiņā, ka skolotājs Ezeriņš no Talsiem brīnījās, kas skaitās siltās segas iedevis. Es teicu: „Eņģelis no debesīm.”

Braucot mājās, aiznesu segas atpakaļ. Pateicu tikai paldies, bet sirdī viņu mūžam pieminēju kā īstu latvieti.

Šinī pašā rudenī braucām vēl no Tiņģeres uz Ugāles dziesmu svētkiem. Bija jauka, saulaina diena. Cilvēku ļoti daudz. Virsdiriģents Reiters un solo dziedātāja Bērziņa. Viņa tik jauki dziedāja solo partiju Jurjana kantātē *Tēvija*, ka Reiters viņu sajūsmā apkampa.

Pēc koncerta atkal sapulce. Uz estrādes krievu kareivji lec atkal savu kazačoku. Dzied internacionāli, un visi tiek aicināti pacelt dūres. Kāda velna pēc lai mēs celtu dūres? Netālu no manis stāv Alekša svainis, mežzinis Vizums, un, kad viņa dūre neceļas, atrodas kāds, kas viņam par to draud. Ko viņš atbildēja, es nezīnu, bet neļāva ietekmēties.

Septembra beigās 1940. gadā bija nacionālizēti visi privātie uzņēmumi, zeme un ienākumi, arī bankas un noguldījumi bankās.

Mēs ar Neimani skolā bijām nostrādājuši divus gadus. Ar krievu ienākšanu viss mainās. Jansons jau pazīstams kā sevišķi spējīgs skolotājs un koņa vadonis. Skolu valde aicina viņu pāriet uz Talsiem jaunajā pilsētas pamatskolā par pārzini. Viņš prasa: „Ko lai daru?” Es saku: „Ej vien! Tur būs ievērojamāka apkārtnē, nozīmīgāks darbs,

jo tur sešu klašu skola. Lai nu arī man personīgi tevis trūks, jo mēs labi sastrādājām.” Par komūnismu un tā metodēm mums vēl nav nedz nojautas, nedz jēgas.

Jansons aicina ciemos, kad gadoties būt Talsos. Mēs Tiņģerē paliekam bez pārziņa. Tad kādā dienā atbrauc no Zemgales kāds no savas skolas padzīts skolas pārzinis, Šalka. Viņš ļoti neapmierināts ar pārcelšanu. Talsu apriņķī arī tikai pieņemts, Vandzenes pamatskolas pārziņa Ansona ieteikuma dēļ, jo tas arī no Zemgales. Pagaidām viņš viens pats, jo sieva ar bērniem palikusi vecajā vietā, lai likvidētu saimniecību. Viņam tur bijušas daudzas bišu saimes. Saņēmis arī godalgas biškopībā. Kundze savukārt nodarbojusies ar putnkopību. Nu Šalka atlaists no vietas, jo pārzinim nevajagot nodarboties ar privātu saimniekošanu. Galvenais gan laikam tas, ka Šalka pagastā bijis aizsargu priekšnieks. Kamēr viņš viens pats, aicinu pie mums pusdienās, lai viņam nebūtu jāēd tikai maize.

Esam atkal trīs skolotāji, tikai Jansona vietā Šalka. Tagad divi skolotāji ir zemgalieši un es viena kurzemiece. Nezinu gan kādēļ nu Zemgalei būtu jānostājas pret Kurzemi, taču Šalka atnākdams uz mana vīra veikalu, visiem dzirdot saka: „Ko tādu piparbodīti turēt, te vajag ierīkot kooperātīvu!” Tā runā bijušais latviešu nacionālists, aizsargu priekšnieks, cilvēks, ko bijām tik laipni uzņēmuši!

Tagad viņš cenšas ar visu krūti iet jaunajā virzienā. Skolas sienas, sevišķi zāle, nolipinātas visādiem plakātiem un uzsaukumiem. Bijis priekšgalā Ulmaņa laikos, Šalka arī tagad negrib palikt aizmugurē. Skolā svētku vakarā pie eglītes viņš runā un saka: „Tā māpu ticība par Dievu mums tagad jāatmet.” Bērnu vecāki klausās, un nospīestība pieaug. Nav vairs parastās Ziemsvētku sajūtas. Mūsu skola ir pārvērtusies.

Ziemsvētku dienā Ārlavas pagasta namā noteikta skolotāju sanāksme. Ir auksts. Braucot ar zirgu, jāaisiedz seja līdz acīm, lai neapsaldētos. Aizbraucam visi trīs Tiņģeres skolotāji. Šalka man bija uzdevis lasīt referātu. Aizkļuvi iepriekš uz Valdemārpili, aprunāties ar Zālīša kungu. Viņš tagad Valdemārpils pamatskolas pārzinis. Manas draudzenes, skolotājas, tomēr viņu ļoti negrib. Nekad gan īsti nenoskaidroju šo antipatiju iemeslu, jo pret mani Zālīši vienmēr bija laipni. Šoreiz gan Zālīša kungs atturas dot man kādu padomu. Lai lasot ko gribot.

Norakstu no skolas atsūtītā Izglītības Ministrijas Mēnešraksta kādu rakstiņu. Ko tad lai es pati šais apstākļos izdomāju? Aizbraucot pagastnamā, tur jau citi skolotāji priekšā. Sasveicinos un novēlu jautri visiem priecīgus Ziemassvētkus, kā jau esmu paradusi. Visi taču esam

pazīstami. Ieradušies: no Valdemārpils Āboliņa kungs ar kundzi, ir arī Popervāles skolotāji Štrausi, Pūņu Grīnbergi un Bērziņu Herta.

Tiek nolasīti daži referāti par skolas darbu. Tos vēlāk pārrunājam un pievakarē varam atgriezties mājās. Tā nu bija tāda Ziemassvētku diena, kā Šalka bija teicis: „Mēs tagad atmetīsim veco pasaku par Kristus piedzimšanu!”

Šalkam ieradās kundze ar divām meitiņām. Kundze ļoti simpatiska. Atvedusi pārpalikumu no vistu farmas, ap 20 putnu. Kad jaunā vara iekārto vidusskolu beigušajiem trīs mēnešu kursus skolotāju tiesību iegūšanai, viņa aiziet uz šiem kursiem.

Man šī ziema ir mocību pilna. Šalka nešalc vis kā maiga vēsmiņa, bet ir pilns īgnuma un ļaunuma, ko viņš izgāž pār mani. „Es gribu maizi ēst,” viņš saka, „un jums man jāpalīdz!”

Man liek vadīt rīta vingrošanu katru dienu, bet par to maksu saņem Neimane, jo vingrošana pēc stundu plāna iedalīta viņai. „Mēs esam no Zemgales, mēs viens otru aizstāvēsim,” saka Šalka.

No rītiem vairs nav lūgšanu, kā bija citos gados. Man nav skolā neviena cilvēka, pie kā varētu griezties vai parunāties. Šausmīga sajūta. Nervi saspringuši. Sāku just spiedienu uz vairogdziedzeri. Daru savu darbu, bet veselība cieš.

Tā šī ziema lēnām velkas uz priekšu. Savā dežūrnēdēļā esmu vakaros skolā, klasē pie skolēniem, kā parasti. Eju gaļām skolotāju istabai, kur Neimane un Šalka gatavo sienas avīzi. Viņš man saka: „Jūs jau neprotat.” Uz pavasaļa pusi atbraucis no Talsiem Jansons ar visu ģimeni uz Tiņģeri pie brāļa un atnāk arī uz skolas sarīkojumu. Viņš brīnās par milzīgo plakātu un saukļu daudzumu. Tie gan virs skatuves, virs durvīm, pie sienām. Viņš savā skolā nav darījis nekā līdzīga. „Vispār,” viņš saka, „man iestrādājušies skolotāji, un man atliek tikai noskatīties, ka viss tiek padarīts.”

Viņš aizrāda arī Šalkam, lai nepārcenšoties ar komūnisma daudzinašanu. Šalka tomēr nemainās.

Šoziem mums nāk uz skolu arī kompartijas sūtīts pionieru vadītājs un sēž klasē mācību stundās. Tas ir jauns zēns un diezgan kautrīgs. Vēlāk kāds no kaimiņu skolas stāsta, esot teicis, ka mūsu skolā tikai viens skolotājs esot derīgs. Tā laikā Neimane, jo, kad šis jaunais pionieru vadītājs, kam četrus klašu pamatskolas izglītība un noplīsuši bikšu gali, aiziet uz Rīgu kursus, Neimane kļūst par pionieru vadītāju mūsu skolā. Šalka tāpat ar visu savu cīnīšanos nebija atzīts.

Kursos ātri gatavo jaunus skolotājus. Tā par skolotāju kļūst arī Kalna Īvnieku jaunākā meita Helma. Viņa sāk strādāt Pastendes skolā.

Liendienās Valdemārpilī izrāda kādu ludziņu. Tur spēlē līdz Grosskopfu Valda un Milda. Viņas pierunājušas arī mani piedalīties. Piedalos, lai gūtu kādu pārmaiņu mūžīgajā nospiestībā. Mums mēģinājumi notiek Popervāles muižā, kas ir pusceļā starp Tiņģeri un Valdemārpili.

Kā jau Šalka bija vēlējies, Alekša veikals arī tiek nacionalizēts. No Valdemārpils kooperatīva atbrauc pāris darbinieku uzņemt veikala inventāru un uzrakstīt aktu, ka veikals pārskaitīts Valdemārpils kooperatīvā kā nodaļa. Aleksim vēl gan izsniedz zīmi, ka kooperatīvs viņam parādā par precēm, taču šo parāda zīmi nekad nenolīdzina. Alekša personīgie parādniēki, kas ņēmuši līdz šim veikalā uz rēķina, tagad brīvi. Aleksis zaudē kādu tūkstoti latu. Tā kā mums mūsu veikals vairs nepieder, tad par visām precēm, ko iegādājam, jāmaksā. Aleksis saņem kooperatīva nodaļas pārziņa algu.

Tad notiek arī lata devalvācija. Rublis iznīcina latu. Cilvēki, kas krājuši bankā, visu pazaudē. Kāds jaunsaimnieks gandrīz zaudē prātu. Strādādams kā vergs un taupīdams, cerējis sev sagādāt labas vecuma dienas. Viņam tagad paliek tikai viens tūkstotis, ko atļauts paturēt. Bet 1000 rubļiem nav lielas vērtības. Mums skolā algu maksā, bet vienmēr 'brīvprātīgi' jāziedo dažādiem komunistu pasākumiem. Nevienis nedrīkst atteikties. Visi nobaidīti.

Ar nervu satraukumiem mans vairoga dziedzeris palielinājies. Nolemju iet uz operāciju, kā ārsts ieteicis. Esmu aizbraukusi pie zobārstes. „Ai,” viņa saka, „tā operācija ir bīstama. Jūs varat pazaudēt balsi, ja balsenes nervs tiek ievainots. Un ko tad jūs, skolotāja, darīsīt?” Nobīstos.

Ziemā skolā krievu valodu mācīja Neimane. Viņa agrāk strādājusi Latgalē, kur daudzi prot krieviski. Bet pavasarī Šalka man uzspiež mācīt krievu valodu jauniešiem, kam būs jāiet kaŗa dienestā. Es krieviski neprotu. Man šai valodā tikai tik zināšanu, cik skolā esmu mācījusies.

Biju pieprasījusi pagasta izpildkomitejā atļauju braukt uz slimnīcu Rīgā, lai operētu vairogdziedzeri. Ārsts man izrakstījis zīmi uz pirmo Rīgas pilsētas slimnīcu.

Viss mainījies arī Ārlavas pagasta valdē. To tagad dēvē par izpildkomiteju, un tur citi darbinieki. No vecajiem palikuši tikai kantoŗa darbinieki, jo šos speciālistus nevar tik viegli aizstāt. Pēc divi nedēļu improvizēšanas ar krievu valodu, aizbraucu uz Rīgu, atstājot Šalkam kārtot kursu tālāko gaitu. Viņš tos vienkārši likvidē.

Tieku pieņemta Pirmā pilsētas slimnīcā ar diezgan lielām grūtībām. Aleksim mātes mātai Āgenskalnā mājiņa. Viņa pievāc pie

sevis manas mantiņas, pat kurpes. Tā nu gulēju slimnīcā Rīgā kur mani izmeklēja.

Atkal pārmaiņas

Rīgas pilsētas I slimnīcā ir mierīgi. Man blakus gultā kāda jauniete. Simpātiska. Mēs pļāpājam. Māte nāk viņu bieži apciemot. Otrā pusē kāda pārpūlējusies fabrikas strādiece. Viņa strādājusi daudz virsstundu stachanoviskā tempā, bet nu ir veselība pagalam.

Pēc dažām dienām — 14. jūnija rītā slimnīcā valda satraukums. Naktī ar smagām mašīnām aizvesti daudz ļaužu. Arī no I pilsētas slimnīcas esot 14 ārsti ar ģimenēm naktī paņemti no dzīvokļiem — tā stāsta žēlsirdīgās māsas. Visur apjukums. Ko nu? Zvanu satraukumā no slimnīcas uz mājām. Man atbild Aleksis. Tātad, paldies Dievam, viņš ir vēl tur. Viņš man saka, lai tagad nekādā ziņā netaisot operāciju, bet lai braucot mājās. Tā es atstāju slimnīcu, kad Alekša tante ierodas ar manām drānām.

22. jūnijā 1941. g. Vācija uzbrūk Padomju Savienībai. Līdz ar to kaŗš sasniedzis Latviju.

Domāju, kamēr vēl esmu Rīgā, būtu jāaiziet uz pilsētu apskatīt veikalus. Varbūt varu ko nopirkt. Aizejam abas ar Alekša tanti. Ieejam kādā veikalā, kur vēl var dabūt kokvilnas diedziņus aušanai. „Kur tad jūs domājat tagad aust, kad visur ķritīs bumbas?” pārdevēja prasa. Vai tad tā nu gluži būs? Diedziņus nopērku, jo tie nekur citur vairs nav dabūjami. Rīgā priecīgs satraukums, jo gaida vācu ienākšanu. Krieviem būs jāizvācas.

Nākošā dienā braucu mājās. Alekša onkulis iekrauj manus čemodānus savos rokas ratiņos, ar kuņiem viņš ved katru rītu dārza saknes un zemenes uz tirgu. Aizstumjamiem līdz Āgenskalna stacijai. Pie Āgenskalna stacijas redzam žīdus ar visādām mantām, pat gultas matračiem. Var redzēt — taisās kaut kur prom.

Ilgi es dabūju gaidīt šoreiz uz vilcienu. Alekša radi aiziet atpakaļ mājās. Vilcienam vajadzēja būt jau sen, bet nenāk un nenāk. Izrādās — aizturēts uzlidojuma dēļ. Pie stacijas diezgan daudz ļaužu. Gaidām ārpusē. Lidmašīnām uzbrūkot tā drošāk.

Un tur jau arī tuvojas vācu lidmašīna. Kur nu tverties? Citi skrien uz tuvējo Arkādijas dārzu pāri pļaviņai. Ja metīs bumbas,

stacijas ēka nav droša. Es nevaru savus smagos čemodānus diez kur aizstiept, tādēļ ielienu turpat dzelzceļa uzbēruma grāvī. Tur paslēpjas vēl daži vilciena gaidītāji. Lidmašīna bumbas tomēr nemet. Lienam atkal no grāvja laukā. Pēc kāda laika jūtam, ka sliedes sāk drebēt. No Rīgas puses tuvojas mūsu vilciens. Jūtos bezgala laimīga. Ko nu vairs bēdāt? Tikšu tomēr no Rīgas atkal laukā! Vilcienā cilvēki sēž klusi, tikai kāds pajauns cilvēks ar pilnīgi baltiem matiem spēlē vijoli. Mēģinu minēt, vai viņa mati nav nosirmojuši tanī briesmīgajā aizvešanas naktī? Vēlāk uzzināju, ka tas bijis vijolnieks Dunkels. Vilciens rit un Rīga paliek aizvien tālāk.

Aleksis priecīgs, ka esmu atkal mājās. No mūsu puses neviens nav aizvests, bet satraukumā tagad dzīvo visi. Jaunākie vīrieši vairs nejūtas droši pa nakti mājās, bet salasās grupiņās un iet gulēt pļavu šķūņos. Aleksis arī viņu vidū. Mana drošības sajūta gan nebija mani atstājusi, un es gulēju mūsu mājās viena pati.

Noskaidrojas, ka no Ārlavas pagasta aizvesta mana skolas biedrene Hartmaņu Alīse ar ģimeni. Viņas vīrs bija aizsargu priekšnieks Ārlavā. Talsos bijis apcietināts mans skolas biedrs Fredis Cīrķelis. Arī viņš bija aizsargu komandieris. Tagad, krieviem bēgot, viņš nošauts Sukturu priedēs, rokas sasietas dzeloņdrātīm. Viņš bija precējies ar Nurmuižas skolas skolotāju.

No Talsiem aizvests apriņķa vecākais Kuikulītis. Baumo, ka no Kandavas gribējuši aizvest ārstu Stipro, bet viņš jautājis, vai par to, ka viņš caurām naktīm braucis pie slimniekiem. Tad atstāts.

No Laidzes pagasta aizvests mans skolas biedrs Šmīdenbergs. Tad vēl izsūtīts Kvālbergu Pēteris.

* * *

Atnāk Jāpi, bet jāpugunis nekur netiek dedzinātas. Gribu vēl šo to nopirkt un braucu ar riteni uz Valdemārpili. Ceļā satieku dažus paziņas, kas brauc no Valdemārpils mājās ar zirgiem. Tie aptur un brīdina mani, lai labāk nebraucot, jo lidmašīnas skraidot pa gaisiem un varot sviest bumbas. Turpinu tomēr ceļu. Ja nāks lidmašīna, nogulšos grāvī. Vai nu tieši uz mani metīs bumbu? Nekas arī nenotiek. Laimīgi nonāku galā.

Valdemārpilī daudz jaužu. Veikali vēl atvērti. Atbraukusi arī mana vecākā māsa Lizete. Mēs satiekamies Kundziņa drēbju veikalā. Es pārku vairākus vilnas, mākslīga zīda un kokvilnas audumus, cik tik man naudas. Man gan pārdevēja saka, es esot par daudz drēbju saņēmusies, neesot atļauts vienai personai pirkt tik daudz vienā reizē.

Es atbildu: „Jums taču labāk, ja vairāk naudas ienāk.” Tā man arī visu iesaiņo. Otrā dienā Valdemārpilī šis veikals slēgts, jo pa nakti vadītājs ar palīgu abi aizbēguši.

Jā, šis ir pārmaiņu un satraukumu pilns laiks. Kas kaut kā ir bijuši komunistu aizstāvji vai līdzskrējēji, tagad baidās par savu ādu. Daudzi aizbēguši, citi patvērušies mežos, kas nav paspējuši aizbēgt līdz. Viens tāds ir Šleinerts. Viņš bija ielikts par vadītāju Lubes dzirnavās, kad atcēla veco melderi un īpašnieku. Šleinerts vienkāršs strādnieks no Tiņģeres apkaimes. Viņu mežā sagūsta un nošauj. Dzirnavās atgriežas to īpašnieks.

Komunistu valdīšanas laika sākumā bija no amata atcelts Ārlavas pagasta vecākais Legzdīņš. Viņa vietā nāca pavisam jauns, klībs strādnieks. Arī pagasta valdē jeb izpildkomitejā bija citi ļaudis nekā agrāk. Tagad šie visi taisās uz bēgšanu, jo vācieši tuvojas. Arī jaunais partijas ieceltais Ārlavas pagasta vecākais, kas pēc dabas bija tiešām jauks puisis. Viņš vēl ar otru biedru tagad mēģinājuši bēgt, bet ceļā pārdomājuši un brīvprātīgi atgriezušies, negribējuši sekot krieviem. Apcietināti. Ir jau pagastā saformēta atkal jauna valde. Un kāds tās loceklis saka: „Viņiem bija šautenes līdz. Kas ar šauteni izgājis pret vāciešiem, dzīvs nepaliks!” Tā arī tie abi beidza dzīvot.

Šausmīgs asins izliešanas un atriebības laiks! Arī skolotājs Zālītis no Valdemārpils tiek arestēts, tad atlaists mājās ar norādījumu, lai pārceļoties dzīvot citur. Taču viņš teicis: „Nekā ļauna neesmu darījis.” Komunistu ienākšanas pašā pirmajā posmā viņš gan reiz bija sludinājis Valdemārpilī tirgus laukumā, ko par komūnismu, bet vēlāk, redzēdams, kā lietas risinās, kļuvis pavisam kluss un mierīgs. Ne viņš, ne viņa kundze nebija komunisti, bija tikai partiju laikā kreisāk noskaņoti, par ko jau bija cietuši. Viņš pats vēl bija mākslinieks, zīmēja dekorācijas un gleznas. Tā arī Zālīši nekur nepārcēlās.

Šie svešnieku caursošanas gadi mūsu zemei bija šausmīgi. Cilvēki būtu tāpat dzīvojuši un satikuši, bet nu nāca kā spaidi: nošķiries uz vienu vai otru pusi, ja nē — tiksi iznīcināts! Tad nāca atkal gluži pretējā vara un atkal jauni iznīcināšanas draudi. Kas gribēja palikt taisni, negriezties ne pa labi, ne pa kreisi, tāpat cieta, būdami savas tautas patrioti. Varmācība iesoļoja mūsu zemē no ārienes.

* * *

Man mūsu mājā vienmēr bija drošības sajūta. Nezinu, vai patiesība, bet stāstīja, ka vecos laikos uz šī pakalna bijusi pils

baznīcīņa. Tagad šeit, mūsu durvju priekšā, auga un smaržoja liepas. Nē, šeit nu gan man nekas jauns nenotiks! Kad visi komunistu funkcionāri bija steigšus pazuduši, mūsu vīri nāca no meža ārā un palika pie mājas. Tāds tukšs laiks. Vieni prom, Dievs zina, kādi būs nākamie!

Braucu ar riteni uz Talsiem. Ceļš dubļains. Te pēkšņi man pretī brauc vācu tanki. Nogriežu savu riteni no ceļa, pārlecu grāvim, bet vācieši sauc, lai nebaidoties.

Briesmīgais krievu gads tātad pāri. Taču vēl tagad pēc tik ilga laika izjūtu to kā smagu slogu, kā Losandželosas smaceni, kas gulstas uz apkārtni un spiež cilvēkus. Smacenis spiež fiziski. Komunistu gads spieda garīgi.

* * *

Mūsu apriņķī atkal bijusi inspektoru maiņa. Krievu gada inspektors mūs vispār nebija apciemojis. Tagad man jābrauc pie jaunā inspektora Lucava. Viņš ir no Jelgavas. Šalka, mūsu bijušais pārzinis ir atkal pārcelts, bet pagaidām vēl dzīvo turpat Tiņģerē. Es biju visu komunistu ziemu saņēmusi tik daudz rūgtuma un apvainojumu, taču tagad Šalka paspējis mani nosūdzēt jaunajam inspektoram par teātra spēlēšanu komunistu gadā kopā ar man pazīstamiem ārlavniekiem, kaut spēlētā nebija nekāda sarkano luga. Tādēļ arī tagad šis inspektora aicinājums uz Talsiem.

No Popervāles skolas apsūdzēta Štrausa kundze, mūsu skolas — es, kaut gan man nav bijis ne mazāko sakaru ar komunistiem. Pionieru vadītāja taču bija Neimane. Bet Neimane tagad draudzējas ar pašapsardzībasnieku Īvnieku Edgaru. Viņa kopā ar Šalku bija mani apsūdzējuši pilnīgi bez kāda iemesla.

Inspektors Lucavs ar mani aprunājas un saka, lai es, mājup braucot, iegriežoties Ārlavas pagasta namā, lai tagadējā pagasta valde atprasot mani atpakaļ uz Tiņģeri par skolotāju. Par pagasta vecāko iecelts mans pamatskolas skolas biedrs Hermanis Krislauks no Irbenājiem. Viņš ir laipns un saka, ka nosūtīšot rakstu uz Talsu skolu valdi. Par teātra spēlēšanu nevienu nevarot sodīt. Šalka ar Neimani, sevi glābdami, bija mēģinājuši pazudināt mani. Taču iznāca drusku citādi.

No Popervāles Štrausa kundzi tomēr pārceļ vienu gadu uz Lubezeres pamatskolu. Tur pārzinis tagad viņas bijušais skolnieks Eduards Insbergs, kas ir ļoti lāga cilvēks. Štrausa kundzei katru sestdienu brauc pakaļ vīrs no Popervāles pamatskolas ar zirgu, un katru svētdienas vakaru ved atpakaļ. Viņa raudot visu laiku. Mēs reiz satikāmies autobusā un viņa prasa man, lai es runājot ar Jansonu, jo viņa nekādā ziņā neesot vainojama, ka aizvests Ansabergu Mārtiņš ar

ģimeni. Arī Mārtiņa tēvs, vecais skolotājs Ansabergs brīvprātīgi aizbraucis līdz. Es saku: „Bet es jau pati arī biju nosūdzēta. Varbūt Jansons, jauns iesācējs apriņķa vecākā amatā, nekā nevar darīt.” — „Ja viņš nekā nevar darīt, tad viņam nevajaga amatu uzņemties.” Štrausa kundze rūgti saka. Jansons laikam dzimis zem laimes zvaigznes. Arī viņš bija pārcelts krievu laikā uz augstāku posteni, bet bija laikam darbojies pagrīdē, jo tagad, vācu okupācijas laikā, kļuva par Talsu apriņķa vecāko, jo bijušais vecākais Kuikulītis bija aizvests. Jansons iecelts viņa vietā.

Braucot mājās no inspektora Lucava, panāku Zālīša kundzi, ejot kājām no Talsiem uz Valdemārpili. Esmu nodomājusi braukt ciemos pie māsām uz Dundagas pusi. Kādus piecus kilometrus mums kopējs ceļš.

Izrādās, Zālīša kungs apcietināts otru reizi, jo nav klausījies viņam agrāk doto padomu pārcelties citur. Kas Zālīti nodevis, grūti pateikt. Valdemārpilī arī bija nodibinājies pašaizsardzībasnieku pulciņš. Liekas ka tie pārcentušies, jo Zālītim bija pārņemts, ka viņš 1940. gadā, laikiem mainoties, bija runājis Valdemārpils tirgus laukumā, jo viņš agrāk bija cietis, būdams mazliet kreisu uzskatu cilvēks. Taču komunistu ziemā Zālītis bija ļoti atturīgs, redzēdams komūnisma īsto seju. Viņš nebija vienīgais, kam pirms 1934. g. bija nosliece uz kreiso pusi.

Zālīša kundze bija nesusi uz Talsiem pārtiku apcietinātajam vīram un tīru veļu. Viņa nav vairs vīru atradusi, nedz arī viņai teikts, kas noticis. Tikai izsniegtas atpakaļ aiznestās mantas. Tātad Zālītis, acīm redzot, nošauts. Mums abām nospiests garastāvoklis. Zālīša kundze raud. Viņa bijusi arī pie Jansona. Viņš teicis, ka nebūtu iebildumu, ja viņa ietu strādāt uz Tukuma apriņķi.

Pārejas laiks ir nenoteikts. Dibina latviešu pašaizsardzības vienības. Pirmajā jūlijā vāci iesoļo Rīgā. Pa radio atskan mūsu himna *Dievs, svētī Latviju*. Taču gaidītā Latvijas neatkarība neatgriežas. Tai vietā vācieši pasludina jaunu vācu teritoriju ‘Ostlandi’.

* * *

Tiek apcietināts kāds mūsu skolas zēns, esot bijis pionieru vadītājs. Teodors Puriņš, mans skolas biedrs, tagad policists, man piezvana un jautā par zēnu. Es saku, ka nekad nezināju, ka viņš būtu bijis pionieru vadītājs. Jaunietis tomēr tiek aizsūtīts uz koncentrācijas nometni Salaspilī. Pie manis atnāk viņa māte raudādama un lūdzas vai es nevarot kaut ko darīt, lai zēnu izpestītu no Salaspils nometnes.

Zvanu savukārt Puriņam, bet man neizdodas nekā panākt. Beidzot Tiņģeres Vācu māju saimniekam izdodas ietekmēt latviešu pašaizsardzībasniekus. Zēns tiek atlaists no koncentrācijas nometnes ar noteikumu, ka viņam brīvprātīgi jāpieteicas armijā. To viņš un māte arī izvēlas.

* * *

Talsos izsludina atkal jaunus kursus skolotājiem, šoreiz vācu valodā. Es arī pieteicos, jo vācu valoda man tuva. Arī pārzinis Šalka pieteicies. Mums kursu sākumā jāiztur pārbaudījums rakstos. Šalka iedalīts pirmajā grupā, es otrajā. Mūsu grupā māca Talsu vidusskolas vācu valodas skolotāja. Mēs, dažas skolotājas, dzīvojam kādā tukšā mājā Talsos.

Ziemā Šalka bija mani aizkomandējis uz Rīgu saņemt skolai piešķirtos mācības līdzekļus — kādas akmeņu kolekcijas. Tās bija sakārtojās mūsu institūta skolotājs Greste. Viņš Rīgā ir Dabas zinātņu muzeja direktors. Tanī pašā reizē biju aizgājusi arī uz Skolotāju kooperatīvu, lai iegādātos sev kādus papildu mācību līdzekļus, ja tādi būtu dabūjami. Toreiz dabūju bioloģijas tabulas par cilvēka organisma uzbūvi. Šalka bija pieprasījis, ka man klasē demonstrēšanai jāgādājos dzīva teļa sirds. Kur nu tādu sirdi ņemt? Un cik ilgi tā būtu 'dzīva'? Vieglāk taču visu izskaidrot ar tabulu.

Būdamā tagad Talsuursos, nesu savas tabulas pie grāmatstājēja, lai viņš man tās uzlīmētu uz audekla, lai būtu izturīgākas lietošanai. Pie grāmatstājēja atrodu kādas vācu repatriantes — Talsu mācītāja meitas dienas grāmatu vācu valodā. Rakstīts daudz par mīlestību. Jūsmošana un ciešanas! Pa vakariem mūsu mītnē lasu priekšā un citas klausās. Mūsu barā ir arī Štrausa kundze. Šinī mītnē man nozog lietus mēteli. To biju iegādājusies Rīgā 1940. g. vasarā ejotursos. Imprignētais zilais lietus mēteli bija iepaticies kādai, kamēr mēs bijām skolā, stundās. Biju atbraukusi ar riteni no Tiņģeres svētdien gluži izlijusi. Tādēļ biju atstājusi mēteli un dubļenes tukšajā priekšistabā, lai notekas.

Pirmdien pēc stundām Štrausa kundze iesaucas: „Lūk, šeit kādam dubļenes aizmirsušās.”

„Tur jau ir arī mans mēteli,” saku. Nekā! Mēteļa nav! Visas man jūt līdz, jo nopirkts, bez sevišķas atļaujas vairs nekā nevar.

Ar Jansonu mēs satiekamies tāpat kā agrāk. Esmu bijusi viņa apriņķa vecākā kancelejā, no kurienes aizgājām kopīgi pusdienot uz Talsu biedrības nama ēdnīcu. Tai reizē man vēl bija tagad nozagtais mēteli. Tagad aizeju pie viņa un izstāstu savu klizmu. Viņš man

atļauju jauna mēteļa iegādei tomēr neizraksta. Aizraida mani pie Talsu pilsētas policijas. Aizeju arī. Tur sēž daži mani paziņas no Talsu vidusskolas laikiem. Tas viss neko, diemžēl, nelīdz. Pie jauna mēteļa netieku.

Kursos man patīk. Jaunā vācu valodas skolotāja ir laipna. Valodā radušās dažas pārmaiņas, kopš beidzu institūtu, piemēram, īpašvārdos atmests 'Ph' un ieviests 'F'.

* * *

Neimane un es paliekam Tiņģerē arī nākošajā mācības gadā. Mūsu skolu pārorganizē par otrās pakāpes pamatskolu. Piektā klase šogad klāt. Līdz šim mūsu skolēni gāja uz Popervāles skolu lai pabeigtu piekto un sesto klasi.

Uzzinām, ka mums piedalīta vēl viena skolotāja — Pavlova kundze. Viņa ir Talsu mājturības instruktore Ellas Eichleres māsa, kas tagad precējusies ar Talsu apriņķa agronomu Kreicmani. Pavlovas kundzes vīrs ir krievs, kas bijis viņu mājā strādnieks jau Latvijas neatkarības laikā. Viņiem divi bērni — zēns un meitene.

Redzu, pastā pienākusi vēstule uz Pavlovas vārda. Varbūt cilvēks gaida ar nepacietību uz Skolu valdes ziņojumu par iedalīšanu Tiņģeres skolā. Tāpēc braucot pie mātes, pa ceļam vēstuli viņai aizvedīšu. Pavlovi dzīvo paši savā mazā, jaunā mājiņā, kas celta uz viņas tēva zemes. Jā, vēstulē ziņo, ka viņa piedalīta Tiņģeres skolai. Nu ir dzīvokļa jautājums. Viņa atnākusi uz skolu pie manis un ierosina, lai piezvanot Jansonam uz Talsiem, ko viņš teiktu, ja viņa nāktu dzīvot manā dzīvoklī. Es arī piezvanu. Jansons tūlīt atzīst, ka tā ir labi. Krievu okupācijas gadā jau Neimane bija iekārojusi, lai es atdotu savu dzīvokli viņai, jo tas saulaināks. Toreiz tam nepievienojos un arī skolas padome ne. Tagad ar manis pašas palīdzību iznāk, ka man no dzīvokļa jāizvācas. Ko tagad darīt? Kur lai es eju ar visām savām mēbelēm? Kur lai rodu padomu? Nobraucu uz Talsiem pie inspektora. Viņš saka, prasīšot pagasta valdei, lai man sagādātu dzīvokli, bet es taču varot iet un dzīvot pie vīra. Saku, ka tur nav pietiekoši telpas: tur ir pasta nodaļa, kooperatīvs. Nu, kooperatīvs varot māju pārbūvēt. To viņi, droši vien, nedarīs, jo tā ir mūsu privātmāja un kooperatīvs, tāpat pasts, pat nemaksā mums īri. Taču to neviens neievēro.

Atbraucu atpakaļ uz Tiņģeri nekā nepanākusi. Šalka no Tiņģeres aizgājis, jo krievu gadā pārcentās. Pašreiz esam bez pārziņa. Neviens no mums negrib par pārzini būt. Tad kādu dienu atklīst Būcēns. Viņš atlaists no darba Ventspils apriņķī varām mainoties. It

kā esot sarkano karogu glabājis zemē. Mums pārzinis vajadzīgs un viņš lūdz, lai mēs palīdzot viņam dabūt vietu Tiņģerē. Mēs ar Pavlova kundzi aizbraucam ar divriteņiem pie inspektora aprunāties. Inspektoram nav iebildumu. Skola drīz sāksies un pārziņa lieta jānokārto iepriekš.

Būcēns atbrauc. Viņam divi bērni, kas vēl mācās pamatskolā. Pats Būcēns apaļš, pamaza auguma. Viņš otrreiz precējies, jo pirmā sieva, abu bērnu māte, nomirusi ar tuberkulozi. Viņa arī bijusi skolotāja. Būcēna tagadējā sieva krievu gadā bijusi skolas apkalpotāja un kopusi arī slimo kundzi. Viņa ir patīkama sieviete, glīta izskata, pagaļa auguma, zilām acīm, gaišiem matiem un gaišu sejas krāsu. Būcēns vēl vienmēr žēlojas pēc savas mirušās pirmās sievas. Esot abi ļoti labi sapratušies.

Man dzīvoklis jāatbrīvo Pavlova kundzei. Būcēns domā, ka es varētu pāriet Neimanes dzīvokļa tanī istabā, kur agrāk dzīvoja Giten-dorfi. Tā tagad tukša. Turp aiznes manas mēbeles un puķes. Tur gan nekad nav saules un nav arī īpašas apkures. Silst mazliet tikai no Neimanes virtuves sienas. Tāpēc siltums atkarājas no tā, cik viņa vāra ēst un lietot plīti. Alekša mājā jau bijām iegādājušies jaunas mēbeles — galdus, krēslus, arī dīvānu un drēbju skapi. Tāpēc tur manām skolas dzīvokļa mēbelēm nekur vairs nav vietas.

*

Sākas 1941./42. mācības gads. Rudenī, pašā pirmajā skolas dienā pie mums ierodas inspektors Lucavs gluži negaidīti. Būcēns bija teicis: „Šodien vēl stundas nebūs. Pierakstīsim skolēnus, izdalīsim grāmatas un burtnīcas, sasēdināsim pa klasēm un tāpat aprunāsimies.”

Pēc jaunā stundu plāna man pirmajā stundā iedalītas dabas zinības piektajā klasē. Inspektors ir jau agri no rīta klāt. Pārzinis ielaiž viņu pie manis. Kur tad nu paliek tikai aprunāšanās un izkārtošana? Viņš taču varēja inspektoram paskaidrot, kā mēs bijām domājuši. Ko lai tagad iesāku? Arī man neienāk prātā inspektoru 'apgaismot'. Neesmu nemaz gatavojusies uz šo stundu. Mums Tiņģerē piektā klase pirmo gadu. Tāpēc līdz šim man nav bijusi izdevība mācīt dabas zinības piektajā klasē. Uzšķiņu dabas zinību grāmatā pirmo lappusi un mēģinu kaut ko atcerēties no saviem skolas laikiem. Jūtos kā iesēdināta karuselī. Ne nu man ir stundas mērķis, ne sakārtoti mācības līdzekļi, nedz arī kāda vienotība ar klasi. Iznāk saraustīta, nekārtīga stunda. Nezinu, kad vēl man 45 minūtes likušās tik gaļas. Inspektors nosēž visu stundu un klusi vēro manu izmisuma cīņu. Tomēr takts uzvar, klasē viņš nekā nesaka. Toties tūlīt koridorā aiz klases durvīm

sprūk vaļā: „Es jums ņemšu dabas zinības nost. Jums nebija nekāda noteikta temata. Jūs grābstījāties gan ar šo, gan ar to. „Nespēju viņam nekā vairāk izskaidrot, tikai iesaukties: „Bet cits neviens jau arī negrib dabas zinības mācīt!” Tā bija pilnīga patiesība. Dabas zinību stundas piektajā klasē, tāpat kā zīmēšana, man tika uzspiestas. Es gan turējos pretī vismaz zīmēšanai, bet Būcēns paskaidroja, ka stundas jāpiešķirot tam, kam spējas. Ar visām savām spējām jutos tagad nospiesta un laužu galvu, kāpēc Būcēns neiegrozīja citādi. Viņš varēja inspektoru pirmajā stundā pārņemt pie sevis.

Nekas netiek grozīts. Dabas zinības paliek man. Piektajā klasē man vēl jā māca zīmēšana, vācu valoda un latviešu valoda.

Oktobrī saņemtu apliecināšanu ar tiesībām mācīt vācu valodu pamatskolās, ar pamatskolu daļas vadītāja A. Dravnieka, kursu vadītāja A. Lucava un vecākā lektora O. Ziberta parakstiem.

Oktobrī paziņo, ka jaunā vara privātpašuma tiesības neatjaunos. Tiņģerē tāpat paliek kooperatīvs, kā krievi pārkārtojuši.

Būcēnam interese par būvniecību. Viņš nolemj, ka jāpārbūvē tagadējā skolas ēdamistaba ar virtuvi par skolotāja dzīvokli. Skolas ēdamistabu un virtuvi ierīkotu apakšējā stāvā. Inspektors bija pievienojies Būcēna pārbūves plāniem, un pēdējais lec burtiski gaisā aiz prieka.

Inspektors šai pirmajā skolas dienā citās klasēs vairs neiegāja. Man spiež neizdevušās stundas slodze. Inspektors ir jaunatnācējs, skolotājus nepazīst. Kā lai es tagad rehabilitēju sevi? Pavlova kundze pamanījusi manu noskumšanu un prasa, kas esot vainas. Es viņai izstāstu visu par savu dabas zinības stundu. Viņa ierosina mums abām aizbraukt uz Talsiem pie inspektora izrunāties. Braucam abas ar riteņiem 28 kilometrus līdz Talsiem. Sasniedzot Talsos Lielo ielu, redzam, ka inspektors pašlaik iet mājās, jo darba laiks beidzies. Ko nu? Negribam uz ielas inspektoram iet klāt un runāties. Tā braucam nekā neveikušas atpakaļ. Viss paliek kā bijis.

Būcēns grib iepazīties ar vadītājām personām pagastā un tādēļ rīko mielastu, uzaicinot uz to pagasta vecāko un turīgākos apkārtnes saimniekus. Eju palīgā kundzei pie cepšanas, vārīšanas un ielūgumu izsūtīšanas. Neierodas neviens ielūgtais un arī neko neatbild. Vienīgi jaunais pagasta vecākais, mans skolas biedrs pamatskolas laikā, paziņo, ka esot aizņemts tanī dienā un nevarot ierasties. Dzīrojam mēs četri skolotāji, ar savām ģimenēm. Neimane gan vēl nav apprecējusies.

* * *

Vasarā, ejot kursus, biju satikusi Talsos tirgus laukumā Talsu vidusskolas bijušā direktora Dreimaņa kundzi. „Pasakat Jansonam,” viņa man toreiz teica, „ka viņam Talsos palikšanas nebūs. Viņš neatdeva ‘papiņam’ atpakaļ veco darbu Talsu vidusskolā, bet atstāja tur krievu gadā ielikto jauno direktoru!” Viņa stāstīja, ka viņas brāļa, matēmatikas skolotāja Grikmaņa sievas brālis Skrēbers strādājis Rīgā, galvenajā stābā un esot jau tur par šo lietu runājis. Ko lai saku Jansonam? Vai tas ko līdzētu? Kāpēc satraukt cilvēkam nervus?

Rudens pusē dzirdējām, ka Jansons iešot brīvprātīgi uz fronti, līdz ar viņu arī tagadējais Talsu policijas priekšnieks. Biju Talsos iegājusi pie Jansona un viņš man to apstiprināja. Es teicu, ka viņam to nevajadzētu darīt. Kad viņi abi ar Elmu bija atbraukuši uz Tiņģeri, atkārtotji ieteikumu, šinī laikā raisīties no visa vaļā, iet atpakaļ uz skolu un strādāt tikai par skolotāju. „To es nevaru darīt,” viņš atbild, „tad mani arestētu kā neuzticamu.” Vai šeit darbojas kādas latviešu pašu intrigas?

Drīz arī visā Talsu apriņķī no pagasta valdēm izsūta visiem jauniem vīriešiem jautājumu lapas baltā un sarkanā krāsā. Ļaudīs izplatās ziņa: kas izpilda balto lapu, skaitās brīvprātīgi pieteicies frontei, kas izpildīs sarkano lapu, tikt uzskatīts par komunistu.

Arī Aleksim atsūtītas šīs listes. Es uztraucos un zvanu uz Talsiem Jansonam. Pie telefona Elma. „Vai patiesi jāiet uz fronti?” Viņa saka, ka nezinot neko pateikt. Aleksis izpilda balto lapu. Tāpat citi tiņģernieki. Jansona brālis Jānis tomēr izpildījis sarkano. Viņš tā kā tā kaŗa dienestam nederīgs, jo klibo. Bez tam viņš ievēlēts Ārlavas pagasta valdē.

No Ārlavas pagasta tagad armijā jāaiziet gandrīz visiem. Vēl gan arī Robalts izpildījis sarkano lapu, paskaidrodams, ka viņš nevēloties iet kaŗā. Viņš ir Robaltu Līnas, manas skolas biedrenes, brālis. Robalti ir pārtikuši saimnieki Pūņu apkārtnē.

Nu sākas bēdas. Es pretojos tam, ka Aleksis ietu kaŗā. Es pat saku: „Tad es šķiršos! Es negribu, ka mans vīrs ir prom kaŗā.” To dzird vairāki tiņģernieki, arī kāds Ārlavas pagasta valdes loceklis, kuŗš pats tāpat pieteicies: „Ja nu Jansons to dzirdētu!” viņš ieminas. „Lai viņš dzird,” es atbildu. Es Jansonam pašam biju teikusi, lai neiet kaŗot.

Aleksis arī ir ar savu parakstu saistīts. Vakarā, veroties uz baltajiem sniega laukumiem mēness blāvajā gaismā, man jādodomā, cik šausmīgi būtu, ja Aleksim kaut kur Krievijas klajumos būtu jāsalst un jādzīvo vienās briesmās. Aizeju uz Upmaļiem pie Jansona brāļa Jāņa aprunāties, vai viņš nevarētu pagasta namā izņemt no gubas Alekša

parakstīto aptaujas lapu. Jā, Jānis domā, vēl jau vēlāk arī būs laika diezgan piedalīties kaņošanā.

Raits no pienotavas arī pieteicies. Viņš gan ierindai par vecu, bet tādus, kas neder kaujas laukā, var likt vezumniekos provianta pievešanai. Viņš pieteicies sievas Austras spiests. Viņa teikusi, vienam no mums jāiet, ja tu neiesi, tad iešu es par žēlsirdīgo mūsu. Neaiziet beigās ne viens ne otrs. Raits nepieciešams pienotavā. Austra aiziet dzīvot ar meiteni Skaidrīti atsevišķā istabā. Viņiem kārtējais laulības strīdus. Austra saka: „Mēs tagad esam šķirti ar Ernestu.” Krievu okupācijas gadā Austra bija aizgājusi no Raita uz mežniecības kantori. Tur bija atsūtīts kāds mežzinis no Liepājas. Viņam aizbraucot, Austra devās līdz, bet drīz atgriezās Tiņģerē, jo mežzinis aizgājis atpakaļ pie sievas. Atgriezdamās Austra ienāk pie mums — vai pirmo nakti viņa varētu pārgulēt mūsu mājā? Paklāju viņai vietu uz dīvanā. Taču viņa pārdomā un iet tūdaļ atpakaļ uz pienotavu pie Raita.

Tagad Austra satiekas ar Upmaļu Jāni, Jansona brāli, kas ir labu tiesu jaunāks par savu sievu. Jansonu Jāņa ģimenē ir divi jauki bērni — zēns un meitene.

Reiz vasarā bijām aicinātas uz pagasta namu palīdzēt datu kārtošanā pēc tautas skaitīšanas. Vakarā ejam mājās. Līdz Tiņģerei 11 kilometru. Austra saka: „Jānis solījās atbraukt pretī ar zirgu. Ja atbrauks, tad būs īsta mīlestība. Tāda īsta mīlestība taču tik jauka.” Kā tad, redzam ka Jānis brauc pretī savā pajūgā tā pierādīdams īstu mīlestību. Viņš aizved mūs gaļām Upmaļiem, savām mājām, līdz Tiņģeres parkam. Vēlāk Elza man prasa, vai Jānis neesot ar Austru parkā saticies. Es saku: „Nē. Mēs gājām katra uz savām mājām.” Sākas īsts mīlestības kaņš. Elza reiz satiek Austru uz ceļa Tiņģerē un piekauj. Bet tas neko nelīdz. Mīlestība paliek.

Austra vēlāk aizgāja pilnīgi no Raita un dzīvoja pie Briežiem mūsu mājas tuvumā. Darbu pienotavā viņa tomēr turpināja. Liekas, ka ar Jansonu Jāni viņa savu īsto partneri bija atradusi, jo Austra ar Jāni vēl tagad Latvijā dzīvojot kopā Talsos.

Aleksim neiznāk tūlīt aiziet uz fronti. Valdemārpils kooperatīvs negrib, ka Aleksis ietu kaņā. Tiņģeres kooperatīva nodaļa tad paliktu bez vadītāja. Kooperatīvs iesniedz lūgumu, lai Aleksis atbrīvo no iesaukšanas.

Mūsu bijušais pārzinis Šalka aiziet brīvprātīgajos. Talsu avīzē minēts, ka aizejot Šalka teicis uzrunu. Runājis par cīņu un par uzvaru. Tātad vienmēr ‘ar pilnu krūti’ un ‘urrā’ saucieniem uz lūpām!

* * *

1942. gada vasarā turpinu atkal vācu valodas kursu Talsos. Tagad esmu pēdējā grupā. Mācībspēki šoreiz ieradušies tieši no Vācijas. Tie saprot un runā tikai vāciski. Tie ir jauki skolotāji. Lai arī ir nacionālsociālistu partijas cilvēki, ir sirsnīgi un atklāti. Nekāda aģitācija nenotiek. Pat otrādi! Kursu vadītājs priekšlasījumā atklāti pasaka: „Mūsu programma daudz neatšķiras no Staļina programmas. Mērķis vienāds — iekaņot un pārvaldīt.”

Tad kādā dienā mums saka, ka latviešu skolotājus izsūtīšot strādāt uz Poliju vai citur, kur nepieciešami darbinieki. Arī ģimenes stāvoklis netikšot ievērots. Kļūst smagi un skumji. Ierakstu savā vācu klases darbā, ka man mana zeme mīļāka par visām citām zemēm un ka nevēlos nekur braukt. Citēju „Pie tēvu zemes ķeries klāt, To turi ciet ar visu savu sirdi.” Pārtulkojot to pati saviem vārdiem, nemaz nezinādama, ka tā ir vācu dziesma. Tikai, atdodot darbus, skolotājs saka, ka viņiem esot līdzīga dziesma.

Šinī vasarā kursu laikā dzīvoju pie Elmas Jansones, jo Aleksandrs Jansons ir prom — Volchovas frontē. Elma ar bērniem dzīvo aizvestā skolotāja Eimaņa mājā.

Edu skolā pie tur ierīkotā kōpgalda, kam nododu savus pārtikas kuponus. Tā es katru rītu soļoju uz Talsu vidusskolu. Mums uzdod katram sagatavot kādu stāstījumu vācu valodā. Tas jālasa visas klases priekšā. Kaut ko sakombinēju, iepinot anekdotu, ko it kā būtu noklausījies vilcienā braucot.

Šad tad atnāk arī mūsu inspektors. Dažreiz viņš pasēž arī kādā klasē, paklausās. Man vēl vienmēr bijāšana no viņa un cenšos pašmaukt viņam gaņām neredzēta. Reiz tomēr saskrējos un viņš jautā: „Kā nu klājas pa kursiem?” Atbildu: „Vēl jau nevar zināt, nav beigušies.”

Vēlāk, kad man bija jāpārceļas no Tiņģeres uz Lubezeres pamatskolu, inspektors bija stāstījis turienes pārzinim, ka es esot labākā vācu valodas skolotāja Talsu apriņķī. Tas nu, droši vien, nebija pareizi. Varbūt, no Vācijas atbraukušie skolotāji bija minējuši, ka mana vācu izruna pareiza. To biju ieguvusi bērniībā pie Mentiņa kundzes un pirmo gadu ejot skolā vācu okupācijas laikā 1917/18. g. ziemā.

Kursu nobeigumam mēs esam sagatavojuši tautiskās dejas. Dejojam tautiskos apģērbos. Ir klāts skaists mielasta galds. Lūgtas arī no Talsiem ievērojamākās personas. Man paziņo, ka jāsēž galda galā goda vietā. Kāpēc tā? Pa labi no manis sēž kāds vācu ierēdnis, pa kreisi Talsu vidusskolas direktors Dreimanis, kas ir atpakaļ savā darbā. Kaut kur tālāk sēž inspektors Lucavs.

Saņemam apliecības ar Vācijas skolotāju parakstiem, ka esam pilntiesīgi vācu valodas skolotāji.

Atvados no Jansona kundzes un braucu mājās.

* * *

Sākas 1942./43. mācības gads. Šinī gadā mums ir jau sestā klase. Tā Tiņģeres skola attīstās. Esam četri skolotāji. Šis nu ir laiks, kad dzīvei visas vadlīnijas nozudušas. Esam gan tā kā vāciešu vadībā un noteikšanā, bet gribam būt patstāvīgi. Ir labi pasapņot un reizēm nodarbojamies ar zīlēšanām. It sevišķi šādi seansi notiek Tiņģeres pienotavā. Ko mēs darām? Griežam šķīvīti! Tā ir kā rotaļa. Uz papīra lapas uzvilktajai aplocei vienmērīgi pieraksta visapkārt burtus un skaitļus. Apakštasītes malā iezīmē svītriņu. Abas ar Raita kundzi turam viegli pirkstu galus uz šķīvīša un gaidām, lai tas iesiltu. Kad šķīvītis sāk kustēties, aicinām lai ierodas kāds labs gars. Vai labais gars ieradīsies? Svītriņa apstājas pie 'jā.' Tad lūdzam, lai tas izsauktu kādu pazīstamu garu. Tam prasām jautājumus. Es visu šo uzskatu par rotaļu un uzjautrināšanos. Izsaucu Raini. Viņš saka: „Cilvēkam nav labi daudz zināt,” un neko nestāsta. Teikumi veidojas apakštasītei grozoties un apstājoties ar iezīmētu svītriņu pretī noteiktiem burtiem. No burtiem sastādas vārdi un no vārdiem teikumi.

Pie Volchovas nupat kritis Ārlavas pagasta vecākais Hermanis Krišlauks, mans pamatskolas biedrs. Ar viņu biju spēlējusi kopā Blaumaņa *Pazudušā dēlā*, viņam tēlojot Krustiņu un man māti. Viņš arī bija tas, kas vēl nesen teica, ka par teātra spēlēšanu nevarot un nedrīkstot cilvēku notiesāt. Un nu viņa vairs nav. Izsaucu arī viņu. Viņš atbild: „Lūdzu netraucēt! Es nekā nezinu.” Bet tad gadas kāds svešs atbildētājs, kas ieradies pats. Ātri veidojas teikums pēc teikuma. Raita kundze noņēmusi savas rokas no tasītes, lai mani pārliecinātu, ka viņa to nebīda un negroza. Mēs jautājam kā stāstītāju sauc. — Cibze. Kur dzīvojis? — Dānijā. Cik vecs? — 70 gadu. Raita kundze smejas par Cibzi: „Viņš ar jums grib amizēties.” Esmu stāstījusi par tasītes grozīšanos saviem kollēgām skolā. Mani kollēgas arī grib pazīlēt šinīs nenoteiktajos laikos. Mēs sapulcējamies pārziņa Būcēna dzīvoklī un sākas zīlēšana. Mums pasaka, ka nākošajā gadā mēs neviens šeit vairs nebūsim. Kur tad? Baznīcā! Būcēns arī vēl pajautā par saviem gadiem un dabū pareizu atbildi. Es viņa gadus nezinu. Viņš saka: „Ak tu blēdis, kā viņš zināja pareizos gadus, pasē man ierakstīts nepareizi.”

* * *

Atbraucot šinī ziemā uz reviziju, inspektoram neizdodas ne mani, ne citus vairs pārsteigt. No Pūņu pamatskolas mums piezvanīja,

ka inspektors braucot pārbaudē. Tagad man dabas zinību stundā, kas notiek divām klasēm kopā, ir mācības līdzekļi katras klases tematam. Runājot par aitu, mums ir īsta aitas vilna apskatei. Runājot par ūdeņradi ar otru klasi, ar mēģinājumiem pierādam ūdeņraža iegūšanu. Inspektors nesaka neko, bet skolotāju istabā aicina mūs, visus skolotājus, uz Talsiem kopējā vakarā ar referātu, mielastu un dejām. No Tiņģeres aizbraucām Pavlova kundze un es. Cepumi mums līdz no mājām. Tos nododam virtuvē ar visiem koferiem. Vēlāk pēdējos savācot redzam, ka mūsu maizes stāv neaiztiktas. Tās mums noder pie Jansoniem, kur iegriežamies pirms došanās mājup.

Aleksis tomēr ir atgriezies no frontes un Jansona dzīvoklī sabrūk vesels bars skolotāju. Naktī tur aizņemtas visas istabas ar gulētājiem. Kaut kā pārguļam un no rīta ar mazo vilcienu dodamies mājup. Mums ar Pavlova kundzi no Cīruļu stacijas jāiet vēl 12 km līdz Tiņģerei kājām. Pa ceļam iegriežamies manas vecākās māsas mājās atpūsties.

Domas atgriežas pie sarīkojuma vakara Talsos. Mēs abas ar Pavlova kundzi deju laikā nosēdējām visu laiku blakus krēsls, tikai skatoties. Vienīgi pret beigām inspektors nāk arī mani uzlūgt. Es rūgti nodomāju: „Nu jau visas ievērojamākās izdancinātas!” Pavlova kundze vēlāk teica: „Jūs ar inspektoru tik jauki dejojāt.” Man tā nelikās, jo nevarēju piemēroties viņa soļiem.

Tiņģerē, pārdomājot aizvadīto sarīkojumu, nolemju, ka vajadzētu iztaisīt mazu joku. Jāpasaka taču paldies par balli. Izcepu biskvītu. Vēl visas trīs skolotājas pievienojam sainītim pa sviesta mārciņai un nosūtām inspektoram. Uzrakstu arī rīmi tāmnieciski, kā inspektors ‘taisij’ vien ball, kur puiš bi ar šlipsēm un meits bī ar šall. Mūs ar aicine erastes kā pilntiesīg vies.” Rīme bija pagafa. Pievienoju arī kādu ne visai izdevušos Tiņģeres skolas ēkas fotografiju. Sviestu sainītī ielikām tāpēc, ka inspektoram Jelgavā bija ģimene, kundze ar divām meitenītēm. Kundze slimoja ar tuberkulozi.

Vēlāk satiekot inspektoru viņš teica, ka ‘rīme’ viņam vislabāk patikusi. Viņš brīnījās arī, ka mēs tagad bijām kļuvuši tīri labi draugi, ko sākumā nebūtu varējuši iedomāties.

* * *

Amerikā pienenes vajā un nicina kā niknākās nezāles. Turpretī es, tās ieraugot, arvien aizgrābtībā apstājos un bijībā nolūkojos to medainumā, to mīlīgumā. Priecājos par tām tāpat, kā par rozēm. Latvijā pienenes ziedēja visur — grāvmalās, zālajos, tīrumos. Kaŗa laikā skolā

pavasārī bērni nāca no rītiem pie manis pilnām rokām šo zeltaino ziedu. Jā, toreiz pienēnītes krājām ārstniecībai. Kādā lielākā telpā trešajā stāvā man bija uz grīdas saklāti laikraksti. Tur vīta un izplatīja savu aromu dažādi ziedi, saknes, lapas, Pavasarī gāju ar visu klasi uz mežu sūnās, ķērpjos. Staigājām gar pusatkusušajiem ciņiem un pildījām maisus. Šādās pastaigās bez derīguma bijām iemantojuši arī vēl prieku svaigajā gaisā. Atgriežoties no pastaigas mūsu skolas lielā ēka jau pa gabalu baltoja pretī. Šīs bijušās Tiņģeres pils baltās kolonnas mani arvien sajūsmināja. Man pašai arī vēl arvien dzīvoklis šinī ēkā. Biju pārvākusies no neapkurinātās istabas ziemeļu galā uz trešā stāva stikloto, ieapaļo izbūvi ēkas priekšpusē. Te klusums un miers kad vajadzīga atpūta. Lielajā priekštelpā bija mana balti pārklātā gulta kā vientuļa sala. Galdam pretī pie sienas Aspazijas fotografija, mākslinieka Siliņa darināta. Tā Aspazijas dāvana man. Man bija tiesības dēvēt Aspaziju par savu draudzeni, jo viņa pati tā vēlējās. „Tu, Valija, dod man arī savu fotografiju,” viņa toreiz teica, kad dāvāja man savējo.

* * *

Šogad mums ir sestās klases izlaidums. Uz šīm svinībām brauks arī inspektors. Vispirms uz Popervāli, tad pie mums. Cepam, vāram un gatavojamies izlaiduma mielastam. Meitenes un es rīkojamies pa skolas virtuvi, bet Pavlova kundze pamet aci arī uz manu klasi. Dažas kūkas izcep pāris labprātīgu palīdzību — pārziņa Būcēna kundze un kalēja Brieža kundze. Ar meitenēm bijām sacepušas un sagatavojušas auksto galdu. Kā vienmēr pieņemts, man bija jābūt par saimnieci jeb skolas mājas māti.

Pēc liecību izsniegšanas koris nodziedāja dažas dziesmas, arī: „Cēli kā dzimtenes dievnami, lai tev ir mērķi un darbi. Cīnies vien droši un atklāti, kaut uzbrūk pretinieki skarbi.”

Pēc svinīgā akta visi koristi un akta dalībnieki aicināti sēsties pie galda skolas ēdamistabā. Visas telpas pušķotas ar bērzu meijām. Svaiga, pavasarīga smarža plūst pa visām telpām. Pie gaŗajiem galdiem sasēžas kā sestās klases absolventi, tā viesi. Mēs, skolotāji, sēžam kopā ar inspektoru. Mūsu vīri sēž kur kuŗais. Neimaņa jaunkundze ziemā bija apprecējusies ar Īvnieku Edgaru un tagad ir Jansona kundze. Inspektors man prasa: „Kā jūs varējāt tik daudz padarīt? Tik daudz kūku un cepumu uz galda!” Protams, ir taču kaŗa laiks, kad neko lieku nevar nopirkt. Pa sviesta mārčiņai, tauku rullītim, produktus un cukuru sanesa bērni, mēs lietojām arī skolas koptgalda piešķirumu.

Inspektoram jābrauc atpakaļ uz Talsiem. Pēc mielasta viņš izved mani no ēdamzāles un pateicas. Nožēloju, ka neiedevu viņam līdz kādu no pārpalikušajām kūkām. Pašu skaistāko un lielāko gan Neimane-Jansone 'nočiepusi' un pievākusi uz savu dzīvokli, kaut gan nebija ne pirkstiņa pielikusi pie kūku vai cita kā gatavošanas. Mēs citas dalāmiešus pārpalikumos.

Kad inspektors aizvadīts, dejojām un ejam rotaļās līdz vēlam vakaram. Trauku novākšana un mazgāšana paliek nākošai dienai. Neimane un Raita solījušās nākt palīgā. Taču nākošajā dienā viņām radusies pēkšņa un nepieciešama braukšana uz Valdemārpili. Palieku viena pati ar šķītvju, nažu, dakšu, karošu kaudzi. Ko darīt? Ķeņos klāt un mazgāju. Tā aiziet dažas stundas. Pie tāda darba esmu pieradusi. Pēc katra sarīkojuma mums skolas ēdamistabā arvien ir siltas vakariņas, kā teātra, tā koņa dalībniekiem. Esam arvien abas ar kopgalda saimnieci cepušas, vārījušas un gatavojušas ēdamo. Tā man vispirms iznāk trauku mazgāšana un pēc tam tikai varu iegriezties sarīkojumā zālē. Kaut katru reizi spēlēju arī līdz teātrī un dziedu korī, man jāzina arī par vakariņām. Jāizkārto tā, lai visam atliktu laika. Taču tā ir jaunība, kad enerģijas pietiekoši.

Vēl nāk mazpulcēni uz skolu. Inspektors atsūtījis jaunu uzdevumu — no katras skolas kādam skolotājam jāizstrādā izvēlētā priekšmeta stundu plāns vienam gadam visos sīkumos. Būcēns izrauga no Tiņģeres skolas atkal mani šim uzdevumam. Izvēlos dabas zinības. Ņemu vienu klases kursu un izstrādāju katru stundu līdz ar tematu un mācības līdzekļiem. Nevarēju pilnīgi atzīt vispārējam skolas grāmatas programmas sadalījumam un pieliku kaut ko arī pati. Saritināju lielās loksnes rullītī un nosūtu inspektoram. Viņš priecājas ka esmu paspējusi tik ātri un tik daudz padarīt. Mans darbs nosūtīts uz Rīgu pārvērtēšanai Izglītības ministrijā. No Popervāles Štrausa kundze izstrādājusi plānu latviešu valodā.

Vēl nejaužam, ka ar šo pavasari mums visiem beidzas gaitas Tiņģeres skolā. Vasarā nāca rīkojums no vācu pārvaldes visiem apgabalu atstāt. Tas nepieciešams kara funkcijām. Rīkojums attiecas uz visu apgabalu, ieskaitot arī saimnieku mājas. Saimniekiem deva citas mājas Tukuma apriņķī, kuņu īpašnieki bija aizbēguši komunistiem līdz. Mums arī bija sava māja jāatstāj. Ierādīja citu māju Tukumā. Uz Tukumu tomēr neaizgājām, jo bijām atkarīgi no savām darba vietām. Daži saimnieki noturējās savās mājās, ziedojot vāciešiem pa kūkai.

Vispirms jāatbrīvo skolas ēka. Skolas inventāru aizveda uz pagasta namu. Inspektoru no Talsiem uz Tiņģeri atved kāds vācietis

uz motocikla. Vācieši sāk Krievijā atkāpties.

* * *

Biju aizbraukusi uz Talsiem pie Jansoniem, jo Aleksis frontē saslīmī ar dzelteno kaiti. Tagad vēl vārgs un atrodas gultā. Viņš saka: „Bet mēs jau grāvjos dzērām arī par daudz!” Viņš vēl nevar aizmirst baismo ainu, kad Hermani Krišlauku bija trāpījusi lode vēderā. „Kad tas jāredz paša acīm, ir par daudz grūti.” Jansoni ziemā pieņēma Krišlauka bērnus pie sevis un Talsos sūta skolā.

Otrs ārlavnieks, Šmukalnu Zetes vīrs, frontē uzspridzināts ar visu bunkuru. Zete staigā vaimanādama. Viņa ir skolotāja Štrausa māšas meita. Vēl trešais ārlavnieks tiek cauri ar vienas rokas zaudējumu. Satieku viņu mazajā vilcienā. „Kā klājas?” jautāju. „Grūti kaut ko noteiktu atbildēt!”

*

Jansonam nenoteikts stāvoklis. Tagadējais Talsu apriņķa vecākais neatstāj savu posteni. Tas ir vecāks gados un talsiniekiem pazīstams. Inspektors Lucavs vairs Talsos nepaliek, jo kundzei jāejot uz sanatoriju. Vēl sapulcējāmie uz inspektora atvadu svinībām. Tās notiek Talsu Sadraudzības biedrības telpās. Daudz skolotāju un viesu no Talsiem. Runā runas. Inspektors atvadās ar dzejoli par rudens lapām. Mums jau paziņots uz kuriem katrs no Tiņģeres aiziesim. Vēl sēžam kopā ar Būcēnu, bet man blakus sēž mans nākošais pārzinis Insbergs no Lubezeres pamatskolas. Ir Būcēns, ir viņš ir savukārt runas teikuši. Kad visi izkratījuši sirdis, iestājas tāds kā pagurums.

Neesmu nevienam nekā sacījusi, bet domāju — nu mana reize. Tā arī pasaku pieceļoties: „Mans bijušais pārzinis un arī nākošais — abi ir runājuši, tad es arī domāju teikt kādu vārdu.” Visi pārsteigti. Saku atkal tāmnieciski: „Viš i kaškes ar’ a mums un jēms uz graud, un samazges gāl tā pa vis naud. Lics klase nest iekše visādāks kukaiņš u.t.t.”

Ūku Alvīne, mana klases biedrene Talsu vidusskolā un skolotāju institūtā, pienāk pie manis un saka: „Jūs abi divi ar inspektoru lasījāt dzejoļus. Vai šo tu pati uzrakstīji, jeb vai inspektors tev uzrakstīja priekšā?” Atbildu: „Inspektors uzrakstīja priekšā.” Pārziņa Grīnberga kundze grib pati izlasīt manis teikto. Kad ir redzējusi manu lapiņu ar dzejoli, nosaka, inspektora rokraksts gan tas nav. Vēlāk inspektors lūdza, lai atdod viņam lapiņu ar dzejoli piemiņai. Viņa vēlēšanos arī izpildu. Vēl pārzinis Būcēns man prasa, inspektoram sacerēto atvadu rīmi norakstīt par jaunu, lai pievienotu skolas protokolu grāmatai un noglabātu Ārlavas pagasta namā. To arī daru.

Līdz ar inspektora aiziešanu un mūsu piespiedu pārcelšanu prom no Tiņģeres, kļūst pavisam skumji.

Būcēns aizcelts uz Tukuma apriņķi, Pavlova kundze uz Engūres ciemu Jūrmalā. Neimane, kas tagad ir Īvnieku Edgara sieva, aizgāja atpakaļ uz Zemgali, uz vecāku mājām. Vīrs un bērns aizbrauc līdz. Edgars tomēr nekad nav varējis aizmirst Tiņģeri un pierast pie Zemgales. Viņš miris 1981. gadā ar vēzi un pārvests atpakaļ uz Tiņģeri apglabāšanai. Tādas ziņas atsūtītas no Latvijas. Par Jansona ģimeni varu piebilst, ka 1944. gadā Elma ar bērniem aizbrauca uz Vāciju, bet Aleksis palika Kurzemē, nokļuvis Kuldīgas apriņķa vecākā amatā.

Šķiršanās no Tiņģeres

Tiņģeres skola 1943. gada vasarā tika likvidēta un pēc skolotāju algas bija jābrauc uz Pūņu pamatskolu. Tur redzēju pie skolas kādu sievieti ganot govīs. Iegāju skolā pie savas skolas biedrenes Bērziņu Hertas. Viņa bija precējusies ar Pūņu meldeņa dēlu. Šūpulī gulēja maza meitiņa. Vīrs viņai leģionā. Arī pārziņa Grīnberga kundzei divi dēli projām. Viņa ienāk no āra, un man kauns, ka viņu nepazīnu, kad redzēju ganot govīs. Eleganta rīdziniece, bēdu nomākta, bija tā pārvērtusies. Grīnberga man prasīja, kad tad mans vīrs iešot leģionā. Atbildēju, ka tieši rītā viņam jāierodas Talsos iesaukšanas komisijā. Tad viņa kļuva it kā priecīgāka.

Abas ar Hertu apskatījām klasē pie sienas Eiropas karti. Es viņai sacīju: „Vai tu redzi, Herta, cik Zviedrija mums tuvu, tikai taisni pāri jūrai.”

„Uz turieni es nevaru braukt,” Herta atbild, „es domāju uz Vāciju, tur taču ir mans vīrs.” Es Hertai tad atbildēju:

„Diezin, vai vērts vispārīgi kur bēgt? Dzīve izliekas tik bezcerīga.” Herta teica:

„Nozīmīgs ir katrs latvietis, kuŗu var izglābt.”

*

Skolas pārzinis Būcēns bija pārcelts uz Tukuma apriņķi. Bet Neimane-Jansone aizbraukusi uz Zemgali, uz tēva mājām. Tikai es un Pavlova no Tiņģeres skolas skolotājiem vēl bijām tepat apkārtnē līdz skolas sākumam. Pavlova bija piemetusies ar savu ģimeni pie savas māsas Kalēju mājā. Es dzīvoju pie Alekša mūsu mājiņā. Pavlovas mazākā meitenīte piedzima tikai vasaras sākumā. Viņu ģimenē bija

trīs bērni. Tūlīt pēc Tiņģeres skolas okupēšanas no vācu kaŗaspēka pienāca paziņojums, ka privātiem iedzīvotājiem no šī apgabala jāizvācas. Pavlova uztraukta atnāca pie manis uz pasta kantori mūsu mājā un lūdza, lai es piezvanu uz Pūņu pamatskolu un pajautājos vai viņai ir izredzes tur strādāt un dabūt arī dzīvokli. Ja ne citur, tad kādās saimnieku mājās. Pūņās darbojās 6-klasīgā pamatskola, un pārzinis Grīnbergs ar ģimeni dzīvoja skolā. Skolā dzīvoja arī Herta un Ūķu Alvīne, kas arī bija mūsu skolas biedrene. Viņa nebija precējusies.

Mans vīrs Aleksis bija saistīts pie Valdemārpils kooperatīva un viņam bija jāvada Tiņģeres nodaļa. Šī nodaļa gan kādreiz bija viņa privātpašums, bet 1940. gadā to nacionālizēja un pievienoja Valdemārpils kooperatīvam. Tā vienas dienas laikā Aleksis kļuva no īpašnieka par sargātāju. Kaŗa laikā pārtikas sadalei ir liela nozīme, tāpēc Valdemārpils kooperatīva vadītājs pieprasīja Aleksi kā neaizstājamu darbinieku no iesaukšanas pagaidām atbrīvot. Aleksim iesaukšanu atlika līdz 1944. gada 14. februārim.

Bijām kā putni bez lizdas. Uz kuriem lai braucu meklēt skolotājas darbu? Arī Aleksim bija jāmeklē cita darba vieta, jo Tiņģeri bija jāatstāj. Inspektors man solīja vai nu Talsos, vai arī Talsu apkārtnē darbu skolā. Aleksim arī būtu iespēja strādāt Talsu kooperatīvā. Man no Tiņģeres pagasta pienācās malka. Ja jau darbs paredzams Talsos, tad malka jāved uz Talsiem. Tiņģerniekos dzīvoja Šteinertu māte. Viņai dēls skolotājs Talsu ģimnazijā.

Vācieši bija man izpalīdzīgi un aizveda uz Talsiem gatavu, jau saskaldītu skolas malku. To aizveda uz skolotāja Šteinerta jauno māju ārpus Talsiem.

Kādu dienu ar Aleksi aizbraucām uz Talsiem ar riteņiem. Viņam bija jānorunā par darbu kooperatīvā, es gāju aprunāties pie inspektora. Viņš ieteica aizbraukt aprunāties uz Nurmuižas pagasta 6-klasīgo tautskolu. Abi ar Aleksi aizbraucām līdz Nurmuižas skolai. Satiku pārzini. Skolotāja gan vajadzīga, bet viņš gribētu to vietu dot savai sievai. Vēlāk gan inspektors par to brīnījās, jo viņai nemaz neesot pamatskolas skolotājas tiesību. Viņa sagatavojusies tikai kādreiz trīs mēnešus skolotāju kursos krievu gadā. Ar Aleksi aizbraucām vēl līdz Nurmuižas centram. Centrs Latvijas sākuma gados bija piešķirts skolotājam Cirķelim no Talsiem. Vēlāk Fredis, viņa jaunākais dēls, aizgāja tur saimniekot. Apprecējās ar kādu Nurmuižas skolotāju. 1941. gada vasarā, komunistiem atstājot Latviju, bija nošauts.

Ārlavas pagasta valde bija man izrakstījusi kurpju iegādes zīmi, bet kurpes nekur nebija dabūjamas. Tad nu Nurmuižas kooperatīvā kaut kādas smagas, rupjas ādas kurpes dabūjām.

Aņņemto māju vietā vācieši deva citas. Mums piedāvāja kādu saimniecību uz Tukuma pusi, kurū īpašnieki bija aizbēguši. Arī pilsētā daudz māju bija tukšas. Aleksis izvēlējās māju Tukumā. Tā kādu rītu mēs sēdāmies Valdemārpils kooperatīva smagajā mašīnā un braucām uz Tukumu. Valdemārpilī vēl satikām skolotāju Āboliņu no Popervāles pamatskolas. Viņš bija Valdemārpils pilsētas 6-klasīgās pamatskolas pārzinis. Arī viņa kundze tur strādāja. Kad aizbraucām Tukumā, mums parādīja kādu ķieģeļu māju. Tur jau dzīvoja rentnieki.

„O, nē, mēs negribam, neņņemiet to,“ mana māmiņa pateica. Tā jau ir — vācieši nevar dot to, kas viņiem nepieder. Tie bija pašu latviešu īpašumi, bet mēs tikām maldināti. Tā pārcelšanās uz Tukumu izpalika. Sarunājām dzīvokli Valdemārpilī. To sameklēt palīdzēja paziņas no Ārlavas muižas.

Atkal malkas vešana no Tiņģeres pienotavas uz Valdemārpili. Pienotavas vadītājam Raitam meita Skaidrīte mācījās Talsu vidusskolā un viņš bija ar mieru ņņemt to priekš viņas un tās vietā iedot mums pienotavas malku. Tad pienāca no Talsu skolu valdes paziņojums, ka esmu norīkota skolotājas darbam Lubezeres pagasta tautskolā. Tā neiznāca uz Valdemārpili aiziet.

Aizbraucu ar riteni pie māsas uz Ķikutiem. Viņai sirds bēdu pilna. Dēls leģionā un ievainots guļot slimnīcā Ventspilī. Braucam ābas slimnieku aplūkot. Bet tas bija jau atveseļojies un aizsūtīts atpakaļ uz savu vienību frontē. Sēdāmies atkal mazajā ‘bānītī’ un noskumušas braucām mājās. Tā vien likās, ka visu vada kāda augstāka vara un par nākotni mums nav nekādas noteikšanas. Tomēr izmisumu neizjutām.

Tad kādu dienu piezvanīja skolas pārzinis Štrauss no Popervāles un aicināja mani strādāt viņa vadītājā skolā. Aleksim arī tad būtu vieta Valdemārpils kooperatīvā. Diemžēl šis laipnais piedāvājums man bija jāatsaka, jo biju jau nozīmēta strādāt Lubezeres skolā.

Aleksis paliek mūsu mājā Tiņģerē, vada kooperatīvu un pārzina pasta nodaļu. Braucu ar riteni uz Lubezeri sameklēt dzīvokli. Turienes skolā apmetusies kāda vācu kaņņaspēka vienība. Mācības notiek Lūrmaņņos, Puriņu dzimtajās mājās. Tagadējā māju saimniece ir mana skolas biedrene no Popervāles pamatskolas laikiem. Viņa saņņem mani raudādama. Toreiz tur mācījās arī abi viņas brāļi,

Teodors un Arvīds no Ošciema Anužiem, kuņģus no mūzikas kritiķa un diriģenta Ernesta Brusubārdas rentēja viņu tēvs. Brusubārdam aizejot pensijā, viņš pārnāca dzīvot pats uz Anužiem. Tad Puriņi aizgāja uz savām dzimtmājām — Lubezeres Lūrmaņiem.

„Cerēsim, ka varēsim kaut kā iekārtoties mūsu mājā,” Anniņa sacīja. Skolas vajadzībām bija nodotas trīs istabas. Apkalpotājas skolai nebija. Tīrība telpās bija jāuztur pašiem. Biju priecīga ka man ir darbs un vieta kur piemesties. Anniņa bija īpaši draudzīga un vienmēr mani uzslavēja. Uz skolas pārzini Eduardu Insbergu gan viņa skatījās diezgan kritiski. Tas mazliet kliboja, bet ļoti mīlēja mūziku. Stundām ilgi spēlēja klavieres. Skolas darbā bija reti saticīgas dabas.

Pagasta valde priekš manis bija sarunājusi istabu dzīvošanai Stūriņos, apmēram vienu kilometru no Lūrmaņiem. Tā bija glīta, tikai pašai bija jāsavāc istabas iekārta. Svētdienā ar Aleksi sakrāvām ratos: gultu, apaļo galdu, divus krēslus un skapi. Paņēmām arī Talsu ainavu, ko nopirku no gleznotāja Sūniņa. Tā viss bija, kas vajadzīgs mierīgai atpūtai vakaros pēc dienas darba skolā.

Bija arī trešais skolotājs, Pāvuls, kas vēl studēja neklāties ceļā. Viņam trūka paidagoģiskās izglītības, bet toreiz skolotāju trūka, jo daudzi bija iesaukti leģionā. Viņš nodarbojās ar maziem bērniem, kādā kaimiņu saimnieka mājā.

Skolas darbā ieturējām parasto kārtību: dienu sākot ar rīta lūgšanu un dziesmu, Insbergam spēlējot klavieres, kas arī bija atvestas uz Lūrmaņiem. Pēc tam gājām katrs savā klasē. Skolēniem pusdienas vārīja Anniņa un mēs ar Insbergu arī piedalījāmies pie krogalda. Strādājām satīcīgi un mierīgi. Bija jāstrādā tikai tiešais darbs. Dotajos apstākļos nebija iespējams rīkot nekādus sarīkojumus. Kopš komunistu gada mazpulki vairs neeksistēja. Es gan valkāju savu mazpulku vadītājas tērpu ejot klasē, pieliekot tikai baltu apkaklīti, zaļās kaklasaites vietā.

Skolēni labi mācījās. Insbergs Anniņas meitiņai mācīja klavierspēli. Ziemā, kad bija ļoti auksts, viņš pēc darba uz savām mājām negāja, kas bija dažu kilometru attālumā, bet pārgulēja lielās istabas klases kaktā, savā gultiņā. No viņa atnestiem produktiem Anniņa gatavoja viņam brokastis un vakariņas. Tā bija maza pateicība par meitiņas mācīšanu klavierspēlē. Es gan katru dienu vakaros gāju uz Stūrīšiem, kur man bija istabiņa. Vārīju viņu virtuvē. Tur ziemas vakaros sēdēju pie skolēnu burtnīcām un karbīda lampas gaismā veicu visus skolas darbus. Deviņos vakarā gāju gulēt, tāpat kā māju saimnieki. Zieme bija auksta.

Rudenī katru otro sestdienu braucu ar riteni uz sešpadsmit kilometru attālo Tiņģeri pie Alekša. Bija jāapmaina un jāizmazgā veļa. Lai neapgrūtinātu saimniekus, Stūrīšos to nedarīju. Braucu garām Lubes dzirnavām, cauri Lubes muižai un nogriežos pa labi uz Tiņģeri. Dažreiz Aleksis atbrauca arī uz Stūrīšiem. Vairāk braucu es uz Tiņģeri, jo tur tak bija mūsu mājas.

Tuvojās Ziemsvētki. Skolēni mācījās deklamācijas, Insbergs mācīja dziedāšanu. Viņš man lika izcept arī piparkūkas, ko pie eglītes izdalīt bērniem. To izdarīju. Svētku vakarā ieradās arī mūsu trešais skolotājs Pāvuls ar mazajiem bērniem. Ieradušies arī attālāko māju ļaudis. Skumīgs noskaņojums. Kaŗš jau dārdina Latvijas pievārtē. Daudzi jauni vīrieši ir aizrauti kaŗā. Bijušais Tiņģeres skolas pārzinis Jansons aizgāja no Talsu apriņķa vecākā posteņa un aizrāva sev līdz veselu kadru jaunu vīriešu.

Lubezeres pagasts ir liels, sākot no jūpas līdz Lubezeres muižai un Lubezeres ezeram. Pagasta valde bija pārnākusi uz Lubezeres muižu, jo jaunās pamatskolas un pašvaldības ēkās, kas tuvāk Rojai, ievācies vācu kaŗaspēks. Pagasta valde iekārtojusies bijušajā spirta brūža ēkā. Pagasta rakstvede, mana draudzene no Valgales laikiem, Valija Jansone.

Manam vīram, neatvietojamam darbiniekam kooperātīva darbā, tiek pagarināta iesaukšana leģionā līdz 1944. g. februārim. Tā arī es savas dienas vadu mierīgā klusumā. Kādu dienu piezvana Aleksis un stāsta, ka viņu pārceļot par kooperātīva vadītāju uz Roju, kas ir Valdemārpils kooperātīva nodaļa. Tā nu kādu sestdienu 1944. gada februārī sakravājam savas mantas Tiņģeres kooperātīva smagajā auto mašīnā un mūs pārved uz Roju. Tiņģeres veikals un pasta nodaļa tiek novietota pie Alekša brāļa Friča, kas ar māti un māsām dzīvoja sava tēva mājās. Mūsu mājā ievākšoties vācu kaŗavīri. Daži saimnieki, kam arī bija jāatstāj savas mājas, jau bija pārcēlušies uz norādītajām tukšajām mājām gan Talsu, gan Tukuma apriņķos.

*

Kopš 1944. g. februāra Aleksis dzīvo Rojā. Tagad sestdienās nebraucu vairs uz Tiņģeri, bet Roju, cīnīdamās ar auksto ziemeļu vēju, kas pūš pretim. Pavasarī, skolu beidzot, bērnu mātes izcepušas un atnesušas kūkas. Tā mums iznāk lepnas atvadības. Tā bija arī mana pēdējā ziema Latvijas skolās. Tanī pavasarī, gan to vēl nezināju. Mans grāmatu skapis palika Stūrīšos, cerot, uz atgriešanos nākamajā rudenī.

Dzīve Rojā 1944. gada vasarā

Dzīvoju Rojā. Pagasta sekretāre Jansonu Valija izplānojusi braucienu uz Rīgu, lai apciemotu slimnīcā ievietotos latviešu kaņavīrus. Tā vesels bars sieviešu sacepām kūkas, tortes un visādas maizītes, ko aizvest ciema kukulim. Iebraucot Rīgā mums pašām bija jāgādā kur palikt pa nakti. Aizeju pie Virēnas un pārnakšņoju viņas mazajā istabiņā.

Otrā dienā līdz ar citām atbraucējām gāju uz slimnīcu. Bija neērti un skumji, redzot sakropļotos jaunos cilvēkus. Kādam bija amputētas abas rokas un kājas, bet viņš vēl bija dzīvs. Viegļāk kļuva, kad izgājām ārā svaigā gaisā.

Aizbraucu uz Dubultiem lai apciemotu Anniņu. Mani ieraugot viņa bija priecīga, tāpat kā agrākajās reizēs, kad vēl dzīva bija Aspazija. Vasarnīcu Aspazija esot novēlējusi jaunajiem dzejniekiem, mēbeles un grāmatas Virēnai. Dažreiz no Rīgas atbraucot kāds Aspazijas cienītājs un šo to palīdzot nokārtot. Viņa smagi izjūtot savas kundzes trūkumu, neesot vairs ko aprūpēt. Vasarnīcā būšot Raiņa un Aspazijas mūzejs. Atvadoties saskūpstījāmies un tad steidzos uz Dubultu staciju, sagaidīt braucējas no Rīgas.

Turpinu dzīvot pie Alekša Rojā. Rojas kooperatīvs ir daudz lielāks un tam jāapkalpo daudz vairāk cilvēku nekā Tiņģerē. Aleksim nebija neviena palīga un viņš bija veikalvedis, pārdevējs, aptīrītājs un arī grāmatvedis — vienā personā. Tā visu dienu viņam bija jābūt veikalā, es viena pati mūsu dzīvoklī. Mūsu māja bija Rojas ciema sākumā. Tā ir divstāvu un pieder atraitnei Freibergai, kas sevi pieskaita pie vietējiem vāciešiem. Kādreiz Freibergiem šeit bijis veikals. Tagad telpas izīrētas kooperatīvam. Ciema iedzīvotāji pa lielākai daļai ir zvejnieki. Tie nāk ar savām iepirkšanās zīmēm un pārtikas kartītēm. Arī ar prēmiju zīmēm par zivju fabrikā nodotām zivīm. Arī mums pašiem viss uz kuponiem. Kad skolas biedrene atnesa medu, biju priecīgi pārsteigta. Viņa gribēja cukuru bez kartītēm, bet veikalā lieku krājumu nebija un viņas vēlēšanos nevarēja izpildīt. Iepriekšējais veikalvedis, kas iesaukts leģionā, gan varējis dot ir

cukuru, ir sviestu bez kartītēm. Aleksim nebija ne lieka sviesta mārciņa, ne cukura, pat ne lieka maizes kukuļa. Rojeniešiem to bija grūti saprast.

Aleksis bija tuvāk iepazīties ar pastmeistara Paegles ģimeni, stacijas priekšnieku Klapkalnu un arī ar Rojas aptiekaru Karlsbergu, kuŗš bieži skrēja pie Alekša pēc spirta, bet aptiekā nebija vairs ne pilītes. Aleksis pats nedzēra un varēja kādu lāsīti iedot. To tad uz vietas tūliņ izdzēris un aizgājis vingrā gaitā uz māju.

Rojas pamatskolā nometināta kāda vācu krasta sardzes vienība, kas vēroja jūru no izlūku torņa. Skola tagad darbojās kādā zvejnieka mājā. Krasta sargos bija arī latvieši, iesaistīti vācu kaŗaspēka vienībās.

Kaŗš nāca uz mūsu pusi. Vasarā pat sievietes norīkoja ierakumu darbos. Arī skolotājiem bija jāpedalās. Manas māsas arī bijušas norīkotas šajos darbos. Vecākā māsa Lizete vārījusi darbiniekiem ēdienu. No šiem sarīkojumiem es tiku vaļā. Aizbraucu uz Talsiem pie ārsta. Tas izrakstīja apliecību, ka novārguŗšas veselības dēļ nevaru smagos darbos pedalīties.

Citās vasarās uz Roju brauca peldu viesi. Tagad gan no Rīgas, gan citām Latvijas malām, saplūduŗi ļaudis, lai gaidītu iespējas tikt pāri jūrai uz Zviedriju, lai gan vairumam bija atļaujas kabatās izceļoŗšanai uz Vāciju. Tās gan bija domātas gadījumiem, ja notiktu militāra kontrole. Uzmanīgi un drosmīgi latvieŗu jūrnieki veda laivās un mazākos zvejas kuŗģīŗos latvieŗus pāri jūrai. Krievi bija jau pie Tukuma, kas ir tikai 80 km no Rojas. Visus bija pārņēmis satraukums no neziņas, kas notiks tuvākajā nākotnē. Kaŗa troksnis nāca arvien tuvāk.

Kādu dienu mūsu dzīvoklī ieradās daŗi vietējie zvejnieki un stāstīja par plānu, kā viņi domānot ar laivām doties pāri uz Zviedriju. Aicināja arī mūs šajā braucienā pedalīties. Aleksis par dzimtenes atstāŗšanu vēl nedomāja. Zvejnieki bija sagādājuŗi degvielu un devuŗies ceļā. Pēc pāris dienām vācu sardze ŗos braucējus pie Kolkas raga bija notvērusi. Vīrieŗus ievietoŗusi cietumā, sievas ar bērniem atlaiŗot uz mājām.

Mēs palikām. Jāŗos skolas pārzinim Insbergam nodzēŗām kāzas. Viņŗ bija nodzīvoŗis vecpuiŗī līdz 31 gadam. Apprecēja savu bijuŗo skolniecei, 16. g. vecu, glītu meiteni. Kāzas notika līgavas mājās un tajās iepazīnos ar Zīriņiem, kas nesen bija precējuŗies. Viņŗ bija vietējais meŗsargs. Zīriņa bija laba ŗuvēja un mēs labi sapratāmies.

Tad Rojā pienāca ziņa par Tukuma krišanu krievu rokās. Tieši tajā svētdienā bijām aizbraukuši uz mūsu māju Tiņģerē. Vācu kaņavīri bija aizsūtīti uz fronti. Mūsu mājas dārzā salastījām jāņogas un upenes. Tad braucām atpakaļ uz Roju. Ceļā satikām Kurpnieku māju saimnieku. Viņš bija izbrīnējies un mūs uzrunāja: „Jūs vēl domājat braukt uz Roju? Nu tikai uz mežu!”

Bijām pilni nemiera. Neviens nezināja, cik tālu krievi bija tikuši. Varbūt rīt jau būs Valdemārpilī. Uz mežu mēs nevarējām doties. Aleksis darbu Rojā tā pamest nevarēja. Aizbraucām līdz Lubes šaursliežu dzelzceļa stacijai, lai dotos uz Roju, bet vilciens bija aizkavējies. Gaidot uz to atskanēja divi spēcīgi sprādzieni. Vēlāk dzirdējām, itin kā vācieši būtu uzspridzinājuši Dundagas municijas noliktavas. Beidzot arī vilciens pienāca. Tā pa nakti braucām uz Roju.

Nākamās dienās tiek pārrunātas bēgšanas iespējas. Braukt uz Vāciju negribam. Gudrojam visādi kā tikt pāri uz Zviedriju. Mums pašiem laivas nebija un kam bija, tie arī nevarēja izšķirties. Parasti zvejas laivas piederēja vairākām ģimenēm kopā. Ja viena bija par braukšanu, tad pārējie negribēja. Tad ieradās bēgļi motorlaivās no Ainažiem. Viņu ceļa mērķis bija Gotlande. Skultiešiem ceļā vētra bija norāvusi piesieto laivu ar mantām un produktiem. Tā jūrā pazudusi.

Nodomāju aizbraukt uz Tukuma apriņķi, uz kuŗu tika pārvietoti vairāki tiņģernieki, lai atbrīvotu mājas vācu kaņavīriem. No Rojas izbraucu ar tā saukto ‘tējmašīnu’ šaursliežu vilcienu līdz Stendei. Tur bija jāgaida uz lielo vilcienu. Man bija līdz arī divritenis un nodomāju ar to doties gar dzelzceļa malu. Tā braucot un reizēm soļojot, nokļuvu pie kāda lauku ceļa, pa kuŗu gribēju tikt uz lielceļa. Bija jāiet cauri kādām lauku mājām. Pēkšņi pie kādām mājas durvīm ieraudzīju durvīs stāvam Meikuļu māju saimnieci. Par negaidīto satikšanos viņa bija ļoti priecīga un aicināja mani paciemoties. Viņa mani aizveda pie bijušā Tiņģeres skolas pārziņa Būcēna, kas dzīvoja netālaļā Strazdes muižā. Pēc paciešošanās viņi visi nāca mani pavadīt līdz tuvējai dzelzceļa stacijai.

* * *

Aleksim jāierodas Talsos pie iesaukšanas komisijas. Viņam iesaukšana leģionā atlikta līdz 1945. g. 1. janvārim. Dienās pār mūsu galvām dūc lidmašīnas, vezdamas bumbu kravas. Vakaros blāzmo frontes uguns kuri. Roja gan vēl netiek bombardēta. Pa radio no krievu puses āģitē, lai visi bēg mežos un sola tiem žēlastību, kas būs to darījuši. Pie manis uz Roju atbrauc māsa. Viņa saka, ja būtu vien

iespējams, nebaidītos sēsties laivā un doties pāri jūrai, lai arī uz nezināmu zemi. Es vēl nevarēju pierast pie tādām domām. Tā bija pēdējā reize, kad es ar māsu tikos.

Sestdien, 7. oktobrī Aleksis aizbrauc uz Valdemārpili, nokārtot dažas kooperatīva lietas. Tad pat viņš aizbrauc arī uz Tiņģeri, apmeklēt savus piederīgos. Mūsu mājā apmetušies latviešu virsnieki, skolā kāda latviešu kaņavīru vienība. Es biju palikusi mājās. Stāvoklis saspīlēts, kuņu katru dienu varēja atbraukt kāda laiva no Zviedrijas. Pārbraukšanas lietas kārtu latvieši, riskējami ar savām dzīvībām. Šī glābšanas akcija nebija zināma vācu krasta sargiem, kas dzīvoja kopā ar latviešu krasta sardzi. Šie latvieši, krasta sardzes vīri arī bija galvenie glābšanas akcijas vadītāji, jo viņi pa radio varēja sazināties ar glābšanas laivu vadītājiem.

Svētdien, 8. oktobrī pulksten 10:00 no rīta atskan telefona svans. Zvana pastmeistars, ka laiva esot pie Žocēniem un visiem esot jāsapulcējas tur, lai dotos ceļā. Laiva no Zviedrijas!

Es vēl tagad nezinu vai Mariss Vētra 8. oktobra rītā noprata, ka viņš Baltijas jūru skatīja pēdējo reizi no tās austrumu krasta. Nevarēju aptvert, ka šajā dienā atstāšu šo krastu. Svētdienas rīts bija uzausis pavisam miermīlīgs. Skatījos uz jūru pa savas istabas logu. To klāja viegla migla. Zinājām, ka krievi bija jau Sāmsalā, tāpēc aizbraukšanas iespējas bija diezgan problēmātiskas. Un tad šis pastmeistara paziņojums par laivu. Ko darīt? Steigā zvanīju Aleksim uz Tiņģeri, lai brauc mājās. Pa telefonu neko nedrīkstēju teikt, vēl tikai pieteicu, lai ņem līdz savas jaunākās drēbes. Aleksis tūlīņ arī esot sapratis ap ko lieta grozās. Viņš paspējis vēl atvadīties no radiem un steidzies uz Roju. Pa to laiku viena pati steidzīgi visu kārtāju braucienam uz 'ārzemēm'. Bija pateikts, ka līdz var ņemt tikai to kas mugurā un varbūt kādu portfeli pie rokas. Tad iedomājos, kā lai atvados no piederīgiem. Uz Cīruļiem vairs nevarēju piezvanīt, jo vācieši bija pārņēmuši Dundagas telefona līniju. Valdemārpilī vēl darbojās. Dabūju savienojumu ar Kroņmuižu, bet mātai telefona nebija. Piezvanīju bērniņas draudzenei Sīpolu Lilijai, lai viņa pasaka manam svainim Boikmanim, lai rīt atbrauc agri pēc reņģēm. Tā bija mana pēdējā telefona saruna Latvijā.

Norakstīju vēstules piederīgiem un iemetu Rojas pastā. Vēstulē svainim Kroņmuižā piezīmēju, kad viņš pirmdienā atbrauks, ka reņģes ir manā istabā spaiņos un lai arī kādas no mūsu mantām paņem, jo rīt mēs šeit vairs nebūsim. Pastis jau gan pirmdien vairs nedarbosies, jo līdz ar mums pastmeistars būs ceļā uz Zviedriju. Arī

kooperatīvs nebūs atvērts. Būs slēgta arī aptieka. Toreiz bija sajūta, ka pēc pārs nedēļām būsīm atpakaļ...

Man vēl rosoties ienāk Pole un Puriņa, bēgles no Skultes. Viņas stāsta, ka jūrā bijusi vētra, norāvusi vienu otru laivu, kuņģas bijušas drēbes un pārtika. Vīrieši jau esot devušies ceļā gar piekrasti uz Mazirbi, kur viņiem norunāta satikšanās. Nedrīkstu izpaust, ka arī mums šodien ceļš priekšā, jo bija stingri piekodināts, neko neizpaust, lai nenonāktu ausīs vācu krasta sardzei. Aleksis arī vēl nebija atbraucis. Par līdzņemamām mantām bija pieteikts: nezūdieties par mantām, tās vienkārši nevar līdz paņemt — jāglābj tikai dzīvības. Bet ko mēs Zviedrijā darīsim? Kaut kas bija dzirdēts par meža darbiem. Labi arī tas, ka tik ārā no posta un vajāšanām. Uzvilku mugurā kādas trīs kleitas, jo uz jūras karsti nebūs, ir tak oktobra mēnesis. Pāri visam uzvilku jauno ziemas mēteli ar ādas apkakli. Paņēmu līdz arī portfeli un rokas somiņu, ieliekot tur dažus sīkumus. Kad atbrauca Aleksis, biju jau daudz maz kārtībā. Viņš bija sapratis kas par lietu un steidzies tūlīņ mājā. Viņa mugursomā ielikām žāvētu cūkas pleciņu, uz mūsu kāzām brāļa dāvināto spoguli. Koferī ielikām dažus veļas gabalus, Alekša kurpes, maku ar sudraba latiem. Ceļam sataisām sviestmaizes, samaksāju Freidenfeldei dzīvokļa īri. Viņa arī otrdien dodoties ceļā uz Vāciju. Iekuru uguni un gribu vēl uzvārit tēju, bet ierodas pastmeistars Paegle un uzsauc — bez kavēšanās doties ceļā! Tā nekas no tējas dzeršanas nesanāk, jo steidzīgi jādodas uz krastmalu. Āizslēdzām dzīvokli un atslēgas nododam mājas saimniecei. Aleksis aizslēdz veikalu un soļojam uz norunāto sapulcēšanās vietu. Dzīve Rojā ar to nu bija izbeigta.

* * *

Jāatstāj dzimtene

Ir svētdiena, 1944. gada 8. oktobris. Roju tajā dienā atstāja ap divi simti cilvēku. Visi jau nebija vietējie, jo šeit bija sabraukuši rīdzinieki un arī no citām Latvijas malām. Gājām mazākos bariņos, lai neradītu aizdomas, jo Rojā bija novietota vācu kaņavīru sardze. Tā bija gan pamanījusi jūrā, pretim Zocenei, noenkuroto paprāvo zvejas laivu, bet latviešu kaņavīri bija paskaidrojuši, ka šī laiva uzņemot bēgļus braukšanai uz Vāciju, kas bija atļauts. Daudziem rīdziniekiem bija līdz vācu iestāžu izdotās atļaujas izceļošanai uz Vāciju.

Gājām pa Rojas upes labo krastu. Cauri ciemam un pāri tiltam neuzdrošinājāmieš iet. Kāds jau iepriekš sarunāts rojinieks mūs pārcēla ar laivu upei pāri. Tas bija Ansabergs, skolu inspektora Ansaberga radinieks. Pēc tam soļojām tālāk pa mežu, pāri kāpu smiltīm, kamēr tikām uz ceļa. Bija kājām jānoiet līdz Zocenei, apmēram astoņi kilometri. Uz ceļa mūs sagaidīja sarunātais zirdzinieks, kuŗa vezumā iekrāvām arī mūsu čemodanu un mugursomu. Pēkšņi satiekam pretim braucot vācu kuŗavīrus, gan vezumniekus, gan auto mašīnas un arī dažus jātniekus. Tie mūs aizdomīgi novēro, bet neaptur. Nogriežāmieš atkal no ceļa. Mūsu grupiņā bez pastmeistara ģimenes vēl ir gleznotāju Indusu pāris ar bērniem, mūziķi brāļi Vinteri. Starp priedēm redzāmieš vēl citi gājēji. Indus stiep rullī satītas savas gleznas. Viņa sievai pie rokas liels skalu kurvis, kuŗā guļ dažas nedēļas vecāis dēliņš. Divi lielākie bērni soļo kopā ar vecākiem.

Jūŗas krastā satiekam pirmos sardzes vīrus, kas prasa paroli. Mēs to nezinām. Viņi ved mūs tālāk. Par laimi tie bija latvieši. Mans vīrs palīdz Indusai nest kurvi ar bērnu. Vēlāk to pārņēma kāds latviešu kuŗavīrs.

Mūsu grupā bez brāļiem Vinteriem ir arī vijolnieks Dunkels ar kundzi. Soļojot gaŗo ceļu visi esāma noguruši. Atrāduši sausaķu laukumiņu, apsēžāmieš atpūtai. Alfrēds Vinters uz brīdi ieiet dziļāķ mežā, bet no tā iznāķot, vairs neatrod savu akordeonu. Neviens arī nebija pamanījis, ka kāds to būtu paņēmis. Sāķ krēsloķ. Tuvojoties Zocenei, paņēmam savas mantas no vedēja un soļojām tālāk. Mūs paņāķ latviešu krasta sardzes vīri un mudina pasteigties. Viņi bija faktiskie pārbēģšanas izrīķotāji.

Nonāķot Zocenes krastmalā, tur īsta tirgus ķnāda, ir ap 200 cilvķķu. Lielā zvejas laiva latviešu īpašums. Ar to vairāķos braucienos uz Gotlandi pārbraukuši daudzi tautieši. Nu bija jābrauc ar zirgu vilķtiem ratiem jūŗā līdz mazāķām laivām un ar tām tālāk līdz kuģītim, kas atrādās tālāk jūŗā. Aleksis ar mokām sadabū kādu zirdzinieķu, bet sāķot braukt, satrūķst aizjūģa siksnas. Visi jau sakāpuši kuģīti, bet mēs ar Paegļa ģimeni vēl esāma krastā. Beidzot kāds paziņa no Rojas paņēma arī mūsu mantas un ievēd mūs jūŗā. Kad atbrauc laiva, laivinieķs saka, ka kuģis jau pārpildīts un vairāķ cilvķķu neuzņēma. Pēc aprunāšanās tas tomēr mūs laivā uzņēma un ved uz kuģi. Braucot māķam ar kabatas lampiņām lai mūs gaida. Kad tiekāma pie kuģiša no augšas mums sauc: „Te nevar vairāķ. Viss ir pilns! Nav vairāķ vietas!” Mēs tomēr rāķjamies tikai augšā. Uzķāķjot uz kuģa, tiešām iekļūstāma lielā cilvķķu burzmā. Kur kāds stāvēģa, tur arī bija jāpalieķ. Tad kuģis sāķ gaitu uz Gotlandi. Vācu krasta sargš, kuŗam

braucam gaŗām, mums vĒl uzsauc: „Gl¼ckliche Reise!”, jo viŗš domāja, ka braucam uz Vāciju.

Krastā palika daudz bĒgļu mantu. Palika arī Baumaņa kundze, Indusa kundzes māsa, kuŗai kāpu kr¼mos bija nokl¼dusi meitenīte. Viņa gan vĒlāk arī atbrauca uz Zviedriju, kad bērnu bija atradusi.

Lai gan kuŗītis bija pārpildīts ar mantām un cilvēkiem, tomĒr nevienu negribēja atstāt krastā. Cilvēki bija jāglābj — tas bija ŗis akcijas mĒrķis. TurĒjāmieš pie sava Ēemodāna, uzsĒžoties tam virs¼. Tā mums tika arī sĒdvieta. Pamanījām krastā atsp¼dam auto ugunis. VĒlāk Zviedrijas krastā uzzinājām, ka ar to atbraucis Talsu slimnīcas direktors Ruŗēns.

Braucam visu nakti gar Latvijas piekrasti. Vietas uz kuŗa bija tik maz, vĒlāk stāstīja Talsu Ēimnazijas vingrošanas skolotājs Graudiŗš, ka viŗš visu laiku dab¼jis stāvĒt tikai uz vienas kājas. Cilvēku tieŗām bija kā siļķes mucā!

No Zocenes ciema brauca bretliņu sālītājs Kramnieks ar sievu. Viŗi bija pārtikuŗi cilvēki. Stāstīja, ka viņiem laivā pazudusi sudraba latu krātuve. Kuŗītī nebija ne labierīcības, ne arī dzeramā ūdens. Lejā bija novietotas mātes ar maziem bērniem. No turienes atskanēja vaimanas, ka bērniem slāpstot. Arī lielajiem slāpa. Daudziem bija līdz degvīns, bet tr¼ka ūdens. Aleksis pārvietojās uz laivas malu, ielaida saitĒ piestiprinātu pudeli, kas piepildījās ar j¼ŗas ūdeni. To nu kā dārgumu laida apkārt, bet tālāk par l¼pām nevarēja dab¼t. Ūdens bija saļŗš un negarŗīgs. Nebijām aizbraukuŗi līdz Kolkas ragam, kad kāds no kuŗa ļaudīm uzsauca lai katrs, kam kofeŗos kādas vērtīgas mantas un dokumenti, tos izņem, jo kuŗa svara atvieglošanai, kofeŗi pāri bortam jāmet j¼ŗā. Tā kā tadā biezumā cilvēki nevarēja pakustĒties, tad kuŗa apkalpe taisīja vaļā sakrautos kofeŗus un gandrīz visu, kas tajos bija iekŗšā, svieda pāri kuŗa malai j¼ŗā. VĒlāk noskaidrojās, ka daudziem tr¼ka vērstslietas un arī dokumenti.

Pabraucot gaŗām Kolkas ragam, viŗņi sāka pamatīgāk ŗūpot, daŗi juta arī j¼ŗas slimības tuvoŗanos. Arī mani tā piemeklĒja. Visu nākamo dienu jutos slikti, nevarĒdama pat galvu pacelt uz augŗu. Gaismai austot braucām gaŗām Sāmu salai. Esam satraukuŗies, jo tur patlaban ir kaŗa darbība. Drīz m¼su kuŗīti sāk stipri ŗūpot, j¼ŗas slimība pieņemas un ar to mokas gandrīz visi.

Tad m¼s piemeklĒ jauna nelaime. Kādam lielākam vilnim atsitoties pret kuŗa sānu, tiekam visi pamatīgi apŗļākti ar ūdeni un tas tā turpinājas. M¼s, sĒdĒtājus uz klāja, pilnīgi izmĒrcĒ. Man sĒdot uz m¼su kofeŗa, kājas līdz pus stilbiem mirka ūdenī. Arī kofeŗis bija

pilnīgi izmircis. Blakus sēdēja kāds vīrietis aitādas kažokā un ar tā piedurkni pilnīgi aizklāja manu seju, tā kā nevarēju gandrīz paelpot. Vēroju un baidījos, ka tikai mežsargs Zīriņš, atspiedies pret kuģa malu, snaudzams nepārveļas tai pāri jūrā.

Otrā rītā, braucot gaŗām tikko manāmai Liepājas jūrmalai, redzējam pilsētu liesmojam vienās liesmās. Tur dega Liepāja. Līdz ar dienas gaismu kļuvām nemierīgi, ka mūs uz jūŗas neierauga un nesagūsta krievi vai arī vācieŗi. Tomēr laimīgi, netikām redzējuŗi neviena kuģa tuvojamies.

ŗinī pārbraucienā bija vairāki latvieŗu mākslinieki. Bez jau minētā vijolnieka Dunkeļa un brāļiem Vinteriem, Mariss Vētra ar ģimeni, ĉellists Ozoliņŗ un vēl citi. Jūŗas slimība bija mocījusi lielāko daļu braucēju. Nebija visiem iespēju piekļūt kuģa bortam, lai noziedotu jūŗas dievam, tad arī nevarēja neviens ļaunoties par klāja izskatu un neērtībām. Ne mums gribējās brokastu, ne pusdienu, ne arī vakariņu. Mūsu sviestmaizes palika mugursomā neaiztiktas un bija jau arī samirkuŗas.

9. oktobrī divos pēcpusdienā kuģa ļaudis mūs iepriecināja — drīzumā varēŗot saredzēt jau krastu. Visu acis lūkojās krasta virzienā. Kļuva tumŗs un no krasta ne vēsts. Tā vēl otru nakti dabūjam salt uz jūŗas. Izrādījās, ka kompasa kļūmes dēļ, bijām novirzījuŗies uz Ziemeļiem. Cilvēki kļuva nemierīgi. Braukts jau 24 stundas, bet no krasta ne vēsts. Vai tikai netiekam vesti uz Vāciju?

Ap desmitiem vakarā ieraudzījām divas ugunis. Visi kļūstam priecīgāki. Tomēr atkal vilŗanās! Piebraucot tuvāk, izrādās, tie nav Gotlandes, bet kādas mazas saliņas krasti ziemeļos. To gan uzzinājam tikai vēlāk. Maina atkal kuģa virzienu un braucam jūŗā. Pēc pāris stundām parādās atkal ugunis. Braucot tuvāk redzam arvien vairāk uguņu. Kuģis brauc tām gaŗām. Sievas uztraucas, lai tak brauc uz uguņiem. Tad kuģa vadība paskaidro, ka mums paredzētā osta ir Slite, tālāk uz dienvidiem. Tā visu nakti braucam gar Gotlandes uguņim un krastu.

10. oktobrī ap astoņiem no rīta iebraucam Slitas ostā.

Zviedrijā

Nokāpјot no kuģa redelēm un tad nokļūstot pa laipu uz cietzemes, mūs saņēma kā gaidītus ciemiņus. Zviedri brīnījās, kā neesam nogrimuŗi ar tik pārpildītu cilvēku kravu. Vēlāk, pēc

reģistrācijas, izrādījās, ka uz kuģa *Zvejnieks* bijuši 263 cilvēki. Bijis paredzēts uzņemt tikai 120 cilvēku. Mūs sagaida zviedru žēlsirdīgās māšas un Tautas palīdzības organizācijas locekļi, kā arī ostas policija. Visi pret mums laipni un izpalīdzīgi. Saprotamies vācu valodā, jo zviedru valodas pratēju starp mums nav.

Bijām gaidīti, jo arī latviešu organizācijas bija mūs pieteikušas. Lotas (Tautas palīdzības organizācijas locekles) aizved mūsu sievietes uz labiercībām, kur var arī apmazgāties. Policisti tāpat rūpējas par vīriešiem. Ievērojām, ka latviešu krastu apsardzības vīriem, kas bija ar mums reizē atbraukuši, nebija vairs vācu formu, bet privātas drēbes. Sievietes un bērnus ved pacienāt ar kako un cepumiem. Mums tomēr ēstgribas vēl nebija, tikai ūdeni gan dzērām visu dienu.

Pēc mantu pārbaudes, cik nu vēl katram to bija palicis, arī vīriešus aizved un pacienā ar kakao. Tad sadala vīriešus pa teltīm, kur var atpūsties pēc ceļa grūtībām un satraukumiem. Sievietes un bērnus novieto luterāņu baznīcā. Uz to ejam pa tīru ielu. Gar tās malām veikali un skatlogi dažādu mantu pilni. Mūs pavada jauns policists, kas runā vāciski. Mežsarga Zīriņa kundzes māšas meita Ilga Bergmane lūdž pajautāt policistam, vai būšot iespēja aiziet līdz frizierim. Viņa bija vēl jauniene un bija izvēlējusies braukt uz svešu zemi līdz savai tantai. Patlabanējā situācijā man šāds jautājums liekas nepiemērots, tomēr pajautāju. Saņemu atbildi, ka tas būšot iespējams. Pēc mielasta lotes mūs aizved uz kādu baznīcu, kur uz grīdas salikti guļammaisi.

Mūsu somas un čemodāni bija krastmalā. Alekša čemodānā ielikto kurpju vairs nebija. No mana portfeļa bija nozudusi monograma V.J. Tas galīgi izmircis.

*

Lielajā luterāņu baznīcā jūtamies labi. Bija tik patīkami atgulties un izstiepties. Man blakus gulēja Anniņa no Lūrmaņiem ar meitiņu Veltu. Otrā pusē man gulēja Dr. Ozoliņa ar mazu bērnu. Man portfeli bija līdz burciņa zemeņu ievārījuma. Kad mazais bērns sāka raudāt, ea piedāvāju šo ievārījumu. Uznāca nogurums un acis pašas aizvērās. Kad visi bijām labi nogulējušies, sākām žāvēt dažādas mantīņas: grāmatas, papīra naudu. Es žāvēju dažus *Atpūtas* numurus, ko biju paņēmusi līdz un rokdarbu burtnīcu. Pie baznīcas bija arī virtuve, kur mātes vārīja bērniem putriņas.

Baznīcā nevarēja palikt, bija jāpāriet uz teltīm, jo ieplūda atkal jauni bēgļu pulki un baznīca īsai atpūtai bija vajadzīga tiem. Tā jau nākošā rītā mūs pārveda no baznīcas uz telšu nometni Visbijas pilsētas apkaimē. Tur bija jāuzturas līdz aizvešanai uz pirti.

Ir ceturtdiena, 12. oktobris. Vēl neesam uz pirti vesti. Uz turamies teltīs. Man tagad noder līdzpaņemtais dzijas kamoliņš. Adu zeķītes. Būs siltums pēdām. Manas laivā izmirkušās kurpes ir ļoti bēdīgā stāvoklī un vairāk kurpju man nav. Teltī ienāk Anniņa, mana pamatskolas draudzene un aptiekara Karlsberga kundze. Viņas apbrīno manu mierīgo darbošanos.

Bija divas telšu nometnes, katra savā pusē ceļam. Nebija atļauts iet ceļam pāri. Uz tā dežurēja policija. Mēs vēl bijām neatototo pusē. Teltīm apkārt bija dubļi. Uz telšu klona bija saklāti salmi. Ēdienu deva no kaņavīru virtuvēm un devas bija lielas. Mūs brīdināja ēdienu atlikumus neizgāzt redzamās vietās, jo Zviedrijā vēl esot daudzi produkti uz pārtikas kartītēm.

Nometnē iebrauc kravas mašīnas pilnas ar bēgļiem. Tur mūsu paziņas — bēgļi no Vidzemes jūrmalas. Poļa kundze caur asarām izsauca: „Jūs jau priekšā.” Viņiem līdz arī mācītājs no Skultes draudzes. Notiek dievkalpojums zem lietainām debesīm.

13. oktobrī mūs aizved uz atutošanas pirti. Matos ieberzēja kaut kādu šķidrumu. Noņēma asiņu paraugu. Kamēr mazgājāties, drēbes bija izkarsētas. Pēc pirts mums bija jāpāriet teltīs otrpus ceļam. Arī mantas pa to laiku bija aizvestas kaut kur dezinfekcijai. Tagad bijām kopējā teltī ar skulteniecēm. Uz klona tāpat salmu paklājs. Sēdzamies ar mēteļiem. Telts vidū čuguna krāsniņa un petrolejas lukturis apgaismoja paprāvo telti. Mūsu vīri arī bija novietoti kaut kur tuvumā. Aleksis stāstīja, ka tajās dienās, kad viņi vēl palikuši Slitē, visu laiku iebraukušas laivas ar bēgļiem.

Mums izsniedza karaļa pabalstu naudā, katrai personai 2 kronas nedēļā. Pie nometnes bija arī laukums ar soliem. Tas vakaros apgaismots. Mūsu mūziķi iepriecina mūs ar priekšnesumiem. Sākam arī cita veida kultūras nodarbības. Bija interese mācīties zviedru valodu, jo no tās nepratām ne vārda. Kad nometnē traukus mazgājot ūdens kļuva netīrs, gāju pie sargkareivja un teicu: „Das Wasser ist schmutzig!” Viņš priecīgi atkātoja: „A, Vattnet är smutsigt.” — Tā mēs sapratāmies.

Telšu nometne bija tālu no Visbijas pilsētas. Daži vīrieši aizgāja painteresēties, vai nevar nopirkt kādas vārdniņas. Tā radās iespēja sameklēt dažu zviedru vārdu nozīmi.

Sestdien, 14. oktobrī, apstaigāju jūrmalu un tuvāko apkārtni. Jūrmala klinšaina, akmeņaina un neauglīga.

Svētdien, 15. oktobrī, mūsu nometne izretojas. Dažu iemītnieku pārvieto uz kādu mazāku saliņu Gotlandes ziemeļu

piekrastē. Ir silta un saulaina diena. Vēlējos apskatīt pretējo nometni, vai tur neatvedīs mūsu vīrus. Kopš trešdienas bijām šķirti. Vīrieši palika Slitē, izņemot Klapkalnu, Indusu un Kramnieku, ko ievietoja Ziemeļu nometnē. Mūsu telts iemītnieki, Paegle ar trim bērniem, skultnieku aptiekars ar kundzi, Suksi ar diviem bērniem, skolotājs Vanags un vēl viens kungs, visi palika šeit. Būtu Aleksis arī šeit, tad mēs nebūtu šķirti.

Kādu vakaru Dunkels spēlēja vijoli. Kaut viegli līņāja, saradāmies apgaismotajā laukumā un klausījāmies viņa vijoles spēlē. Dienā, arī un dubļos, bija jāstāv rindā pēc pārtikas. Tur ievēroju arī dziedoņa Marisa Vētras ģimeni stāvot rindā.

Bija pagājusi jau vesela nedēļa kopš atstājām Latviju. Bars bēgļu norunājām aiziet uz netālo Visbijas pilsētu. Bija jocīga sajūta, kad satikām tīri un kārtīgi apģērbtus zviedrus. Mūsu virsdrēbes, kas bija mugurā dienu un nakti, bija saburzītas, apavi jūpā izmirkuši. Bet vietējie pie šāda bēgļu izskata bija jau pieraduši. Tikai gadījās kāds, kas mums jautāja vai neesot kāds stiprāks dzēriens. Zviedrijā tolaik alkohols bija aizliegts. Uz kartītēm bija tikai vīns.

18. oktobrī mūs pārveda uz Visbijas pilsētu. Tur kādas skolas vingrošanas zālē gaidījām, līdz pienāca kuģis, kas mūs pārveda uz cietzemi. Bijām zem jumta un varējām pārgulēt uz grīdas. Šeit bija arī diriģents Teodors Reiters ar dēlu un veco saimnieci. Viņš bija ieaicināts ciemoties pie kādiem ievērojamiem zviedriem. Mākslinieks Krūmiņš sarīkoja mums koncertu vakarā. Pie klavierēm L. Reiters kas iepriekš gan bija publiski izteicies nievājoši par Krūmiņu. Kad tēvs, atbraucis no viesībām, to dabūja zināt, viņš licis Leonam publiski atvainoties Krūmiņam. Leons bija ļoti mūzikāls. Reiteru kā diriģentu esmu vienmēr apbrīnojusi. Rīgā, 1931. gada Dziesmu svētku koncerta mēģinājumā, kad citi diriģenti atļāvās dažreiz pat lietot lamu vārdus, Reiters vienmēr bija pieklājīgs un nosvērts. Viņš Latvijas brīvvalsts laikā ar savu kori bija braucis uz Zviedriju viesoties. Tagad mēs te nu esam tikai bēgļi.

21. oktobra rītā mums bija jāierodas ostā. Tur saņēmām kuģa kartes, lai kaķakuģis mūs pārvestu jūras šaurumam. Tikām atšķirti no Rojas pastmeistara Paegļa ģimenes, jo viņi šīs dienas braucēju sarakstā nebija. Starp braucējiem bija arī mūsu pirmā valsts prezidenta Čakstes piederīgie. Sievietes novietoja kuģa matrožu telpā. Gulēšanai uz grīdas bija guļammaisi. Vīrieši bija nometināti kuģa kravas telpās, kas bija aukstas. Pusnaktī sākām braukt. Ap astoņiem no rīta tuvojāmies Zviedrijas krastam. Ap brokastu laiku iebraucām Oxeldsundā.

Te mūs atkal sagaidīja policija. Tad veda brokastīs. Ēdiens mums labi garšoja, sevišķi tāpēc, ka bija gatavots mūsu gaumē.

No ostas ar vilcienu mūs veda tālāk uz Flenas pilsētu. Tur mūs ievietoja karantīnas nometnē. Vīriešus novietoja kādā lūgšanas namā, sievietes ar bērniem kādā lielā baznīcā. Jau stacijā kopā ar zviedriem nodziedājām korāli *Dievs, Kungs ir mūsu stiprā pils*. Katrs gan dziedājām savā valodā. Baznīcā bijām kādas 70 personas, sievietes un bērni. Gulējām trīsstāvu gultiņās. Dārznieka Jirgenzona sieva ar bērniem gulēja divās apakšējās, es augšējā gultiņā. Šeit bijām kopā ar Poļa un Puriņa kundzēm. Te bija arī Čakstes kundze ar meitiņu Aiju. Viņu uzskatījām par savu pārstāvi un tai bija ierādīta atsevišķa istabiņa (mācītāja ģērbkambaris). Tur bija divstāvu gultiņa, arī galdiņš un krēsls. Čakste ar dēlu Jāni mitinājās citā baznīcā pie vīriešiem.

Ēdienu mums pieveda. Zviedrijā daudz pārtikas produktu bija normēti. Sevišķi maz deva kartupeļu. Šeit mēs iepazīnāmies ar zviedru asins pankūkām, ko deva kopā ar brūkleņu ievārtījumu.

Pie vīriešiem varēja aiziet tikai sarga pavadībā. Pēc ciemošanās, sargs pavadīja atkal atpakaļ. No rīta vīrieši cēlušies pusseptiņos. Kamēr iztīrītas telpas, viņi staigājuši pa pagalmu. Pēc tam atpakaļ telpās, kur klausījušies radio, vai mācījušies zviedru valodu.

Bija pienācis 11. novembris. Trešā nedēļa jau gāja uz beigām. Mums paziņo, ka karantīnas laiks pagājis un ar nākamo nedēļu sāksies darba piedāvājumi.

12. novembris. Aleksis satiekoties stāsta, ka viņi aizvesti apskatīt Flenas baznīcu (ne to, kurā mēs dzīvojām). Uz mācītāja lūgumu esot nodziedājuši korāli. Pirms iešanas baznīcā paziņots, ka karantīna pagarināta vēl uz trim dienām, jo pie 14 cilvēkiem atrasti tīfa bacīļi.

14. novembris. Sākam gatavoties 18. novembra atzīmēšanai, pieminot atstāto dzimteni. Pēkšņi mums pasaka, ka karantīna izbeigta. Bijām priecīgi, beidzot nebrīvība izbeigusies. Tagad sāksies rūpes par darba sameklēšanu. Bija ziņas, ka darbu vēl esot iespējams sameklēt, bet dabūt dzīvokli tikpat kā neiespējami. Piedevām vēl valodas grūtības. Solījies ierasties kāds no darba pārvaldes ar darba piedāvājumu.

16. novembris. Vakar bija pirmā diena, kad bijām brīvi no karantīnas. Varējām iziet un apskatīt pilsētu.

Tuvojas 18. novembris, bet nebija ne nošu, ne grāmatu. Komponists Cīrulis aranžēja pēc atmiņas dažas dziesmas un mūs apmācīja.

1944. gada 18. novembris. No rīta visi aizejam uz baznīcu. Maza veča baznīciņa ir emigrantu pārpildīta. Dievkalpojums latviešu valodā ar latviešu dziesmām. Laicīgā daļa notiek pēcpusdienā pilsētiņas kino zālē — 'Teā'. Apsveic zviedru sabiedrības, kā arī igauņu bēgļu pārstāvji. Viņu runas tiek pārtulkotas. Nāk prātā draugi un piederīgie, kas palikuši dzimtenē. Vai viņi dzīvo savās mājās, vai arī kļīst apkārt kā vajāti zvēri? Šeit esam drošībā un par mums tiek labi gādāts. Vienīgā vēlēšanās, dabūt kādu darbu, jo bezdarbība nevienam nepatīk. Katru rītu un vakaru klausāmies ziņas par kaŗa darbību. Cerējam sagaidīt ziņas ka varēsim atgriezties dzimtenē.

Vēlāk vakarā redaktors Kārklipš nolasa referātu par Latvijas valsts dibināšanu 1918. g. 18. novembrī. Viņš bijis kļāt šai aktā. Bija interesanti visu to svešumā atkal dzirdēt un pārdomāt.

Latvijas sūtnis Salnais kopā ar Cielēnu atsūtījuši apsveikuma telegrammu. Viņi paziņo, ka Anglija un Amerika Latviju nav nodevusi krievu varā. Šis valstis neatzīstot arī 1941. g. krievu okupāciju un nobalsošanu par Latvijas pievienošanu Krievijai. Šī ziņa bija jauna un mūs iepriecināja.

Dažiem no mums, īpaši vīriešiem, jau bija izdevies saņemt zviedru drēbes. Tā Cīrulis varēja droši diriģēt un kustēties, jo svārki bija pilnīgāki. Zviedru laikrakstus lasām ar vārdnīcas palīdzību. Ejam arī uz baznīcu mācīties zviedru valodu un izrunas īpatnības.

21. novembris. Vakar daži no mums aizbrauca uz citām nometnēm tuvāk Stokholmai. To starpā bija Čakste, Ogrīņš, Kārklipš, Straume un vēl daži. Viņiem līdzī arī ģimenes. Konstantīna Čakstes kundze vēl paliek. Viņas vīrs apcietināts un atrodas koncentrācijas nometnē Vācijā. Vēlāk pienāk ziņa, ka viņas vīrs tur miris. Ar Anastasiju Čaksti vēlāk reizē pārbraucām uz Ameriku. Nometnē bija arī Bruno Kalniņa kundze ar bērniem. Viņa no nometnes aizgāja, jo vīra draugi bija parūpējušies, lai Kalniņa kundze Stokholmā tiktu pie archīva darbiem. Mūs apdāvina ar drēbēm un apaviem, aizvedot uz veikaliem, par to samaksājot ar valdības līdzekļiem.

Pēc Čakstes kundzes aizbraukšanas mani ievēl par viņas vietnieci, jo es protot vācu valodu. No vīriešu nometnes kādi 12 aizbraukuši meža un lauku darbos, jo citus darbus pagaidām nepiedāvāja.

24. novembrī bija dievkalpojums ar dievgaldu un tajā piedalījās gandrīz visi Flenas bēgļi. Šonedēļ atkal daži aizbrauc darbos. To starpā Jirgensons no Ārlavas un Krīgers no Stendes. Arī mēs aizejam uz darba pārvaldi, bet vēl nekas nesanāk. Ir baumas, ka ar 1. decembri mūs pārcels uz citu nometni, kaut kur aiz Stokholmas. Aleksis sapako mantiņas. Pirms trim dienām Flenai bija braucis cauri

kāds latviešu bēgļu vilciens. Daži bija aizgājuši to sagaidīt. Bijis ap 200 bēgļu, to starpā arī rakstnieks Kārlis Skalbe ar kundzi no Dundagas apkārtnes. Dažas laivas iebraukušas arī no Rojas ciema. Pābraucēji stāstījuši, ka vācieši vācot kopā cilvēkus nometnēs un sūtīt uz Vāciju. Arī no jūrmalas visi esot padzīti tālāk.

Svētdiena, 3. decembris. Visi uzposušies un dodas uz dievkalpojumu. Vīriešiem desmitos dievkalpojumu turpat nometnē vada Vekmanis, pēcpusdienā visiem Flenas baznīcā mācītājs Sakārnis un Dr. H. Biezais. Baznīcā, kā parasti, bija ieradušies gandrīz visi bēgļi. Mācītājs piemin, ka varbūt pēdējo reizi pulcējamies Flenas baznīcā. Pa ceļam uz mājām to pārrunājam. Un tiešām, aizejot nometnē, mūs pārsteidz ziņa, ka apmēram 80 cilvēkiem būšot jābrauc uz Hudiksvallu, kas esot ap 400 kilometru ziemeļos no Stokholmas. Otrai grupai ap 300 kilometru zemes iekšienē un trešai grupai uz Vikarbinu pie polārā loka. Visi pēta, kuŗa vieta labāka, kuŗa sliktāka. Izdarot sadalīšanu nometnes pārzinis Fiskals, no kuŗa atkarājas mūsu liktenis, bija kluss.

Pirmdiena, 4. decembris. Šodien paziņojot kad, kam un uz kuriem jābrauc. Visi apkopušies un taisās ceļā. Pienāk vakars un vēl nekas nav zināms. Vīriešu nometnes vecākais Kampars pēc sešiem vakarā bija dabūjis zināt, no Fiskala vienas daļas aizbraucēju saraksta, kuŗiem otrdienas rītā, 5. decembrī plkst. 11:45 jāsapulcējas stacijā. Starp šiem aizbraucējiem mēs ar Aleksi vēl nebijām. Vieninieki, kas bija nozīmēti uz tālajiem ziemeļiem, esot pārcelti pašos dienvidos, starp Geteborgu un Malmi. Tie visi par to ļoti sajūsmināti. Desmitos visiem jādodas pie miera, kā tas ir katru vakaru. Tikko esam iemiguši, pienāk jauna ziņa, ka aizbraucēju saraksts uz Vikarbinu esot grozīts. Tur varot braukt tikai bezbērnu ģimenes vai vieninieki, jo priekšā jau esot daudz ģimeņu ar bērniem. Šai sarakstā esam arī mēs un Renerts. Tagad jāsteidzas visu atkal sapaķot.

6. decembris. Esam piecēlušies jau agri. Atnāk Aleksis un paņēms manas mantiņas, lai sapaķotu kopā ar savām. Pēc brokastīm ierodas vedējs, lai aizgādātu bagāžu uz staciju. Ejam uz staciju kājām. Kad tur ierodamies, vīriešu vedēja vēl nebija. Esam uztraukušies, jo ir gandrīz klāt vilciena atiešanas laiks. Kad vīriešus sagaidām, ātri atvadāmies no bijušiem karantīnas biedriem un ieņemam vietas vilcienā. Atvadīties no aizbraucējiem stacijā ieradušies gandrīz visi palicēji. Braucam uz ziemeļiem. Kopā ar mums brauc Polis ar kundzi, grāmatizdevēja Ūdra kundze, arī mana radniece Lapševska kundze no Talsiem ar meitu un znotu. Sasniedzam Stokholmu ap 2:45. Pirmo

reiz redzam Zviedrijas lielpilsētu. Vilciens apstājas stacijā. Eju un trepju tik daudz, ka viegli var apmaldīties. Beidzot tomēr nonākam uzgaidāmā telpā. Pēc brīža mūs iesēdina citā vilcienā. Mums pievienojas arī Vītols ar kundzi, kas Flenā bija nokavējuši mūsu vilcienu un ieradušies ar ātrvilcienu. Sāk tumst. Var redzēt spīdam tikai ugunis. Liekamies uz kāršu spēli un sitam zolīti līdz Upsalai. Turpinām braucienu līdz Gāles stacijai. Te mūsu vagonu atāķē un pievieno parastajai tvaika lokomotīvei. Tālāko ceļu turpinām bez pavadoņa. Iekāpjot vilcienā mums bija iedota maza kabatas nauda — 2.50 kronas. Drīz pienāk Vikarbinas stacija kur mums jāizkāpj. Te ieradušies un mūs sagaida tautieši. Sievietes aizved pirmās, pēc tam vīriešus.

Ierodoties mītnēs, mūs sagaida jau agrāk no Finspongas iebraukušie tautieši, starp kuņiem ir arī paziņas no Rojas — Zīriņš ar ģimeni. Ieejot plašajās ēdamtelpās, mūs sagaida baltiem galdautiem klāti galdi. Ir arī klavieres un radio. Uz galdiem zviedru 'knekerbroda' maize, neierobežotā daudzumā. Pienu varējām dzert cik vēlējamies. Tūliņ dod arī vakariņas. Ēdiens iedalīts porcijās. Nometnes vadītājs ļoti laipns. 'Frekene', kas bija piedalīta no lotu organizācijas, lai par mums rūpētos, teica, ka šī esot vislabākā nometne visā Zviedrijā. Tāpēc to bija iekārojuši arī igauņi un gribēja mūs izspiest ārā uz kādu citu nometni. Tas viņiem neizdevās un tā divās mājās bijām tikai latvieši. Pirms tam daļa latviešu bija novietoti Vikarbinā pie diviem brāļiem — priesteriem. Tie likuši uz galda uzrakstu: Dzer ūdeni, ūdens ir veselīgs. Tas tā latviešus nokaitinājis, ka viņi brāļus iepēruši un dabūjuši labāku nometni. Nometnes turētājiem valdība par katru bēgli maksānot noteiktu summu. Priesteri gribējuši vairāk ietaupīt. Dumpinieki gan par to aizsūtīti meža darbos, bet bija panākuši, ka mums uz galda dzeršanai bija piens.

Vairumam katram bija sava istabiņa. Dažās bija arī pa divām ģimenēm. Mēs bijām lielākā istabā, kas paredzēta četrām personām: es ar Aleksi un Vītols ar kundzi. Šinī ēkā pa istabām bijām novietoti: skultnieks Renerts ar Zēģelnieku un baptistu mācītājs vienā, aptiekars Kanders ar kundzi, jauns pārtis otrajā. Laiviņš ar kundzi un sievas māti Lapševsku no Talsiem trešajā, Skultes aptiekars Polis, Vaivars, Pāvulāns, Rasiņš un Ķergalvis aizņēma divas istabiņas. Viņu kundzēm un Ūdra kundzei otras divas istabiņas. Es reti tik labi biju jutusies, dzīvojot latviešu sabiedrībā. Ēdiens bija labs. Katru dienu tika ceptas svaigas maizītes. Mūsu sievietes palīdzēja ēdamzālē novākt galdus un nomazgāt traukus dežūras kārtībā. Vīriešiem nebija nekā ko darīt. Tie spēlēja kārtis. Kad uznāca sniegs, viņiem bija jānorok tas no ceļiem. Bija gan jāuzkopj arī telpas un kāpnēs.

Pirms dažām dienām no Flenas pie mums atbrauca vēl trīs cilvēki: prof. Skuja ar kundzi un kāds jauneklis. Tā kā nu mums ir trīs vieninieki, tad izplānoju tos salikt kopā mūsu istabīnā, un mēs divi pāri aizgājām katrs savā istabā. Dienās laiks pieturas pavēss. Gaisis tīrs un dzidrs. Dienas gan šeit īsas. Pulksten deviņos no rīta tikai tāda krēsla un maza gaismiņa. Trijos pēc pusdienas atkal sāk krēslot. Ēšanas laiki bija iedalīti: deviņos brokastis, divos pusdienas un sešos vakariņas.

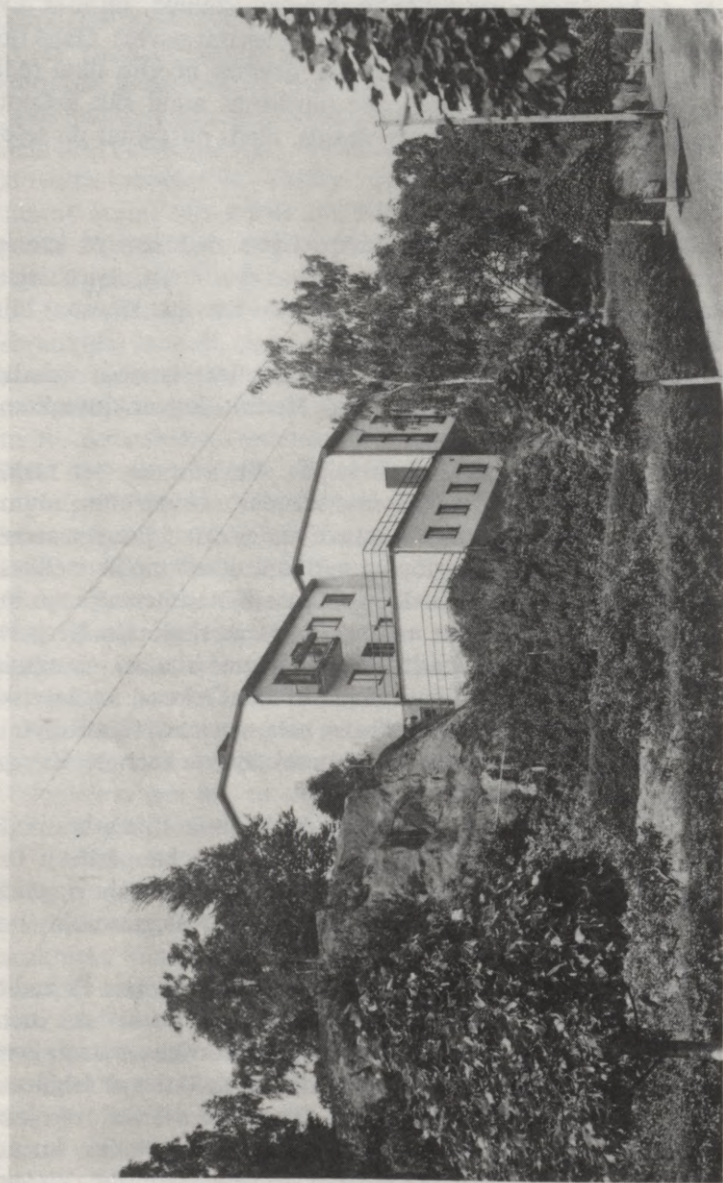
Sākas gatavošanās Ziemsvētkiem. Katrs ziedojam pa kronai savstarpējai apdāvināšanai. Ievēlam rīcības komiteju, kuņā ieieta: Poļa, Vaivara, Egles kundzes, Rasiņš, Polis un Laiviņš. Dāvanas bija niecīgas, taču sagādāja visiem prieku.

Ar skolotāju Ķergalvi pasniedzam bērniem latviešu valodas stundas. Dziesmas visiem māca Krastiņš. Nezinu, kur nokļuva komponists Cīrulis no Flenas.

Saimnieks Hans Svedlunds ir laipns. Viņš mums, bez kādas atlīdzības, pasniedz zviedru valodas stundas. Nodarbību mums netrūkst un garlaicību nejūtam. Tā gatavojamies dzīvei jaunajā zemē. Kādu dienu Siljana ezera pansionāta vadītāja atved mums stellītes. Atved arī dažādas krāsas vilnas dziju. Man aušana interesēja, jo institūtā biju mācījusies mākslas aušanu. Abas ar skolotāju Ķergalvi sākam aust kakla lakatus. Materiālu iegādei mums bija arī jau nauda iepelnīta ar cimdu adīšanu. Mums nometnes lota-frekene, kas latviski nozīmē jaunkundzi, piegādā materiālu un mēs, sievietes, tikai adījām. Par katru noadīto cimdu pāri mums maksāja 4 kronas. Karaļa pabalstu gan vairs nemaksāja.

Noaužam glītus kaklautus. Kad no Stokholmas bija atbraukuši kādi zviedru viesi, tiem tā iepatikās mūsu lakati, ka pārdevu tos viņiem par 10 kronu gabalā. Arī valdība un karalis bēgļu apgādei atvēlēja prāvas summas. Bijām pateicīgi, ka mūs nepazemoja, bet sniedza palīdzīgu roku nelaimē.

17. decembris. Pēdējā svētdiena pirms Ziemsvētkiem. Pa radio dzirdam, ka Liepājai esot bijis liels gaisa uzbrukums. Arī šeit dzirdamas jaunas vēstis, ka zviedru valdība atļāvusi krievu pārstāvjiem apmeklēt latviešu un igauņu bēgļu nometnes un satikties ar bēgļiem. Pret to gan visi Baltijas bēgļi protestējuši. Pagaidām vēl visi dzīvojam kā viesi savā pansijā. Kāds atrakstījis vēstuli no tās grupas, ko no Flenas aizsūtīja uz dienvidiem, uz kuriem visi tā gribēja tikt. Viņiem esot jādzīvo barakās, kuņu vidū čuguna krāsniņa. Lai nesaltu, tās visu nakti jākurina. Tuvākā māja esot pieci kilometri un pilsētiņa piec-

Karantīnas ēka Flēnā, kurā bija nometināti vīrieši 1944. g. no 21. okt. — 12. dec.

Dzīvojamā māja Vikarbīnā kurā autore dzīvojuši.

padsmīt kilometri. Tātad īstā kūdras purvā. Uzturam saņemot tikai 1,90 kronas dienā.

*

Izejam ar Aleksi pastaigāties līdz netālai upītei. Viņš pēta vietas, vai upītē nevarētu blītkot. Vietējie gan bija stāstījuši, ka Siljana ezerā esot maz zivju, bet latvieši tikai gaidīja kad ezers aizsals, lai varētu pārbaudīt, vai tā tiešām ir.

20. decembris. Bija atkusnis. Sniegs jau bija pa pusei nokusis. Temperatūra turējās virs nulles. Bija sajūta, it kā jau pavasaris. No rītiem un vakaros zālē noturam dziedāšanas mēģinājumus. Mācāmie pāri garīgas dziesmas un trīs tautasdziesmas. Arī bērni gatavo savus priekšnesumus.

24. decembris. Ziemsvētku vakars. Ārā gaiši dega eglīte. Bijām pārnākuši no pirts Vikarbinā. Nāk atmiņā Ziemsvētki, kādus svētījām dzimteneē. Reiz bija ... Pēc vakariņām ejam uz baznīcu, kas nav tālu no nometnes. Īsta baznīca tā gan nebija, bet kāds luterāņu draudzes lūgšanas nams. Pie mums atbraucis un dievkalpojumu vada mācītājs Pilmanis. Viņš ietērpies zviedru mācītāja amata tērpā un mums izskatās mazliet neparasts. Vīru koris nodzied *Svēta nakts, ak izlej tu*. Pēc dievkalpojuma eglītes vakars nometnes zālē. Tur sapulcējas visi ar bērniem. Katram sagatavota maza dāvana. Iededz eglīti. Ieradušies arī mūsu saimnieki un frekene Ekstroma. Pēc īsiem dievvārdiem, kuņus saka mācītājs Pilmanis, sākas laicīgā daļa. Ierodas Ziemsvētku vecītis, ar sarkanu cepuri galvā un lāčādas kažoku mugurā, dāvanu maisu plecās. Pat žagaru sauja padusē! Katram bērnam jānoskaita kāds dzejoliņš un tad tikai deva dāvanu. Bērni kopā nodzied trīs dziesmas, noskandina kādus dzejoliņšus un dod arī nelielu uzvedumu. Pēc tam visi sēžamies pie bagātīgi klātiem vakariņu galdiem. Dubultkvartets nodzied vairākas dziesmas, vienu arī zviedru valodā. Pēc tam mūsu pansionāta saimnieks Svedlunds nodzied dažas zviedru tautas dziesmas spēlējot līdz arī ģitāri. Kad esam beiguši mieloties, saimnieks aicina, vai nevēloties padejot, viņš būšot mūzikants. Tā dziedam un dejojām līdz pusdiem, kad pa logu ieraugam pirmos pajūgus ar aizdegtām lāpām braucam uz baznīcu. Tāda bija paraža Zviedrijā uz laukiem — Ziemsvētku naktī ar degošām lāpām braukt uz baznīcu. Dievkalpojumi parasti notiek četros no rīta. Uz baznīcu brauc lēnos soļos, bet mājās brauciens izvēršas par īstu sacīkšu braucienu. Tā mēs svētkus sagaidījām un nodzīvojām līdz četriem no rīta. Dāvanās saņēmu divas svečītes un vienu kabatas lakatiņu. Aleksim vēstuļu papīra bloks ar aploksnēm un stikla krūzīte. Otrā rītā brokastis 12-os. Ēdiens labs un nav nodalīts. Visādi svētku labumi.

31. decembris. Bija norunāts sagaidīt Jaungadu. Kaut arī nebūs tā, kā kādreiz dzimtenē pie pilniem galdiem. Par visiem kopā pasūtīnām piecas pudeles alu. Vairāk nevaram atļauties, jo pat kārtējo pabalstu naudā nebijām saņēmuši. Vīriešiem bija izsniegti papirosu un dzērienu punkti, bet nebija naudas ar ko tos nopirkt. Svētku eglīte vēl stāvēja izpušķota. Pēc vakariņām visi sapulcējāmies kamīna zālē. Bērnus sargrupējam ap eglīti, kas ir telpas vidū. Saimnieks Hansis atkal mūzikants. Pēc kārtas vienam bērnam aizsien acis. Visi bērni mūzikas taktī iet ap eglīti. Tad mūzika apklust un bērni apstājas. Tas, kam aizsietas acis, iet pie eglītes un starp zariem meklē kādu mantiņu. Dažam tas izdodas ātri, citam neveicas un tad smiekli lieli. Hansam bērna gados šī rotaļa vislabāk patikusi. Tad arī Hansam aizsien acis un viņš, visiem skaļi smeļoties, meklē, kas vēl eglītē ir palicis. Ap astoņiem vakarā ierodas 35 zviedru jaunieši, zēni un meitenes, skolotāju pavadībā. Nodzied dažas zviedru dziesmas, nodziedot arī latviešu valodā *Dievs kungs ir mūsu stiprā pils*. Viņiem bija jāsteidzas uz Retviku un tā viss pulks devās atkal projām. Aizbraucot uzaicināja mūs Jaungadā uz dievkalpojumu luterāņu lūgšanas namā, kas nebija tālu no mums. Vēl pakavējamies dažas stundas, padziedādami kopīgi dziesmas. Pēc kafijas padzeršanas pulksten desmitos, gatavojāmies sagaidīt Jaungadu. No vīriešiem jau iepriekš bija savākta nauda, par ko iegādāties katram pa pudelei alus. Uzejot augšā, kaimiņu istabas iemītnieki lūdz ieiet pie viņiem, jo Vītola kundzei dzimšanas diena. Vītolam vēl bija no Latvijas pataupīts degvīns, kas šeit bija reta man- ta, īpaši mums bēgļiem. Laiks tuvojās pusnaktij. Prāts no iebaudītiem dzērieniem kļuvis jautrāks. Noejam zālē. Visi jau sanākuši. Gadu mijā mūs uzrunā grupas vadītājs Kalniņš, novēlot būt izturīgiem, nepadoties skumjām un izmisumam, cerot visiem laimīgi atkal atgriez- ties dzimtenē. Saskandinām alus glāzes, novēlot ikvienam laimīgu Jauno gadu. Pēc tam ejam rotaļās un dejojām. Kaut mūzika pavāja, tikai mutes harmonikas un radio pārraidītā dējas mūzika, jautrība ir liela. Tā nodzīvojām līdz pieciem rītā.

1944. gads bija pavadīts. Redzēs ko atnesīs Jaunais, 1945. gads.

* * *

1. janvārī 1945. gadā, kā jau svētku dienā, galds atkal mums ir ļoti bagāts un saimnieks ļoti laipns. Ko mēs bēgļi vairāk varam vēlēties. Brīžiem uznāk tāda sajūta, ka mēs to neesam pelnījuši, jo, pagaidām, vēl nekā nestrādājam un nepelnām. Bet tā jau nav mūsu vaina, jo katrs labprāt strādātu, ja rastos izdevība.

Ejot pie pusdienām Hansis, kuŗš arī tagad mājā, katram spieŗ roku un novēl laimīgu Jauno gadu. Pēc pusdienām mēs ar Aleksi ejam pastaigāties, lai redzētu, vai ezers nav jau aizsalis. Jāiet caur meŗu, kur pa dziļo sniegu Aleksim mani ar vilkŗšanu jāvelk uz priekŗu. Kājas kļūst slapjas, jo man nav botu, ko uzvilkt. Tiekot meŗam cauri, redzam ezeru, uz kuŗa jau daudzi jaunieŗi slido, dzenājot ar nūjām bumbiŗu. Kļuvu priecīgāka. Izrādījās, ka ezera līcis, kam pretī saliņa, jau pilnīgi aizsalis un var droŗi slidot, kaut arī pus kilometru tālāk viļņo vēl vaļējs ūdens. Izslidinājāmieŗi tāpat bez slidām pa gludo ledu. Ejot mājup, Aleksis jau kaļ plānus, ka rīt būtu jānāk pamēģināt bļitkot. Viena bļitka un ŗņore Aleksim līdzi no mājām. Pa ceļam satiekam vēl daudz slidotāju, kūjām pār pleciem. Uz tām uzkabinātas slidas. Viņi visi dodas uz ezeru.

Mājās Aleksis pastāsta vienam kaislīgam makŗķerniekam, Erdmanim, ka ezers ir aizsalis, par ko viņŗš arī sajūsminājas un abi nolemj rīt iet izmēģināt laimi. Vakarā aizejam uz dievkalpojumu, uz kuŗu iepriekŗējā vakarā mūs uzaicināja zviedru jaunieŗi. Aizejot pie baznīcas, atrodam sastājuŗos lielu ļauŗu pūli, kuŗŗ pašreiz sāk virzīties no baznīcas projām. Izrādījās, ka jaunieŗi mums pateikuŗi nepareizo vietu. Te dabūjām zināt, ka ŗeit nebūŗot dievkalpojums, bet jāejot vēl kādu kilometru tālāk uz baptistu lūgŗanas namu, kur notikŗot visa tā padarīŗana.

Ja jau nu reiz esam iesākuŗi, tad iesim arī līdz galam. Laiks ir jauks, un pastaiga nav par sliktu.

Kaut gan telpas ir pamazas, mums, kā viesiem, ierāda sēdvietas. Dievkalpojums velkas paris stundu, jo ŗeit ir kādi seŗi sludinātāji. Katrs nācis līdz saviem jaunieŗiem no sava apgabala. Zviedrija sadalīta septiņos apgabalos. Mēs pašulaik dzīvojam Dalarnē. Sludinātāji, katrs pa kārtai, kāpj uz paaugstinājuma runāt. Pa starpām dziesmas ēŗģeļu un trompeŗu pavadījuma.

Mūsu uzaicinātājs atvainojas, ka noticis pārpratums, bet pateicas, ka esam tomēr atnākuŗi.

2. janvāris. Aleksis ar Erdmani sameklē cirvi un tūliņ pēc brokastīm dodas uz ezeru, cerībā izvilkt kādu zivi. Kaut arī būtu maziņa, tomēr dabūtu redzēt, kādas ŗeit Zviedrijā izskatās zivis. Viņiem nav laimējies ne ezerā, nedz arī kādā dzirnavu dīķī zivis ieraudzīt. Izmēģinājuŗies vairākās vietās, bet tomēr nekā, neviena negribot ķerties pie aŗa. Paejot pa ledu drusku uz vidu, starp saliņu un krastu, izrādījās, ka desmit metru gaŗā aukla esot par īsu. Kādu kilometru tālāk tāpat nelaimējies. Cerība tomēr netiek zaudēta.

Siljāna ezers ir ap trīsdesmit piecus kilometrus garumā, un platākā vietā tikko var saredzēt otru krastu. Dziļākā vieta esot ap divi simti četrdesmit metru un liči ap 50 metru. Ezera dibens viss esot nosēts ar akmeņiem, dūres un galvas lielumā. Ezerā redzamas arī vairākas salas, cik mēs varam no savas mājas balkona saredzēt.

Janvārī sākam nodarboties ar mājamatniecību, starp citu, ja tā var teikt, Aleksis no koka izgriezta skaistas leļļu galviņas. Es šuju drēbītes. Mums viens skaists pārtis — tautu dēls un tautu meita latviskos kostīmos. Tautu dēlam izkopts un tautu meitai grābeklītis pār plecu. Redzēs, kā ies ar pārdošanu, jo pašreiz izredzes ir diezgan vājas. Saku, ka šie būtu jāatstāj mūsu pansionāta saimniekam par piemiņu, bet Aleksis grib sūtīt uz Stokholmu latviešu izstādei, mums solīja ap divdesmit kronu, bet nesapēmām nekā. Arī lellītes nedabūjām atpakaļ, tikai uzmodinājumu nākotnē stingri ievērot tautas apģērbos atsevišķo novadu īpatnības.

Arī Vītoli nodarbojas ar mājamatniecību. Vītola kundze gatavo no sausiem egļu zariņiem mēbelītes, t.i. pašām zaru galotnēm noplēšot skujiņas dabū būvmateriālu. Viņa pagatavo veselu istabas iekārtu ar krēslīņiem, galdu, dīvānu un pat pulksteni. Ir ļoti glītas mēbelītes. Tās un vēl citas Ekstrēma jaunkundze paņēma līdzī pārdošanai. Tās viņa bija izstādījusi Retvikā kādā veikala logā pārdošanai. Esot arī pārdevusi tās un vēl citas. Igaunņu ražojumi netikuši līdz.

Pēc tam sākam gatavot 'raganiņas', par kuņām mums sola 50 -60 ēru gabalā. Esam sametušies pa grupām. Katrā grupā ap seši cilvēki. Raganīņas ir taisāmas no drāts, kreppapīra un lupatiņām. Darbu sadalām tā, ka katrs taisa savu gabalu. Aleksis izloka drātis. Šorīt salocīja divdesmit vienai raganīņai.

Kalniņa kundze aptin ar kreppapīru. Es un Vītola kundze gatavojam apģērbus. Vītola kungs taisa slotas un Kalniņa kungs melno kaķi, kuņš tup uz slotas, kā arī katliņu, kuņu novieto uz slotas kāta priekšējā pusē. Tāda ir raganīņa, kuņa jāz uz Zilo kalnu pa Lieldienām. Tā ir Zviedrijas tradīcija, it kā ievesta no austrumiem.

Uz Lieldienām raganīņām pieprasījums. Materiālus mums sagādā frēkene.

Sestdien, 13. janvārī, mēs atkal redzam kādu zviedru īpatnību. Eglītes, kuņas tika uzstādītas ārā pirms Ziemsvētkiem, ap 13. decembri, dega katru nakti līdz 13. janvārim. Tad eglītes tiek likvidētas. Likvidēšanā piedalās visi apkārtējie cilvēki, galvenā kārtā pie centra eglītes nolikvidēšanas. Mēs arī tiekam uzaicināti piedalīties šinī ceremonijā, Vikarbīnas centrā. Esam aicināti nodziedāt arī kādas

dziesmas. Bailes par izgāšanos. Mums tāds vājāks vīru kvartets. Ielūgumu pieņemam un iepriekš arī drusku samēģinām kā skan. Daži gan ļoti negrib iet, izgāšanās vien būšot, tomēr solījums jātura.

Pie eglītes jau daudz cilvēku, gan jaunu, gan vecu, gan lielu, gan mazu. Mums dūša pavisam saplok. Šādā barā astoņiem cilvēkiem dziedāt un vēl ārā, nozīmē skaidru izgāšanos. Uzstādītais skaļrunis spēlē piemērotus dejas gabalus. Bērni un arī citi, lai būtu siltāk, saķeras rokās un skrien mūzikas taktī eglītei apkārt, kā arī lokās cauri cilvēku pūlim, kur tikai biežāk sastājušies. Nu pienāk latviešu laiks dziedāt. Darba pārvaldes priekšnieks paziņo skaļrunī par latviešu uzstāšanos. Garastāvoklis uzlabojas, kad var dziedāt skaļrunī, kas dziedāšanu pastiprinās. Kādā kurpnieku darbnīcā, kur uzstādīts mikrofons, latvieši nodzied *Nevis slinkojot un pūstot* un *Kur mēs iesim jauni puīši*. Tad vēl kopīgi nodziedam dažas tautasdziesmas, un kā piedevu divas zviedru dziesmas. Dziesmas nobeidzot, darba pārvaldes priekšnieks mikrofonā uzaicina klausītājus novilkēt cimdus un aplaudēt, kad mēs iesim ārā. Pa starpbrīžiem divi vecāki kungi apstaigājuši sapulcējušos ar cepuri, kuņģā katrs iemetis pa naudas gabalam. Mēs jokojamies un smejamies, ka tā būšot mums. Pēc tam laiž gaisā raķetes un pielieto vēl citus ugunošanas paņēmienus.

Aizejot mājās dziedātāji tiek aicināti pie diriģenta, kuņģš paskaidro, ka savāktā nauda esot iedota viņam, lai to izdalot dziedātājiem. Viņš gan esot protestējis, bet zviedri teikuši, ka tas viņiem tā esot parasts. Mums bija pārsteigums, ka no jokiem, ko pie eglītes palaidām, iznākusi patiesība. Pavisam savāktas 45 kronas. Izdala vīriešiem, katram četras kronas, jo tie dziedāja dubultkvartetā, sievietei katrai pa vienai kronai. Naudīņas mums ir ļoti maz un labi, ja to var kā iegūt. Tā katrai kronai ir vērtība.

16. janvāris. Aleksis un es aizbraucam uz Retviku. Palūdzam no saimnieka ragaviņas, uz kuņģam viens var sēdēt priekšā, otrs stāvēt aizmugurē uz garām sliecēm. Uz tām stāv stūrētājs. Stāv uz vienas kājas, ar otru pastāvīgi uz zemes atspēroties, bīda ragaviņas uz priekšu. Tādēļ arī šīs ragaviņas sauc par 'sparkām', no zviedru vārda sparka, t.i. spert.

Otrs līdzbraucējs sēž priekšā uz ragaviņām un atbalstās pret atzveltni. Pie šīs atzveltnes pieturas arī stūrētājs. No pakalniņiem uz leju iet brīnišķīgi, ar auto ātrumu. Kalnup ejam abi kājām. Šādā veidā ceļojot, mēs tiekam Retvikā divreiz ātrāk, kā soļojot.

Retvika ir maza pilsētiņa ar vienu ielu pus kilometra garumā. Ielas abās pusēs veikals pie veikala. Netālu, ap puskilometru uz

vakariem, ir Siljāņa ezers. Turpat ir stacija un viesnīca. Braucot uz Retviku, ceļš iet caur egļu mežu pāri kalniem. Lejā mirdz ezers un gar ceļa malām ir skaistas mājiņas. Sevišķi daudz būvētas senlaiku stilā, līdzīgi mūsu pansionātam Vikarbīnā. Baltas mājas ar sarkaniem dakstiņu jumtiem un pamaziem logiem. Tās ir glītas un īpatnējas. Ir arī lielas mājas un netālu no ceļa kāda liela viesnīca. Ezera krastā, ceļa malā uzbūvētas amerikāņu internētiem lidotājiem glītas bunkurveida mājiņas. Katrai personai atsevišķa. Šeit viņi aizrūti līdz kaŗa beigām, saŗemdami naudu no Amerikas.

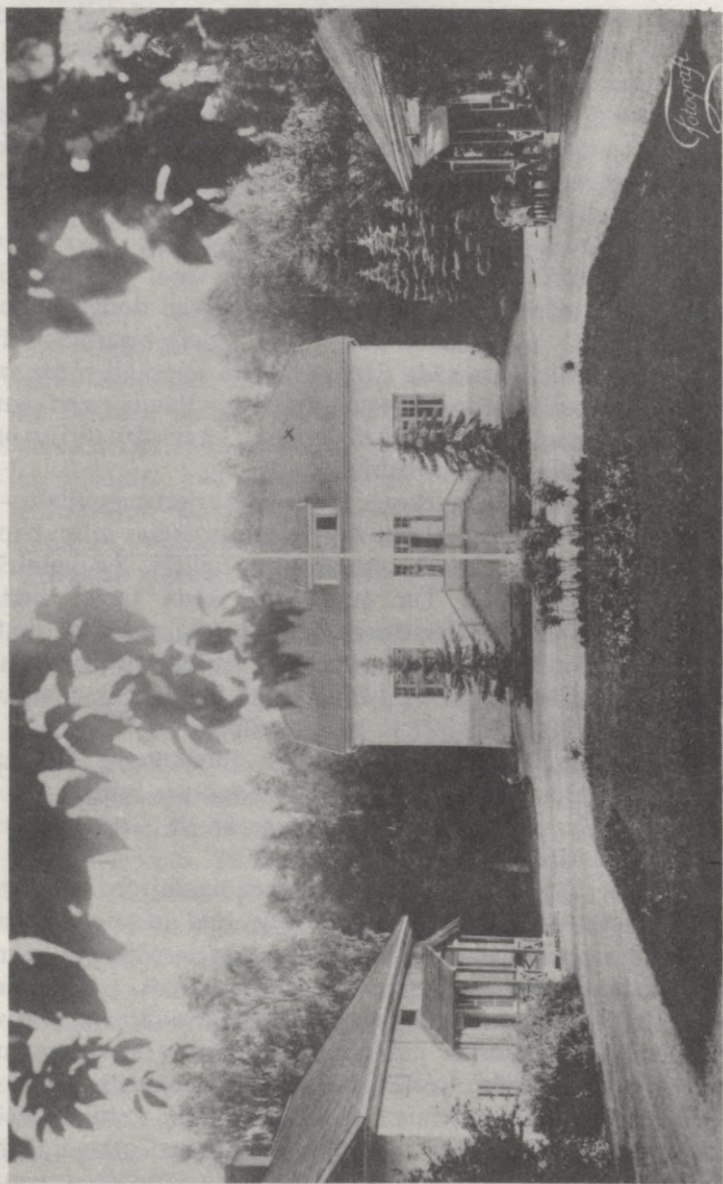
Vasarā ŗeit vajag bŗt ļoti skaisti. Esot liels vasarnieku pieplŗdums. Arŗ Hanŗa Svedlunda pansionāts ir viesu uzŗemŗanai. Vasarā ŗos viesus iepriecina Siljāņa ezers, ziemā viņi dodas kalnos slŗpot, jo apkārtnŗ ir augsti kalni. Ziemā lielākā daļa vasarnŗcu stāv tukŗas, izŗemot, ja ierodas kāds slŗpotājs. ŗādi slŗpotāji mŗdz izbraukt grupās. Hansis stāstŗja, ka viņam ziemā esot daudz amerikāņu viesu, slŗpotāju un vispār esot vairāk amerikāņu, kā zviedru tŗristu un viņŗ runājojot labāk angļiski kā zviedriski.

Kādā svŗtdienā tieŗām piebrauc vesels bars priecŗgu jaunieŗu — amerikāņu. Viņi runā tikai angļiski. Ar viņiem sarunājas mŗsu baptistu mācŗtājs Zŗgelnieks, kas puslŗdz saprot angļiski. ŗie jaunieŗi dodas tālāk kalnos slŗpot. Tur augŗā esot kāda sporta bŗda pārnakŗŗoŗanai. Hansis iedod viņiem atslŗgu, kas vŗlāk atkal jāatdod.

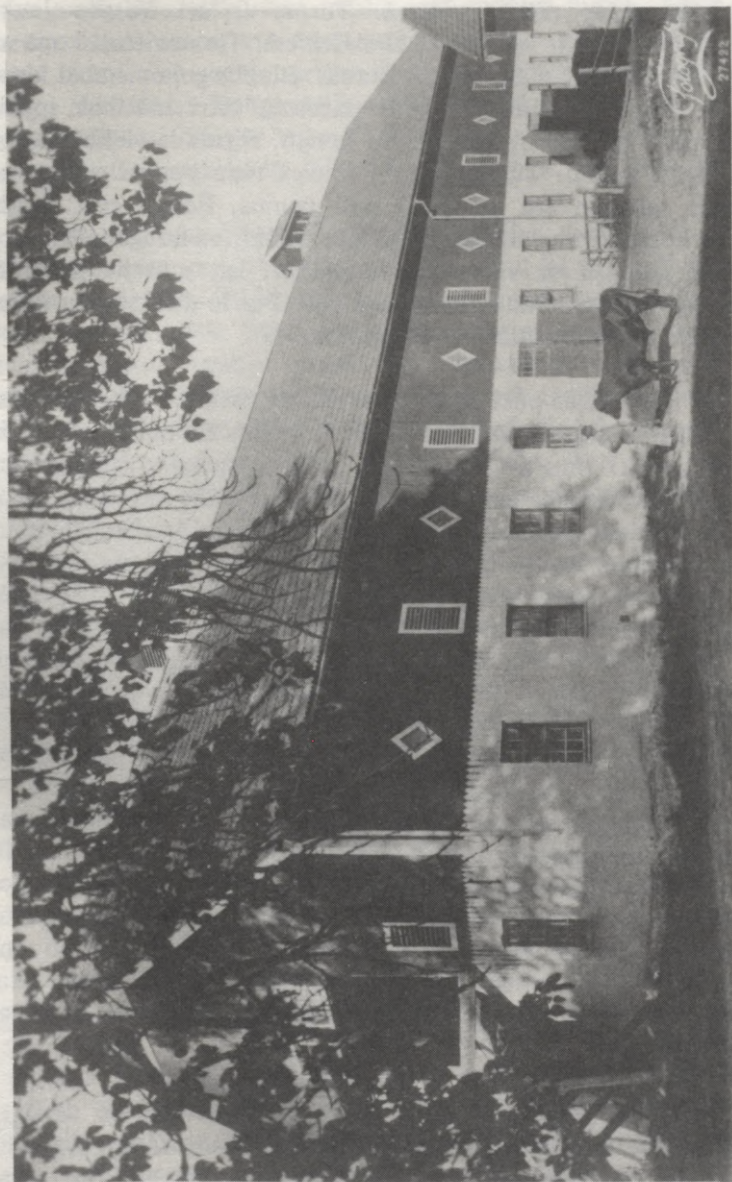
Jā, par Zŗgelnieku vŗl jāmin, ka viņŗ ziemā katru rŗtu iet uz ezeru peldŗties, vaļŗjā ūdenŗ, izcŗrtot āliņģi un pārkļajot ar skujām, lai neaizsalst. ŗāda peldŗŗanās stiprinot viņa veselŗbu.

Mŗs vŗl vienmŗr turpinām raganŗņu gatavoŗanu. Nu jau sacensŗbas veidā starp grupām. Ūdra kundzes nopŗta ir zŗmŗga: „Nudien, mŗs vŗl paŗas kļŗsim par raganŗņām, ar tik lielu dedzŗbu cenŗoties cita citu pāŗspŗt.”

Februāris. Vŗrieŗiem apņikusi nometnes bezdarbŗba un vienmuļŗba, kur vienŗgā izklaidŗŗanās ir kārŗu spŗle. Kad nometnŗ ierodas Darba pāŗvaldes priekŗnieks ar priekŗlikumu, ka iespŗjams tikt uz Vassbo lauksaimniecŗbas skolu, lopu kopŗanas kursus, tad daudzi piesakās. 8. februāŗŗ ejam uz Vikarbŗnas staciju izvadŗt mŗsu vŗrus. Visi jaunākie vŗrieŗi aizbrauc un nometnŗ, lŗdz ar sievietŗm un bŗrņiem, paliek tikai kādi vecāki vŗri. Aizbraucŗjos ir Aleksis, Laiviņŗ, Rŗnerts, Zŗriņŗ, Erdmanis, Rozenbergs, Veiss, Perŗjaku dŗls un citi. Aleksis nozaudŗjis savu cepuri, pāŗbraucot uz Gotlandi. Bija ar kailu galvu, kamŗr Gotlandŗ, kādā bŗgļiem saziedoto mantu krātvŗvŗ, atrada tādu kā ziemas cepuri. Aizbraucot kursus, viņam ŗi cepure ir galvā.

Lauksaimniecības skola Vassbū (Vassbo). Uz šejieni latvieši no nometnes brīvprātīgi pieteicās lopkopības kursos.

Vassbo lauksaimniecības skolas kūts, kurā strādāja arī bariņš latviešu kursantu.

Par dzīvi kursoš Aleksis stāsta:

Vassbo ir netālu no Falūnas pilsētas. Aizbraucēji pie mērķa nokļūst tās pašas dienas vakarā. Turpat ir arī Vassbo lauksaimniecības skola, ar kādiem 20 skolniekiem. Tie novietoti kopā ar mūsu vīriešiem vienā mājā blakus istabās. Blakus guļamistabai klase ar izņemamu dēļu sienu. Stundas pasniedz četri mācības spēki, ieskaitot pašu direktoru, korpulentu kungu. Pirms latviešiem šajos kursos bijuši igauņi. Tagad latvieši izsviež viņu papīra maisus ar sagulētiem salmiem ārā un sabāž paši jaunus. Ēdiens esot daudz labāks kā nometnē un varot ēst cik gribot. Atšķirība no igauņiem esot tā, ka tie gulējuši uz viena papīra palaga, bet mūsējie izplēsuši direktoram vēl otru — auduma palagu klāt. Par to direktors brīnījies — igauņiem tādas prasības neesot bijušas.

No rīta jāceļas pusē piecos, bet rūdītie spēlmaņi, Rozenbergs, Rēnerts, Zīriņš, Alksnis, vēl sitot kārtis. Asistents Erdmanis stāvo aiz muguras, jo citi viņu ne labprāt pie spēles pieņemot. Viņš mēdza nosēsties kādam spēlētājam blakus un svilpojot kādu melodiju, sekot spēlei. Šī kāršu spēlēšana jau arī bija vīriešu gandrīz vienīgā nodarbošanās nometnē. Pārējie četri — Aleksis, Laiviņš, Veiss un Perdjaks gribot gulēt, bet tas neesot iespējams, trokšņa dēļ no priekšējās istabas, kur raujoties kāršu spēlmaņi. Gan izlūdzoties ar labu, gan ar jaunu, nekas nelīdzot. Tad izstrādājuši kaŗa plānu, izņēmuši Zīriņa un Erdmaņa gultām dēļus. Paši klusām guļot un gaidot, kas notikšot. Zīriņš noģērbjas un liekas gultā. Tā uzreiz liels brīkšķis un Zīriņš kā bumba no gultas ārā. Sāk brīnīties, kas tad nu par velnu. „Ahā”, viņš sakot, „tā jūs blēži to esat izdarījuši, gan es jums to atmaksāšu!”. Citiem lieli smieklī. Redzot Zīriņa nelaimi, citi sākot savas gultiņas pārbaudīt un Erdmanis atrodot savai gultai pastrādāto nedarbu. Tā tas turpinājies visu kursu laiku. Vienā istabā kāršu spēlmaņi sitot trumpas un otrā atkal pārējie meklējot sagādāt viņiem visādus pārsteigumus. Sevišķi daudz tiekot darīts pāri Zīriņam. Tad nu viņš katru vakaru vispirms pamatīgi pārbaudot savu gultiņu un tad tikai liekoties gulēt. Aleksis tiekot uzskatīts par lielāko vaininieku un tā tas arī esot bijis.

No rītiem jāceļoties puspiecos un jādodoties kūts darbos. Sadalīti grupās pa divi vīri katrā. Aleksis kopā ar Zīriņu piedalīti piecas dienas pie mēslu tīrīšanas. Apsveikti no govīm visādās balsīs, bullim piedziedot, latvieši sākot savu kursu darbu. Līdz septiņiem govīs izslauktas, pabaŗotas, mēsli no kūts izdzīti, kūts izslaucīta un

darbinieki ejot brokastīs. Līdz astoņiem atpūta. Pa to laiku 'kartošnieki' atkal ieraujot uz trumpām. Pēc astoņiem atkal viena grupa tīrot govīs, otra atšķūrējot mēslus, arī vadājos buļļus. Trešā grupa barojot lopus un ceturkā darot visādus darbus, gan krāsojot sienas, sienot slotas un mazgājot grīdas. Izrīkotāji esot kūts pārzinis un viņa palīgs, abi zviedri. Palīgs cietis no bērnu triekas un viņam esot grūti runāt, tādēļ iesaukts par 'mēmo'. Grūti ejot ar buļļu vadāšanu, jo esot bailes, ka tie nesāk badīt, kaut arī neesot ragu. Arī visas govīs bez ragiem.

10. februārī. Pirmā dienā vadājos buļļus, viens no tiem norāvis Aleksī gar zemi un viņš tik stipri sasitis kāju, ka tā sāpot visu laiku, sevišķi pa naktīm. Tādēļ nākošajā dienā viņam bulli nebijis jāvadā, bet jādara citi darbi. Tāpat ar slaukšanu neejot viegli. Grūti ar rokām izspiest pienu. Spiežot piens ejot atpakaļ govs tesmenī, rokas nogurstot un sākot sāpēt. Tāda bijusi pirmā nedēļa. Ar laiku ievingrinoties, ejot labāk un varot rītā izslaukt piecas līdz sešas govīs. Pa kūti strādājos līdz desmitiem priekšpusdienā. Tad līdz pusē divpadsmitiem mācības klasē. Pēc tam pusdienas un atpūta līdz diviem. Tad jāejot atkal uz kūti, kur jāstrādājos pie mēslu dzīšanas, ēdināšanas, sukāšanas un citiem darbiem līdz pusē četriem pēcpusdienā. Tad esot kafijas dzeršanas laiks. Pusē piecos ejot atkal slaukt govīs. Darbs beidzoties sešos vakarā un ar to esot diena noslēgusies. Pēc vakariņām varot iet gulēt, lai no rīta sāktu visu atkal no gala. Ēdiens labs un visu nevarot pat apēt.

Strādājos arvien vairāk iznākot strīdēšanās, jo dažī 'stiepjos gumiju', sevišķi Rozenbergs un Renerts. Tad arvien iznākot vārdu pārmaiņa.

Arvien tiekot ielūgti arī pie zviedriem uz kafijas dzeršanu. Tad izdzerot savu tasi kafijas, apēdot dažas maizītes un tas viss. Kafija vairs tā nevelkot, kā tas bija nometnē dzīvojot. Tad jau gāja visur, kur tik aicināja, un laika arī tam bija diezgan.

Pēc katrām desmit dienām atbraucot no Falūnas darba pārvaldes ierēdnis izmaksāt algu, un piedāvāt katram jau sameklētu darba vietu. Viņu saucot Mirens, bet latvieši viņu iesaukuši par 'Mironi', jo uz darba piedāvāšanu tas esot ļoti aktīvs. Darbs esot pie lopiem un latvieši, kuņi savā zemē bijuši daudz labākās dzīves pozīcijās, ne labprāt šādu darbu vēloties. Aleksis pieprasījis, lai viņam sameklējos darbu dārzniecībā, jo izbaudījis 'kūts priekus', viņš tos vairs nevēloties turpināt. Arī citi bēģot no kūts un labāk vēlas iet pie saimniekiem par laukstrādniekiem.

Rēnertam, kā vecam 'sviesta meistaram' no Latvijas, solot vietu moderniecībā. Divi no darbiniekiem 17. februārī, sestdienā, taisoties ciemā uz Vikarbīnu, lai redzētu kā klājas sievām nometnē. Vēstules jau gan tiekot rakstītas, bet tas nav tas, kā redzēt personīgi.

Pirmdienā, 19. februārī, Aleksim brīvdiena. Neesot jāceļoties reizē ar citiem. Pēc brokastīm aizgājis blītkot un noķēris piecus asarus. Diena aizgājusi kā nebijusi. Otrdienas rītā jāejot atkal uz kūti. Vakarā Zīriņa gultai atkal trūkstot dēļu, kamēr pats sitis kārtis.

Trešdienas vakarā, 21. februārī, atkal Zīriņš ar Laiviņu braukuši uz Vikarbīnu ciemos. Pārējiem tad jāieraujot dūšīgāk, jo divu cilvēku mazāk.

Sestdien, 24. februārī. Gaidam atpakaļ vikarbiniešus. Tie ierodas ap vienpadsmitiem. Interesanti dzirdēt viņu stāstījumu par nometni, ko pārrunājam pie pusdienām. Atbraucēji ēd ar lielu apetīti, jo nometnē tik laba ēšana nav bijusi.

Vakarā blakus telpās paredzēta kino izrāde. Pēc tam jaunieši uzvedīs tautas dejas. Nekā prātīga kino izrādē nav. Gulēt nevar, jo jaunieši blakus telpās raujas, ka grīda līgojas. Gulētāji protestē ar apavu sitieniem pa sienu.

Pirmdien 26. februārī. Ekskursija uz Falunu, apskatīt moderniecību un divus vēsturiskus mūzejus, veco laiku un Koparbergas.. Pēdējā daudz ko redzēt. Redzamas pirmās vaļa rokamās mašīnas, visas miniatūrā. Arī visādi vaļa izstrādājumi. Rūda, veci naudas gabali. Rādīta mašīnu pakāpeniskā attīstība līdz šai dienai. Raktuves vairs nestrādā, bet Koparbergas sabiedrība pastāv vēl līdz šai dienai un ražo daudz citas lietas. Pa kursu laiku vēl tiek apmeklēta ap 500 gadu vecā Vasas māja. Tur tagad iekārtots Vasas mūzejs. Redzama viņa gulta, šaujanie loki, šķēpi un viņa statuļa. Palielinātā veidā arī citu Zviedrijas valdnieku ģimenes. Telpas ir lielas, grīdas no tēstiem kokiem, tāpat durvis. Apkurināšanas nav. Laužu guļas vietas ir otrā telpā. Istabas vienā galā paaugstinājums kā pie mums pirtīs lāvas no apaļiem kokiem. Augšā ir guļas vietas. Uzķāpjot pa redelīti, zem paaugstinājuma var brīvi staigāt cilvēka augumā. Tur ierīkota eja uz primitīvi izbūvētu ateju ēkas sānos ar vaļēju apakšu, bez bedres. Pa to arī Gustavs Vasa izbēdzis, kad to naktī bija apcietinājusi Dānijas valdība.

Labā sajūta, ka atbraucot no ekskursijas nav jāiet uz kūti.

Sākam strādāt pie slaucamām mašīnām. Tur vairāk jāuzmanās, bet dabūjam dzert svaigu, atdzesētu pienu.

Tuvojas kursu noslēgums un gaidam pēdējo reizi atbraucam 'Mironi'. Viņš ierodas 7. martā. Izmaksā pēdējo algu un sāk atkal cilāt darba piedāvājumus. Kursanti tura viņu aizdomās, ka gribot viņus 'iegriezt' pie lopiem. Bet tas jau arī ir viņa uzdevums. Man (Aleksim) viņš sameklējis darba piedāvājumu dārzniecībā.

1. martā. Visi ielūgti uz kafiju pie agronoma. Viņš ir ļoti laipns kungs un runā vāciski. Arī viņa kundze runā vāciski.

3. martā. Jāiet uz Flensburgu pie kūts vadītāja uz kafiju. Tur kafijas vietā dzeram tēju un ēdam kūkas. Nejauši esot redzētas arī pāris pudeles šnabja, bet tas neticis piedāvāts.

4. martā. Kā svētdienā, pēc rīta darbiem kūtī, noguļam no vienpadsmitiem līdz diviem pēcpusdienā. Dusmojamies, ka jāpaliek vēl līdz piektdienai.

5. martā, pirmdienā, divi no kursantiem aizbrauc uz Falunu. Tiek gaidīts Mirens, bet laikam viņš būšot tikai ceturtdien.

7. martā atbrauc Mirens un nokārtojas ar lopkopības kursa beidzējiem. Es (Aleksis) paliekam pie piedāvātās vietas dārzniecībā, ap 50 km no Stokholmas.

Lai viņam neko vairs nepiedāvā, jo viņam darbu kā agronomam meklē darba pārvalde Stokholmā.

Rozenbergam piedāvā trīs vietas pie lopiem, bet viņš atsakās. Pie lopiem viņš nekādā gadījumā neiešot, lai dodot darbu kādā fabrikā, kaut arī vismelnāko.

Erdmanis un Veiss saņem darbu kādā saimniecībā. Viens pie lopiem, otrs pie lauku darbiem.

Zīriņš arī pie lopiem, tāpat Alksnis ar Perdjaku. Pēdējam darba vieta vistuvāk mūsu nometnei, pie Retvikas mācītāja. Citi visi ir izkaisīti tālu viens no otra. Rēnertam arī vairs nesola darbu moderniecībā, bet pie lopiem. Lai nostrādājot vienu mēnesi pie lopiem, tad varēšot strādāt moderniecībā. Tāpat esot jādara arī zviedru sviesta meistariem. Vispirms darbs ar lopiem kūtī un tikai pēc tam savā profesijā.

8. martā visi var braukt atpakaļ uz nometni. Tomēr diviem vēl jāpaliek un jānostrādā līdz jaunu kursantu ierašanās dienai. Kā palicēji nozīmēti Veiss un Rēnerts. Pēdējais atsakās palikt, arī cits neviens negrib palikt. Tad 'Mironis' paliek dusmīgs un noprasa Rēnertam, vai viņš paliks vai nē. Ja nē, tad tādiem esot arī cita nometne. Neko darīt, jāpaliek. Citi arī to saprot, bet ko lai dara, bēgļi ir 'melni un maziņi'. Atvadoties Mirens Rēnertam apsola, ka visā drīzumā sagādāšot viņam darbu kādā moderniecībā. Ir pēdējā nakts Vassbo.

Visi kārtojas projām braukšanai. Tikai divi palicēji ir nospiesti un drūmi. Naktī arī miegs lāga negrib nākt. Zīriņš jau nakts vidū uztraucas un prasa cik pulkstens, vai nav jāceļas un jābrauc. Citi par viņu smejas un zobojas, nevarot sagaidīt, kad tikšot pie sieviņas.

Otrā rītā sakām ardievas Vassbo iedzīvotājiem un vietai, kur esam pavadījuši veselu mēnesi. Līdz stacijai mūs aizved ar zirgu, tad iekāpjam vilcienā un braucam uz Vikarbīnu.

Pa ceļam atļauts izkāpt Falunā, ko braucēji arī dara, kaut gan pilsētiņa jau redzēta.

Vikarbīnas stacijā pretī draugi un piederīgie. Priecīgi ejam uz nometni. Ir laba sajūta, ka atkal atrodamies starp piederīgiem. Sākas atkal nometnes dzīve. No rītiem esmu jau agri nomodā. Uzceļoties stipri gribas ēst. Labi ka sieva iekrājusi sausiņus, ko ar pateicību notiesāju.

* * *

Martā jau sāk palikt siltāks. Nav kā februārī, kad vējš sadzina sniegu kupenās un putināja pa gaisu. Toreiz rakstīju Aleksim uz kuršiem:

*Paš aukstie ziemas vēji,
Sniegs griežas dejā trakā.
Mums šurpū atplūst spēji
No Vassbo staļļu smaka u. t. t.*

P.S. Patiesībā rakstītajām vēstulēm bija klāt šī smaka.

Svētdien pie mums ieradās dziedoņi — Mariss Vētra, E. Krūmiņa, viena pianiste un mācītājs Teriņš. Tādēļ arī zvanījām, ar Darba pārvaldes starpniecību, uz Vassbo, lai laiž mājās arī divus palikušos, ko arī apsoltja izkārtot.

Koncerts notika Vikarbīnas kino telpās. Bija ieradušies diezgan daudz zviedru, arī igauņi. Bija bauda dzirdēt latviešu dziesmas, kuņas tik reti tagad dzirdam. Tikai Kanderam gāja drusku neveikli, ar dziesmu nosaukumu tulkošanu zviedriski.

Pie vakariņām pakavējāmies drusku ilgāk, dziedot mūsu tautas dziesmas un arī dažas zviedru dziesmas. Pēc tam kamīna zālē notika dejošana pie patafona un radiofona skaņām.

*

Paiet dienas un gaidām kad mūs aicinās uz Darba pārvaldi. Daži jau brauc projām. Katram aizbraucējam atmiņai izsniedz lapu ar visu parakstiem, kuņas kreisā stūrī redzams Dālarnes vapenis. Pirmais uz Karlskronu aizbrauc Rēnerts, kur Mirens tomēr viņam bija sameklējis darbu moderniecībā. Tad Perdjaks, Erdmanis, Veiss,

Alksnis un Zīriņš. Nometne tukšojas. Paredzēts visus latviešus izvietot un nometni nodot igauņiem. Izbrauca daži kungi no Stokholmas, visu apskatīja un atkal aizbrauca.

Tā kā latviešiem nometne bija jāatstāj, tad mūsu vadība bija nolēmusi saimniekam pasniegt albumu, ar nometnes darbinieku parakstiem un fotografijām. Pievakarē nometnes vecākais to viņam arī pasniedz, noturot mazu runu. Par to saimnieks ir ļoti pateicīgs un ar priecīgu smaidu saka, ka nometne tomēr latviešiem netikšot likvidēta, bet nāksot jauni iemītnieki klāt un tie jau rīt būšot šeit. Par šādu ziņu visi esam priecīgi.

Piektdien Aleksis no Darba pārvaldes saņem ziņu, ka viņam jau svētdien jābrauc uz darbu. Saņem vajadzīgos dokumentus, darba drēbes un desmit kronas naudu ceļa vajadzībām. Viņš sāk pakoties. Tā kā man jāpaliek vēl nometnē, gaidot uz operāciju, tad Aleksis ir tīri bēdīgs, ka jābrauc projām vienam svešos ļaudīs, valodu neprotot. Bet ko lai dara? Darbu atteikt nevar.

Tagad Vikarbīnas Darba pārvaldi pārņem kursantiem jau pazīstamais 'Mironis', jo vecais ierēdnis aiziet uz savām mājām. Jaunais ir ļoti aktīvs un visiem jau sagādājis darbu, pat jaunatbraucējiem no Kimelnesas nometnes. Žēl ka starp tiem nav neviena pazīstama. Viņi stāsta, ka izbraucot no nometnes, tur ieradušies bēgļi, kuņi Latvijas krastus atstājuši 1945. g. 6. martā. Stāsta bēdīgas lietas par Kurzemi. Visi cilvēki jau rudenī atdzīti desmit kilometrus no jūras un tagad dzenot atpakaļ izlaupītajās mājās. Esot pat apvidi zemes iekšienē, kur cilvēku vairs neesot. Pa mežiem klīstot gan krievu, gan latviešu bandas. Diezin kā klājas mūsu piederīgajiem, ko viņi dara?

* * *

Kamēr vīrieši bijaursos, mums, sievietēm, darba netrūka. Bija jāpalīdz ēdamistabā un pie trauku mazgāšanas. Šīs dienas bija jaukas, bijām latviešu sabiedrībā, viss svešais palika ārpusē un mūs neietekmēja.

Turpinām vēl skolu latviešu bērniem, kā arī mācāmiešus zviedru valodu. Esam sadzīvojušies kā viena ģimene. Bet nebija jau arī vēlāk, strādājot ārpusē, nekāds svešums pārāk sajūtams, ja latvieši bija tuvumā. Vēlāk Čakstes kundze savā vēstulē teica: „Dzīvojot nometnē, baidījāmiešus, kas būs ārpusē. Bet izrādījās, ka nav ko bīties.”

Martā lielāko daļu vīriešu izdalīja pa darba vietām. Tad jau sākās darbi laukos un dārzos. Uz pilsētām parasti sūtīja no darba

pārvaldes. Pamazām cits pēc cita nometni atstāj. Mūsu pārstāvis Kalniņš ar kundzi pārceļas uz dienvidiem, uz Lundu. Viņa vietā ievēlē Vītolu, kungu ar baltiem matiem, kaut ir tikai pāri piecdesmit gadiem. Viņa kundze krietni jaunāka. „Jā, es mīlu savu vīru, viņa balto matu dēļ,” viņa saka. Viņš ir inženieris. Šeit daudzi studējuši cilvēki, piemēram advokāts Brīviņš, profesors Skuja ar savu asistentu Pāvulēnu. Flēnā Skujam bija arī viņa otrais asistents. Tas aizsūtīts kaut kur citur. Agronoms Vaivars un vēl citi no inteligences. Tā kā mēs toreiz neinteresējāmies par katra izglītību, tad nav man atmiņā daudz par to palicis, bet tikai cilvēki paši par sevi, ar savu sirsnību.

Šeit ir mūsu radnieki no Talsiem. Viņi Talsos bija pieci brāļi, manas mātes brālēni Lapševski. Manas vecās mātes brālis bija aizgājis uz pilsētu, kad viņa tēvs no kunga nesaņēmis atbalstu Jurģu mājas remontam, bet ticis ielikts Vīgiežu mājās, meža vidū, kur ļoti vāja māla zeme. Jurģu māju mūra daļas es vēl redzēju dzīvojot Latvijā. Tās bija Dumciemā, Tiņģeres apkārtnē. Vīgiežu mājas vietu man vēl mana māsa rādīja. Tur nebija vairs nekādu atlieku. Tie bijuši vēl klaušu laiki. Vienīgajam dēlam, vecās mātes brālim, Talsu pilsētā bija sekmējies un viņa dēliem katram bija kāds nodrošinājums. Vienam banka Talsos, otram vilnas vērpstuve un dzirnavas, trešajam veikals, ceturtajam muiža — Sārcenes muiža Vandzenes pagastā un piektais, kā amatnieks, bija citiem brāļiem izpalīdzīgs.

Šeit nometnē bija viena no brāļu Lapševsku kundzēm. Viņa bija komponista Straumes tuva radniece. Tagad viņa mirkst asarās. Vīrs aizvests. Divi dēli frontē, par kuņiem nav nekādu ziņu. Viņai līdzī meita Ilga ar savu vīru, agronomu Laiviņu. Laiviņi abi jauni. Laiviņš apmeklējis lopkopības kursu. Ilga gaida ģimenes pieaugumu. Kad Ilga atgriežas no slimnīcas, zviedru saimniece viņai aizdod lielu, pītu kurvi, kur mazo noguldīt.

1945. g. 25. martā mans vīrs tomēr aizbrauca viens pats uz kāda miljonāra muižu strādāt dārzā. Man bija nepieciešama operācija, lai izietu no nometnes kā spējīga strādniece. Aleksis ir piecēlies jau agri, jo septiņos rītā jāsēžas vilcienā un jādodas jaunā, nezināmā dzīvē. Es un mūsu draugi pavadām Aleksi uz staciju. Viņš tikko pagūst nopirkt biļeti, kad vilciens jau ir klāt. Vēl pēdējās ardievas, kad viņš jau iekāpis vilcienā. Aleksis par braucienu man raksta:

„Iekārtojies labā vietā pie loga. Daudz braucēju nav. Acīm aizslīd viena aina pēc otras. Prāts ir drūms, tāds pat kā šī diena, apmākusies, miglaina. Aizsmēķēju un domāju: tikai nenokārt galvu, gan izturēšu. Braucam cauri vienai otrai pilsētiņai. Maz ko var redzēt.

Apkārtņi vēl sedz migla. Vagonā sarodas arvien vairāk cilvēku. Klāt ir Borlange, aptieknieka Poļa ģimenes jaunā dzīves vieta. Brīžiem paspīd arī saulīte. Vilciens iet ātri. Var labi vērot apkārtni, jo saule pašreiz spīd spoža. Braucam gar lielām upēm, mežiem un klajumiem. Visur parastā zviedru lauku ainava, ar sarkani krāsotām mājām. Klāt ir Upsala. Vagonā sēdot, no pilsētas nekā nevar redzēt. Vēl viena stunda brauciena un būšu Stokholmā. Tā arī ātri paiet un eju jau pa staciju, uz izeju, ļaužu straumei līdzī, jo labi nezinu kā var nokļūt uz ielas. Man ir jābrauc ar tramvaju uz austrumu staciju, cauri pilsētai. Pie biješu kontroles, kā nu mācēdams, paprasu ierēdnim. Viņš laipni parāda, ka pāri laukumam netālu ir tramvajs, lai ar to tikai braucot. Tikko biju piegājis piestātnei, pienāca vajadzīgais tramvajs, kas mani noveda pareizā vietā. Grūtāk bija ar stacijas atrašanu. Vēroju, ka stacijai šeit vajag būt, bet nevaru nekur ieraudzīt sliedes. Staigāju uz vienu un otru pusi. Netālu paejot atrodu trepes, kas ved kaut kur augšā. Eju pa tām. Nu ir pareizi. Tikai jāgaida sešas stundas, kamēr vajadzīgais vilciens aties. Nolemju paēst pusdienas, kuņģam vajadzīgie kuponi man bija. Izdzēru pāris pudeles alus un tad biju ieturējies. Grūti bija ar pārdevējiem, kamēr sapratāmies. Drusku pastaigājos pa Stokholmas ielām, bet nekās nepatika. Apsēdos uz kāda sola un tāpat vēroju cilvēkus. Nejauši dzirdēju kaut kur runājam latviski. Gāju klāt un sāku runāties. Izrādījās, ka tas bija kāds mācītājs, kuŗš pavadīja savu dēlu. Tas arī brauca uz laukiem.

Tā runājoties laiks pagāja ātri, un pulkstenis tuvojās septiņiem. Uzmeklēju savu vagonu un vēl apprasos stacijas kalpotājam, vai šis ir pareizais. Jā, pareizi esot. Kāpjju vagonā, lai turpinātu ceļu tālāk. Jūtu, ka esmu uztraucies, kā man būs, kā tikšu ar visu galā. Šis vilciens līdzinās Latvijas 'mazam bānītim', tikai mazliet lielāks un ir diezgan ērts. Vēroju stacijas, ka tikai nepabraucu gaŗām pareizai vietai. Apģērbjos, paņemu savas pauniņas un eju stāvēt ārpusē, lai pareizā stacijā ātri tiktu no vilciena ārā. Liekas, ka braucu ar mazo bānīti no Rojas, jo skaņas ir tādas pašas — klipata, klapata, klipata, klapata un vēl piedevām, pazīstamā dūmu smaka.

Beidzot ir sasniegta 'Ro' stacija. Tūliņ arī izkāpjju, bet nu jāmeklē mans vedējs. Pie stacijas stāv daudz cilvēku. Eju tiem gaŗām. Tad kāds jauns, gaŗš cilvēks mani uzrunā un jautā: „Vai uz Beatebergu?” Atbildu viņam ar 'jā'. Vedējs atrasts un izrādās, ka viņš drusku runā vāciski un es arī daļēji. Tā mēs gluži labi saprotāmies. Viņš ir muižas grāmatvedis. Sēžamies droškā un melnis, kas bija labs skrējējs, rāva mūs uz manu jauno dzīves vietu, kas no stacijas bija astoņi kilometri.

Braucot uzzinu, ka muiža ir liela, ar 2300 hektāru meža un arī daudz aramzemes, kuŗu apstrādādot ar 18 zirgiem un diviem traktoriem. Muiža esot privātīpašums un nevis sabiedrības, kā Darba pārvaldē tika teikts. Muižai pieder četri lieli ezeri ar speciālu zvejnieku.

Drīz arī pati muiža ir klāt, un mani sagaida tās pārvaldnieks, ko šeit sauc par inspektoru. Viņš runā tikai zviedriski un mums ar runāšanu nekas liels neiznāk. Mani ievēd kādā glītā mājiņā, kur man uz priekšu būšot jāiet ēst. Mājiņā dzīvo kunga pavārs, pavecāks kungs, kuŗš ir arī braucis pa jūrām. Viņš interesējas no kurienes es esot. Atnesa karti un es parādīju Latviju. Viņš arī esot bijis Latvijā un pazīstot Rīgu. Lielākais pārsteigums bija, kad viņš atnesa albumu ar Rīgas, Liepājas un citiem Latvijas skatiem.

Pēc vakariņām mani veda rādīt, kur man būs jādzīvo. Netālu bija divas jaunas mājiņas. Vienā no tām mani ievēda. Ir virtuve un aiz tās tualetes istabiņa. Viss glīts. Še var jauki saimniekot, tikai pagaidām nav līdz tā, kas to darītu. Tā kā tuvojas jau pusnakts stunda, tad liekos balti uzklātā gultā, lai no rīta sešos celtos un stātos jaunajā darbā.

Darbs sākas septiņos. Grāmatvedis mani aizved uz dārzu, kur priekšā jau bija mans tuvākais priekšnieks — dārznieks. Tas arī runā tikai zviedriski. Dārzs ir liels. Daudz augļu koku. Zem ābelēm visa zeme ir melna. Tā tiek apstrādāta. Pa starpām ir arī ogu krūmi. Vairāk ērkšķogu un aveņu, mazāk jāņogu. Ir arī diezgan daudz zemeņu. Daudz lecekšu un viena siltumnīca. Tajā audzē gurķīšus un mazs nodalījums vīnogām.

Dārznieks mani aizved uz jauno dārzu, kuŗā ir ap 300 jaunu ābelīšu un bumbieru, kuŗas stādītas pagājušā rudenī. Man jāņoņem stieplu aizsargi, kuŗi ziemā lietoti pret zaķiem un jāpiesien koki pie mietiņiem. Darbs nav grūts un ātri eju uz priekšu. Drīz arī pusē desmit, kad jāiet dzert kafija. Tam ir dotas 15 minūtes un tad atkal pie darba.

Uzartais lauks vēl ir diezgan slapjš un kājas grimst dziļi dubļos. Bet tas jau nav nekas neparasts uz laukiem. Tā nostrādāju līdz pusdienai. Pārtraukums viena stunda. Tad sākas atkal darbs. Jāsāk miglot mazie augļu kociņi ar karbollinuma šķidrumu. Tas ieliets stumjamā šļircenē, ko viens stumj un pumpē, otrs rīkojas ar miglotāju. Lauks bija mīksts un pumpi pastumt nevarēja, tas gandrīz nogrima. Ar dārznieka palīdzību izvilcām ārā no dubļiem un braucām uz veco dārzu, lai miglotu augļu kokus tajā. Šķidrums ir diezgan kodīgs un

sevišķi cieš seja, liekas, ka tā degtu ugunīs. Miglojot lielākus kokus, savu tiesu dabū arī seja.

Dārznieks pa to laiku ir sagatavojis muguras šļirceni un man jāiet uz jauno dārzu miglot mazos kociņus. Tā strādāju līdz pusē pieciem. Ar to arī pirmā darba diena bija galā. Atkal kafija un pusē septiņos vakariņas. Tā jau viss būtu labi. Ēdiens ir labs un arī apkopts tieku. Gulta uztaisīta, istabiņa izkurināta, ko izdara viena veca mamma. Tikai nelaime, ka esmu viens un ir brīži, kad kļūst pavisam skumji, esot visu laiku starp svešiem cilvēkiem. Mierinu sevi, gan jau pieradīšu.

Tagad esmu nodzīvojis jau veselu nedēļu. Ir klāt Lieldienas. Vai tiešām gads jau apkārt, kad pērn tās svinēju Latvijā starp savējiem? Ir labi par visu to daudz nedomāt, tad ir vieglāk, bet vienatnē brīvos brīžos cits nekas nestāv prātā.

Sestdienās darbu beidz divpadsmitos. Šodien ir arī svētku sestdiena un eju nomazgāt darbā uzkrājušos netīrumus. Netālu ir mājiņa, kuņā ierīkota veļas mazgātuve un otrā galā vannas istaba ar aukstu dušu. Tur mazgāties var labi. Izmazgāju arī darba drēbes, kuņas stipri piesūkušās ar karbolienuma šķidrumu. Cik savādi, rīt ir pirmie svētki un arī pirmais aprīlis, kuņas iznāk svētīt kopā. Laiks apmācies un drusku līnā. Biju nolēmis šodien iet pastaigāties, bet, kā rādās, nekas neiznāks. Bija jāsež vien iekšā un kaut kas jādara. Un tā sāku rakstīt. Zviedri svētkus svin savādāk. Liekas, viņi tādi paguruši, nekur neiet, sēd mājās, uzvāra kafiju un dzeļ. Nav kā dzimtenē, kad gājām no mājas uz māju, dziesmas bija dzirdamas pa visu apkārtni. Ja nav alus, nav arī jautrības. Tā man ir pagājusi pirmā svētku diena. Rīt jāiet dežurēt siltumnīcā un pie lecektīm.

2. aprīlis. Sāku strādāt septiņos. Iekuru krāsni. Noņemu lecektīm segas un daru citus darbus. Galvenais jau ir siltumnīcas kurināšana. Vienu stundu man jābūt darbā un otru varu dzīvot pa māju. Ejot uz māju redzu, ka no manas istabas iznāk pavārs un nes projām manu galda lampu. Viņš negribēja man to atņemt, kā no sākuma domāju, tikai pārmainīt pret skaistāku, ar lielu sarkanu kupolu, pret mazo dzeltēno. Viņš arī man pastāstīja, ka rīt es dabūšot radio, par ko man bija liels prieks. Varbūt varēšu kaut ko dabūt zināt no ārpusaules, par kaņa notikumiem un arī paklausīties mūziku.

10. maijā. Pagājis jau vairāk nekā mēnesis, kad atkal sāku ko rakstīt. Šis laiks pagājis ļoti ātri, gaidās un uztraukumā par sievu, kuņai šai laikā bija izdarīta operācija, jo nezināju, kā viss izdevies, kā viņa to pārcietusi 17. aprīlī. Labi, ka ir darbs. Neziņā pagāja kādas

četras dienas. Tad zvanīju uz slimnīcu. Tur pateica, ka viss ir labi un viņa pašreiz veseļojoties. Saņēmu arī viņas otrā dienā pēc operācijas rakstītu kartiņu. Nomierinos, zinot kāds ir stāvoklis. Pāris nedēļu būšot jāuzturas slimnīcā un tikai pēc tam nometnē jāatvесеļojas, līdz varēšot braukt pie manis. Tad būs labāk, varēšu taču brīvi parunāties un būt sava cilvēka sabiedrībā. Tagad tikai starp zviedriem. Ar viņu valodu man iet tomēr vēl diezgan vāji, pat ļoti bēdīgi, bet kaut kā cauri tieku. Pastāvīgi strādāju pa dārzu. Daudz kas padarīts un pieredzēts. Divas dienas nostrādāju spārģeļu laukā, kur dabūju krietni palocīties un vakaros visi locekļi bija pavisam stīvi. Spārģeļiem ir jāuzmet ap pus metru augstas vagas, jāizlasa visas nezāles. Sākums vagām gan tiek ar arklū drusku uzmests, bet jāpabeidz ar lāpstu. Gurķi siltumnīcā jau ap pieci centimetri gaŗumā. Arī vīnogas jau aizmetušās. Pa šo laiku uztaisa jauku siltumnīcu tomātiem, kur iestādīja ap 300 stādu. Siltumnīca tika taisīta no veciem māju logiem. Kad līst lietus, ūdens nāk cauri, bet tomēr siltumu tura. Dažas dienas nostrādāju pie būves. Tīrs darbs, pa zemēm nav jākasās.

Maija svētkus zviedri ievada ar lielu ugunsķuru pēdējā aprīļa vakarā. Tiek šauts un gaisā laistas raķetes. Ap ugunsķuru sapulcējas visi apkārtējie iedzīvotāji. Aizgāju arī es, jo gribu redzēt viņu paražas. Pirmā maijā man deŗūra dārzā. Laiks jauķs, spīd saulīte. Pēķpusdienā dārznīeks uzaicina mani uz kafiju. Viņam ir daudz dārzkopības grāmatu. Tikai ķēl, ka nekā nesaprotu no rakstītā. Tā arī drīķ bija vakars klāt un pirmais maiķs pagāķis.

Saņēmu Latvieķu apvienības Zviedrijā valdes ielūģumu, ierasties 5. un 6. maijā uz Kultūras dienām. Gribētos braukt un būt kopā ar latvieķiem, bet ķēl ir arī naudiņas, kas būtu jāizdod. Tomēr, tā kā man ir brīvdiena 5. maijā, tad sadomāju un braucu, kaut bez iebraukšanas atļauķas Stokholmā. Grūti bija dabūt noķimēto vietu. Ar tramvaju aizbraucu vajadzīģai ielai gaŗām un dabūju iet kāģām veselu kvartālu atpakaļ, kamēr atradu pareizo ielu. Tad sākās numuru meķlēķana, kuŗi uz namiem redzami ļoti vāģi. Nogāju atkal lielu gabalu uz nepareizo pusi, kamēr aptvēru, ka eju nepareizi. Tad atkal ieķana atpakaļ un meķlēķana, līdz satieķu tādus paķsus bēķu braķus — latvieķsus. Nolēmām iet vienā lielā namā iekķā, kuŗķ arī izrādīķās pareizais. Satieķu daķus paziņas no Flenas laikiem, kas arī jau izvietojuķies darbos un visiem algas gandrīķ vienādas. Izrādās ka es tagad, kamēr vēl esmu viens, saņēmu vairāk.

Pēķ priekķslatģjuma visi gāja pusdienās Studentu namā. Par pusotra kronām varēja ēst cik gribēģās. Pēķ tam gāģām uz mūķeķu, kur kāķs ierēķdnis stāstģja par Baltiķas valstīm. Tur kāķdreiz arī zviedri esot

kādas ciešanas atkal sagaida Kurzemi un piederīgos, visus latviešus dzimtenē. Šodien arī ziņo, ka Kurzemē kareivji noliek ieročus kā pēdējie visā frontē.

Gaidu vēstuli no sievas, gribas zināt kā viņai klājas. Diena drūma, līst un cauri lietum krīt retas sniega pārslas. Ir Debesbraukšanas diena. Daba mostas no ziemas miega. Koki un krūmi kļūst zaļi. Sajūtamas pavasara smaržas.

10. jūnijā. Ir aizvadīti Vasarsvētki un tuvojas Jāpi, bet es vēl esmu viens. Taisni brīnums cik ātri aiziet laiks. Esmu šeit nodzīvojis vairāk kā divus mēnešus. Svētku dienu pavadīju klusi, tāpat kā zviedri. Viņi neprot tā svinēt svētkus, kā mēs esam paraduši, ar alu, dziesmām un mūziku. Viņi saiet vakaros kopā, iedzer kafiju, aprunājas par darbiem un notikumiem apkārtējā un savā dzīvē. Tā kā esmu viens, tad eju labāk pastaigāt un laiks priekš tam sevišķi izdevīgs. Slikti tikai, ka vienmēr jāuzmana ēdienu reizes un jābūt laikā atpakaļ, ja negrib palikt neēdis. Lielākais prieks bija, kad saņēmu pa svētkiem dažas vēstules no paziņām, kā arī abas avīzītes. Tās ienes drusku pārmaiņu vienmuļajā dienu tecējumā.

Sievai arī kļūst labāk, var jau pastaigāt, bet kad varēs braukt šurpu, tas vēl nav zināms. Inspektors gan man sacīja, ka zvanīts un teikts, ka sieva 15. jūnijā ieradīsies šeit. Vakar saņēmu vēstuli no viņas pašas. 15. jūnijā braukšot uz Retviku pie zobu ārsta.

Darba dienas paiet ātri, kašājoties pa zemēm dienu no dienas. Ir apstādīts liels laukums ar puraviem, tāpat kāposti lielā daudzumā. Būs ko rauties ar kaplēšanu. Trīs sievietes ņemas ar ravēšanu pa dārzu. Mēs, vīrieši, vairāk stādām un darām citus darbus, kādu nav trūkuma.

Pa vasaru strādnieku skaits palielinājas uz desmit cilvēkiem. Esmu arī pašu vajadzībām iestādījis kartupeļus un citas saknītes. Varbūt ka būs vajadzīgas. Nokrāsoju arī no Darba pārvaldes atsūtītās mēbeles, lai labāks paskats. Tā iznāk darbs arī pēc kārtējā dienas darba kunga druvā. Tagad esmu īsts kalpa cilvēks un sajūtu kā tas ir kad jāstrādā citam.

Sieviņai, kuŗa mani apkalpo, nomira tēvs, un tā kā mēs dzīvojam vienā mājiņā, tad arī es tiku aicināts pēc darba uz kafiju. Domāju, ka ieradīsies visi bērinieki, kuŗu bija diezgan daudz, bet bijām tikai pieci, kas šinī mājā dzīvo. Labi jau un lēti viss iznāk. Izcep kādu torti un maizītes, uzvāra kafiju un tā nosvin, varbūt, arī visus citus godus.

Pagājušā svētdienā palūdzu no grāmatveža divriteni un izbraucu vienu gabalu. Ceļi šeit labi. Izbraucu cauri diviem ciemiem,

apmēram 15 km., un tad laidos atkal atpakaļ. Ir jau skaisti tā braukt un apskatīt Zviedriju.

Šeit Aleksis beidz savas piezīmes.

* * *

Dzīvojot nometnē vēl ārsts un slimnīca par brīvu.

Darbā mums paredzēts pašiem savs dzīvoklis, tādēļ arī pasūtīnājām, t.i. pieņēmām Darba pārvaldes piedāvājumu, ka fabrika mums sagādās dzīvei nepieciešamās mēbelītes. Vēlāk uzzinājām ka tās bija par dārgām, to gatavošanas veida dēļ. Tur fabrikantam iznāca laba peļņa. Ļoti vienkāršas: divas dēļu gultiņas ar stieple sietu, galdiņš ar nolaižamām malām un divi ļoti vienkārši krēsli. Bēgļiem, kam naudas nav, tās pirkt bija ļoti neizdevīgi. Mēs būtu varējuši nopirkt kādus lietotus priekšmetus, gļitākus un lētākus. Bet svešos apstākļos grūti daudz ko uzzināt. Tā nu esam ārā no nometnes. Aleksim jānomaksā viss no savas dienas algas. Strādājot desmit stundas dienā, viņš nopelna 9,45 kronas. Viņam jāmaksā arī par istabiņu un ēdienu. Kamēr es vēl neesmu aizbraukusi, viņam ierādīta kāda maza istabiņa augšstāvā.

Gaidot uz operāciju, turpināju dzīvot nometnē. Adu pirkstaiņus un tā nopelnu vienu otru kronu. Esmu nodomājusi, kad tikšu ārā, nopirkt kādu audumu kleitai.

No valdības izsniegtā drēbju gabala Zīriņa kundze man uzšuva kostīmiņu uz Ziemsvētkiem. Aleksis no prieku mizas izdrāza pogas un apvelkot tās ar drēbi, izskatījās pavisam labi. Pie šī kostīmiņa lieliski piederējās arī Flenā noadītā mežģiņu jaciņa. Man no dzimtenes līdzī arī sudraba saktiņa, no mana Talsu novada tautas tērpa. Pašu tērpu nevarēju līdzī paņemt.

Atgriezoties pie maniem radniekiem, jāatzīmē, ka tikai viens no visiem brāļiem Lapševskiem atbēga uz Zviedriju, kopā ar savu gados daudz jaunāko sievu, kuņu pazīnu no Talsu vidusskolas laikiem. Emīlija arī pabeidza skolotāju institūtu un strādāja par skolotāju. Viņiem līdzī arī dēls.

Ilgai veseļojoties slimnīcā, Lapševska kundze par viņu raud: „Kādēļ manai Ilgai jācieš vēl tādas mokas?” Šādos apstākļos ar mazu bērnu ir grūti. Pienu saimnieks neliedz un virtuvē var uzvārīt bērnam putriņu.

Lapševska kundz arī ada cimds. Viņa ada arī maziņus, ko piespraust pie apģērba kā rotājumu. Man atvadoties dāvātos dūraiņus, kā mīļu piemiņu glabāju vēl šodien.

Pienāk laiks, kad man jādodas uz slimnīcu Falunā. Ir jau aprīļa vidus. Tā kā man vēl, nometnē dzīvojot, ārsts un slimnīca paredzēti par brīvu, aizbraucu uz slimnīcu ar jautru prātu. Mūsu pārstāvis Vītols ar kundzi aizved mani līdz slimnīcai. Tur mani vēl izmeklē ārsts. Tā kā noteikti palieku pie operācijas, tad Vītoli aizbrauc atpakaļ uz nometni vieni paši. Viņi saka: „Jūs jau pati varat zviedriski pietiekoši sarunāties.” Šķiroties no nometnes nemaz nebiju noskumusi un braucot uz slimnīcu uzdziedāju: „Gaidiet mani atkal mājās, tad, kad ievas ziedos plauks.”

Operācija būs tikai nākošajā dienā. Atliek vesela pēcpusdiena laika. Ko es vesels cilvēks līdīšu gultā. Man ierādītā gultiņa ir lielā istabā, kuņā ap 20 slimnieču. Jaunais ārsts-ķirurgs ļoti laipns un mierīgs. Pie zviedriem man sevišķi patīk viņu lietišķība un mierīgums.

Dienu pirms operācijas nodzīvoju īstā viesmīlībā pa slimnīcu. Gultā nepatika gulēt un es klejoju pa plašo gaiteni. Zviedrijā slimnīcu gaiteni ir ļoti omulīgi iekārtoti. Pie sienām vietvietām galdiņi ar pāris krēsliem. Galdiņi pārklāti ar zviedru tautiskā stilā izstrādātām sedziņām.

Pēc atspirdzinoša miega uz operāciju nākošā rītā gāju vieglu sirdi, jo ārsts un žēlsirdīgās māsas radīja drošības sajūtu. Mani operēs Dr. Nielsons, kā asistents būs Dr. Egglungs. Mani iemidzina ar ēteri, liekot skaitīt. Tikko tieku līdz divdesmit, viss izgaist un pazūd un neļūtu nekā. Atmosos vakarā gultā. Pie manis dežurē māsiņa un tur trauku pie mutes, gadījumā, ja es atmozdamās vemtu. Tas tomēr nenotiek. Tikai sāpes ir lielas un nedrīkstu pakustēties. Pret tām saņemu iešļircinājumu. Tā es mierīgi varu gulēt uz muguras, tomēr sāpes ir jūtamas visu nakti.

No rīta nāk istabu apkopējas, jaunas meitenes. Tās gan neko neiztaisa par slimniecēm. Tīrot grīdu viņas grūsta arī gultas, savā starpā jokojoties un smejojoties.

Apmeklēt mani atnāk arī divas jaunas latvietes. Viņas strādā šinī slimnīcā un dabūjušas zināt, ka šeit ir kāda latviete. Viņas prasa, vai es kaut ko nevēloties. Man ļoti slāpst un nevaru ar ūdeni atdzerties. Ir vēlēšanās pēc kādas augļu sulas, ko viņas man arī atnes, nopirkušas par savu naudu. Viņām kā svešniecēm, arī nav viegli slimnīcā. Ārsti gan aizstāvot, lai viņas netiktu par daudz komandētas.

Sekojošā svētdienā, 22. aprīlī, pie slimniecēm, kas man blakus, ciemojas ģimenes piederīgie ar kūkām un kafiju. Es pie sevis domāju: kāda aplamība nest uz slimnīcu kūkas un kafiju, traucēt slimnieku, kuņam galvenā kārtā pēc operācijas vajadzīgs miers un atpūta. Ar

tādām domām pagriežos uz otriem sāniem un atkal aizmiegu. Nu jau varu gultā pagriezties.

Man arī nebija neviena ko gaidīt. Vīrs bija projām 50 kilometrus no Stokholmas un es Dalarnē. Neko neuztraucos un jutos labi. Žēlsirdīgās māsas arī bija ļoti laipnas, aprunājās ar mani un prasīja, vai man neesot kāda vīra ģimete līdz. Somiņā kāda gadījās, kur Aleksis vēl pavisam jauns, dienesta uniformā.

Vēlāk, kad varēju pārstiept kājas gultas malai, mēģināju sasniegt grīdu un nostāties uz kājām. Tik ļoti gribējās staigāt. Bet aiz sāpēm nevaru paspēt ne soli. Ienākušai māsiņai sūdzos, ka nevaru staigāt. Viņa paskaidro ka nedrīkstu staigāt. Toreiz necentās slimniekus tik ātri pēc operācijām raut ārā no gultas un likt vingrināties staigāšanā.

Tiklīdz iespēju, gāju ciemoties pie zviedru kaimiņiem. Saprasties jau varējām. Kādai bija krāšņi ilustrēti žurnāli, kuŗus sāku lasīt. Vēlāk kļuva šī žurnāla pastāvīga lasītāja. Arī vēl šodien to abonēju no Zviedrijas.

Nebiju diez cik stipra. Pēc paredzētajām 10 dienām, kad vajadzēja slimnīcu atstāt, nejutos vēl pietiekami spēcīga. Man atļāva palikt slimnīcā vēl vienu dienu. Pēc tam gan esmu ceļā uz mājām, ja tā var nosaukt nometni. Braucu vienā pati. Grūti gan bija stacijā iekāpt pa kāpnītēm vagonā. Biju priecīga ka dabūju apsēsties un caur vagona logu vērot apkārtējo panorāmu. Sniegs redzams vairs tikai retās vietās. Apmācies un drēgns.

Vikarbīnas stacijā mani sagaida mūsu pārstāvis ar pajūgu, lai man nebūtu jāiet kājām. Esmu vēl jūtami nevarīga un pa trepēm otrā stāvā man palīdz uzkāpt. Atsevišķas istabiņas man vairs nav. Mūsu mantiņas izvāktas un istabiņā ievietota kāda kundze ar dēlenu. Man tagad guļas vieta lielajā istabā pie citām latvietēm. Bet ir arī tā labi. Skolotāja Ķergalve gan teica, ka viņa 'frekenei' turējusies pretī, ka man vajagot atstāt atsevišķu istabiņu. Bet ko es tur viena pati un slima, būtu iesākusi? Tautieši pret mani ir ļoti sirsniģi. Bērni man pienes ēdienu pie gultas. Man blakus otrā gultā ir Andersonu mamma. Mēs sarunājamies un laiks paiet ātri. Viņai nometnē ir vēl meita ar savu ģimeni. Dēlu, kuŗš bija viens no organizētājiem pārbēgšanai uz Zviedriju, vācieši saķēruši un Kurzemē nošāvuši. Vecā māte nevaimanā un nelauza rokas, bet atrod mierinājumu dievticībā. Viņa gultā lasa Bībeli. Viņas meita bijusi kaučmindiete un no viņas dabūju aušanas pašmācības grāmatu, no kuŗas daudz ko nozīmēju

gadījumam, ja man nākotnē iznāktu kaut kur sastapties ar austuvēm. Tas gan nekad nenotika.

Man pašai nebija nevienas latviešu grāmatas. Tikai vienu *Atpūtas* numuru biju ielikusi portfeli un tas pats, pārbraucot jūrāi, bija galīgi samircis. Gan Slitē žāvēju uz plīts, tomēr lapas pa daļai sabirza. To glabāju vēl tagad.

No nometnes aizgājuši arī Laiviņi un Lapševska kundze. Pāvulēni, kad vēl Aleksis bija nometnē, aizbrauca uz Lidingo pie Stokholmas. Vaivari arī prom. Viņi bija ļoti nobēdājušies par savu dēlu, par kuņu neko nezināja. Bez tam Vaivars bija saaukstējies un nometnē slimoja. No Flēnas man bija līdzī kumelišu tēja, kas tagad nodereja slimajam. Vikarbīnas nometnē vēl bija grāmatu izdevējs Rasiņš ar kundzi. Viņš stāstīja par saviem skaistajiem *Latviešu Dainu* izdevumiem. Līdzī viņam bija tikai fotografijas no šo grāmatu vākiem. Pašas grāmatas esot Latvijā apraktas drošā paslēptuvē. Vēlāk dabūju zināt, ka manis atstātās grāmatas, vācieši esot saplēsuši un iznīcinājuši, aiz dūsmām par mūsu aizbēgšanu.

Tā nu es veseļojos. Otrā ēkā, tuvāk virtuvei, atbrīvojās apakšējā stāvā maza istabiņa. Runāju ar Vītolu, vai es nevaru pārcelties tur. Tad pati varētu aiziet līdz ēdamistabai, jo nebūtu vairs trepes jākāpelē. Vītols iesaka runāt ar saimnieku Hansi. To arī daru un istabiņu dabūju. Tagad varu ēdamistabā paēst pie galda un pasēdēt arī saulītē, bet spēku atgūšana velkas ļoti gausi. Otrā krēslā sēd vecā Graša kundze, kuņai bijusi līdzīga operācija kā man. Viņa tāpat vēl jūtas ļoti nespēcīga.

Man tiek iedalīta arī dežūre virtuvē. Jāapklāj galdi, jānovāc un virtuvē jānomazgā trauki. Pēc tam jāiztīra ēdamistaba. Man nenākas viegli staigāt tik daudz, kā arī nest kādu smagumu.

Ķergalvja kundze saka Vītola kundzei, ka nevajadzējis mani vēl likt pie darba. Pēdējā atbild, ka citas esot cēlušas iebildumus, ka es nedežūrēju virtuvē. Šādi iebildumi mums ar Ķergalvja kundzi bija jādzird arī agrāk, kad skolas darba dēļ bijām atbrīvotas no trauku mazgāšanas. Tagad skolu vairs nav. Ķergalvja kundze brauc prom uz kādu māju palīdzēt darbos. Viņas vīrs dabūjis darbu porcelāna fabrikā. Bet šie darbi nav, kas inteligentus cilvēkus varētu apmierināt. Izpeļņa maza un kamēr viņi atradīs kur dzīvot, saimnieks atļauj viņiem mitināties nometnē. Vēlāk viņi bija atraduši kādu mazu istabiņu netālu no mūsu nometnes.

Manas turpmākās dežūras virtuvē uzņemas Brīviņa kundzes jaunā meitene. Viņām abām ar māti līdzī skaisti Zemgales tautas tērpi.

Brīnums gan, bet spēka man vēl arvien nav pietiekoši. Paiet dažas nedēļas. Manas blakus kaimiņienes uzvedina mani uz pastaigu pa Vikarbīnas bērzu aleju. Man uznāk mugurā sāpes un nevaru paiet ne soli, kaut gājām ļoti lēnām. Viņas saka, lai es pasēžot grāvmalā. Paprasīšot no saimnieka ratipus un atbraukšot man pakaļ. Viņas aiziet. Mēģinu spert soli pie solīša gliemēža gaitā. Tā man paiet stunda, kamēr nosoļoju pus kilometru atpakaļ uz nometni. Kauns no zviedriem arī, jo ceļmalā ir mājas. Ratiņi pēc manis neieradās. Nometnē dabūju siltu ūdens pudeli, ko turēju pie muguras, kamēr sāpes pārstāja.

Tā pienākuši Vasarsvētki 20. maijs. Nu jau spēju labāk staigāt. Ir skaista saulaina diena. Nodomāju paiet pa ceļu kādu gabaliņu uz otru pusi no nometnes. Tur satieku Brīviņa kundzi ar meitu un vēl citas tautietes. Viņas ir izgājušas pļavā puķes plūkt. Nodomāju pāriet pļavai un pa otru pusi atgriezties nometnē. Tur ir kāds vientuļš siena šķūnītis. Ieeju apsēsties sienā un kādu laiku atpūsties. Šķūnītī ienāk Pētersona kundze, viena no manām kaimiņienēm. Viņas vīrs mežzinis un jau prom darbos, dēlēns slimis un abi tiek vēl turēti nometnē. Zviedrijā ļoti grūti sameklēt dzīvokļus. Tā arī Pētersenam nav vēl izdevies sameklēt ģimenei patvērumu. Viņa jauna un glīta. Vīrs, savas savalkātās darba drēbes sūta katru nedēļu uz nometni. Tad kundze tās vāra un mazgā. Es neesot bijusi pusdienās un viņa nākusi mani meklēt. Nu tad jau man jāiet uz nometni. Viņa paliek šķūnītī.

* * *

Pienāk arī mans laiks atvadīties no nometnes un tautiešiem. Īsi pirms Jāņiem mani aizved uz veikalu, kur izvēlos divus vasaras ķiteļus un priekšautiņu. Šīs bija Darba pārvaldes dotās dāvanas nometni atstājot. Man samaksā arī ceļu un iedod vēl papildus 80 kronas uz turam pirmajā laikā. Bija žēl šķirties no latviešu sabiedrības. Brīviņi man palīdzēja sapakoties un pavadīja arī līdz stacijai. Daudzi jau no nometnes aizgājuši.

Vēl pirms aizbraukšanas, 15. jūnijā man bija sarunāta vizīte pie zobārsta Retvikā. Aizbraucu tur ar no nometnes saimnieces palienēto divriteni. Mājās braucot pa ceļam iegriežos pie Ķergalviem. Viņi nav sevišķi apmierināti. Ķergalvis fabrikā taisa zīmējumus porcelāna traukiem, pati iet mājas darbos. Ir jau vakara krēsla un taisos atpakaļ uz nometni.

Braucu tagad viena pati ar vilcienu pie Alekša. Upsalā jāpārsēžas. Bez sarežģījumiem nobraucu līdz Ro stacijai. Aleksis man

atbraucis pretī ar zirgu, jo līdz Beatebergai 7 kilometri. Viņu ieraudzīdama sabijos: tik vājš, brūni iededzis. Redzams, vientulība starp zviedriem bijusi grūti panesama. Varot sarunāties tikai ar nedaudz vārdiem.

Beatebergā mani vispirms sagaida Nilsona kundze un viņas vīrs, pie kuņiem Aleksis visu laiku bija uzturā. Viņi ļoti laipni, sevišķi Nilsona kundze. Nilsons ir barona sulainis un pavārs. Viņš parasti staigā baltā žaketē. Ar Nilsonu dēlu Svenu Aleksis strādā kopā dārzā. Viņi dzīvo glītā, jaunceltā un modernā mājiņā. Mūs sēdina pie galda. Paši saimnieki ēd ļoti maz. Uz galda viss kas salikts, bet noteiktās porcijās. Mēs taču nedrīkstam ņemt lielākas porcijas. Un tā tas bijis visu laiku. Aleksis saka, viņš kautrējies ēst pēc latviešu modes. Laikam jau tādēļ viņš arī bija tā novājējis, ka izskatījās pēc slimnieka.

Aizejam uz savu dzīvokli. Mums pieder gandrīz visa māja, jo otrā dzīvoklī neviens nedzīvo. Dzīvoklis izremontēts, izbalsināts, bet tukšs. Nonācām no augšējās guļamistabiņas lejā ar visām gultām. Tā mums atkrita maksāt īri par augšējo istabiņu un bija mēbeles ko ievietot dzīvojamā istabā — divas gultiņas. Virtuvē novietojām saliekamo galdiņu ar diviem krēsliem. Šīs bija no Darba pārvaldes nopirktās mēbeles, tāpat arī gultas segas un virtuves piederumi. Mums katram bija krūzīte, šķīvīši, karote, nazis un dakšiņa. Arī tējkarote, katliņš, panna un kafijas vārāmais. Bet tas arī bija viss. Šinī laikā bija atbraukuši muižas īpašnieki no Stokholmas, jo tuvojās Jāņi, kuņi arī Zviedrijā tiek ļoti godā turēti. Viņi parādīja man to godu, ka nāca uz mūsu māju ar mani apsveicināties. Pat roku sniedza. Šādas lietas nenotiekot ar pārējiem strādniekiem. Ar tiem viņi parasti pat nesarunājoties, bet visu kārtojot ar muižas inspektora palīdzību, ko pie mums Latvijā sauktu par muižkungu. Tad viņi teica, ka viņiem noliktavā esot lietotas mēbeles, arī grīdsegas, lai tikai paprasot Nilsonam. Mēs varot ņemt un lietot ko vēloties. Tāpat kundze man apsola logu aizkaņus. Aleksis teica, ka mums jau mēbeles esot. Tā no Nilsona dabūju tikai divus lietotus palagus un divas spilvendrānas, kā arī gultas pārklāju. Sastumjot gultiņas kopā, varēja pārklāt abas. Kundze ar sulaini atsūtīja man veselu rulli lietotus logu aizkarus, lai es izvēloties un pagatavojot mūsu logiem. Man nav šujmašīnas un tā rullis palika neaizskārts. Tad kādu dienu no pils atnāca kalpotājas, saimiece un vēl kādas divas meitas. Noņēma mūsu logu samērus, aizstiepa rulli atpakaļ. Pēc dažām dienām viņas ieradās atkal un piestiprināja logiem izgatavotos aizkarus. Arī kādu izšūtu paklājiņu priekš manis izgatavojusi Nilsona kundzes māsas meita. Viņa ir jauna un arī kalpo pie baroniem.

Aleksis atkopjas, par ko arī Nīlsona kundze priecājas. Laikam jau taisnība, ka latvieši esot lieli izēdēji. Par manu māsas vīru Aseri amerikāņi bija sprieduši: „Labs cilvēks, tikai daudz ēd.” Aleksis bija palicis tikai par labu cilvēku, otro teikuma daļu atmezdams, kaut gan zviedri domāja, ka viņš ēdot normāli, tikai ēdiens laikam neesot garšojis. Droši vien tie gatavoti savādāk, nekā latvieši to dara. Aleksis stāstīja: „No katra pa drusciņai. Tur ir desas ripiņas, siera šķēlītes, sviesta bumbulītis uz personu. Nevar taču citiem noēst viņu daļu.”

Man nebija nevienas vasaras kleitas. Nolēmu tādu pati pašūt. Biju iepazinusies ar kaimiņu mājas kalpa sievu. Raksturīgi, ka šiem strādniekiem nebija neviena mājkustoņa, nedz arī viņi audzēja dārzā saknes. Visu varēja nopirkt. Pienu katru rītu varēja dabūt no muižas kūts, sviestu un gaļu nopirkt veikalā, bet dārzājus un saknes no muižas dārznieka. Tā strādnieku sievām, dzīvojot mājās, bija daudz brīva laika. Viņas ieturēja regulāros kafijas laikus, desmitos no rīta un trijos pēcpusdienā, ar dažāda veida kūciņām. Mums arī bija zemes gabals pie mājas, kur Aleksis pavasarī bija iestādījis kartupeļus un ierīkojis arī sakņu dobītes. Kaut gan mēs abi vēlāk strādājām muižas dārzā, saknes pie dārznieka nepirkām. Mums bija jābūt taupīgiem. Šī kaimiņiene bija tik laipna un aizdeva man savu šujmašīnu, un tā varēju kādu kleiteli sašūt.

Kungs ar kundzi ieradušies, lai muižas ļaudīm sagatavotu Jāņu vakaru. 23. jūnija pēcpusdienā tiek apvīta augsta kārts ar puķēm un zaļumiem. Augšā vēl apvīti arī krusta koki, abos galos uz leju nokarājoties vainagiem. Pie kārts gan netiek piestiprināta darvas mucīņa, kā tas bija parasts mūsu dzimtenē. Jāņu uguni nekur, to dara 30. aprīļa vakarā, godinot pavasari.

Muižas pagalmā iznesti gari galdi ar soliem. Pie tiem sasēžas visi muižas ļaudis. Pati baroniete iet ar kafijas kannu apkārt un visus apkalpo. Tā ir tradīcija. Uz galdiem cepumu un visa kā diezgan. Pēc mielasta sākas rotaļas un sacīkstes ap appušķoto Jāņu kārti. Sevišķi lieli prieki ir bērniem. Katram sacīkstes dalībniekam jāiekāpj maisā. To nosien cieši ap vidu, lai nenobruktu. Šodien maisiniekiem paredzēta skriešanās sacīkste, kuŗš ātrāk nonāks pie mērķa. Daudz klupšanas un smieklu. Tāpat rāpšanās stabā prasa lielu veiklību, lai sasniegtu tā galā novietotās mantas. Vīriešiem sacīkste ar maisiem izvēršas par īstu kaŗa spēli. Seŗot uz baļķa, kā uz zirga, viens otru sit ar siena maiŗeli. Uzvarētājs tas, kuŗš var otru notriekt no baļķa. Vēl notiek virves rauŗana. Tā arī Latvijā bija iecienīta sporta spēle vingroŗanas stundās. Pieauguŗi vīrieŗi saŗeŗas abos virves galos un notiek sirsnīga raustiŗšanās. Iet arī rotaļas, riņķī ap apuŗķoto stabu,

saķeroties rokās un dziedot. Kad diezgan pa āru izpriečājušies, visi tiek aicināti telpās, kur var dejot. Tas nav pilnī, jo tur tādu telpu nav. Zviedri ir laipni, bet viņi mums visi svešinieki un es vēlos iet atpakaļ uz mūsu dzīvoklīti. Mēs aizejam. Citi vēl paliek priecājoties.

Aleksim šeit nepatīk, alga maza un galvenais, tuvumā nav latviešu. Viņš neņem no kunga mēbeles, it neko, lai nejustos parādnieks. Viņš nolēmis nostrādāt obligāto līguma laiku, sešus mēnešus un pēc tam raudzīsim dabūt darbu kādā pilsētā.

Nilsons mums atnes kādu linoleuma paklāja gabalu. To noklājam guļamistabā. Virtuve ir nabadzīgā izskatā, ar mazu galdiņu un diviem krēsliem. Kad kāds muižas darbinieks pārdod sofa, to nopērkam. Tas ir savādāks, nekā biju iedomājusies. Garena koka kaste ar paceļamu vāku. Tajā ievietojot maisiņus, var arī gulēt. Pa dienu vāks tiek nolaists un sofa noder kā sēdekļis. Šo mēbeles gabalu novietojam virtuvē pie loga.

Ar drēbēm man vēl vienmēr ļoti trūcīgi, nav nevienas vasaras kleitīņas. Braucam ar Aleksi uz Ro nopirkt produktus, kuņģi ir uz karstiņām. Citreiz jau piena vedējs, vedot katru rītu muižas pienu uz staciju, atved muižas ļaudīm vajadzīgo, iepērkot pēc saraksta. Šoreiz esam nodomājuši pirkt audumu vasaras kleitai, kas man iznāk no nometnē sapelnītās naudas adot. Nopērku arī duci jaunsudraba tējkarotīšu, lai būtu kāda priecīgāka un labāka sajūta.

Audums nu man būtu, bet nav šujmašīnas, tak laipnā kaimiņiene izpalīdz un aizdod šavu. Neskatoties uz visu laipnību brīnījos, kā viņai neapnīk tā mūžīgā kafijas dzeršana, tāpat izdot naudu par dārza saknēm. Mums izauga pašiem dobītēs saknes un salāti un muižas dārzā neko nepirkām. Neviens mums to ļaunā arī neņēma.

Biju vienīgā no muižas darbinieku sievietēm, kas gāja strādāt. Sievietēm jau arī uz laukiem nebija darba. Tur strādāja vīrieši ar mašīnām un traktoriem. Man nebija viegli ietikt strādāt dārzā. Tiku apšaubīta, vai kā skolotāja, spēšu pienācīgi strādāt. Dārzā strādāja kādas 5 - 6 jaunas meitenes 'guļot vagās', tik lēni viņas virzījās uz priekšu. Viņām arī maz maksāja.

Tad vēl bija atraitne Andersone, vecāka sieviete, kuņģai bija muižā apsolīts darbs kā vasaru, tā ziemā. Ar dārznieka piekrišanu inspektors man atļāva pamēģināt. Pirmo dienu bija īsta raušana. Andersoniete rāva zāles, ka šķīstin šķīda. Negribēju un nedrīkstēju palikt iepakaļ un rāvu līdz. Rāpojām salīkušas. Pārbaudījumu izturēju. Turpmākajās dienās viņa strādāja normālāk. Tā nostrādāju kādas nedēļas, kamēr man atkal sāka sāpēt mugura. Tad darbs dārzā bija

jāpārtrauc. Aizbraucu muižas augļu un sakņu vedējam līdz uz Stokholmu pie ārsta. Šis vedējs katru nedēļu ar smago mašīnu brauca uz Stokholmas tirgu. Dārzs bija baronietes pārziņā un tam pašam bija jāsedzas. Dārznieks bija atkarīgs no viņas. Viņš šeit bija pirmo gadu un bija jācenšas, lai gūtu panākumus. Dārznieks bija ļoti labs cilvēks. Viņam bija jauna sieviņa un maza meitenīte.

Dārzā bez Alekša vēl strādāja Nilsonu jaunais dēls, 17 gadu vecs jauneklis. Viņa vecāki turējās pie principa, ka pašam viss jānopelna. Gribēja pirkt klavieres, tām vajadzīga nauda jānopelna.

Pēc dažām nedēļām sāku atkal strādāt dārzā. Darbu sākām septiņos no rīta. Tad vēl visur rasa un man tagad ļoti noder vēl nometnē no Signes dabūtās vecās, lielās kurpes. Pusē desmitos 15 minūtes kafijas laiks. Piekotam klāt no rīta līdzī papemtās maizītes. Strādājam līdz divpadsmitiem. Tad steidzamiem uz māju, lai pagūtu izvārīt kādu piena zupu. Darbs dārzā sākas atkal vienos un turpinās līdz sešiem. Tā katru dienu nostrādājam desmit stundas. Tas ir vasaras darba laiks.

Brīnījos par Zviedrijas lauku sievietēm, kā viņām nav gaŗlaicīgi. Bet laipnas viņas bija. Ar cepurēm galvās sēdēja ārā saulītē un adīja. Viņas atnāca pie manis melleņu laikā, kad es gadījos būt mājās. Tad visas gājām ogot uz tuvējo mežu. Vēlāk svētdienās abi ar Aleksi arī gājām uz mežu mellenēs. Nebija jau arī citur kur iet. Mellenes salastījām pietiekoši, sapildot pudelēs, radās ziemei aizdars.

Vēlāk, kad nāca brūklenes, gāju uz mežu ogot. Tālu jau nebija jāiet. Ogu bija diezgan. Kādu dienu mežā redzēju čūsku un no bailēm pārskrēju mājās, bet nākošā dienā gāju atkal. Arī brūklenes ievārtījam brangu podu. Šie bija pastarpas darbi. Gribēju arī naudu pelnīt un tādēļ rāvos ar Andersonieti pa dārzu. Meitenēm maksāja 50 ēras stundā, man 80 un Andersonietei droši vien vairāk. Uz rudens pusi, kad āboli no kokiem sāka krist zemē, ar Andersonieti pielastījām mājās ejot pilnus klēpjus, ko pielikt pie brūklenēm. Aleksis gan tam nepiekrita. Pieņēmām, ka dārznieks mūsu rīcību nenovēroja. kritušie āboli bija nolemti komposta kaudzei, vai labākā gadījumā muižas govīm. Pārdot šos kritušos ābolus nevarēja.

Muižas tuvumā bija divi skaisti ezeri. Strādniekiem gan nebija atļauts zivis ķert vai maksšķerēt, bet katrā laikā tās varēja dabūt pirkt no muižas zvejnieka. Vienā ezerā stalti peldēja gulbji un otrs bija nodots muižas zvejnieka rīcībā. Viņš ķēra zivis gan muižas, gan apkārtējo iedzīvotāju vajadzībām. Tās tika vestas pārdošanai arī uz Stokholmu, vairojot muižas ienākumus. Arī augļu un sakņu dārziem bija jānod ienākumi. Strādnieki par muižas saknēm un zivīm maksāja

tādu pašu cenu, kāda bija Stokholmas tirgū. Muižas ezeri bija pilni ar zivīm.

Svētdienās ejot pastaigāties, aizejam līdz gulbjiem. Varam papriecāties par skaisto ainavu, tikai par zivīm jāaizmirst. Aleksim ļoti nepatīk, ka viņš nevar sēdēt ezera krastā, lūkoties uz pludiņu, kā tas mierīgi peld, vai kad reizū reizēm zivis to parausta.

Pastaigu rezultāts ir tāds, ka man jāiet pilī pie kungiem un jālūdz atļauja Aleksim pasēdēt pie ezera. Tur jārunā zviedriski, bet šo valodu viņš vēl nav pietiekami piesavinājies. Pa nometni dzīvodama jau biju labi valodā ievingrinājusies, tā kā varēju jau lasīt zviedru žurnālus. Tā nu man bija jāiet pie kungiem runāt. Eju caur virtuvi. Saimniece iet mani pieteikt. Kurpes atstāju virtuvē, ieeju zālē zeķēs. Pretī nāk pati baroniete un laipni uzklausa manu lūgumu, Aleksim atļaut makšķerēt. „Es gan neticu,” viņa saka, „ka barons grozīs savu principu, bet es iešu kabinetā paprasīt.”

Viņa atgriežas. Barons nevarot atļaut vienam viņa strādniekam makšķerēt, kad citiem tas aizliegts. Mēs taču varot pirkt zivis no zvejnieka. Tā no zivīm un makšķerēšanas nekas neiznāca. Bet kundze mani laipni izvadā kā viešņu pa pils dažādajām istabām. Tās grezni iekārtotas — ar gleznām, grīdsegām un piemērotām mēbelēm. Ir jau brīnišķīgi, bet neko nevaru priecāties par visu šo greznumu un vērtībām, ka mums pat zivis aizliegtas makšķerēt. Esam visvienkāršākie kalpi un pie tam ļoti nabadzīgi. Ir plaša bibliotēka ar daudz grāmatām. Ja vēloties, varot dabūt lasīšanai, ko tikai vien gribot. Saku paldies, ka man tagad nemaz nav laika lasīšanai. Laipni izvadāta, kāpju atkal virtuvē savās tupelēs, lai ietu ārā, kur es piederu.

Par aizliegumu makšķerēt Aleksis tā sadrūmis, ka nolemj ne par ko nepalikt šeit ilgāk, kā līdz 25. septembrim. Tad viņa līgums uz sešiem mēnešiem dārza darbos būs izpildīts.

Kundze bija laipna pret mums, jo likusi muižas saimniecei atsūtīt mums miltus un olas. Produkti vēl joprojām Zviedrijā ir normēti. Maizes, kas ir uz kartiņām, arvien pietrukst. Atsūtītie milti bija ar kodēm. Olas gan bija lietojamas.

Kad dzīvoklis mums bija iekārtots, muižas saimniece un meitas pieteicās uz kafiju. Kaut ko cepu, bet pašai bija tāda sajūta, ka nekas lāga nebija izdevies. Viņas visas atnāca un bija ļoti laipnas. Vismaz savas nopirktās tējkarotītes varēju tagad demonstrēt.

Ar visu aizliegumu, muižas ļaudis slepeni gāja uz ezeriem makšķerēt, kā arī dārzā palasīt augļus. Kādā svētdienā Aleksis aiziet

līdz kaimiņu mājas iemītniekam un atnes no ezera skaistus asarus. Tos tīru virtuvē. Kāds nāk no muižas puses. Kas par ķeršanu, slēpšanu un zvīņu slaucīšanu! Ja šāds satraukums, tad nevar turpināt zivju ķeršanu. Tā tad arī palika vienīgā reize.

Kaimiņš mūs cienā arī ar dārza plūmēm, kuņas paši nebijām drīkstējuši raut, dienu dienā staigājot tām gaļām.

Muižas ļaudis pret mums ir laipni. Apkārtējo mājiņu iemītnieki uzmana arī, kad un kur es eju. Veļu mazgāt eju uz veļas māju, kur katrai ģimenei iedalīta sava diena. Veļu vāra lielā katlā. Tuvumā dzīvo staļmeistariene. Desmitos viņa ienāk pie manis un aicina līdz iedzert kafiju. Man gan kafija nebija ne prātā. Biju pilnīgi iegrimusi darbā, domājot, kad tikai ātrāk tiktu ar visu galā, bet laipno piedāvājumu nevar noraidīt. Jāiet vien ir.

„Doppa, doppa,” viņa saka, iemērcot kūciņas kafijā. Tāds ir paradums. Uz galda septiņi dažādu šķirņu cepumi. Tikdaudz jābūt, tas pieder pie zviedru paražām.

Otrā, kas mani uzmanīja ar kafiju, bija mūsu tuvākā kaimiņiene. Tas bija uz rudens pusi. Darbojos mūsu dārzā ar kartupeļu novākšanu. Strādājot un priecājoties par skaisto dienu, pie manis pienāk kaimiņiene. Esot kafijas laiks. Viņai jau kafija gatava. Neko darīt, jāpārtrauc darbs un jāiet dzert kafija. Šī ģimene apdzīvo viena pati visu mājiņu, jo viņiem ir arī bērni. Guļamistabas atrodas augšējā stāvā, tā Zviedrijā parasts.

Citā svētdienā abi ar Aleksi aizejam meklēt avenas. Ejam pa meža ceļu. Vietumis ir izcirtumi. Ir avenu krūmi, bet ogu maz. Ceļa abās pusēs skuju koki. Biezs mežs un ceļš vietām ne visai sauss. Mežs aizstiepjas desmitiem kilometru tālumā. Mums nepatīk laipot pa dubļaino ceļu un griežamies atpakaļ. Pie izcirtuma malas kaut kādas būdeles. Tur vasarā mitinājas meža cirtēji. Maz ogu pārnesām, bet bijām izstaigājušies. Tādas šeit ir mūsu svētdienas.

Citreiz ejam atkal pa taciņu kalnup. Ir skaisti starp eglēm. Taciņa aizvijas arvien tālāk un es, kā prieka pārņemta, eju tikai uz priekšu. Apbrīnojām, kā eglītes var augt tieši klintī.

Tūlīt aiz mājas, kuņā dzīvojām, bija bieža jaunaudze, caur kuņu gāja taciņa. Paejot pa to redzēju brieža pēdas. Tā tie brīvi staigāja un nāca pat māju tuvumā. Aiz jaunaudzes bija lauks, kur pie kāda akmens puduļa auga meža rozes. Kad to sēklu pogaļas kļuva sarkanas, gāju tās lasīt, jo biju iemācījusies vārīt zupu no šiem augļiem. Varēja sažāvēt arī ziemai.

Kad brūklenes ir gatavas eju uz mežu tās lasīt viena pati, jo Aleksim jāstrādā dārzā. Ogu daudz, tikai jāuzmanās no čūskām.

Zviedrijā meži pilni ar akmeņiem un zariem. Jāuzmanās kur kāju liek. Čūskas vairs nesastopu, no tālienes gan redzēju briedi.

Savārot brūklenes kopā ar āboliem, iznāca liels koka trauks brūkleņu ievārtījuma ziemei.

Dārzā mums bija izauguši gurķi, bietes, burkāni, kāļi, zirņi. Visu vasaru mums bija arī savi salāti.

Abi bijām aizņemti darbā visu vasaru, gan kašājoties pa zemēm dārzā, gan uz lauka kaplējot puravus un kāpostus. Saule nežēlīgi dedzināja un darbs bija smags. Pa brīvajiem brīžiem jāapkopj savs dārziņš arī.

Aleksis darbs jāuzteic kādu mēnesi iepriekš, lai viņa vietā dārzam varētu samaklēt kādu citu strādnieku. Man ziemā šeit nav paredzēti nekādi darbi, jo siltumnīcas darbos sievietes nav vajadzīgas.

Aleksis grib, lai es atkal runājot ar kundzi par mūsu aiziešanu, jo viņa ir pārzinātāja par dārzu. Kādu rītu tāda izdevība arī rodas. Pašreiz ravējām ceļa malā. Redzu, kundze nāk pa ceļu. Nu tikai jāizkāpj pretī. No rasas esmu slapja līdz vidum, notašķījusies ar zemēm. Saku, ka mans vīrs negrib šeit ilgāk palikt, kā tikai līdz 15. septembrim. Viņš netikšot atlaists, viņa saka. Viņai atbildu: „Nu, tad es iešu viena pati prom, jo man ziemā šeit nav nekāda darba. Bez tam, gribu nokļūt tādā vietā, kur būtu izdevība mācīties zviedru valodu pamatīgāk, lai vēlāk varētu strādāt kādā kantorī.” Valodu es varot iemācīties lasot, viņa saka. Viņa tā esot iemācījusies angļu valodu. Aleksis būtu ar mieru palikt pie viņiem, ja kungs viņam dotu kādu darbu savās fabrikās Stokholmā vai Geteborgā. Bēgļiem neesot atļauts fabrikās strādāt, viņa saka. Iebilstu, ka mums draugi ir rakstījuši, kuņģi arī bija izsūtīti uz laukiem, ka tagad pārcēlušies uz fabrikām.

Tā nu šoreiz mūsu aiziešana vēl paliek neizšķirta. Vēlāk paziņo, ka Aleksis arī tikšot atlaists, jo atrasts vietnieks — zviedrs. Kundze esot teikusi, ka nekad vairs darbā nepieņemšot bēgļus.

Pirms šķiršanās no šīs vietas, kādu dienu ar vilcienu aizbraucu uz Stokholmu. Tur gribu nopirkt mēteļi. Veikalos izpārdošana. Izpārdošanai izliktie nav diez cik glīti. Izvēlos vienu, stipri padārgu, kas man patīk. Nopērku arī cepuri. Ietērpjos jaunā pirkumā un braucu mājās. Vecais mētelis iesaiņots pauniņā. Ro stacijā Aleksis man atbraucis pretī ar divriteni. Uzliekam pauniņu uz riteņa un paši soļojam kājām. Uz ceļa satiekam mūsu baronus ekipāžā, kuņģus ved uz staciju.

Mājās pie mums atnāk Nilsona kundze un aicina pie sevis uz kafiju. Viņa man atdod arī kādu skaistu galda sedziņu.

Mums tagad jāatdod arī visi aizdotie priekšmeti: abi palagi, spilvenu drāna un gultas pārklājs. Pēdējais man patīk, bet kundze noteikusi, ka viss jāatdod atpakaļ. Nelsons visu nones uz pili. Tāpat logu aizkarus un linoleuma gabalu.

No Darba pārvaldes nopirkās mēbelītes un traukus paņemam līdzī, bet nopirkto sofa atstājam tāpat bez kādas atlīdzības. Nākošie iemītnieki ir kāds jauns zviedru pāris.

25. septembrī Aleksis saņem apliecību par Beatebergā nostrādāto laiku. Braucām uz Čepingu, kur dzīves vietu un darbu atra dis Zīriņš ar ģimeni, mūsu paziņa no Rojas.

Atkal ceļā

ARDIEVAS RO/RE

*Vēl Beateberga acīs šaudās,
Kur aizliegts bija ķert pat raudas,
Un krasta malā svētdien's rītā,
Mēs stāvējām kā lēnā spītā.*

*Lūk, gulbji balti mūs tur sveica,
Un likās, ka tie mums ko teica:
„Ej tālāk, ceļiniek un vēro,
Vai šeit tas krasts, par ko tu sēro?
Vēl gaŗas dienas tevi gaida,
Varbūt, kaut kur vēl prieki smaida.”*

*No jauna ceļā nezināmā
Mūs laika kumeļš līdzī rauj,
Un gaitā šīnī liktenīgā,
Mūs cerības no jauna skauj.*

Šķīrāmieš no savas darba vietas 25. septembrī Beatebergas Seteri dārzā. Esam beiguši savu pirmo vasaru darbā svešajā zemē. Redzējuši Zviedrijas skaistumu lauku apstākļos. Iepazinušies ar lab-sirdīgajiem zviedru ļaudīm, bet nebija grūti tos atstāt. Mums vajadzīgi

latvieši, vajadzīga latviskā pasaule. Kā atvadu zīme mums ir līdzi no dārznieka Grimsella izdotā apliecība par strādāšanu dārzā.

26. septembrī jau esam pie draugiem Zīriņiem Čepingā. Šī pilsēta mums sveša, bet to padara mājīgu draugu laipnība. Viņiem arī dzīvoklītis mazs, kuņģa mitinājas Zīriņu ģimene ar diviem bērniem un Ilga, Zīriņa kundzes māšas meita, bet ar laipnību iznāk vēl vietas mūsu maisīņam uz grīdas kur pārgulēt. Pēc salmiem ar Zīriņa kundzi aizejam turpat pie Čepingas tuvāk esošā zviedru saimnieka. Mūsu mēbeles un citas mantas nāks pa dzelzceļu.

Zīriņa vecākā meitene no pirmās laulības jau dabūjusi darbu kādā zviedru ģimenē. Viņa atnāk ciemos tikai savā brīvajā dienā. Viņa jauna apprecējusies ar zviedri. Zīriņš dabūjis darbu Čepingā. Viņa kundze šuvēja un pasūtīnājumu diezgan. Mēs ar Aleksi ar gaišām cerībām ejam meklēt darbu. Nelaimējās. Kādā lielākā fabrikā tikām līdz vārtu sargam. Nē, strādniekus nevajagot. Tas pats citās vietās. Dūša tīri saplok.

Čepingā ir arī Krastiņu pāris, ar kuņģiem bijām kopā Vikarbīnā. Viņiem arī nav darba. Braukšot uz Hallsbergu, kur kundzei būšot darbs cepuru fabrikā. Sievietes tur vajadzīgas. Es varētu braukt līdz, bet Zīriņa kundze atrunā, gan jau darbs gadīšoties tepat, lai tik mierīgi padzīvojot pie viņiem. Līdz svētdienai, 30. septembrim, mums vēl nav laimējies.

Svētdien no Hallstahammaras atbrauc Kancāns. Tur varot darbu dabūt vietējā metalla fabrikā, tikai grūti sadabūt dzīvokli. Norunājam, ka pirmdien tur aizbrauksim. Pie Bultenes vārtu sarga lai prasot pēc viņa, tad viņš parūpēšoties, lai dabūjam parunāties ar darbā pieņēmējiem.

Pirmdienas rītā, 1. oktobrī, braucam visi trīs — Alekss, es un Ilga uz Bulteni. Darbu mums sola tūlīt, tikai lai sameklējot kur dzīvot. Ilgai laimējas dabūt gultas vietu fabrikai piederošā muižā Rallstā. Tur dzīvojot vieninieces, fabrikas strādnieces.

Bultenē satiekam Pauli Kurcbaumu un Andreju Zēbergu, kuņģi mums pazīstami jau no Latvijas. Šeit būtu labi, tikai mums ar Aleksi dzīvošanai jāsameklē kāda istabiņa. To arī cītīgi darām, klausīnām un staigājam, bet bez panākumiem. Kādā vietā iedodam vienam zviedram pat rokas naudu, jo viņš sola kaut ko priekš mums sameklēt. Vakarā braucam atpakaļ uz Čepingu.

Otrdienas rītā, 2. oktobrī, pošamies atkal uz Hallstahammaru, lai turpinātu dzīves vietas meklēšanu, jo citādi darbs nav pieejams. Iedoto rokas naudu pazaudējām.

3. oktobrī Aleksim laimējas dabūt gultas vietu kādā mazā augšstāva istabiņā, kopā ar otru strādnieku — zviedru. Man jābrauc atpakaļ uz Čepingu.

Sestdien, pēc nostrādātām četrām dienām, pārbrauc Aleksis. Atbrauc arī Ilga. Viņa stāsta, ka Rallstā gultas vietas paredzētas tikai vieniniecēm, izņemot divas igauņu ģimenes. Viena no igauņiem esot Rallstas pārzine. Tā dzīvojot mājās, bet visi pārējie ejot uz fabriku strādāt. Norunājam, ka pirmdien es arī braukšu uz Bulteni un mēģināšu iekļūt Rallstā kā vieniniece.

Pirmdienas rītā braucu Aleksim līdz. Fabrikas kantorī stāstam par Rallstu, vai tur nebūtu iespējams arī mums piemesties. Lai braucot aprunāties ar pārzini. Mums izstāsta kur Rallsta atrodas un kā tur nokļūt.

Pārzine — igauņiete mūs saņem laipni. Viņas vīrs, latviešu izcelsmes, arī strādā Bultenē. Vēl Rallstā ir otrs igauņu pāris, jūras kapteinis ar savu sievu. Tie abi strādā fabrikā. Pārējās iedzīvotājas ir polietes, atvestas no koncentrācijas nometnēm. Pārzine, Maranta kundze, ievieto mani kopā ar Ilgu mazā istabiņā ar divām gultām. Esmu ļoti laimīga. Telpa ir glīta, saulaina, ar aizkariem pie logiem, baltu veļu saklātām gultām, kaut arī papīra palagiem. Pat sedziņas uz galdiem. Nu esmu Bultenes darbiniece.

Aleksim vēl jāpaliek savā pažobelē. Nu varam atvadīties no Zīriņiem Čepingā, sakot paldies par laipno uzņemšanu. Zīriņš ir precējies otru reizi. Viņa pirmā sieva bija mana skolas biedrene no pamatskolas laikiem, Mitenbergu Marija. Viņa nomirusi, atstājot mazu meitenīti, kuņai tagad 15 gadu.

Tagadējā Zīriņa kundze ir laba šuvēja. Arī viņiem ir meitenīte, kuņa vēl gulēja autiņos, kad pārbraucām uz Gotlandi. Zīriņa kundzes māšas meita Ilga nepalika Latvijā, bet kopā ar tanti devās bēgļu gaitās. Ilgas māte šķīrās no vīra, lauksaimnieka un apprecējās otrreiz. Šinī laulībā piedzima dvīņi. Ilga teica: „Es sasitu savu vijoli, kad dabūju zināt, ka māte šķīrās no tēva un negribēju neko zināt par viņas tagadējo laulību.” Toreizējā vidusskolniece bija zaudējusi pamatu zem kājām.

Ilgas tēvu biju redzējusi, kad pēdējo ziemu Latvijā strādāju Lubezeres skolā. Viņš bija smagnējs zemnieks ar gaišu, glītu seju. Ilga līdzinājās viņam. Rojā 1944. g. vasarā Ilga vairāk uzturējās pie Zīriņa kundzes, kā pie savas mātes un atbrauca arī līdz uz Zviedriju.

Ilga Blumberga tad vēl bija jauna, glīta meita. No rīta eju viņai līdz uz fabriku. Pirmo reiz savā mūžā esmu fabrikas strādniece, ar kartiņu, kas katru rītu un vakaru jāapzīmogo īpašā ietaisē, atzīmējot

darbā ierašanās un aiziešanas laiku. Ja kāda stunda nokavēta, par to nemaksā. Mani novieto pie galda, uz kuŗa sabērtas skrūvītes. Tās jāpārbauda, vai nav kaut kur kāds bojājums, kāda svītriņa, vai iesprāgums. Bojātās jāatšķīro nost, labās saņemot kastītēs. Tās savukārt iztukšojot lielā, uz grīdas noliktā kastē, kas vēlāk nonāk pie pakotājām. Fabrika izlaiž tikai pirmšķirīgu preci. Esmu apmierināta. Darbs viegls un visu laiku varu sēdēt. Rokas un darba ķitelis gan kļūst eļļaini, jo skrūves ir ar eļļu, lai nerūsētu.

Ierodas vēl viens latviešu pāris — Heimaņi. Rallstas pārzine Maranta domā, ka vienu istabu varētu atbrīvēt latviešiem, izvietojot polietes. Mēs abas latvietes, ejam pie inženiera runāt, lai mums diviem pāriem atļauj dzīvot vienā istabā. Tad mans vīrs arī varētu nākt uz Rallstu. Inženieris gan šaubās, vai mēs tā varēšot satikt. Sakam, ka pārdaļīsim istabu ar palagiem. Tad viņš beigās arī piekrīt. Nu mūsu abu vīri pārnāk uz Rallstu. Pēc pāris dienām Maranta izdomājusi labāku atrisinājumu — mūs divus precētos pārus izvieto pa divām mazām istabiņām, un vieninieces saliek kopā lielākajā.

Novembrī Aleksi uzņem metālintustrijas arodbiedrībā, kuŗa obligāti jāiestājas. Mēs ar Aleksi tiekam tajā pat istabiņā, kur no sākuma biju kopā ar Ilgu. Esam apmierināti, abi kopā un abiem ir darbs. Šeit sievietēm maksā arī lielāku algu, nekā uz laukiem. Jūtam atkal pamatu zem kājām. Galvenais, kas iepriecina, ka šeit ir latvieši. Latvieši kā ar rāvienu atplūst uz Hallstahammaru. Arī Rallstā nākuši klāt latvieši. Kur mēs ar Heimaņu ģimeni bijām kopā no sākuma, tagad novietotas trīs latvietes — vieninieces: Blumbergu Ilga, Staprānu Berta un Jāvaldu Olga. Tās visas neprecētas. Jaunākā ir Ilga ar saviem 20 gadiem. Uz Bertu skatās tīri kā uz vecmeitu. Jāvaldu Olga ir uzticīga kādam augstākam dzīves uztvērumam. Viņa jaunībā Latvijā kalpojusi pie bagātiem kungiem, kur arī viņas jaunība pagājusi. Dzīvojusi līdz saviem kungiem priekos un bēdās.

Kad pēc Pirmā pasaules kaŗa, Latvijā visai dzīvei pārveidojoties, šo kungu vairs nebija, par viņas dzīves augstāko ideālu kļuvusi viņas brāļa labklājība. Brālis arī dzīvoja Hallstahammarā un pēc kāda laika viņai izdevās to dabūt uz Rallstu, iegūstot mazu istabiņu augšas stāvā.

Pie skrūvīšu šķīrošanas, bez zviedrietēm, tagad sēžam arī trīs latvietes. Es sēžu kopā ar Jāvaldu Olgu, Staprānu Berta mums aiz muguras. Blumbergu Ilga strādā aiz lielajām mašīnām, pie skrūvju uzkraušanas uz slīdošās lentas. No lentes skrūves tiek veikli uzķertas un sapakotas mazās kastītēs. Šis ir akorda darbs un to veic jaunas zviedru skuķes.

Mums darba laiku sašina Jāvaldu Olgas stāstījumi par viņas bijušajiem kungiem. Tur ir arī romantika.

Heimaņi arī strādā Bultenē, tikai citā nodaļā. Viņi Rallstā augšas stāvā dabūja kādu mazu istabiņu. Neprecējušās polietes kādā augšstāva lielā istabā. Apakšstāvā, mums blakus, novietoja Ešentālu ģimene arī mazā istabiņā. Viņi ir lībiešu izcelsmes, no Kurzemes jūrmalas. Dažreiz viņu istabiņā dzird it kā spēcīgus zvēlienus un plaukas. Noskaidrojas, ka nekas jauns tur nenotiek, tikai Ešentāls norūda sevi, belzdams sev pa krūtīm ar dūrēm, lai stiprinātu izturību. Šī ģimene arī no sākuma mitinājās tik mazā stūrītī, kā bijušās pils pieliekamā kambarī. Pie tā esam pieraduši. Bijām priecīgi, ka kaut kur dabūjām pārgulēt. Visbijā kādā telpā gulējām uz grīdas cilvēks pie cilvēka, tāpat pābraucot jūru. Sedzāties ar mēteļiem.

Bultene žēlīgi pieņēmusi mūs, likteņa dzenātos cilvēkus, nodrošinot pajumti un dzīves iztiku. Esam laimīgi, ka pēc darba meklēšanas Čepingā, esam zem pajumtes, apgādāti ar siltumu un gaismu. Rallstā skan latviešu čalas, līdzās igauņu un poļu mēlēm. Savstarpējā saprašanās ir zviedru valodā, kuņā mums vedas daudz labāk saprasties, nekā runājot ar zviedriem viņu valodā. Ja nav īstais akcents, zviedri nesaprot. Mēs nemācējām, kā vēlāk itāļi, ar drāmatiskām kustībām un izdarībām papildināt runāto. Kad itālis grib pirkt vistu un veikalnieks nevar viņu saprast, tad viņš uzdzied kiker-rikū un tā-tā-tā, un vista rokā.

Vistas mēs pirkām arī no apkārtējiem saimniekiem. Saimnieks nocērt vistai galvu, bet viss tālākais bija jādara mums pašiem. Es noplūktās spalvas krāju. Vistu zupa bija garšīga un barojoša. No sākuma vēl vistas nepirkām. Pēc darba stāvējām rindā, lai izņemtu uz kartītēm atļauto, kā arī lai nopirktu kādas mārciņas kaulu. No tiem iznāca labs buljons. Gadījās, ka pie kauliem bija patvērusies pat kāda gaļas šķipsniņa. Šādas zupas bija papildinātas ar dārza saknēm. Alkoholiskie dzērieni arī bija uz kartītēm, tāpat kafija.

Mēs ar Aleksi iegādājāmies divriteņus, lai nebūtu rītos un vakaros jāsoļo vairāk kā pāris kilometrus garais ceļš uz darbu un atpakaļ. Esam priecīgi, ka esam starp latviešiem. No sākuma bez Ancāna fabrikā vēl strādāja Pauls Kurcabaums, jauns students, kam tēva mājas bija Dundagas pagastā un Zēbergu Andrejs no Maz-Īrbes puses. Ar katru nedēļu tagad latviešu skaits pavairojas.

Kādu svētdienu uz Rallstas ceļa satiekam jaunu latvieti. Sākam runāties. Viņa vārds esot Virsis. Aicinām līdz uz Rallstu apskatīties kā mēs te dzīvojam. Virsis ir studējis ķīmiju. Neskatoties uz izglītību, fabrikā mēs visi esam melnā darba darītāji. Mūsu darba telpas tur ir pagraba stāvā, ar maziem, augstiem lodziņiem. Gaismu dod elektrība.

Darbs sākas astoņos rītā. Pusdienas pārtraukumā no augšējās mašīnu halles, kur viņam darbs, Aleksis atnāk pie manis. Bariņš latviešu salasāmies kopā un izejam svaigā gaisā pa fabrikas sāņu durvīm. Tur apsēžamies uz kāda baļķa un notiesājam līdzī paņemtas sviestmaizes, piedzerot kafiju. Pusdienām atvēlēta viena stunda. Strādājam astoņas stundas dienā, piecas dienas nedēļā. Sestdienās piecas stundas.

Tuvojas Ziemsvētku laiks. Latvieši vēlas sarīkot kopēju eglītes vakara svinēšanu. Latvieši, kas Hallstahmmarā dzīvo izklaidus, svētdien sanāk Rallstā, lai pārrunātu par eglītes vakara rīkošanu. Rallstas zāle būtu piemērota vieta eglītes novietošanai un dedzināšanai. Izdevīgi arī, ka pie zāles ir liela ēdamistaba ar galdiem un soliem. Parasti tur ēd polietes. Mēs citi ēdam savās istabiņās. Aprunājoties ar pārzini Marantu, viņa atļauj latviešiem šīs divas telpas izmantot Ziemsvētku svinēšanai. Rallstā dzīvojošās latvietes apņemas sagatavot sviestmaizes, kafiju un citus uzkožamos. Pa vakariem strādājam virtuvē, Heimaņa kundze, Staprānu Berta un es, lai sagatavotu siļķes, bietītes un rosolu. Blumbergu Ilga nepiedalījās, jo svētku vakarā braukšot pie tantes uz Čepingu. Aleksis un citi vīrieši palīdz mums ar iepirkumiem. Izdevumus sedzam kopīgi, izdalot uz galviņām.

Sajūsma bija liela kā gatavojoties, tā arī svētku vakarā. Šie mums otrie Ziemsvētki zvidru zemē. Pirmos, kopā ar zviedriem, nosvinējām nometnē pēc viņu paražām. Šie nu būs latviešu svētki. Vajadzīgos traukus un citus galda piederumus aizņemamies no Hallstahmmaras YMCA. Galdus apklājam baltiem palagiem. Savārīta arī aukstā gaļa. Pat resnā poliete izsakās atzinīgi, skatoties uz mūsu sakārtoto galdu. Polietes mīl dzīvot un labi paēst. Viņas nicina knapināšanos. Mums ar Aleksi istabiņa aiz zāles. Kad polietes rīkoja deju vakaru, tad nedrīkstējām, pat neuzdrīkstējāmies staigāt cauri zālei, bet sēdējām klusi savā istabiņā. 1945. g. poļu Rallstā vēl bija daudz. Vēlāk jaunās apprecējās un aizgāja dzīvot citur. Precējās visvairāk ar lietuviešiem.

Ziemsvētku vakarā uzaicinājām mācītāju Cauni. Pēc dievkalpojuma un vakariņām viņš ienāca mūsu istabiņā un labu laiku parunājāmies. Toreiz viņš vēl bija pavisam jauns. Šai vakarā iepazīnāmies arī ar juristu Ozoliņu. No Dundagas vēl bija aptieķnieka dēls Sinka, draugs Kurcbaumu Paulim.

Ziemsvētku svinēšana izdevās lieliski, visi likās pacilāti, jo bijām kopā, kaut arī svešā zemē.

Kādam latvietim, ejot naktī mājās, bija gribējis pat dziedāt uz ielas. Pie zviedriem dziedāšana nav tik populāra kā pie latviešiem. Dziedājām tautas dziesmas pie galdiem vēl naktī. Pārzine, nākdama mājās no ciemošanās, bija izbrīnījusies, ka latviešiem vēl skan dziesmas. Lielākā daļa tautiešu jau bija aizgājuši mājās, tikai nedaudzi vēl kavējās svinēdami. Mums ar Aleksi, kā mājnikiem, jātura līdz. Pārzine tiek laipni sagaidīta, ievesta un nosēdināta pie galda.

Ediena bija palicis daudz pāri un otrā dienā ieradās latvieši uz atsvētībām. Tad arī dabūjām zināt, kā Kancānam izgājis ar dziedāšanu uz ielas. Apcietināts par trokšņošanu un aizvests izgulēties policijā. Viņš nav aizgulējies, bet no rīta pieprasījis policijai, lai viņam samaksā par svētku uzvalku, jo istabiņa, kuņā viņš novietots, nav bijusi tīra. Policija arī atmaksāja, sedzot uzvalka iztīrīšanas izdevumus. Kauns jau bijis, ka nokļuvis policijā, jo izsitis arī kāda veikala logu, bet dūša atplaukusi par gandarījumu no policijas puses. Latvieši toreiz stāvēja cits par citu un dalījās arī Kancāna bēdās. Viņš pa tiešām bija labsirdīgs Latgales zēns. Kad bija pārcelts uz citu pilsētu, viņš mūs dažreiz apciemoja. Mūsu zviedru draugi, Nilsoni Beatebergā, arī mūs atcerējušies, atsūtīdami kartiņu un ģimenes fotografiju.

* * *

Pie mūsu šķirošanas galdiem fabrikā ieradās arī kāda jauna latviete, vārdā Olga. Viņa bija precējusies ar vienu no Rojas krasta sargiem. Pati gan no Upesgrīvas. Jaunais krastu sargs bijis iedalīts kādu laiku Upesgrīvas rajonā. Tur iepazinušies un iemīļējušies. Viņš atstājis savu sievu, lai aizbēgtu uz Zviedriju kopā ar Olgu.

Jaungada svinēšana kopīgi nenotika, bet labs bars latviešu aizgāja uz vietējo kino. Rādīja kādu ludziņu no zviedru dzīves, ar mazu mājiņu, puķu dārziņu un komiskiem notikumiem ar kādu vecāku laulātu pāri. Otrā bija amerikāņu filma, kur dziedāja un locījās kāda 'zvaigzne'. Man viss tas izlikās nedabīgi un pārspīlēti. Citā reizē, skatoties Amerikas ražojumu ar Ingrīdu Bergmani kā Žannu de Ark, esam sajūsmināti. Bars latviešu gājām speciāli šo filmu skatīties.

Vēl par Rallstas kungu māju. Trīsstāvu ēkā divi stāvi bija apdzīvoti. Trešajā bija bēniņu telpa. Tur sakrāvām savas nevajadzīgās mantas. Vēlāk, kad uz Rallstu atnāca dzīvot Lejiņa kundze, aizdevām viņai savu saliekamo galdiņu. Tas arī pie viņas palika, mums uz Ameriku aizbraucot. Par pārējām mūsu mēbelēm: divām gultiņām un

diviem krēsliem, Bultenes Dzīvokļu pārvalde mums samaksāja kādas 50 kronas. Man bija kauns prasīt to pašu, ko bijām samaksājuši Darba pārvaldei.

Čepingā nebija laimējies ar darbu arī bijušam Rojas stacijas priekšniekam Klapkalnam ar ģimeni. Arī viņš pārnāca strādāt uz Bulteni, kādu laiku braukdams no Čepingas uz šejieni. Tad viņiem bija laimējies dabūt istabu kādā lauku mājā, ārā no pilsētas. Jābrauc bija pa sliktu, akmeņainu un sakņainu meža ceļu, kur pat ar divriteni bija grūtības tikt uz priekšu. Vasarā aizbraucām pie viņiem ciemā. Brīnījāmies, kā viņi varēja veikt šo ceļu ziemā, kad viss apsnidzis un ledains. Viņiem bija divi mazi bērniņi un uz laukiem ir mierīgāk.

Tāpat klājās inženierim Skaldem. Viņš arī kādu laiku katru vakaru brauca uz Čepingu pie savējiem. Viņam labs darbs Kontalā, Bultenes nodaļā, pie zīmēšanas, tikai grūti sadabūt dzīvokli. Hallstahammarā Bultenes fabrika ceļ jaunas dzīvokļu mājas, bet tur iepriekš jāpierakstās un diezgan ilgi jāgaida. Pēc gaidīšanas Skaldem laimējās dabūt jaunu dzīvokli ar pāris istabām, vannas istabu un kopēju pagrabtelpu, kur arī bija kopēja veļas mazgājamā mašīna. Mēs ar viņu iepazināmies veikalā pērkot produktus. Viņam pietrūka dažas kronas un bijām priecīgi izpalīdzēt. Šo stikumu viņš nepiemirsa, bet vēlāk atdeva. Šādā jaunā dzīvokļu mājā vēl bija laimējies dabūt dzīvokli Vikstrēmam, kuŗš bija Latvijas zviedrs. Arī Ruļļu ģimenei laimējās ar dzīvoklīti. Vikstrēmam bija divi bērni, zēns un meitene. Jauki un sirsnīgi cilvēki, tikai kundze slimīga. Tādēļ viņa nekur darbā negāja. Tāpat arī Skaldes kundzei bija jāpaliek mājās pie saviem trim mazajiem. Ruļļiem arī bija mazi bērni.

Skaldes kundze pati skolotāja, bet šeit tam nav nekādas nozīmes. Viņas Rūtiņai jāsāk iet skolā, par ko bija sarūgtināta, ka meitenītei jāiet svešā skolā, jāpierod pie citas kārtības. Visumā Skaldes ļoti neapmierināti ar dārgo dzīvokli un dzīves norisi Zviedrijā. Viņš izsacījās: „Lai nu ar ko mani bērni apprecēsies, ar latvieti vai kanadieti, tikai ne ar zviedri!” Nezinu, kā un ar ko viņi, Kanadā dzīvojot, apprecējās, bet pirmajā gadā pēc aizceļošanas, Skalde rakstīja mums uz Ameriku: „Šeit visa kārtība ir kā ar kājām gaisā, kaut gan nevar teikt, ka viņi staigātu uz rokām. Tik liela atšķirība no Eiropas.” Skaldes atstāja Zviedriju 1950. gadā.

1945. g. dzīvoja mums pazīstami latvieši kā Čepingā tā arī Vesterosā. Pēdējā glītu dzīvoklīti bija atradis Veisu pāris, ar kuŗiem bijām kopā Vikarbīnas nometnē. Braucām viņus apciemot. Veisa kundze bija Alkšņa kundzes māsa un arī Alkšņi dzīvoja šeit.

Satiekoties brīnījāties, kā visi esam resnāki kļuvuši, salīdzinot ar to, kādi bijām nometnē.

* * *

1946. gads.

Jauns gads bija sācies. Mēs turpinājām dzīvot un strādāt iesāktajā ritmā. Draugi no Vikarbīnas nometnes mūs neaizmirsā. Sevišķi tuva mums bija Poļu ģimene Burlengē. Ciemoties tik tālu mēs vēl nebraucām, bet bieži sarakstījāties. Man sāka apnikt netīrais fabrikas darbs un apkārtne. Runāju ar nodaļas inženieri, vai būtu iespējams dabūt darbu kantorī. Jā, varbūt, bet patlaban neesot nevienas brīvas vietas.

Kādu dienu virsinženieris Ingestrems atnāca mūsu nodaļā un vēroja mūsu darbu. Strādāju veikli un bērū kastīti pēc kastītes izskatītās skrūves kopējā kastē. Domāju, redzot mani tik cītīgi strādājam, varbūt tagad gadīsies kāda vieta kantorī. Nekā! Tikai mani un Staprānu Bertu, kā jaunākās darbinieces, nodaļas priekšnieks nozīmēja uz augšējo halli. Gājām arī, bet tur bija elle. No daudzām mašīnām troksnis bija ellišķīgs un man sāka sāpēt galva. To es nevarēju turēt un sacīju mūsu formanim, ka šeit strādāt nevaru, lai sūta citur. Berta mani izsmēja un izzoboja. Sēdēju atkal pie skrūvītēm.

4. februārī arī mani uzņēma strādnieku arodbiedrībā. Nodaļas vadītājs mani norīkoja darbā lielajām mašīnām aizmugurē, pie skrūvju uzskaušanas uz lentes. Darbs ir smagāks, bet atliek starplaiki, kamēr skrūvītes tika sapakotas. No mašīnu klaboņas nāca miegs. Netīrs, eļļains visās malās. Pirku zviedru žurnālu ar ko iepazīnos slimnīcā. Nolemju īsināt laiku, mācoties zviedru valodu. Tulkoju kādus gabaliņus latviski, tad atkal to pašu atpakaļ zviedriski, pēc tam salīdzināju ar žurnālā drukāto.

Bet ilgi nedabūju šādi priecāties. Kādu dienu pienāca mūsu formanis un teica, ka pa darba laiku aizliegts lasīt. Snaužu atkal.

Man tuvumā pie skrūvju uzskaušanas strādāja kāda liela auguma zviedriete. Viņa bija izskatīga, gaišiem matiem un glītu seju. Bet viņai bija ļoti jocīgi paņēmieni. Zināju, ka viņas simpatija ir kāds no skrūvju kastu pievedējiem un uzcēlējiem uz platformas, no kurienes mēs ar lielu dzelzs ķeksi vilkām skrūves pamazām no kastēs uz lenti. Kad nu attiecīgais vedējs tuvojās, mūsu 'lielā baltā', tā viņu

bija iesaukuši bēgļi, izrādīja savas simpatijas, mēģinot trāpīt savu izredzēto ar palielām skrūvēm. Tās lidoja pa gaisu un man arī bija bailes, jo nebūtu joki, ja ar tādu trāpītu pa galvu. Viņas izredzētais nesacīja nekā, ja arī tika trāpīts ar šādu 'amora bultu', kaut arī no dzelzs. Citas pastāstīja, ka viņa šķīrusies no vīra, kas pēc nodarbošanās bijis šoferis. Šī skrūvju svaidīšana gan izlikās muļķīga. Viņas jaunākā māšele arī strādāja pie šī darba un katru reizi muļķīgi smējās, kad skrūves trāpīja nabaga izredzēto. Beigās viņi apprecējās, tā arī skrūvēm bija bijusi sava loma.

Pie skrūvēšu šķirošanas strādāja arī Skūgmane, kāda vecāka zviedriete. Viņa pret mums, bēgļiem, bija ļoti laipna un dzīvi interesējās par mums. Tāpat viņa novēroja polietes un to izdarības. Sievietēm labierīcības bija augšējā stāvā. Dažreiz tur bijām salasījušās vesels bariņš. Skūgmane bija mūsu vidū un sirsnīgi smējās par mūsu stāstījumiem un izdarībām. Viņa arī dzīvoja fabrikas dzīvoklī, kādā vecākā mājiņā, tuvu pie Bultenes. Viņa arī zināja, ka vēlos strādāt kantorī, bet bija jāsamierinās ar ikdienu, kāda tā nu bija. Arī Rallstas virtuvē polietēm vēl bija pārsvars. Viņas ēda no kopīga katla un sēdās ēdamistabā pie galdiem. Fabrika bija apgādājusi koplietošanai arī nepieciešamos virtuves piederumus. Igauniem un latviešiem bija pašiem savi katliņi un pannas. Sevišķi maz virtuvi lietoja Ilga. Gribēdama ieturēt slaidumu, viņa ļoti maz vārīja. Kad kādreiz izvārīja piena zupu, tad pati teica: „Nu gan vēders brīnīsies.”

Ziemā visas mazgājām arī veļu virtuvē. Priekš tam bija liels katls. Žāvēšana notika bēniņos. Svētdienās gan virtuvei vajadzēja būt tīrai un klusai, to lietojot tikai ēst vārīšanai. Tur bija divi elektriskie pavardi un viens ar malku kurināms. Katru vakaru virtuve un pavards tika tīrīti pēc kārtas. Par visu to mēnesī mums bija jāmaksā 15 kronas no gultas vietas. Naudu atvilka pie algas izmaksas kasieris. Visā mājā elektriskā apgaismošana, bet apkure ar malku. Sestdienās notika lielā tīrīšana, mazgājot virtuves grīdu un pat sienas. Tāpat arī priekšnami un trepes tika tīri noberzta.

Kādu sestdienu nebiju dabūjusi izmazgāt veļu, tad svētdien vanniņa bija jāienes mūsu istabiņā un tur jāmazgā, lai netraucētu citiem svētdienas mieru.

Kādu dienu Rallstā ieradās Ešentālu pāris. Viņi arī bija no Maz-Irbes puses un pazīstami ar Zēbergu Andreju. Aiz ēdamistabas bija kāda mazāka istabiņa, tikai bez apkures. Viņi piemetās tur, kamēr pārzine iedalīja viņiem istabu blakus mums.

Polietes jau sāka izklist, doties prom uz citām dzīves vietām. Ešentāli abi trīsdesmitos gados ir priecīgi un sparīgi. Ešentāla kundze

varēja sarunāties ar igauņiem viņu valodā. Tā Latvijas lībju valoda, bet viņa kaunējās atzīties, ka ir lībiete.

Klāt pienākušas arī vēl divas igauņu ģimenes. Maranti aizceļo prom uz lielāku pilsētu. Citi strādājot un pelnot, bet viņai jāsežot mājā. Bultenes melnajā darbā viņa negribēja saistīties. Viņas vietā par Rallstas pārzini nāca igauņu kapteiņa kundze. Viņa arī pieprasījusi darbu kantorī, bet vēl vienmēr tāpat strādāja pie skrūvīšu pakošanas, katru rītu soļojot kājām uz darbu un atpakaļ.

Pilsētā saradās arī bariņš latviešu jauniešu. Tiem simpatijas zviedru meitenes. Šis zviedru meitenes gadījās satikt latviešu sporta nodarbībās. Viņas bija klāt kā skatītājas. Aizbraucām arī vesels bars latviešu noskatīties kārtējās zirgu skriešanās sacīkstes. Tāds divriteņu pieplūdums, ka bija jāsoļo kājām, tuvojoties sacīkšu laukumam. Bija ļoti interesanti. Aleksis un Ešentāls arī drusku piedalījās, pērkot lozes uz zināmiem zirgiem. Nekādi vinnesti jau nesanāca. Pēc sacīkstēm publika sāka izklīst. Kamēr izklūst no ļaužu drūzmas, ar divriteni pabraukt nevar.

Pirmdien mūsu nodaļas sekretāre Bultenē prasīja, kur mēs svētdien esot bijušas. Viņa ar mūsu formāni un vēl dažiem zviedriem braukusi uz Rallstu ciemā, bet māja bijusi gandrīz tukša. Šī sekretāre bija ļoti glīta. Vienmēr labi ģērbusies, kaut arī sēdēja tai pašā netīrajā telpā. No rīta viņa ieradās darbā kopā ar savu vīru, kas bija formānis citā nodaļā.

Mūsu nodaļas formānis bija ļoti laipns, gan smējās par to, ka es un igauņiete gribot tikt darbā kantorī. Arī sekretāre ir ļoti skeptiska, kad jautāju viņai, kur varētu aizņemties rakstāmmašīnu, lai iemācītos rakstīt. Viņa nezina. Skūgmaņa kundze man pateica veikalu, kur mašīnas ir. Tas bija Rallstas tuvumā.

Liendienās pie mums atbrauca mācītājs Zariņš. Viņš ieradās arī citās reizēs, ja Hallstahmmarā bija jāiesvētī jaunieši, starp tiem arī Ilga Blumberga.

Vēlāk pie mums uz dievkalpojumiem parasti brauca prāvests Teriņš no Stokholmas.

Vasarā aizbraucām līdz mūsu sportistiem uz dienvidiem. Tur notika lielas sporta sacīkstes latviešu starpā. Galvenais futbolā. Tur satiku savu skolas biedreni Morgenšternu Lidiju. Tagad viņa saucās Rozenberga kundze. Precējusies ar bijušo Talsu vidusskolas audzēkni Rozenbergu. Viņas vīrs arī ir sportists. Tiem mazi bērni. Man iznāca īsta ciemošanās pie Lidijas mājās. Viņa bija ar Vireni Talsos vienā klasē, kur galveno vērību piegriezta valodām. Es mācījos klasē, kur galvenā vērība bija piegriezta matēmatikai. Gājām ar Lidiju

skatīties sporta spēles, kur sportisti rāvās vaiga sviedros ar futbolu. Mājās braucām ar vilcienu. Pārradāmies vēlu vakarā.

Svētdienās ar Aleksi gājām uz mežu, kas bija Rallstas tuvumā, lasīt mellenes. Bija jāgādā jauni ievārījumi. Bija pašu audzēti kartupeļi un saknes visai ziemei. Rallstas vēsajās pagraba telpās viss labi uzglabājās. Arī kāpostus Rallstā varēja droši skābēt, jo šeit nebija zviedru, kuņi nav pieraduši pie skābo kāpostu smakas. Viņi domā, ka latvieši kaut ko pūdējot, ko vajagot sviest ārā. Skābus kāpostus viņi neēd un nepazīst, vismaz šinī apgabalā. Arī dzērvenes tiek uzskatītas par indīgām ogām. Toties bēgļiem šo ogu tad iznāca bagātīgāk.

Vasarā, jūnijā, mums tiesības uz vienu nedēļu atvaļinājuma. Ilga teica, ka viņa vēloties divas nedēļas, lai ejot viņai līdz pie inženiera izprasīt. Tādā gadījumā mēs ar Aleksi arī vēlējamies divas nedēļas, vienu likumīgo un otru bez maksas. Gribējām apciemot Jansonus — draugus no Latvijas. Viņi dzīvojs Norčepingā.

Gājām ar Ilgu pie nodaļas vadītāja inženiera Berglunda. Viņš prasīja, ko mēs darīšot tajās divās nedēļās. Sacījām, ka gribam apskatīt Zviedriju, ko vēl ļoti maz pazīstam. Viņš bija ar mieru un izgādāja mums visiem trim lūgto atvaļinājumu.

Aleksis un es nostrādājām vēl sestdienā līdz vieniem. Nomazgājām visas eļļas un darbdienu smagumu un tās pašas dienas pēcpusdienā sēdāmies uz divriteņiem, sākot mūsu atvaļinājuma braucieni. Bijām iegādājušies grāmatu ar ceļa kartēm. Nu tikai bija jāpapēta, kā iznāk taisnāk. Ceļš ir labs un riteņi skrien priecīgi. Uz ceļa vēl pa kādam atvaļinājuma braucējam uz divriteņa. Toreiz automašīnas uz ceļiem bija retums. Uz divriteņa bagāžnieka satīta telts, uz muguras soma. Tāds toreiz bija parastais atvaļinājuma braucējs Zviedrijā. Mums pat telts nebija.

Tanī pašā vakarā bijām jau cauri Eskilstunai. Norunājām braukt tik ilgi, kamēr spēsim. Tā turpinām līdz vieniem naktī. Ceļmalā redzams āboliņa lauks, kur nopļautais āboliņš jau šakrauts zārdos. Pie vienas šādas āboliņa kaudzes nolemjam pārnakšņot un drusku atpūsties. Naktī gan kļuva vēsi, sevišķi uz rīta pusi. Tādēļ jau četros rītā sākām ceļot tālāk. Kur ceļš gāja kalnup, man bija jānokāpj no riteņa. Tā, pa gabalam soļojot, pa gabalam braucot, mūs pārsteidz pērkona negaiss ar lietu. Kļūstam slapji līdz ādai. Kur patverties? Bijām pie ezera. Redzam, uz pāļiem kāda būda, laikam domāta peldētājiem kur pārgērbties. Pārsegta ar jumtu. Tur nogaidījām kamēr lietus pārgāja, tad sākām atkal braukt. Ceļš salijis un braucot nošlakstāmies ar dubļiem. Kā nu tādi rādīsimeis Norčepingā?

Saule atkal smaida un drēbes mums izžūst. Tuvojoties Norčepingai, liekas, ka lietus šeit nemaz nav bijis. Lielajā pilsētā nu bija jāsameklē, kur tie latvieši ielīduši. Vaicājot policistiem ceļu, atrodam arī vajadzīgo ielu. Kad ierodamies pie Jansoniem, viņi ir pārgaidījušies. Gaidījuši atbraucam ar vilcienu. Nu sākas cienāšana un runas. Neesam tikušies kā Visbijas nometnē. Runājam gan, bet man acis krīt ciet. Tagad tikai gultā!

Tajā pašā namā dzīvoja arī Rojas aptiekara Karlsberga ģimene. Mums jāapciemo arī viņi. Jansoni ar viņiem nešķirami draugi no Latvijas. Pirmdienā mums bija jāiet apskatīt fabriku, kur Annīņa un Fricis strādāja. Tā bija tekstilfabrika. Troksnis un putekļu tur tāpat daudz. Katram strādniekam jāuzmana vairākas austuves.

Annīnai bija atvaļinājums, tā izstaigājām Norčepingas skaistākās vietas. Te dzīvoja arī vijolnieks Dunkels no Rojas. Viņam Rojā tēva mājas. Pilsētas parkā notiekot brīvdabas koncerti. Izciemojušies, izplāpājušies, domājam atkal par došanos uz mājām. Kā brauksim atpakaļ? Varbūt ar vilcienu. Annīņa ar Veltu nāk mūs pavadīt līdz stacijai. Uz mūsu vilcienu vēl ilgi bija jāgaida. Nolemjam kādu gabalu pabraukt ar divriteņiem, nepatīk stacijā nīkt. Atvadāmies un sākam ripot. Annīņa vēl piekrodina, lai nepārpulāties. Braukšana veicas labi un nospriežam, ka nav vērts vilcienu ņert. Varbūt, iesim pārgulēt kādā viesnīcā? Tomēr nē, neesam jau arī tā ģērībušies. Tās pašas šurp braucot izlijušās, izmirkušās drēbes mugurā, kaut arī izžuvušas, nav tīrītas un gludinātas. Braucam un skatāmies, vai ceļa tuvumā nav kāds šķūnītis, jo nāca tumsa virsū. Visur tikai noslēgtas durvis. Tad izlienam caur žogu kādā aplokā un pārģuļam turpat. No rīta brokastīs ēdam līdzī paņemto maizi. Pie mums pienāk aploka īpašnieks un liek samaksāt par nakts mājām, kaut arī zem kļajas debess, privātīpašums vien esot.

Tuvojoties Eskilstūnai man iegribējās mežmalā pasēdēt. Saku, mums laika diezgan, ko steigšimies. Aleksis tā negrib un braucam tālāk, kamēr esam atkal Rallstā. Ar šo pārmaiņu un ceļojumu bijām lieliski atpūtušies.

* * *

Uztreņu Vesterosas avīzē ziņu, ka tur darbojas tirdzniecības skola. Mācot mašīnrakstīšanu divas reizes nedēļā, pa četrām stundām pēcpusdienās. Tas nu ir man kaut kas noderīgs! Kaut man nav vēl nekādu cerību dabūt darbu kantorī, tomēr iešu un iemācīšos mašīnrakstīšanu. Runāju ar mūsu formāni, bet jārūnā arī ar inženieri, lai dabūtu attiecīgās pēcpusdienas brīvas. Inženieris to izkārtos.

Nostrādāju līdz pusdienai un pēcpusdienā ar divriteni uz Vesterosu! Šī braukāšana arī bija pārmaiņa un izklaide. Pārējie kursanti bija zviedru jaunieši. Vecākus cilvēkus neredzēja. Pasniedzējas mainījās. Viena bija pusmūža gados, otra pavisam jauna skuķe, likās, kāda no institūta audzēknēm, jo viņa tā kā sadrūvējās, vai spējot šo uzdevumu veikt. Vecākās iedrošināta, viņa rīkojās itin pašapzinīgi. Rudenī dienas vēl bija skaistas, saulainas, ceļš braukšanai arī labs. Novembrī bija sniegs un tumsa, kad tiku no skolas ārā.

No Vācijas bija atbraukusi un atradusi piemešanās iespējas Svedi mācītāja muižā jurista Ozoliņa ģimene. Pati kundze arī sāka strādāt mūsu fabrikā, uz nākošās mašīnas, blakus man, pie skrūvju uzkraušanas uz lentes. Tas bija smags darbs, sevišķi intelligentam cilvēkam, kam ar fizisku darbu maize nav bijusi jāpelna. Pusdienas pārtraukumā mēs, latvietes, atkal salasījāmies kopā. Tad Jāvvalda saldināja mūsu dzīvi ar saviem stāstījumiem.

Mūsu nodaļas priekšnieks Berglunds taisījās iet prom. Viņam pagājušā ziemā bija nepatikšanas ar zviedru strādniecēm. Mūsu nodaļā bija neciešami auksts. Es uzvilku mēteli, vilnas cimds un galvu apsēju ar lakatu. Mēs, bēgles, nekurnējām, bet zviedrietes patvarīgi atstāja darbu un aizgāja mājās, tā nokļūstot ar inženieri sadursmē. Ozoliņa, zinot ka es vēlos iet strādāt kantorī, ieteica man runāt ar inženieri, kamēr vēl viņš ir šeit. Viņai arī mācītāja kundze, kur viņi dzīvoja, solījusies parunāt Vesterosā, sagādājot kantora darbu.

Ozoliņa aizgāja darbā uz Vesterosu, bet Ozoliņš pats paliek vēl Bultenē. Viņi dzīvoja vēl turpat lauku mācītāja muižā. Kundze brauca uz Vesterosu ar autobusu.

17. decembrī saņēmu apliecību par mašīnrakstīšanas kursu beigšanu. Netiku nevienu stundu kavējusi.

Tuvojas 1946. gada Ziemsvētki. Latvieši vēlējās tāpat kopīgi svinēt eglītes vakaru Rallstā. Mājas saimniece tam arī piekrita. Mums nākuši klāt daudz jaunu latviešu. Gatavojam atkal Ziemsvētku galdu. Šoreiz jau bija arī pulkvedis Bērziņš un vairāki mūsu bijušie kaņavīri ieradusies, jo Bultenē darba netrūka. Čīparsons ar Virsi jau bija senāk. Tagad arī Zalcmanis, Zirnis, kapteinis Valdmanis, J. Šmitmanis, J. Plētiens, kapteinis Oše un citi. Bija arī Rūdolfs Saulītis ar tēvu, J. Mirka, A. Šveicars, Straume un vēl citi. Sevišķi iespaidīga bija pulkv. Lejiņa kundze, kas bija bēgusi kopā ar šiem kaņavīriem. Tie viņi sauca par tantiņu. Alfrēds Dziļums savā grāmatā *Kurzemes sirds vēl dzīva* pastāsta tuvāk par šiem atbēdzējiem no Kurzemes mežiem, pusgadu pēc kapitulācijas. Viņa arī strādāja fabrikā.

Sportistu kopai paredzēta apspriede kafejnīcā. Visu laiku esam turējušies kopā ar latviešu sportistiem, apmeklējot viņu sacīkstes. Esam aicināti arī uz šo sanāksmi. Pa ceļam aiznesu Lejiņa kundzei kādu dāvaniņu. Viņa dzīvo kādā istabiņā kafejnīcas tuvumā. Aizgājām kopā uz sapulci.

Pirms Ziemsvētkiem uz Rallstu atnāk Zariņi. Apmetas bijušajā Marantu istabiņā aiz virtuves. Viņiem mazs puisītis, tikko sāk staigāt, kas vienmēr jāuzmana, jo vienmēr grib skriet virtuvē. 1947. g. ziemā uz pavasaŗa pusi, ar pārzini — igaunieti gājām pilsētā rīkotajos angļu valodas kursus.

Zinot, ka mūsu pārzine taisās prom, teicu, ka varbūt Zariņa kundze var dabūt Rallstas pārzines vietu. Viņa izskatījās ļoti bēdīga un nospiesta.

Ziemsvētku vakarā ieradās Rallstā arī Lejiņa kundze. Šoreiz bija aicināta arī zviedriete, Pētersones kundze, kas sākumā bijusi pārzine Rallstā polietēm. Lejiņa kundze nav apmierināta ar manu galda sakārtojumu, pārvieto biešu salātus un vēl šo un to.

Pēc svētkiem Lejiņa kundze kopā ar Smilgas kundzi atnāca uz Rallstu. Viņas ienāk pie mums. Vēloties pārnākt dzīvot uz šejieni. Patlaban gan nav nevienas brīvas istabas, bet varbūt varot dabūt ēdamistabu, kas nav vairs tik nepieciešama, jo polietes gandrīz visas jau aizgājušas. Solus un galdus varot novietot uz bēniņiem, ja kādreiz atkal rastos vajadzība tos lietot. Tā ēdamistaba tiek Lejiņa kundzei. Pēc poliešu aiziešanas gultu netrūkst. Aizdodam viņai savu galdiņu. Viņai pēc kāda laika seko Ošes kungs. Viņš tā kā tā nāk ciemoties pie Lejiņa kundzes. Kāpēc lai viņš šeit nedzīvotu ar viņu kopā? Igaunju pārzinei tas gan lāgā nepatika.

* * *

Biju vairāk kā gadu nostrādājusi melnajā fabrikas darbā. Zudusi visa sajūsma šādam darbam. Jūtu arī nogurumu. Mūsu igauņu pārstāve dabūja tādu kā kantora darbu, gan turpat fabrikas telpās. Viņai esot jācilā smagas grāmatas, tomēr tīrāks darbs. Blumbergu Ilga taisās prom uz citu pilsētu, strādāt drēbju fabrikā pie šūšanas. Tur dabūšot akorda darbu. Jāšuj gan vienmēr un tā pati vīle, bet varot vairāk izpelnīt. Mani šāds darbs nokautu. Jāvalda ar savu brāli arī jau prom. Prasu formanim, vai mani nevar pārcelt strādāt citā telpā. Tieku augšstāvā, varu sēdēt pie galdiem un šķīrot skrūvītes. Šeit ir arī divas polietes no Rallstas. Mūsu vecā, resnā poliete saņem mani ļoti laipni un kā jaunatnācējai, cenšas ieskaidrot kas man jādara. Tas man nevisai patika, jo pilnīgi varu saprast zviedru paskaidrojumus. Pa brīvo laiku snaužu atkal. Tā arī Ozoliņš mani atrod pārtraukumā.

Pusdienas laikā, nākot lejā pa stāvajām dzelzs trepītēm, apakšā satieku Skūgmaņa kundzi. Viņa saka, ka tagad kantorī esot brīva vieta. Viņas svaine ar vīru aizejot uz Stokholmu. Lai ejot pie inženiera un prasot to vietu. To arī tūlīt daru. Viņš solās aprunāties ar personāla daļas priekšnieku. Dabūju vēl pagaidīt. Tad kādu dienu inženieris man saka, ka nākamā nedēļā es varot iet uz galveno kantora ēku un pieteikties strādāšanai. Tas bija 1946. g. decembrī, kad biju pabeigusi mašīnrakstīšanas kursu. Tas nu bija liels satraukums un arī prieks. Šķīroties no fabrikas darba, gāju vēl pie nodaļas inženiera pateikties un atvadoties pasniedzu viņam atmiņai Latvijas monētas. Viņš bija aizkustināts. Inženieris Berglunds arī aizgāja no Bultenes.

Kantora telpas ir paliela ēka, divos stāvos. Mana darba vieta ir apakšējā stāvā. Paliela telpa pilna ar mašīnrakstītājām, brīvajā laukumā lielas kopējamās mašīnas, dažādu kopiju izgatavošanai uz krāsainiem papīriem.

Es strādāju pasūtīnājumu nodaļā. Priekšnieks Larsons ir vienmēr drusku skābs no skata. Viņa palīgs Jansons, drusku jaunāks un laipnāks. Kad vajadzīgs kāds paskaidrojums griežos pie Jansona, bet dažu reizi viņš arī nezina un sūta mani pie Larsona. Pret mani viņš ir laipnāks.

* * *

1947. gads

*Mums ir viena ticība,
Mums ir viens mērķis,
Mums ir viens svētums —
Mažīgā Latvija.*

Leontds Breikšs

Šis pantiņš ir ievads Dānijā izdotajam 1947. gada Latviešu kalendāram. Te nu tagad rindojas senās dienas pēc kārtas. 2. janvārī vārda diena Zariņu mazajam puisītim Indulim. Centāmiem Rallstā dzīvojošiem latviešiem ievērot vārda un dzimšanas dienas. Ja ne vairāk, tad apsveicām ar kartiņu, visiem to parakstot. 23. janvārī Eišentāla kundzes dzimšanas diena.

Par saviem piederīgiem Latvijā neko nezinu. Baidāmi rakstīt. Bet sirds sāp. Nenociešos un aizrakstu saviem piederīgiem uz dzimteni.

Tik ļoti gribas zināt, kā viņiem klājas, cik vēl dzīvu. Arī viņiem gribas zināt par mums.

Saņemu atbildi no māsas Līnas. Viena māsa pa šo laiku nomirusi — Tilla Boikmane Kropmuižā. Viņas jaunākajam puisītim 10 gadu. Līnas dēls Alberts aizsūtīts pie Oņegas ezera. Citi visi vēl dzīvi. Esmu priecīga zinot, ka man vēl piederīgie. Un ne tik pārāk tālu.

Māsai steidzīgi atbildu un janvāra beigās saņemu no viņas atkal vēstuli. Manai māmiņai 79 gadi, bet viņa vēl esot žirgta, kaut gan vecums liekot sevi sajust arvien vairāk. Arī māsas Līnas dēls Alberts atlaists mājās no izsūtījuma, jo slimojis ar pleverītu. Vecākā māsa Lizete aizgājusi dzīvot pie Līnas viņas mājā. Līnai pirms diviem gadiem bijusi acs operācija kreisajā acī. Sastrutojuma dēļ izņemta arī daļa no žokļa kaula. To vēl izdarījis vācu kuŗa ārsts. Tādēļ arī vecākā māsa žēlodama dzīvo pie viņas un palīdz. Daudz ciešanu arī citiem piederīgiem. Līnas vīrs Jānis slimis no Ziemsvētkiem līdz pavasarim un vēl neesot atspirdzis. Dažas nedēļas pēc Tillas apbedīšanas Boikmanis pārvedis jaunu sievu. Tas saprotams — divi bērni skolas vecumā un viens pats visu vadīt nevar. Jaunajai sievietai arī pašai meitenīte skolas vecumā. Māsa slimoja, kamēr es vēl biju Latvijā. Un tad Boikmanis man teica, vai viņš nevarot vest mājās kādu sievieti, kuŗa viņam zināma. Biju tam stingri pretī. Varbūt tagad atvesta būs tā pati.

Biseniece, mana Rīgas tante, kā mēs viņu saucām, dzīvojot savā jūrmalas vasarnīcā kopā ar dēlu Visvaldi, kuŗš esot nevesels. Alekša vecākās māsas vīra Valdmaņa vairs neesot. Krieviem ienākot saņemts un pazudis. Otrās Alekša māsas Emmas vīrs, bijušais mežsargs, arī esot bijis izsūtījumā, bet tagad atkal esot mājās, tikai slimības dēļ pazaudējis labo roku.

Dzīvojot Vikarbīnas nometnē, kad uz Latviju vēl nedrīkstējām rakstīt, apjautājos nometnes priekšniekam, vai uz Ameriku var rakstīt. Dabūju apstipriņošu atbildi. Man Amerikā dzīvoja māsiņa, precējusies ar latvieti Pileru. Saņemu atbildi no māsiņas vīra Jēkaba, ka viņa sieva mirusi 1943. gadā un viņš dzīvo San Francisko.

Februāra sākumā arī Alekšis saņem vēstuli no sava Tiņģerē dzīvojošā brāļa. Mana māsa aiznesusi viņam izlasīt manis rakstīto vēstuli. Tā uzzinājuši mūsu adresi. Fricis dzīvojot mājās un strādājot zemi. Viņam desmit hektāru. Esot ko rauties diezgan, jo bez zemes darbiem arī pasts, ko turpinot tāpat kā agrāk. Veikalu gan atstājis jau pagājušā gada jūnijā, visu nejaudājis. Veikals atkal esot Alekša mājā un par tā vadītāju kāda sieviete no Vidzemes. Saimnieki, kas vācu laikā bijuši spiesti savas mājas atstāt, esot visi atpakaļ savās vecajās

vietās. Alekša māsa Emma ar savu ģimeni dzīvojot pie vecākās māsas Līnas, mežziņa Valdmaņa atraitnes. Līnas dēli Harijs un Pauls strādājot visus mājas un meža darbus. Paulis gan vēl apmeklējot Tiņģeres skolu, kas vēl esot turpat pilī. Sanākuši jauni skolotāji, tikai Grīnfelds vēl turoties. Fricim vēl jāgādājam malka nākošai ziemai, jo pavasaris vairs neesot tālu, kad jāsākot atkal zemes darbi. Biju savā vēstulē apjautājusies, kā klājas 'Maizes' kundzei. Viņi arī to bija pareizi sapratuši, atbildot: pašreiz viņa jūtas diezgan labi, bet ārsts gan saka, ka uz pavasari, vai arī vēlāk, var kļūt arī sliktāk. Es jau viņas slimību pazīstot.

* * *

Esam abi ar Aleksi Hallsthammaras Latviešu sporta biedrības biedri. Ir biedru kartes ar priekšnieka Zirņa un sekretāra Ciparsona parakstiem. Biedrībai kafejnīcā ir maza istabiņa sanāksmju vajadzībām. Tur skaists Latvijas karogs. Zirnim atbrauca sieva un meitiņa no Vācijas. Viņa sieva izskatījās priecīga un viegla kā meitene. Tomēr pievilusies par dzīvi Zviedrijā. Zirnim ir zīmētāja darbs kantorī, bet alga tikko pietiek ikdienas vajadzībām. Viņš runā ar mani, lai es aprunājos ar zviedru kungiem, vai nevarētu dabūt darbu viņa sievai kantorī. Labprāt to daru, bet tādas vietas nav. Jāzina arī pietiekami zviedru valoda.

Rallstā augšējā stāvā dzīvo vēl Spravņiku ģimene. Viņiem divas mazas meitenītes. Gatavojas izceļot uz Kanādu.

Šī gada ziema ir auksta. Kurinām savu skaisto podiņa krāsni un sildāmies. Adu vilnas jaku. Bija svētdiena un Aleksis ar Virsi sarunājuši braukt ar riteņiem pie kāda ezera makšķerēt. Aicina mani līdz, ko es viena mājā darīšot. Aizgājām pie Virša viņa īrētajā istabīnā, kur gar sienu stiepjas vītenaugs un podos jau sasēti puķu zirniši. Aiz pilsētas mums bija jābrauc pa meža ceļu, bet nekāda braukšana vairs neiznāca, jo bija jābrien pa dziļu sniegu. Pūta arī ass vējš. Nē, nu gan es vairs tālāk neiešu līdz! Ezers vēl labā gabalā. Griežos atpakaļ uz mājām. Abi vīrieši ceļu turpina.

Braucot ar divriteni biju sasvīdusi. Ieejot telpās kažoku novilku. Tūlīt jau vēl nekas nekaitēja. Tikai pavasarī sāka sāpēt labā kāja pēdas locītavā un nevarēju saprast kas par vainu. Ar šo kāju man bija jāstrādā, nospiežot pavairojamās mašīnas pedāli. Cietos kādu nedēļu, bet sāpes nepārgāja. Gāju pie nodaļas priekšnieka Larsona. Viņš ieteica lietot otru kāju, jo darbs esot steidzams. Tiku aizsūtīta pie fabrikas ārsta. Viņš arī nezināja kas par vainu. Varbūt sastieptas dzīslas. Lai vakaros liekot etiķa un mālūdens kompreses, bet arī šis

dziedniecības veids nepalīdzēja. Fabrikas ārsts deva man vienu nedēļu slimības atvaļinājumu. Labāk nepalika. Tad mana draudzene zviedriete, kas strādāja ar mani vienā nodaļā, deva padomu iet pie privātarsta. Viņš tūlīt uzķēra, ka tas esot reimatisma paveids, jo man uz kājas bija izsītušies zili plankumi. Darbā vairs nevarēju atgriezties. Mani nosūtīja uz slimnīcu Vesterosā. Deva kādas ripiņas un lika gulēt gultā. Tajās pāris nedēļās, kamēr tur biju, mani apmeklēja Ozoliņš ar kundzi. Prasījos lai mani no slimnīcas izraksta, jo gulēt varu arī mājās. Virsārsts tam piekrita. Kājas locītava visu laiku sāpēja un ejot slimnīcā pa koridoru bija jāraud.

Braucu atpakaļ uz Rallstu. Mani pažēloja pārzine, igauniete. Staigāt jau staigāju, bet nevarēju nokļūt darbā uz Bulteni. Ar divriteni braukt nevarēju un kājām to gabalu arī nevarēju veikt. Biju izmisumā, jo nekādi nezināju kā atgūt veselību. Aleksis cieta man līdz. Virsis domāja ka vajagot ņemt kājas peldes, siltā stādu novārtījumā. Aleksis un Virsis gāja uz mežu lasīt vaivariņus. Mērcēju kājas un ievīstīju siltos aptinumos. Tāda tad arī staigāju pa Rallstu. Gāju uz virtuvi vārīt ēst un arī mazgāt veļu.

Zariņa kundze mani pažēloja, palīdzēdama pacelt smagākos priekšmetus. Pa dienu es un viņa ar savu puisīti vien bijām mājās. Visi citi bija darbā. Viņa man iedeva kādas zviedru firmas adresi Gotlandē, jo tai firmai šuvusi rokdarbus. Aizrakstīju un saņēmu materiālu, baltu līnu audumu un diegus izšūšanai, kā arī paraudziņus. Peļņa bija maza, bet es strādāju cītīgi un kādu dienu pastnieks man pieņēma simts kronas par nosūtītajām sedziņām. Biju priecīga.

Mūsu pārzinei, igaunietei, ar vīru izceļošanas dokumenti jau kārtībā. Viņai Rallstā vajadzīga vietniece. Gribētāju netrūkst. Ir Zariņa, ir Lejiņa kundze būtu ar mieru šo darbu uzņemt. Igauniete saka, ka es varot šo darbu uzņemt, būt par pārzini. Es gan nezinu, kā mokoties ar reimatismu, varēšu tādus pienākumus veikt.

Tad pie Lejiņa kundzes notiek latviešu sieviešu sanāksme. Ne es, ne Zariņa neesam aicinātas. Man pasaka, ka esot nospriedušas, ka man jāpaliekot par pārzini. Pēc Ešentāles atstāstījuma Lejiņa kundze esot teikusi: „Tad mēs varēsim darīt, kā mums pašām patīk.” Man esot jāaiziet uz kantori Bultenē pateikt, ka posteni pieņemu. Kā lai tur tieku? Izsaucu taksīti. Dzīvokļu pārvaldē satieku Linstedtu. Viņam saku, ka esmu nākošā Rallstas pārzine. Viņš man jautā, ko tie cilvēki par to saka? Atbildu, ka viņi paši mani izvēlēja. Jā, to arī igauniete viņam esot teikusi. Nu, tad viss esot kārtībā. Bet brīvu gultas vietu saņemot tikai es, bet ne mans vīrs, kā tas bija pie igauniem. Arī

telefonu Rallstā viņi negribot vairs maksāt, tas tikšot noņemts. Zariņi varot iet augšistabiņā.

Ieeju savā nodaļā, kantorī pie Larsona. Viņš gaida mani atpakaļ. Jā, bet nekādi nevaru nokļūt uz Bulteni darbā. Viņš saprot. Visi ir laipni un līdzjūtīgi. Atgriežos atkal Rallstas vienmuļībā. Vienu mēnesi man Bultene vēl samaksā algu. Esmu pateicīga arī par to. Zariņi pārceļas uz augšas istabiņu. Viņu vietā atnāk Jēkabsoni, kas vēl nav paguvuši salaulāties, jo ieradušies no kūdras purva, kur sadraudzējušies. Krišus saka: „Austra teica, viņa varot izvārtīt zupu arī man, kāpēc vārtīt divos katliņos.” Un tā nu viņi grib turpināt Rallstā ēst no viena katla. Laulāšanu var nokārtot. Šī ceremonija notiek, kad atbrauc mācītājs Teriņš no Stokholmas. Jēkabsons ir no Talsu apriņķa Vandzenes pagasta, kur vienu ziemu strādāju skolā. Gūtmaņu ģimene, viņu draugi, arī dzīvo šeit. Man jāsakārto līgavai galvas rota. Gūtmaņa kundze gatavo vakariņas. Tā mazs pulciņš latviešu ir viņu draugi. Abi strādā Bultenē.

Austra Jēkabsonē ir izskatīga, mācīta saimniece. Viņas pirmais vīrs, mežzinis, Latvijā miris. Rallstas sastāvā no vieninieciem vēl atlikusi tikai poliete. Viņa vecākā no visām, lielajā augšstāva istabā viena pati.

Dzīvokļu pārvaldē no Linčepingas pieņemts kāds jauns darbinieks. Viņš ierodas arī Rallstā, kad patlaban sēžu zālē un šuju sev blūzi. Šujmašīnu esmu aizņēmusies no Zakša kundzes, kuņas ģimene arī dzīvo augšstāvā. Jaunais ierēdnis Bolens ir jauns un viņam ļoti žēl, kad ierauga manu notīto kāju. Vai es varēšot uziet pa trepēm un izrādīt viņam telpas? Viņš jūt līdzī bēgļiem, jo esot dienējis Gotlandē 1944. gadā, kad ieplūdis lielais bēgļu vilnis. Viņš ierauga arī manu angļu valodas mācību grāmatu. Vai es mācoties angļiski? Jā, gāju pagājušā ziemā kursus.

Zakši arī taisās prom uz Kanadu. Zariņa kundze vīlusies, ka netika par pārzini. Zariņš pats man izsaka pārmetumus. Bet es jau nebiju nekādu vēlēšanu rīkotāja, ne arī zinātāja. Augšas istabiņu viņi tomēr dabū. Nākošā pavasarī viņi taisās prom uz Geteborgu. Viņš pieteicies izceļošanai uz Ameriku. Tikai jāgaidot uz vīzu. Tas parasti ievēlka līdz 5 gadi. Zariņi bija labi cilvēki, tikai tāpat kā citi cieta no grūtajiem dzīves apstākļiem. Viņš ģimenē viens pats pelnītājs, jo mazā dēliņa dēļ sieva darbā nevar iet. Vēlāk viņi pārceļas uz Dienvidzvidriju un izceļo uz Ameriku.

Kādu dienu uz Rallstu atved veselu vezumu mēbeļu un dažādu mantu. Bultenē ierodas kāds jauns inženieris un dzīvokļu trūkuma dēļ

viņam jādzīvo viesnīcā un viņa mantas pagaidām atvestas šeit. Tās stāv vienu mēnesi, otru. Ierodas Austriņi, ģimene ar diviem bērniem un lai tiem būtu kur apmesties, zāli atbrīvo no inženiera mēbelēm, novietojot tās koridorā. Tagad man ar Aleksi jāstaigā cauri Austriņu dzīvojamai istabai, jo mūsu istaba ir aiz tās. Austriņi šeit ilgi nepaliek, pārceļas uz citu pilsētu un vēlāk izceļo uz Kanadu.

4. maijā saņemam vēstuli no Alekša māsas Emīlijas, kas dzīvo Laidzes pagastā. Radi priecīgi, ka esam dzīvi un veseli un varam labi iztikt. Emīlija ar vīru dzīvojot pie vīra tēva viņa mājā.

Es ar savām satītajām kājām nevaru neko daudz staigāt. Nevaru piedalīties Vasarsvētku dievkalpojumā ar mācītāju Teriņu baznīcā un pēc tam redaktora Kārkliņa referātā kafejnīcā.

29. jūnijā vēstule no Poļa kundzes. Viņi dabūjuši darbu Borlengas aptiekā. Tur strādājot viņas vīrs. Pati saņemot darbu mājās, gatavojot aptiekai preparātus. Tā arī viņa kaut ko nopelnot. Viņa raksta: „Izdodam daudz paku sūtīšanai uz Vāciju. No decembra līdz šim esam jau nosūtījuši astoņas pakas. Nākamajā mēnesī domāju nosūtīt četras. Trīs ar pārtiku un vienu ar lietotām drēbēm. Tomēr liekas, ka tik maz darām.” Vasarsvētkus pavadījuši mājās. Pa Jāņiem bijuši Vikarbīnē. Nodzīvojuši trīs dienas pie Vitoliem.

Šogad nevaru piedalīties atvaļinājuma braucienā. Alekšis ar Virsi uz divritepiem aizbrauc uz Zviedrijas ziemeļiem, tuvu pie Norvēģijas robežas. 7. jūlijā saņem no viņiem pastkartīti. Pirmo nakti pārlaiduši kādā zvejnieku būdā. Otrā rītā noķēruši foreles un pagatavojuši mielastu.

Es pa to laiku dzīvoju mājās Rallstā. Polietei augšā vienai pašai liela istaba, jo viņas biedrenes aizgājušas. Pārmaināties ar istabām, jo mums abiem pašreizējā ir krietni mazāka. Mēbeles nav jāpārcilā, papemam līdz tikai savas nedaudzās drēbes. Mums vajadzīgas tikai divas gultiņas. Pārējās uznesam bēniņos. Tagad mums ir plaša, liela istaba. Divi lieli logi. No tiem var pārredzēt taku, kas iet caur Rallstas dārzu. Aiz tā ir muižas lielā lopu kūts, kur dežūras kārtībā ejam katru rītu ar kanniņu pēc piena. To tad virtuvē sadalām. Dežūrām virtuvē sastādīju plānu, kādā datumā katram tā jātīra. Kad saslimu ar kājām, Lejiņa kundze piedāvājās virtuvi iztīrīt manā vietā. To nevaru pieņemt, jo Alekšis jau arī var uzmazgāt grīdu. Pēc pārceļšanās uz lielo istabu, iztiekam ar elektrisko plītiņu un tā man atkrita virtuves tīrīšana.

Augšā jūtos labi. Miers un klusums visapkārt. Uzgriežu radio un, sēdējama gultā ar labi sasegtām kājām, klausos pasakas no Rīgas raidītāja. Dzirdamība ir laba. Citreiz kaut ko lasu vai adu. Grāmatas

lasīšanai man piegādā latvieši. Visvairāk tās pērk Bukavs. Jēkabsonu Austrā man apgādā dziju, lai noadu Bukavam kamzoli. Par to viņš man samaksā 50 kronas. Aleksim noadu vesti.

18. novembrā svinībās Bultenes kafejnīcā, kopā ar igauņu bēgļiem, no Rallstas piedalāmies visi. Ir arī citi latvieši. No Stokholmas atbraucis mācītājs Teriņš.

Rallstas istabas neviena nav brīva, aizņemtas visas divpadsmit. Bez latviešiem ir vēl viena poļu ģimene un divas igauņu, kā arī vieniniece — poliete. Zālē atnāca dzīvot vingrošanas skolotāja Graudiņa māte un tante no Vācijas. Viņas abas tādas noskumušas un nomāktas. Darbu viņas dabū Kantalā, kur zīmētāju nodaļā strādā arī Graudiņš. Graudiņa kundzes māsa apprecas ar Plētienu.

Kā aprīlī saslimu, tā vēl neko nezinu, kad sāpēšana pārstāsies. Lejiņa kundze pierunājusi Aleksi, lai ved mani uz Stokholmu, tur esot kādi latviešu ārsti. Braucu arī. Tieku pie kāda zviedru speciālista. Kāds varētu būt reimatisma cēlonis? Varbūt mandeles? Nolemj mani ievietot slimnīcā operācijai. Izdara mandeļu operāciju. Mute pilna asiņu. Kāda nedēļa jāpaliek slimnīcā. Atgriežos mājās īsi pirms Ziemsvētkiem. Zīriņi lūdž pie sevīm uz svētku eglīti, bet mēs nevaram braukt, jo Rallstā kāzas. Precas Čīparsons ar kādu jaunāku latviešu meiču. Bijuši jau agrāk pazīstami. Viņu laulību stipri atbalsta Lejiņa kundze. Viņa arī rīko kāzu svinības Rallstā. Piedalās visi Čīparsona draugi un arī pāris citas latviešu dāmas. Atbraukuši arī Šmitmaņi un ienāk pie mums. Nebiju domājusi iet lejā pie kāziniekiem, bet Šmitmaņa kundze neatlaižas. Uzvelku Zīriņa kundzes šūto samta kleitu un noeju lejā. Pārējie Rallstas latvieši nav aicināti. Ir jau tāpat pulka viesu. Ir jauka sabiedrība. Tiek arī dejots.

Vēstule no Latvijas, no māsas meitas Zentas. Viņas vīrs mokoties ar nerviem. Arī sirds paplašināta. Mana vecākā māsa dzīvo-jot vēl pie māsas Līnas, kuņai izņemtās acs vieta vēl vienmēr strutojot un reizēm sapampstot visa galva, ja saaukstējoties. Viņai izņemta arī viena augšžokļa daļa kreisajā pusē. Nogulējusi slimnīcā visu ziemu. Tas noticis 1945. gadā, bet acs vieta vēl neesot sadzijusi. (Vēlāk viņa tomēr izveseļojās). Ar maizi iztiekot, bet Bisenieku tantei un māsiņai Evai Liepājā gan klājoties grūti.

Aprīlī būs jau gads, kopš sāku slimot ar reimatismu, tomēr Rallstas pārzīnes pienākumi jākārtu.

Pēc gada mans reimatisms no akūtā pārgājis uz chronisko un nav vairs aso sāpju. Varu atkal staigāt. Gaidu tikai uz siltāka laika iestāšanos, lai ar divriteni varētu aizbraukt uz Bulteni, apskatīties un palūkoties pēc darba. Sadūšojos un maija sākumā arī aizbraucu. Man

līdzī apliecība par mašīnrakstīšanas kursu beigšanu Vesterosas Tirdzniecības institūtā. To iesniedzu biroja darbinieku pieņemšanas kantorī. Koridorā satieku Maikeni. Viņa bija viena no zviedru meitenēm, kas sagājās ar latviešu jauniešiem. Bijām jau agrāk iepazinušās. Viņa pastāsta, ka augšā, viņu nodaļā, patlaban brīva vieta mašīnrakstītājai. Uzeju līdz pie nodaļas priekšnieka Būmaņa. Tieku darbā pieņemta. Pēc nedēļas jāsāk strādāt.

Vīkneri man aizdod rakstāmmašīnu, lai varētu drusku pavigrināties rakstīšanā. Vīkners priecājas, ka varu atkal staigāt un pastāsta, ka Vesterosas slimnīcā esot speciāla reimatisma nodaļa, kur pa vasaru ārstējot ar masāžām, elektrolīzi un vannām. Viņš apsola piezvanīt un pieteikt mani, jo uz brīvām vietām esot jāgaida.

Pēc nedēļas, 11. maijā 1947. g., ierodos savā darba vietā. Būmanis piedala Maikeni, lai ierāda, kas man jādara.

Pamazām ievingrinos faktūru rakstīšanā. Esmu vienīgā latviete starp zviedrietēm. Ir labi sēdēt siltā, tīrā istabā pie sava galda un strādāt. Darbs pārāk nenogurdina. Daudzreiz domāju, kaut būtu vēl kāda latviete ar ko parunāties.

Saņemu vēstuli no jaunības draudzenes Anniņas Norčepingā. Viņa mani apsveic ar atgriešanos darbā un uzdod arī Freidenfelda kundzes adresi Vācijā. Pēdējo gadu Latvijā mēs dzīvojam viņas mājā Rojā. Aizrakstu vēstuli uz Vāciju. Saņemu vēstuli, ka viņa Roju atstājusi dažas dienas pēc mums, lai dotos uz Vāciju. Rojā viņa bija ļoti laipna pret mani un Aleksi. Starp citu, aizsūtīju viņai baltos miltus. Lai cik grūti viņai bija uz kartiņām dzīvot, tomēr piekodina nesūtīt, jo varot iztikt. Viņas dēls esot Anglijā un meita apprecējusies ar kādu vācu virsnieku.

Vēlāk uzzināju, ka Freidenfelda kundze aizceļojusi pie dēla uz Angliju.

Zīriņi, ar kuņiem reizē atbraucām uz Zviedriju, dzīvo Čepingā. Tur man arvien ir atspaidis, kad vajag kaut ko pašūt. Mans šefs Būmanis ir tik laipns, ka palaiž mani kādas stundas ātrāk, kad man vajag tikt uz Čepingas vilcienu.

Mūsu laivas līdzgaitnieki no Latvijas uz Gotlandi izkļīst. Bijušā Rojas stacijas priekšnieka Klapkalna ģimene pārcēlusies uz Upsalu. Viņi no sākuma dzīvoja Čepingā un Klapkalns ar divriteni brauca uz Bulteni strādāt. Čepingā dabūt darbu bija grūti. Tā viņš mocījās, kamēr sameklēja guļas vietu kādā lauku mājā. Grūti arī tagad ar divriteni ziemā braukt pa noledojušu un aizsnigušu meža ceļu.

Esmu nostrādājusi pāris mēnešu faktūru nodaļā. Kad no Vesterosas slimnīcas pienāk ziņa, ka sākot ar jūliju, man ir brīva vieta reimatisma ārstēšanas nodaļā diviem mēnešiem. Žēl atstāt darbu, bet

izdevību iekļūt šinī speciālā kūrvieta arī negribas palaist gažām. Tur pat pašiem zviedriem iekļūšana grūta.

Reimatisma nodaļa ir atsevišķā ēkā, drusku attālāk no galvenā slimnīcas korpusa. Nodaļu pārzina žēlsirdīgā māsa. Man ierādītā istabiņā esam trīs pacientes. Katra diena iedalīta ar noteiktu kārtību. Pēc brokastīm dažām jāpaliek virtuvē nomazgāt traukus. Pārējām: terapija, vingrošana, vannas. Vannā obligāti jāuzturas pus stundu. Pēc tam obligāti jāņem medicīna un pus stunda jānogul gultā.

Saņemu vēstuli no savas krustmeitas Boikmaņu Valijas. Viņai glīts rokkraksts un laba latviešu valoda. Valijai nav mātes. Tēvs pārvedis pamāti, 27 gadus vecu sievu ar meitenīti. Aizgājušā ziemā Valija saslimusi ar gripu, no kā cietušas plaušas, nevarot smagu darbu strādāt. Reizēm padzīvojot pie manas māsas Līnas, kur ir arī mana 81 gadu vecā māte.

Esmu viena pati starp zviedriem, bet ir viegli iekļauties šinī sabiedrībā. Daudz vieglāk nekā darba vietā, kur ap mani bija jaunās, neinteliģentās meitenes.

Lai slimniekiem nebūtu gaļlaicīgi, pie mums nāk kāda rokdarbu skolotāja. Tā arī ir terapija, nodarbošanās, nav jādodomā par savām kaitēm. Uz galda ir aužamās stellītes, ar kužām jau biju iepazinusies Vikarbīnas nometnē. Ir īpaša istaba lielākai austuvei. Tur tikai jāmanās tikt klāt. Dažas tur saauž veselu pūru.

Aleksis atbrauc mani apciemot. Izrādu viņam mūsu darba istabu augšā. Tur aužam, adam un strādājam arī ādas darbus. Arī vīrieši nodarbojas ar aušanu. Vēlāk nodaļas ārsts vēlējas, lai viņam noaužot sienas segu pret samaksu. Rokdarbu skolotāja rekomandēja mani, bet man bija pienācis laiks slimnīcu atstāt un šo darbu nevarēju uzņemt. Tad kāds vecāks zviedrs sēdās pie aušanas rāmja, sākot gatavot ārstam segu.

Pēc slimnīcas atgriežos atkal darbā savā nodaļā. Nu iestājos zviedru kantora darbinieku arodbiedrībā. Ar septembri sāku maksāt nodevas 5 kronas mēnesī. Fabrikā noteikumi ir stingri. Obligāti jāiestājas metalla strādnieku arodbiedrībā, kur mēs abi arī bijām iestājušies. Arodbiedrības pārstāvji uzmana, lai kādi darbā neaizrautos par daudz un neizstrādātu par daudz augstas likmes. Par to Ešentāls bija noskaities, jo viņš strādā akorddarbu un varētu daudz vairāk izpelnīt, ja būtu atļauts.

Istabā, kuŗā es strādāju, bez meitenēm bija vēl Skūgmaņa kundzes svainis, kuŗš pēc gada bija no Stokholmas atgriezies. Viņš skaitījās mūsu telpā par vadītāju. Tagad viņš bija nolēmis savu dzīvokli pārdot un atgriezties uz Stokholmu. Man piedāvā Skūgmaņa vietu un strādāšanu pie lielās mašīnas. Palieku vakarā pēc darba un kādi no blakus telpas ierāda, kā ar šo mašīnu rīkoties. Man šis darbs par smagu, nav pa spēkam.

Jau agrāk biju minējusi mūsu nodaļas priekšniekam, ka es gribētu strādāt, kur būtu vairāk darīšana ar valodām. Toreiz tādas izdevības nebija. Tad kādu dienu man paziņo, ka es varot pāriet uz ārzemju korespondences nodaļu. Manu vietu pie rakstammašīnas pārņemšot kāda itāliete.

Ziemsvētkus latvieši šinī gadā svinēja Hallstahammaras hoteli-kafejnīcā. Man bija jāizprasa atļauja dzīvokļu pārvaldei, nocirst svētku eglīti Rallstas mežā. Atļauja tiek laipni dota, bet viņi vēloties arī paši piedalīties mūsu Ziemsvētku svinēšanā. To es ziņoju tālāk pārējiem latviešiem. Atteikt taču mēs nevaram. Nu man jādomā par dāvanām viesiem. Aizrakstu uz Stokholmu latviešu daiļamatniecības nodaļai. No atsūtītiem priekšmetiem izvēlos rokas sprādzi sekretārei. No Ruļļa kunga dabūju tautisko šķīvi, ko pielikt pie sienas. Noadīju vienu pāri tautiskus dūraiņus. Tā nu trim galvenām personām dāvanas būs. Ierodas visi Hallstahammaras latvieši, arī ciemiņi laikā klāt. Pēc eglītes garīgā akta un svētku dziesmām, dzeņam kafiju ar maizītēm. Pēc tam visi ejam rotaļās. Viesi pateicas par dāvanām.

Pēc laba brīža pie manis pienāk dzīvokļu pārvaldes pārstāvis Lindsteds. Viņš laimējis cimdus un tos nu viņš nes man atdot. Saprotams, ar labu nolūku. Viņam esot ādas cimdi un droši vien esot kāds, kam tie vairāk nepieciešami. Zalcmanis, situāciju aptvēris, piesteidzas man palīgā, izskaidrodams viesim latvisko dūraiņu 'speciālo vērtību', kāda tā ir pie mums. Ciemiņš atvainojas un cimdus patur.

Otrs inženieris, Lindbergs, aicina mani kantorī un izteic vēlēšanos, lai noadot viņa sievai arī tautiskos cimdus. Tā nu zviedri sāk cienīt mūsu latviskos dūraiņus. Atradās vēl citas zviedrietes, kuŗas pasūtīnāja man cimdus.

Gadu maiņā saņēmam vēstuli no Anglijas. Raksta Bērziņš, bijušais Alekša kooperātīva priekšnieks Latvijā. Ieteic iepriekš labi pārdomāt, pirms atstājam Zviedriju, dodoties uz Kanadu vai kur citur. Braukt uz turieni laivās kā Baltijas jūrā, būtu liels neprāts. Pavadam svētkus mierīgi draugu pulciņā, ar eglīti un dziesmām.

* * *

1949. gads.

Strādāju tāpat diendienā. Aleksis fabrikā un es kantorī pie mašīnrakstīšanas. Vakaros čalojam pa kopīgo virtuvi Rallstā un rītos atkal ripinām uz darbu. Man tagad vairāk laika, jo kantorī darbs sākas vēlāk. Ārpus pilsētas dzīvojošiem strādniekiem ir speciāls autobuss. Aiz mums ir saceltas barakas, mazas mājiņas, strādniekiem no Itālijas. Tur ir ģimenes. Visi strādā fabrikā. Autobuss vispirms piestāj pie barakām, atpakaļ braucot pietur pie Rallstas vārtiem un uzņem rallstiešus. Es braucu ar divriteni.

Kādu dienu mani iesauc Dzīvokļu pārvaldes kantorī. Tur ieradies itāļu pārstāvis sūdzēt savas nedienas. Viņiem ik pa divi ģimenēm esot kopēja virtuve un sievas plūcoties. Zviedri grib zināt 'recepti', kāpēc no Rallstas nenāk šādas sūdzības. Visi dzīvo saticīgi, kaut divpadsmit ģimenēm ir kopēja virtuve ar trim pavardiem un vienu kopēju pieliekamo. Tur katram iznāk pa pus plauktam. Es saku, ka mēs palīdzam cits citam. Kaut arī esam trīs tautības, ķildu nav. Tikai vienu reizi mūsu resnā poliete bija zaudējusi pacietību. Viņai uzrūga mīkla, bet krāsns aizņemta. Tad aiz dūsmām nosviedusi mīklu uz grīdas. Par šo incidentu man pastāstīja Jēkabsonu Austrā. Mīkla pa nakti izrūgusi un no rīta izcepta. To zviedri arī nekad nedabūja zināt. Nezinu kā itāļu pārstāvis tika galā ar savām dāmām.

Ir svētdiena, 23. janvāris. Aleksis uzceļas agrāk un sapošas braukt uz makšķerēšanu. Es palieku vēl guļot. Ir brīvdiena, nav nekur jāsteidzas. Pieceļos pēc kādas stundas. Eju pie loga palūkoties, kādi izskatās sniegotie koki. Bet kas tur par neparastu melnumu uz taciņas, kas ved caur dārzu uz ķieģeļcepli. Tur guļ kāds cilvēks. Laikam pakritis un nevar piecelties. Man tikai rīta svārki mugurā, nevaru ārā iet. Noeju lejā virtuvē. Tur jau saimnieko mūsu sievietes. Saku Lejiņa un Ešentāla kundzēm — kāds cilvēks guļ uz taciņas. Viņas ātri sameklē segas, ar ko ienest gulošo iekšā, ja notikusi kāda nelaime. Uzeju augšā saģērbties un pēc tam atkal noeju virtuvē, jautāju, kur tad tas zviedrs? Man atbils: „Tas jau jūsu vīrs.” Patiesi Aleksis.

Pakritis uz slidenās taciņas ar visu divriteni. Pie tam tik nelaimīgi, ka lauzta viena kāja divās vietās. Nevaru parunāt. Aizeju stūrī un slauku asaras, kas tā vien līst. Steidzos pie Majbritas, kuŗa ar savu vīru dzīvo kādā mājā aiz Rallstas. Viņiem ir telefons. Sameklējam ambulanci, kuŗas vāģis pēc pusstundas piestāj pie Rallstas. Sanitāri Aleksi iznes un ievieto vāģī. Es braucu līdz uz Vesterosas slimnīcu. Ir jau krēsla. Ārsti aizņemti un jāgaida kamēr Aleksi vedīs uz rentgena kabinetu.

Man jāsteidzas atpakaļ, jo nākamā rītā jābūt darbā. Ziņoju fabrikai par nelaimes gadījumu.

Nākamā svētdienā braucu uz slimnīcu Aleksi aplūkot. Kāja ieģipsēta. Nu atliek tikai bruņoties ar pacietību. Kad apmeklējuma laiks beidzies, māsiņa paziņo to pie durvīm. Man jāpošas atpakaļ. Uz redzēšanos nākošā svētdienā!

Kad no stacijas eju uz Rallstu ir jau krēsla. Smagi ceļas kājas.

Nākamā svētdienā braucu uz slimnīcu Aleksi aplūkot. Kāja ieģipsēta. Nu atliek tikai bruņoties ar pacietību. Kad apmeklējuma laiks beidzies, māsiņa paziņo to pie durvīm. Man jāpošas atpakaļ. Uz redzēšanos nākošā svētdienā!

Man ļoti smaga sajūta un sestdienā braucu pie Zīriņa kundzes uz Čepingu. Viņa izvārijusi zupiņu un gaida vīru no darba mājās. Varu brīvi izraudāties. Zīriņa kundze mani mierina, gan jau būšot labi. Nomierinos.

Svētdien braucu atkal uz slimnīcu. Tā tas turpinās nedēļu pēc nedēļas, kamēr saslimstu pati. Parastā saaukstēšanās. Darbā deguns sāk pilēt ar pilēšanu. Majbrita saka: „Tev jāiet pie priekšnieka, citādi tu mūs visus aplaidīsi ar influencu.” Ieeju pie Būmaņa, tas sūta mājās. Noguļu divas nedēļas. Pēc darba mani apraudzīt ūznāk Graudiņa kundze ar savu māsu un apjautājas vai man ko nevajagot. Savu piena porciju no kopējās kannas gan vēlētos. Maize man vēl ir. Izkurinu pati savu istabu, uznesot malku no verandas. Eju arī ārā uz ‘mazo mājiņu’, jo iekšā tādas labierīcības nav. Darbā nevaru atgriezties, kamēr saaukstēšanās nav pārgājusi.

9. februārī Aleksim kājai noņem ģipsi un piekabina svaru vilkšanai. 28. martā kāja tiek ieģipsēta atkal no jauna un gulēšanai slimnīcā jāturpinās. Man ir darbs un vientulība. Majbrita ielūdz mani pusdienās, viņa jūt man līdz un saka: „Ja gribi sūtīt uz Latviju kādu paciņu, es arī tev došu mantas. Pa kuŗa laiku mēs sūtījām uz Somiju.” Esmu viņai pateicīga, bet no mantām atsakos.

Aleksim apsolīts, ka uz Lieldienām viņu laidīs mājās. Nu man jāriņķojas uz sagaidīšanu. Izcepu speķraušus un baltmaizi. Aizeju arī

pie Bultenes noliktavas pārziņa un saku, ka man noderētu kāds mīkstāks atzveltnes krēsls, jo vīrs nāk mājās no slimnīcas un viņam kāja vēl būs ieģipsēta. Būmanis ir šaubīgs: ko teikšot citi Rallstas iemītnieki, vai tie arī negribēšot mīkstas mēbeles. Es tomēr neatlaižos. Krēsls uz Rallstu tiek laikā atvests.

Sestdienā Aleksi atved mājās. Kāja ieģipsēta un padusē krukis. Gribu viņam palīdzēt tikt augšā pa trepēm, bet viņš stūrgalvīgi nopēmiem vingrināties pats. Uz vakara pusi nāk apmeklētāji. Esmu izvārtījusi vistas viru, ir arī baltmaize un kafija ar ko pacienāt.

Tā nu Alekss atkal laimīgi mājās, tikai 3. maijā jābrauc uz Vesterosas slimnīcu pārbaudei. Lai viņš ātrāk atgūtu spēkus, cenšamies cik iespējams pabūt ārā, svaigā gaisā.

17. maijā Aleksim slimnīcā pēdējā pārbaude. Pēc slimnīcas vēl trīs mēneši jādziedinājas mājā. Krukis vairs nav jālieto, bet spieķis.

Vasarsvētki 5. jūnijā. Saņemam apsveikumu no mūsu bijušā pārstāvja Vikarbīnā, Kalniņa kunga un kundzes. Daudzi latvieši pošas uz tālākceļošanu un Kalniņš jautā vai arī mums nav kas padomā.

Šī gada 9. oktobrī paiet pieci gadi, kopš mēs un Graudiņš kopā ar kuģīti 'Zvejnieks' pārcēlāmies uz Gotlandi. To atzīmējot uz galda mums deg piecas svečītes.

Jāatgriežas pie 1949. g. Jāņu svinēšanas. Saņemam apsveikumus no Alkšņiem un citiem paziņām. Zīriņi no Čepingas brauks ciemā pie mums. No turienes atbrauc vēl arī citi latvieši, kuņus nepazīstam. Kurinām jāņuguni mežā netālu no Rallstas. Izvēršas īsti omulīgi svētki. Ir līgošana, harmonikas mūzika. Apkārtējie zviedri kļūst ziņkārīgi, nāk lūkoties un ar prieku piedalās desiņu cepšanā pie ugunsкура. Uz zālē noklātiem galdautiem novietots Jāņu siers, pīrāgi un citi gardumi. Nakts ir diezgan pavēsa un mēs ar saviem viesiem ejam mājup. Zīriņa kundze ar bērniem pārguļ pie mums. Pašam Zīriņam nepatīk Jāņu naktī iet gulēt. Viņš pievienojas Ošes un Lejiņa kundzes grupai un omulīgi pavada visu nakti. Noeju vēl lejā virtuvē. Tur apmeties Valdmanis ar dažiem draugiem. Viņi prasa, vai tiem atļauts te palikt, uz ko atbildu: droši, ir taču Jāņu nakts! Iznākusi arī resnā poliete un draudzīgi izvārtījusi latviešiem kafiju. Par to viņai no rīta pasniedz rozes. Lejiņa kundze jūtas ļoti apvainota par šādu Valdmaņa izrīkošanos. Dažreiz jau viņš mēdza Lejiņas pakaitināt, kad viņa apprecējās ar kapteini Oši, saukdams viņu par kapteiņa kundzi, jo zaudējusi pulkveža kundzes nosaukumu.

Aleksim kāja vēl jāsaudzē. Atvaļinājuma braucienā nevaram ar divriteņiem doties. Virsis brauc viens pats uz ziemeļiem Dalarnas mežos viņš grib apciemot gleznotāju Sinku, kuŗš strādā meža darbos un sev par prieku piekopi arī glezniecību. Gleznas tiek izstādītas lielākās pilsētās un viņš ir jau kļuvis atzīts gleznotājs.

Virsis raksta: Ceļš kalnains. Ritenis savu laiku jāstumjot pret kalnu. Tad vairāku kilometru nobrauciens uz leju. Pēc dažām dienām būšot pie Sinkas.

Kopā ar Austru un Krišu Jākabsoniem esam nodomājuši aizbraukt uz Gotlandi. Aizbraucam ar vilcienu līdz Nineshamnai. Nonākam tur vakarā. Rīt uz Gotlandi iet preču tvaikonis. Pārguļam uz klona preču telpā. Rīta agrumā jau apsveicam veco Hanzas pilsētu — Visbiju, kas ir slavēta ar vecajiem mūriem un rozēm. Esam šeit tik tuvu Latvijai. Izstaigājam šaurās ieliņas, aizejam uz Botānisko dārzu.

Kavēdamies atmiņās, esam pakāpelējuši augšup un lejup kalnainajā krastmalā. Izgājuši arī caur vecajiem zviedru vārtiem. Pa nakti šeit palikt negribam un ejam uz ostu sameklēt kuģi, pārbraukšanai uz Zviedrijas dienvidu galu. Kalmarā Jākobsoniem dzīvo draugi no Latvijas laikiem. Uz kuģīša ceļā uz Kalmāru novietots arī kāds auto, kuŗu tā īpašnieks neatstāj ne soli. Vakara esam Kalmārā. Tur tiekam laipni pamieloti un guldināti. Nākošā dienā mūsu mērķis — pārbraukt uz Ēlandes salu, kas sasniedz 140 km garumu. Auglīgākā un platākā piekrastes josla ir rietumos. Pārbraucam ar celtuvi. Lielāko daļu no salas iekšienes aizņem augstienes kaļķakmens līdzenums, kur gandrīz nekas neaug, pretēji krastu joslām. Salas flora atšķiras no cietzemes. Daudz augu šķirņu, kas mīl kaļķu augsni un necieš no liela vasaras sausuma. Šo salu sauc vēl arī par vējdzirnavu salu. Senos laikos pie katras saimniecības bijušas vējdzirnavas uz kalnainās šķautnes. Salas vienīgā pilsēta ir simtgadīgā Borgholma. Iedzīvotāju lielākā daļa pārtiek no zemkopības un lopkopības. Otrā vietā medības un zveja. Audzē arī cukurbietes. Izved daudz labības. Ievērojama arī aitu un zirgu audzēšana. No pēdējiem lielākā daļa aiziet armijai. Salā ir atliekas no akmens, bronzas un dzelzs laikmetiem. Akmens laikmeta kapi liecina, ka dienvidus Ēlande bijusi apdzīvota jau vairāk kā pāris tūkstošu gadu pirms Kristus. Kapos atrasti krama cirvji un naži, kaula adatas un darba rīki, māla trauki, dzintara pārles. No bronzas laikmeta 2000 — 500 gadus pirms Kristus atrasti kapi ar bronzas priekšmetiem. Dzelzslaikmets — 500 gadus pirms Kristus un ap 1000 gadu pēc Kristus, aptver Ēlandes ziedu laikus. Ļaužu bijis daudz un līdzīgi citiem saliniekiem, kustīgi un dēku kāri, piedalīdamies lielajā ģermāņu cilšu tautu staigāšanā pēc Kristus

dzimšanas un vēlākajos vikingu braucienos. Pateicoties šiem kaņģājieniem, Ēlandē ieklūdis zelts un citi kaņģa laupījumi. Piemēram, liela daļa romiešu eksporta preces atrastas salas augsnē. Ievērojamākā Venus dieviete bronza. Bieži atrasta arī romiešu nauda — dināri. Kopā ar ģermāņiem uzbrukuši Romas lielvalstij pirmajos 400 gados pēc Kr. Vēlākajos vikingu braucienos ēlandieši iemantojuši arābu un senāņģu sudraba naudu.

No Kalmāras ar celtuvi pārcēlāmiēs uz Farjestadenu. No turienes iet galvenais ceļš pa piekrastes augsieni. Braucām ar autobusu un priecājamies par salas skaistumu. Braucām līdz Borgholmai. Pie turienes lielās pils ir Borgholmas pilsētiņa. Pilī tūristus ielaiž noteiktā laikā. Mēs esām par vēlū. Apmierināmiēs tikai ar parka apskati. Dienvidos no Borgholmas pilsētas, kupla meža vidū, ir Karālienes Viktorijas vasaras rezidence, Sollidena, kas zināmos laikos atvērta publikas apskatei. Tā būvēta itāļu vasarnīcu stilā 1906. g.

Esām apskatījuši vienu Ēlandes daļu. Vakarā braucām atpakaļ pie viesmīlģīgiem tautiešiem Kalmarā.

Nākošā dienā dodamies apskatīt viduslaiku Kalmara pili. Tai apkārt ūdensgrāvis. Jāiet pāri pa tiltu. Pils telpas atvērtas tūristiem. Ārā akmens pakāpes. Var redzēt ka šeit dzīvojuši cilvēki ģarām kājām. No vienas pakāpes līdz otrai jāšper liels solis. Nokļūstām virtuvē. Vaļēja ugunskura vieta. Pie sienām kapara pannas un katli. Pilī bezgala daudz istābu, kur iekārtots mūzejs. Lepnājs zālēs manekeni greznās kleitās. Tūristi klīst no vienas telpas otrā, krāšņuma pārsteigti. Diezin kā šeit izskatģjās Ērika 14-tā laikā, kad viņš pilī tika turēts kā ģūsteknis. Valdģdams no 1560 — 1568. ģadam, sanācis konfliktā ar augsstmaņiem, likdams Nils Sturi un vēl dažus nonāvēt, ar to iemantodams daudz ienaidnieku. Pasludināts kā vājprātģgs, atcelts no troņa un iespundģts Kalmaras pilī līdz savai nāvei 1577. g.

Ģribām vēl apskatģt Kalmāru. Kopā ar mūsu saimniekiem aizejam uz tirģu. Tur var dabģt visus Eiropā pazģstamos produktus, arī saldskābo maizi un skābus kāpostus.

Mājs braucām caur Linčepingu. Mūsu ceļi šķģiras. Ar Aleksī ģribām apciemot Jansonus Norčepingā. Jēkabsoni brauc tālāk. Ir vairākas stundas laika līdz vilciena atiešanai uz Norčepingu. Ejām apskatģt Linčepingas luterāņu baznģcu. Durvis atvērtas. Liela baznģca. Iekšpusē daudz telpu. Altāra apkārtnē metalla plāksnes ar ierakstiem kādi ievērojāmi zviedri zārkos ģuļ.

Norčepingā mums jau vieglāk orientģties, jo zinām kur atrodas Jansonu dzģves vieta. Tomēr tur viņus vairs neatrodām. Aptiekara

Karlsberga ģimene vēl turpat. Viņi nāk mums līdz uz Jansonu netālo dzīvokli. Tas ir augšstāvā. Izciemojušies nākamā dienā dodamies mājup. Šāda pārmaiņa bija jauka. Aleksim jāsāk arī strādāt.

Manā dzimšanas dienā, 2. novembrī, saaicinām draugus uz kafiju. Tie ir Rallstas latvieši, atskaitot Virsi, Skaldes ģimeni un Plētienu.

Šogad Jaungadu gaidīsim Rallstas virtuvē ar svina kausēšanu, laimes liešanu un dažādām zīlēšanām. Neatceros vai kuģi izlējām kas vajadzīgs nākamā gadā, braukšanai uz Ameriku. Jaungadā par to vēl nedomājām. Neviena, kuģi gribēja tikt pāri 'lielajam dīķim'. Nekāda noteikta lēmuma par to vēl nebija.

Mūsu resnā poliete apprecējās ar kādu vecāku zviedru. Sajūsmināta viņa teica: „Viņam mājās atvilktnes pilnas ar nažiem, dakšiņām. Plauktos glāzes un trauki vairumā. Viss, kas nepieciešams saimniekošanai, tikai trūkst saimnieces.” Saimniekošanu viņa iesāka ar sajūsmu, saaicinot visas savas poļu draudzenes ar vīriem. Poļi ir lieli dzīrotāji un tas nu taupīgajam zviedram ne visai pa prātam. Poliete pati vēl strādā. Viņa atnāk ar vīru mūs apciemot.

Polietei pārceļoties pie vīra, atbrīvojas mazā istabiņa. Jaungada naktī, polietei prom esot, latvieši bija iecēlušī viņas gultā noreibušo un aizmigušo Z. Tas neko nenojautis gulējis līdz rītam, kad istabiņas iemītniece atgriezdamās ieraudzījusi savā gultā kādu vīrieti. Izbijusies un kliegdamā ieskrējusi Rallstas virtuvē. Latvieši izstāsta kas par lietu, viņa nomierinās un sāk jau pasmaidīt.

Mūsu istabai blakus mājo Malnačs. Pēc vairākām rakstīšanām un lūgumiem, viņam izdodas no Vācijas dabūt šurp savu sievu. Viņa tagad vāra Rallstas virtuvē, Malnačam pašam vairs nav jāsaimeņiko. Tā viņi dzīvo kādu laiku, līdz Veronika sameklējusi istabiņu citur. Malnačs iesauc mani savā istabā un pastāsta, ka viņi šķiršoties, jo Veronikai palicis tuvs draugs Vācijā. Vēlāk tam latvietim arī izdevies pārceļties uz Zviedriju. Viņš ar Veroniku apprecējās. Malnačs pats bijis kaŗa gūsteknis Polijā, līdz ticis uz Zviedriju.

Riesberga kundze sūdzējās, ka viņiem mazajā istabiņā pie virtuves, neesot nekāda miera. Vakaros virtuvē dzīve arvien rit pilnā sparā, kad visi atgriezušies no darba. Izdomāju ka tagad, kad Malnačs palicis viens pats, viņš varētu pāriet polietes atstātajā mazajā istabiņā. Riesbergi varētu nākt augšā, mums blakus Malnača atbrīvotā istabā. Tā arī tas izkārtojās.

Jau 1950. gads. Vēl vienmēr šeit nāk klāt latvieši Inženierim Skaldem atbrauc draugs no Vācijas, arī inženieris, bet valodu neprot

un jāiesaistās Bultenes melnajā darbā. Graudiņa kundzes māsa apprecējās ar Plētienu un dabūja dzīvokli Bultenē fabrikas tuvumā. Graudiņa kundze arī aizgāja dzīvot pie viņiem. Tā Rallstas zāle atkal atbrīvojās.

Rallstu vajadzēja uzspodrināt. Nolemjam nokrāsot virtuves un priekšistabas grīdas. Arī trepes uz augšstāvu jānokrāso. Fabrika dod krāsu, bet darbs jāveic pašiem iemītniekiem. Lielā vienprātībā tas arī tiek izdarīts.

Man darbā jāpārceļas uz citu, ārzemju korespodences nodaļu, kā jau agrāk to biju vēlējusies. To man paziņo nodaļas šefs Būmans. Tā ir citā ēkā. Mani saņem šīs nodaļas vadītājs Nissers. Ierāda vietu otrā stāvā mazā istabiņā, kur esam tikai trīs darbinieki. Mūsu uzdevums, pārrakstīt no ārzemēm ienākušos pasūtīnājumus zviedru valodā, pārlēst ārzemju valūtu un mērus zviedru valūtā un mēros. Pasūtīnājumi ienāk dažādās valodās no Eiropas valstīm, Indijas, Zelta krasta Afrikā, Dienvid-Amerikas. Man šis darbs interesē. Jāmācās Anglijas naudas vienības un mēri.

Mūsu nodalījumā esam divas mašīnrakstītājas un viens jauns vīrietis, kuņš skaitās mūsu priekšnieks, Leifs Eriksons. Viņš ir ļoti laipns. Nav tik noslēgts un mazrunīgs, kādi parasti ir zviedri. Viņa vecāki dzīvojuši Amerikā, kur arī Leifs apmeklējis skolu. Beidzis tirdzniecības institūtu un pārvalda vairākas valodas. Pusdienas laikā palieku veselu stundu mūsu nodaļā viena pati. Tad strādāju kādu rokdarbu. Otrā mašīnrakstītāja strādā tikai pus dienu.

Apakšējā stāvā novietota galvenā ārzemju pasūtīnājumu nodaļa. To pārziņa Nissers pats. Tur strādā vairākas kantoristes. Dažreiz, kad man aprūkst darba, eju lejā. Būmans, kad nebija ko darīt, atļāva mums nodarboties ar rokdarbiem, mājās nesūtīja. Kantora darbiniekiem tāpat katru rītu un darbu izbeidzot, jāiespiež kartīte elektriskajā pulkstenī.

Ār²zemju korespodences apakšējā stāva nodaļā tiek diktētas, stenografētas un pārrakstītas vēstules ārzemju firmām. Mani norīko sakārtot iesūtītos orderus. Dažreiz Nissers pats ceļo uz ārzemēm, slēgt jaunus darījumus fabrikai. Reiz arī no Indijas bija ieradies kāds veikala pārstāvis. Pirmo reiz redzēju cilvēku ar tik tumšu ādu. Šinī nodaļā bija paradums, katru trešdienu rīkot kopēju kafijas dzeršanu lejas stāvā visiem darbiniekiem. Visas darbinieces bija laipnas un pieklājīgas. Sevī nolēmu, ka man jāiemācās stenografēšana, kas ir ļoti noderīga kantora darbā.

Esmu jau apguvusi svežemju mērus un svarus. Pārrakstītam uz mašīnas jābūt zviedru valodā, ar vietējiem mēriem, svariem un cenām. Esmu apguvusi arī vairākas valodas, ciktāl tas manā darbā nepieciešami. Pasūtīnājumi ienāk angļu, vācu un spāņu valodās. Mašīnā jāsaliek dažādu krāsu papīra loksnes. Tās pēc tam jānogādā uz fabrikas nodaļām. Darbam jābūt precīzam. Ar saviem darba apstākļiem esmu ļoti apmierināta.

Reitera korim koncerts Stokholmas Vesterosas baznīcā. Tā nu svētdien bariņš latviešu ierodamies svinīgajās baznīcas telpās. Tur stokholmieši jau priekšā. Prieks satikt paziņas no nometnes laikiem. Suksis, ar kuŗu bijām kopā Visbijas nometnē, nāk mums pretī smaidīdams. Viņš dzied Reitera kori. Reitera savam korim sameklējis labākos dziedātājus. Vēl bijām Vikarbīnas nometnē, kad Reitera brauca apkārt pa visām nometnēm, izmēģinādams balsis un noorganizēdams kori.

Koncertā daudz apmeklētāju. Vēlāk pie kafijas galdiem grūti pat vietu atrast. Pie mūsu galda esam bariņš rallstiešu.

Koncerta ietekmē braucam mājās vilcienā dziedādami.

Sadzīve Rallstā ritēja izlīdzināti un kopības garā arvien. Rallstas muižas zemes rentnieks kādu dienu ienāk virtuvē un jautā, vai nebūtu no bēgļiem kādi jauni vīrieši, kas varētu iet viņam palīgā savākt āboliņus, jo ļoti jāsteidzoties pirms uznāk pērkona negaiss. Viņam atbildu, ka aprunāšos un tad redzēsim. Oše, Aleksis, Jēkabsons un citi Rallstas vīrieši aiziet talkā un āboliņš tiek saglābts.

No Rallstas uz Kanadu pirmie aizceļo Zakši. Pats aizbraucis uz Stokholmu, melnajā tirgū iemainījis Kanadas dolārus un nokārtojis izceļošanas formalitātes. Uz Kanadu aizbrauc arī Līpsbergi un Spravniki.

Palikušie vēl turpina ikdienas gaitas Bultenes patvērumā.

Ceļojums pāri Atlantijas okeānam

Nebija mums tādu motīvu, ka mēs nevarētu Zviedrijā dzīvot. Vēl tagad, pēc 31 gada Savienotajās Valstīs, neesmu grozījusi savas domas, ko teicu savam Šefam Brundinam Zviedrijā, atteicot darbu: „Zviedrija ir kā mana otrā tēvzeme. Šī zeme mums pirmā deva patvērumu, kad bijām spiesti savu dzimteni atstāt. To Zviedrija darīja, mūs nepazemojot, bet uzņemot savas tautas vidū.” Tā es toreiz varēju rakstīt arī uz mājām: „Šie cilvēki ir laipni un mēs

jūtamies labi." Mums deva patvērumu un pat apģērbu, līdz varējām paši sākt pelnīšanu.

Šķiroties no Zviedrijas un atyadoties no darba biedriem un priekšniekiem, bija smagi. Kā man negribējās braukt prom no ierastā un interesantā darba un patīkamās darba vietas. Kā tādos apstākļos radās doma par Zviedrijas atstāšanu?

Domas, ka vajadzētu pārcelties kaut kur tālāk no komūnistiskās Krievijas, bēgļus arvien bija nodarbinājušas. Sievietes bija vienaldzīgākas šinī jautājumā, bet vīrieši pulcējās un sprieda par izdevību nokļūt kaut kur tālāk. Sevišķi ģimenes ar bērniem vēlējās meklēt drošību, izceļojot no Zviedrijas. Reiz pat pulciņš hallstajammariešu nobraucām uz Stokholmu. Tur bija noorganizēta satikšanās ar Venecuēlas pārstāvi. Todien labs bariņš latviešu kavēja darbu Bultenē. Šī akcija tomēr izjuka. Turpinājām atkal mierīgi strādāt tālāk.

Ešentāli no Rallstas bija pārcēlušies darbā uz Eskilstūnu, jo Bultenei arī Eskilstūnā bija nodaļa. Tur viņi satikuši kādus latviešus, kas laikam gluži nopietni bija apsvēruši izceļošanu. Kādā dienā no Ešentāliem saņēmu vēstuli ar lūgumu dabūt viņiem apliecību no Bultenes par nostrādāto laiku un izpeļņu, katram atsevišķi: „Atsūtiet mums šeit, ja jums būtu pa spēkam to izdarīt, pavisam drīz. Ja mēs prasītu paši, diez' kad viņi mums atsūtītu. Ticu, ka Jūs, mīļā dvēselī, izdarīsīt labāk un ātrāk. Ja nu viss izdosies, kā esam nodomājuši, tad dosimies okeana viļņos.”

Viņi dzīvojot vienā dzīvoklī ar Trušu ģimeni, kas gaidot ‘uz ūdens kustēšanos’. „Ceram, dvēselī, ka Jūs būsīt tik laba un pakalposit mums. Pasveiciniet visus rallstiešus mīļi, jo mīļi no mums!”

Nevis Hallstahammarā vien, bet vispār Zviedrijā bija sākusies izceļošanas kustība.

Mēs Rallstā vēl nodarbojamies ar dzīvokļa izdaiļošanu — krāsojam grīdas, sienām gribam likt jaunas tapetes. Eju atkal uz dzīvokļu pārvaldi. Man atļauj pašai izvēlēties tapešu rakstus — puķes, putnus vai svītras. Galu galā mēs ar Aleksi tapsējam savu palielo istabu. Jūtamies apmierināti, kad cīņa ar nepaklausīgajām tapetēm galā. Izskatās svaigi. Grīda arī gluda un glīti brūna. Pēc mana ierosinājuma esam atpirkuši arī no Graudiņiem, viņiem no Rallstas aizejot, itin palielu trauku skapi. Mums lielā istaba izskatās vairāk mēbelēta. Taču pārmaiņa!

Tagad Rallstas rentnieks Eriksons mums atļāvis ņemt zemi sakņu dārzam un kartupeļiem, laikam jau labas satiecības dēļ. Jāaprunājas, cik zemes kuņš gribētu ņemt. No ārpusniekiem mums piebiedrojas Skaldes ģimene. Tiek viņiem arī savas dobes. Augsna iekopta, prieks uz dobēm skatīties. Arī kliņģerīšu saulainums mirdz pa starpām.

Pirms pāris gadiem dzīvokļu pārvaldes inženieri mani reiz negaidot pārsteidza Rallstā, kad es vēl darbā negāju. Nākuši skatīties, kā mēs dzīvojam. Negaidīta kontrole! Visi aizgājuši darbā, istabu durvis aizslēgtas. Es saku: „Man atslēgu nav.” Tas nekas. Viņiem pašiem atslēgas līdz. Izstaigājam visas istabas. Ešentāliem aizmirsusies uz galda vīna pudele un glāzītes. Dzērāji viņi nav. Nav arī nekādu komentāru no zviedru puses.

Ieejam Lejiņa kundzes apdzīvotajā, bijušajā Rallstas ēdamistabā. Tur grīda dažviet līgojas. Es saku, ka būtu vajadzīgs remonts. Nē, par to nav ko domāt, remontus nesola.

Kungi ir apmierināti, atrodot arī virtuvi priekšzīmīgā kārtībā. Kā mēs varot iztikt ar tik maz skapīšiem un vienu kopēju pieliekamo? Mēs iztiekam, mierīgi un glīti nedaudzos priekšmetiņus saliekot rindīnā. Galda rīki un katli kopīgai lietošanai no fabrikas. Par labu Rallstas pārzināšanu, Ziemsvētku sestdienā mani apsveikt ieradās paši 'lielie kungi', ar svaigu augļu un zemeņu groziņu. Tas Zviedrijā retums ziemas laikā. Es pašreiz nodarbojos ar istabas un plauktu tīrīšanu. Šajā juceklī nevaru vest ciemiņus. Pasaku turpat pie durvīm paldies un kaunā nolaistām acīm noskatos, ka mani augstie viesi iet atkal pa kāpēm lejā. Vēlāk Lejiņa kundze man saka: „Mana istaba bija kārtībā. Varējāt vest pie manis.”

12. maijā svinam manu vārda dienu Rallstā. Atnāk Lauči, arī Skaldes ģimene pie mums.

Tad pienāk diena, kad izvadām Skaldes ģimeni uz staciju. Skalde jau nokārtojis darba līgumu ar kādu Kanadas uzņēmumu. Strādāšot kantorī. Viņi vispirms ceļo uz Dāniju. Tur noorganizēta bēgļiem brīva braukšana pāri uz Kanadu. Ļoti domīgi soļojam mājup. Bet pašiem nekādas izšķiršanās nav. Bultene mūs vēl arvien kā pa diedziņu atvelk atpakaļ.

28. maijā Vesterosas Domu baznīcā iesvētī latviešu jauniešus. Mēs esam ielūgti pie Ozoliņiem. Tiek iesvētīta viņu meitiņa Ingrīda. No Vikarbīnas nometnes paziņām iesvētī Alksņiem trīs dēlus un Perd-jaku Herbertu. Vēl sešus citus latviešu jauniešus ievēd pieaugušo dzīvē.

Mēs dzīvojam līdz šiem jauniešiem un pacilātībā dziedam: *Pa to ceļu, kas par ciemiem stād, Kur dārzos rozēs zied. Soļiem viegliem — smaidu sejā, Manas bērnu dienas iet.*

Sveic tās ziedi, sveic tās sauli, Putniņš saka birtalā: Draugs, šo bērnu dienu sapni, Dzīli sirdī paglabā.

Aiziet dienas, aizskrien gadi. Visu dzīve atņem tev. Tikai bērnu dienu sapni, Paturēsi vienmēr sev.

Tiesneša Ozoliņa ģimenē pēc dievkalpojuma sapulcējas draugu pulciņš. Toreiz vēl nezinājām, ka šī skaistā Vasarsvētku diena būs pēdējā ierastajā vidē.

Šinīs pavasarīgajās dienās, kādā pēcpusdienā, Lejiņa kundze mani pasauc un saka: „Mums būs laulības šovakar. Paziņojiet to visiem rallstiešiem. Ceremonija notiks Rallstas zālē. Mācītājs ieradīsies no Stokholmas. Visi laipni aicināti piedalīties.” Tā nu es eju no istabas uz istabu ar šo vēsti. Visi apziņoti. Nav vairs laika kaut ko īpašu organizēt. Laikam tādēļ tik vēlū paziņoja. Ierodamies zālē, kur mācītājs īsā uzrunā novēl laulājamiem laimīgu kopējā ceļa turpinājumu. Ceremonija tiek apstiprināta ar gredzeniem. Lejiņa kundze kļūst Osis kundze. Vēlam arī mēs viņiem visu labāko. Abi bijuši atsaucīgi kopējā sadzīvē.

Osis kungs vienmēr bijis pirmais, ja bijuši kādi ierosinājumi kopīgiem darbiem. „Paldies par piedalīšanos,” Oše saka, „mēs ar Alīsi nolēmām to, kas mums bijis visu laiku de facto, pārvērst par de jure.” Pagājuši pieci gadi pēc kaŗa beigām un arī pēc abu atšķirtības no savām otrajām pusēm. Pulkvedis Lejiņš izsūtīts, Oša kundze dzīvo Vācijas austrumu zonā. Viņai arvien tiek sūtītas pakas.

Aleksis visu laiku bija interesējies par tālāk ceļošanu. Es nevarēju iejūsmināties par jaunu braukšanu. Bet cik ilgi lai turas pretī otra domu gājumam un tieksmei doties tālāk?

Latvju Vārda sludinājums, ka kāds kuģis došoties uz Savienotajām Valstīm. Mēklē līdzbraucējus. Tad es arī beidzot atzīstu: „Nu, tad jau tagad jāpieteicas.” Aizrakstījām 21. jūnijā un saņēmām atbildi 24. jūnijā no brauciena vadītāja Briezes ar paskaidrojumiem, kas mums likumīgi jānokārto.

Vēl Vasarsvētkos saņēmām apsveikumu no Jansoniem Norčepingā. Un tagad, kad Anniņa saņem manu vēsti par mūsu aizbraukšanu, viņa nevar saprast, kā var uzreiz atstāt iedzīvoto dzīvi un mesties jūrā, kad nekādas nopietnas briesmas nedraud. Viņas abas ar Veltiņu atbrauc atvadīties. Kopš bērnības esam vienu gaisu elpojušas un kopā ar mūsu Latvijas republiku augušas. Diezin, vai dzīvē vēl

kādreiz redzēsimes? Arī Zīriņi Čepingā domā, ka mēs esot prātu zaudējuši. Jā, vēl esam Eiropā, vēl draugi apkārtņē...

Līdz ar Briezes atbildi mums došanās tālāk bija izšķirta. Sākam kārtoties. Uzteicu savu darbu, kā noteikts, mēnesi iepriekš. Līdz ar to tiek kaut kas pārrauts, kāda drošības sajūta izpostīta. Vēl klusi kaut kur glabājās cerība, ka varbūt kaut kas gadīsies, ka braukšana izjuks. Taču viss ritēja raiti. Zviedri bija laipni. Kaut gan viņiem varēja rasties apvainojuma sajūta, ka tik laipni uzņemtie bēgļi atstāj viņu zemi.

Izbraukšana noteikta no Falkenbergas ostas 1950. gada 25. jūlijā. Braucējiem jāierodas dienu iepriekš. Līdz 1. jūlijam jāiesniedz: 1/ izceļošanas atļauja, 2/ ārzemnieku pase.

No Hallstahammaras baznīcas ieguvām izceļošanas atļauju. To parakstījis mācītājs Pers Rylanders 1950. gadā 30. jūnijā. 17. jūlijā saņēmām arī apliecības, ka neesam sodīti šinī zemē, ka nodokļi nomaksāti. Reģistrācijas kartītes jau mums bija izsniegtas šinī zemē agrāk.

30. jūnijā nomaksājam arī vēl par biedru kartēm Latviešu Nacionālam fondam. Man rīkotā atvadu vakarā, no ārzemju korespondences nodaļas, man pasniedza zviedru tautiskā stilā austu linu galdautu. Es biju nokļuvusi līdz labam un interesantam kantoņa darbam — ārzemju korespondences nodaļai. Šis darbs saistīja manu interesi un bija žēl to atstāt. Es pat teicu vīram, lai viņš brauc viens pats un tad mani izsauc vēlāk. Tā es varētu braukt likumīgi un ar satiksmes tvaikoni, kas man būtu daudz patīkamāks. „Nē,” vīrs teica, „es bēdāšos par tevi, nezinādams, kā tev klājas. Brauksim vien kopā.” Tā arī beidzot izdarījām.

Mēģināju sameklēt kādas latviskas piemiņlietišas, ko atstāt no savas puses par parādīto laipnību jaukajiem cilvēkiem, ar ko kopā strādāju. Savam pēdējam šefam atstāju latvisku rotas lietu kastīti. To dabūju no daiļamatnieka Ruļļa. Vēlāk Nissers man atrakstīja uz Ameriku, ka viņa kundze tanī glabājot savas rotas lietas.

Mūsu 'kamreram' Brundiņam tika tautisks koka šķīvis. Vairāk nekā nebija iespējams sadabūt.

Svētdienā, pirms aizbraukšanas, ielūdzu uz kafiju Skugmaņa ģimeni. Šie cilvēki vienmēr bija interesējušies par bēgļiem, sevišķi Skugmaņa kundze Marta. Viņa man palīdzēja, kad no fabrikas darba gribēju pāriet uz kantori, pastāstīdama man par viņas svainienes atbrīvoto vietu, ar ko es tiku pavisam citā dzīvē.

Arī apkārtnes latvieši rīkoja mums atvadīšanos, dāvinot skaistu grāmatu par Zviedriju ar daudziem attēliem. Tur Pētera Virša

ieraksts: „Šeit mājas vietu mums deva. Šeit kopīga ticība par dzimteni veidojās.” Tā likteņa biedri deva mums savus parakstus, labai ticībai par latvisko kopību.

Šī atvadišanās likās ļoti skumja, vismaz man. Isi pirms Jāpiem iztapsētā istaba un izkrāsotā grīda likās tik svaigas. Ārā ceriņi pašreiz viskrāšņākos ziedos, un — nu šī šķiršanās!

Radās problēma, kas paliks manā vietā Rallstā par pārzini. Zviedri man teica: „Kas nu pārzinās Rallstu? Mums bija tik labi ar jums. Vienmēr viss kārtībā. Arī nekādu ķildu.” Atbildēju: „Lieciet kuņģi katru manā vietā! Tie visi ir labi un cienījami ļaudis.” Neviens tā kā īsti labprāt darbu negribēja uzņemt, un es nemēģināju izraudzīt sev vietnieku. Teicu: „Vēliet paši! Mani arī ievēlēja Rallstas iemītnieki.”

Tik daudz bija skaidrs, ka mūsu istabā pāries dzīvot sportists Millers, kuņģis mitinājās mazā istabiņā kopā ar Malnaci. Milleram ieradīšoties māte no Vācijas. Viņiem tāpat tā bija laime, ievērojot, cik grūti dzīvokļus dabūt. Vēlāk Amerikā uzzinājām, ka Millers arī iebalsots par Rallstas pārzini.

Svētdien 23. jūlijā, agri no rīta atstājām iestaigātās tekas — kur gan ziemas ledainā aukstumā, gan vasaras karstumā, sēžot uz divriteņa, mērīti attālumi starp Rallstu un Bultfabriku. Tur visur bija ziedējuši sapņi un domas vijušas savus audus. Palika mīļi draugi gan tuvāk, gan tālāk. Iepriekšējā dienā vēl Ozoliņš ar divriteņi bija atsteidzies no Vesterosas atvadīties, kad mums visa istaba bija piekrauta ar paunām. Stacijā vēl daži draugi izvada, dāvinādami šokolādi. Iesākusies atkal kāda ritēšana tālāk pa dzīves lielceļu. Sēžam vilcienu, ēdam šokolādi un traucam uz dienvidiem. Kas mūs gaida nepazīstamajā jaunajā pasaulē?

Būrosas pilsētā mums labs laiciņš jāgaida uz nākošo vilcienu. Sarunājam aiziet un atvadīties no Jāvaldiem, ar kuņģiem kādu laiku bijām dalījušies kopējā sadzīvē Rallstā. Viņi mūs pavada līdz stacijai. Nāk vēl līdz kāda agrāk neredzēta, patālāka radniece. Tā no Lapševsku gājuma. Viņa ir manas mātes māsiņa. Viņiem piederējusi drēbju fabrika Rīgā. Ir tā savādi, — nevaru iedomāties, ka šī varbūt arī pēdējā reize tiekoties.

Mūsu ceļš ved uz Falkenburgas ostu. Ir jau vēls vakars. Kuģīti 'Kaiju' atrodam noenkurotu ostmalā. Uzzinājām, ka tas vēl neesot braukšanas kārtībā. Paši kuģa īpašnieki strādā katru dienu, ierīkojot lāviņas gulēšanai apakšējās kajītēs. Noejam lejā. Dēļu lāviņas ir trīs stāvos. Visa telpa sadalīta mazos iežogojumos, ar trim lāviņu

komplektiem katrā pusē. Mēs ar Aleksi novietojamies divās apakšējās lāviņās. Noliekam uz tām čemodānu un kādu sainīti, lai redzētu, ka vietas aizņemtas. Tad jādabū no stacijas šurp mūsu pāris kastes ar mantām. Arī matračī bija pašiem vajadzīgi līdz. Mums tādi jau bija iegādāti agrāk, līdz ko izgājām no nometnes lauku darbos. Spilveni, palagi — viss mums ir, tikai jāpagatavo aizvelkamais priekšgars lāviņai. Daudzi braucēji vēl nav ieradušies. Līdz piektdienai esam vieni paši savā nodalījumā. Tad sāk rasties klāt citi ceļinieki. Ierodas arī režisors Ansis Tipāns kopā ar savu draudzeni, polieti. Tā ļoti skaista un jauna. Viņi nav precējušies, un tā Tipāns nonāk mūsu lāviņas augšējā nodalījumā. Šīs trīsstāvu lāviņas būvētas pēc zviedru nometnes parauga — aizņem mazāk vietas. Aleksis ieņem vidējo nodalījumu, es palieku apakšējā. Tā nu ir mūsu mājvieta pārbraucienam uz jauno krastu.

Poliete aiziet kajītes otrā malā. Tur ierīkotas arī platākas lāviņas ģimenēm ar maziem bērniem.

Starp lāviņām šaurs gaitenis. Mums pretējā pusē Ķirķu ģimene. Viņiem viens puika. Tā visi nodalījumi aizņemti.

Vēlāk vakarā ierodas, mūsu pirmā Valsts prezidenta, Jāņa Čakstes dēla Konstantīna kundze ar divām meitenēm — divpadsmit gadus veco Annu un septiņgadīgo Katrīnu. Viņš pats miris Vācijā, koncentrācijas nometnē. Mēs, jau iebraucot Zviedrijā, bijām kopā Flenas pilsētas Betanijas baznīcas novietnē. Toreiz Anna un Katrīna bija vēl mazas meitenītes. Toreiz baznīcā bija arī otra Čakstes dēla Mintauta kundze ar savu meitu Aiju.

Anastasija Čakste bija vēlējusies atstāt Zviedriju, riskējot ar okeana krustošanu nedrošajā kuģī. Viņas enerģija un darbošanās neizsīkstoša. Ir meitenēm, ir viņai paņemti līdz divriteņi. Tos viņas novieto kravas telpā, lai pārvestu līdz uz Ameriku. Bet līdz aizbraukšanas dienai, 4. augustam, viņām tā bija pašām savi satiksmes līdzekļi uz Flankenbergas pilsētu. Pilsēta nebija tālu. Mēs turp soļojām kājām paēst pusdienas. Līdz kuģīša atiešanai no ostas, mums pārtika jāgādā pašiem.

Likās, ka zviedru naudai vairs nav nekādas īstas vērtības; pēc iemaksas braucienam (par katru \$ 200.-) mums vēl bija nauda atlikusi. Par to nopirku pilsētā vēl divas kakla rotas — vienu dzintara, otru — baltu. Zviedrijā kakla rotas netiku valkājusi. Vienīgā rota man bija laulības gredzens. Tas gan man bija pirkstā katru dienu, arī strādājot fabrikā pie eļļainajām skrūvēm. Vēl iegādājāmies modinātāja pulksteni.

Šajās 12 dienās, kamēr mums bija jāgaida uz ceļojuma sākšanos, nebija nekā ko darīt. Gluži apnika tā dzīvot bez kārtējā darba un dzīves ritma. Vēl mēs atradāmies Zviedrijas krastā, bet nejutāmies vairs te iekļauti un piederīgi.

Mums personīgie papīri bija kārtībā. Taču pašam kuģītim nebija atļaujas atstāt ostu. Zviedru ierēdņiem, kas nāca no ostas pārvaldes, viss tika izstāstīts, izņemot braukšanas īsto mērķi. Par tādu tika uzdots Dinvid-Amerikas valstiņa — Honduras, ar kuņas karogu braucam. Nolūks bija īstenību slēpt, lai neizpaustos ziņa par bēgļu laivu un lai tā nenonāktu krievu ausīs. Tie varētu mūs jūrā aizturēt.

Es Hallstahammarā gan saviem darba devējiem, zviedriem, biju izstāstījusi visu patiesību, bet viņi to kā goda lietu paturēja pie sevis. Ļoti ieinteresēti bija, kā mēs brauksim — ar buru vai motorlaivu. Mūsu braucamrīks bija vecs Kanadas mīnu iznīcinātājs, kam nopirkts jauns motors un kas pārbūvēts, pielairots braucēju vajadzībām.

* * *

Ostu atstājām 4. augustā pulksten. 3-os no rīta, nevienam nemanot. Visur vēl tumsa. Guļam savās lāviņās, kuģīša iekštelpā. Uzreiz mūs uzrauj no miega liela motora pukšķēšana. Prieks izstrāvo visam ķermenim: beidzot! Bija tā apnicis dzīvot Falkenbergas ostmalā no 23. jūlija līdz 4. augustam. Kuģis sašūpojas. Mēs dodamies jūrā. Steigā uzrauju drēbes un steidzos augšā uz klāja. Tur jau sapulcējušies citi līdzbraucēji. Gluži tumšs. Nevaram pat lāga pazīt cits citu.

Pēc pusstundas esam jau pie bākas. Nu var skaidri izšķirt arī līdzgaitnieku sejas. Visus pārņēmis prieka vilnis. Tas ir saspīlējuma atslābums. Prieks, ka nebūsim vairs par ziņkārības priekšmetu Falkenbergas pilsētiņas iedzīvotājiem, prieks, ka pirmais solis sperts, lai tuvotos mūsu iecerētajam mērķim.

Drusku vējains. Rodas pirmie jūras slimības upuri. Arī es noguļu gandrīz visu dienu lejā. Ir tik labi gulēt, kad ne par ko nav jādomā.

Līdz vakaram jau esam cauri Skageragam un turpinām ceļu pa Ziemeļjūru. Braucot pa Skageragu, visu laiku vērojam Dānijas piekrasti. Vēl nākošās dienas rītā, uzejot augšā pulkst. pusčetros, redzu zibsnījam bāku Dānijas pusē.

Kuģojam pa Ziemeļjūru. No rīta drusku vēl reibst galva. Ieņemu vēl zāles pret jūras slimību. Hallstahammaras aptiekā bijām iegādājušies visāda veida medikamentus, gan pašu ierosmē, gan arī

aprunājoties ar zviedriem. Mans tiešais šefs Leifs bija drošinājis, ka neesot nemaz tik bīstami braukt ne pa Ziemeļjūru, ne arī pa Atlantijas okeanu. Viņš jau astoņas reizes, kamēr Zviedrijā, braucis ciemoties uz Ameriku, jo bija tur pavadījis bērnību un gājis skolā, bet tad viņa vecāki pārcēlušies atpakaļ uz Zviedriju.

Izrādījās, ka tieši ar pēdējo kuģti no Zviedrijas bijām devušies ceļā. Vēlāk, pēc mūsu ierašanās, latv. laikrakstā 'Laiks' bija iespiests paziņojums, ka katru, nelegāli iebraukušu kuģti, turpmāk sūtīšot atpakaļ. Tas ļaudis iebaidīja, neviens vairs nemēģināja šādu nelegālu ierašanos Amerikā.

Sestdien, 5. augustā, ap pusdienas laiku visi līdzbraucēji atkal žirgti un veseli. Klājs pilns ar priecīgiem jūras braucējiem.

Turpinām kuģošanu pa Ziemeļjūru un vakarā, saulei noejot, vērojam delfīnu rotaļu rāmajā jūras ūdenī. Viņi kādu laiku seko kuģtim. Pēc tam redzam tikai to muguras izceļamies un pazūdam viņos. Neesam arī citādi nemaz tik vientuļi šinī ceļojumā: reizi pa reizei parādās pa kuģim. Jautājums — kas tie par kuģiem? Bailes mums no krieviem. Bet negribas ticēt, ka tie varētu mums sekot, nodevēju taču nav mūsu starpā, kaut braucēji ir dažādu tautību ļaudis. Bez latviešiem vēl ir igauņi, kāda lietuviešu jaunkundze, kāda poļu dāma un arī kāds krievu profesors.

Pa ceļam redzam Dānijas zvejnieku laivas, kuņas iebraukušas jūrā smelt tās bagātības. Redzam arī atzīmētas tīklu iemešanas vietas.

Sastopam vēl kādu īpatnēju ceļotāju — lielāku jūras putnu uz dēļa gabala. Mūsu kuģis aizpeld tam tuvu gaļām, un iztraucētais putns paceļas spārnos, gurdī lidodams pāris metrus virs ūdens līmeņa. Noguris ceļnieks ... Liekas mums tuvs un radniecīgs.

Vakars ir tik brīnišķīgi jauks. Jūras māte mums ir sevišķi labvēlīga un veļ vilnīšus, ne lielākus kā rāmā ezerā. Tikai kuģis sacel spēcīgāku viļņojumu. Krēslā viļņi plīstot izskatās brīnišķīgi skaisti, to galotnes ar fosforisku mirdzumu nogrimst atpakaļ dzelmē. Ilgi skatāmies, pārliekušies malai viļņu rotaļā.

Tad ieskanas harmonikas. Tās pieder kapteinim Skalbem, bet spēlētājs ir jauns puisis. Pamazām sākam vilkt līdz dažādas tautasdziesmas un ziņģes. Mūsu dvēseles ar dziesmu pieskaņojas jaukajam vakaram. Jūtamies vienoti, visi šie dažādie, nejaušības kopā savestie ļaudis. Esam laimīgi, ka mūsu ceļojums tik labi veicas. Pat dejojām.

Kapteinis ir pajauns cilvēks, bet labi pārzina jūru un ir vienkāršs un sirsnīgs. Viņa palīgi arī pieredzējuši jūrnieki.

Stūrmanis Freimūts spēka gados. Viņam brauc līdz kundze un meitenīte. Kapteinim kundze un divi bērni jaunāki par desmit gadiem. Bērnu mums te kuģītī vesels bars. Vecāki dodas uz 'jauno pasauli'. Varbūt tur būs labākas izdevības un iespējas bērnu nākotnei ... Mūsu cerības vēl pastiprina jaukais vakars. Aizejam gulēt tikai pulkst. 23-os. Esam pieraduši pie kuģīša šupošanās.

Šinī pašā dienā notika streiks par ēdināšanu. Galvenā barība sālītas siļķes un kartupeļi, skāba putra dzeršanai. Brokastīs kāda vieglāka piena zupa vai biezputra. Ļaudis gaidījuši kaut ko vairāk.

Svētdien, 6. augustā, guļu ilgi. Nogaidu kamēr visi lāviņu kaimiņi piecēlušies. Bet tad jau Aleksis, mans vīrs, ir klāt un mudina brokastīs. Viņš rītos ceļas agri. Šorīt brokastis spēcīgas — kakao, olu maisījums ar gaļas gabaliņiem — lai izlīdzinātu vakarējo konfliktu.

Šodien mums par ceļa biedru balodītis. Jau naktī nometās uz kuģa priekšgala, lai, domājams, paīsinātu sev ceļa grūtības. Tiek paēdināts un arī padzirdīts ar saldūdeni no mucas. Ap pulkst. 10-tiem tas paceļas spārnos, lai aplūkotu apkārtni, tad atgriežas atkal kuģa priekšgalā un mierīgi gul. Laikam viņam ar mums pa ceļam. Jūtamies kā Noasa šķirstā, pat pašiem savs balodis!

Visu laiku pamalē redzami vairāki tvaikoņi. Tieši ar tiem nesastopamies. Mēs turamies atstatāk no lielo tvaikoņu ceļa. Pašreiz esam pretī Vācijai. Pret vakaru ceram iebraukt Lamanša kanālī.

Šovakar nav fosforiscētu viņu rotaļu. Pusstundiņu pēc saules vēl pakavējamies klausoties harmonikas spēlē.

Pirmdien 7. augustā jau esam ceturto dienu ceļā. Drusku vējains. Redzam atkal kuģus. Pierodas klāt otrs balodis. Arī kāda spēre atlido. Esam starp Angliju un Franciju. Ap 16-tiem pēcpusdienā domājams būsīm Kalē jeb Dovras jūras šaurumā. Vakar vakarā saule iebrida mākoņos. Šodien tomēr ir saulains, kaut arī pamalē migla. Sežam visu rītu uz klāja. Bērni rotaļājas un sarunājas savā starpā gandrīz tikai zviedriski.

Ap pulkst. 16:30 ieraugam Anglijas krastus. Te vēl daudz nogremdētu kuģu — kaŗa laika atliekas. Masti virs ūdens. Esam pie Dovras. Ap pusseptiņiem neredzam vairs Anglijas krastus. Saulains! Saulains! Ūdens spogulis kā dīķī. Esam laikam Dieviņam tuvi. Delfīni atkal rotaļājas. Krēslai iestājoties, mirdz noenkurotu kuģu ugunis. Sežam uz klāja. Joka pēc sākam dziedāt 'riņķa dziesmu'. Mūsu pulciņš pieaug. Omulīgi. Kopības sajūta. Ap pulkst. 22-iem gluži tumšs, bet gaiss ļoti patīkams. Mirgo zvaigznes. Gribētos palikt augšā ilgi, ilgi un just brīnišķīgo dabas klusumu un mieru uz jūras.

Otrdien 8. augustā, piektā diena ceļojot. No rīta atkal redzami Anglijas krasti. Ap pusdeviņiem esam pretī Sautemptonas piekrastei. Kokus nekur neredz. Ar tālskati saskatāmi uz pakalniem apstrādāti lauki. Piekraste stāva. Liekas, ir kaļķakmens klintis.

Pašreiz pulkstenis desmit minūtes uz divpadsmitiem. Visu laiku redzama piekraste, kuŗa aiz Sautemptonas uz brīdi bija pagaisusi, jo bija jūŗas līcis. Dodamies uz Azoru salām, jo nepiecieŗams papildināt motoram eļļu.

Lasu līdz paņemto Hjūza Valpola 'Jeremiju', lai stiprinātos angļu valodā.

Naktij tuvojoties sākas vētra. Esam uz klāja un vēl smejamies un jokojamies. Ejam pat pie kuŗa malas skatīties uz lielajiem viļņiem. Kuŗis jau spēcīgi šūpojas un svārstās no vienas puses uz otru. Jāturas pie margām. Un tad uz reiz kļūst tik nelabi, jūŗas slimība klāt ar visām savām pazīmēm. Saslimst daudzi. Ar mokām nokļūstu vēl lejā, savā 'kojā'. Tā noguļu veselu nedēļu. Uz kājām no mūsu kajītes turas tikai 2 cilvēki — Aleksis un Krieviņš. Viņi divi apkopj un aptīra visus slimos. Nav ne ārsta, nedz žēlsirdīgās māsas uz kuŗa. Zāles līdz katram savas. Čakstes kundzei līdz pat kādas iešļircināmās zāles. Ar tām viņa spēja palīdzēt mūsu kaimiņienei Ķirķa kundzei, kad tai sāka dumpoties sirds.

Pēc nedēļas noslimoŗanas beidzot atkal atspirgstam. Slimoŗana bija grūta un nelādzīga. 'Dieva bitīte', kā mēs iekristījām vētraino jūŗu, mūs bija pamatīgi izšūpojusi, rūkdama un dūkdama.

15. augustā esam atkal uz kājām. 17. augustā, nobraukuŗi 14 dienas, apstājamies Azoru salās. Œis bija derīgs un jauks pārtraukums. Likās tik brīniŗķīgi nokļūt atkal uz sauszemes. Ejam uz pilsētu. Zeme līgojas zem kājām. Es turos vīram pie rokas, lai streipuļoŗana nebūtu pārāk liela. Portugālieŗi saņem mūs bezgala laipni.

Rīta agrumā bijām vērojuŗi salas kontūras kā fatamorganu paceļamies no jūŗas. No miglas iznirst kalnu kontūras. To galotnes vēl ietin mākoņi. Vēlāk, tuvāk piebraucot, visa kalna piegāze izskatās kā raibu ielāpu klāta. Tur atseviŗķi iekopti lauciņi. Izkāpuŗi krastā redzam, ka tur aug kukurūza, melones, arbūzi, tomāti. Arī vīnogas Œeit aug brīvā dabā, kaut gan paskābas, ar īpatnēju piegarŗu. Esam nokļuvuŗi brīniŗķīgākā dārzā, kādu jebkad esmu redzējusī. Oleanderi, hortenzijas un citas mūsu istabas puŗes, Œeit aug brīvā dabā kā lieli koki un krūmi. Viss tīrs un kopts. Uz kāpjām augsta kalna virsotnē līdz Kolumba piemineklim. Vēlāk mūs ved pa smilŗainu, Œauru ieliņu, tai vienā pusē namu rinda, otrā žogs. Ieliņa nosprausta karodziņiem.

Tur nākošā svētdienā būšot vēršu cīņas, kur ikvienam tiesības piedalīties.

Sapērkamies tirgū augļus, jo melones un arbūzi lēti. Turpat var naudu samainīt. Visumā tomēr pilsētiņa nabadzīga. Ļaudis staigā basām kājām. Prātā palikusi vēl tāda īpatnēja aina — divi jauni zēni braukā pa līci ar laiviņu, mērcē kājas ūdenī pāri laivas malai un iedzer no pudeles vīnu. Šeit nevienam nav nekādas steigas.

Laipnie salas iedzīvotāji apdāvina mūsu bērnus ar apaviem un pienu. Sevišķi ASV sūtniecība ir pretimnākoša. Nāk līdz pat līdz kuģītim un vēdina ardievas. Tāpat dara ļaužu pulks krastmalā. Tas aizkustina.

Vēl mums tāls ceļš priekšā. Dziedādami „Pūt vējiņi, dzen laiviņu,” tās pašas dienas vakarā braucam tālāk.

Svētdiena, 20. augusts ir septiņpadsmitā braukšanas diena. Nu jau kuģošana izliekas kā ciešanas. Ir apnicis. Aleksis šorīt izmēģinās stūrēšanā. Vīrieši pa laikam aizstāj oficiālos stūrētājus — Freimutu un Ulmani, lai viņi vieni paši pārāk nenogurtu.

Ceram ap 1. septembri sasniegt Bostonu. Es gan lēšu, ka tas varētu notikt jau ap 29. augustu. Vairs neatceros, kā es to aplēsu, laikam pētījot karti.

Trešdien, 23. augustā ir divdesmitā braukšanas diena. Okeana virsa gluda kā spogulis. Liekas, nez vai jebkad bijis tik gluds. Apnikums tomēr liels. Šodien gandrīz visi dušojas peldkostīmos, t.i. ar šļūteni laiž virsū ūdeni no jūras. Bērniem vislielākie prieki, kad kapteinis ar ūdens šļūteni ņemas viņu vidū. Dažs pat nirst papildēties brīvē jūrā, kamēr kuģis stāv uz vietas. Varena peldētāja ir Čakstes Anīņa.

Notiek arī dažs incidents. Tā kuģīša īpašnieks uzšļāc saulē gulošajai poļu dāmai ūdeni, to nomazgājot no galvas līdz kājām. Viņai nu lielas dusmas. Viņas ceļa biedrs un draugs režisors Ansis Tīpāns ierodas kā aizstāvis. Abi vīrieši gandrīz sakaujas.

Visi apnikumā kļuvuši nervozi, tādēļ atgādās šādi incidenti, bez īsta iemesla. Pasažieros bija arī Inženieris Vītols, kungs ar baltiem matiem, jaunu sieviņu un diviem maziem bērniem. Kajītēs bija diezgan smacīgi. Kundzīte tādēļ kādu nakti uzgājusi uz klāja gulēt. Atkal tracis. Greizsirdīgais vīrs grib sviest jūrā ‘mazo’, kā bijām iesaukuši kāda maza auguma līdzbraucēju. ‘Mazais’ astmas dēļ pastāvīgi gulēja uz klāja, un Vītols tagad iedomājies, ka viņa sievai ar ‘mazo’ bijis randiņš. Greizsirdības izpaušmei noteikti nebija nekāda iemesla.

Braukšanas laikā saķīdojas vēl kāds cits pāris, kam arī gados liela starpība. Daži nemaksāja ceļa naudu, bet to atstrādāja palīdzēdami virtuvē vai citos darbos. Tā arī šī kundze strādāja virtuvē, bet vīram licies, ka tur notiek amizēšanās. Atkal greizsirdība bez iemesla. Nonāca pat tik tālu, ka abi laulātie pārtrauca runāšanu savā starpā. Viņa reiz sūdzējās: „Mans vīrs zina, ka mums kopā jādzīvo, bet viņš ir tik cieta rakstura cilvēks, nepieķāpjas.” Kundzei bija 15 gadu veca meitene no pirmās laulības.

Mūsu kuģis izbiedē lidojošās zivtiņas. Tās bariem vien skrien uz okeāna pusi, prom no kuģa.

Vakarā atkal bija 'dziedāšanas luste'. Šoreiz uzstājās Šteinberga kundze. Viņai laba balss. Dziedājusi Reitera korī.

Notiek negadījums. Naktī pamostos. Pilnīgs klusums — motors vairs nepukšķ. Tātad kaut kas noticis. Uzeju uz klāja. Mēness blāvi apmirdz jūras virsu. Arī citi saradušies vērot, kas noticis. Visapkārt klusums. Mūsu kuģītis, viņu dzīts lēnām slid atpakaļ.

Līdzbraucējos laimīgā kārtā lietpratēji, mašīnisti, piemēram Trusis no Eskilstūnas; par viņu Ešentāle man bija rakstījusi, tas būšot kuģīša mašīnists. Ar visu lielo taisīšanos Ešentāli tomēr nebija mūsu vidū, jo viņa pēdējā brīdī nebija gribējusi „laisties okeāna viņšos, bet lai droši paliktu pie mīļās dzīvības,” kā pati rakstīja.

Motora vainu atrod un salabo dažās stundās. Turamies iesāņus no lielo kuģu ceļa. Tā ir drošāk, ka to saceltie viņi mūs neapsvedīs. Tāpēc lielos kuģus nekad nesatiekam.

Gandrīz veselu mēnesi esam nodzīvojuši uz ūdens. Aprīnājama ir Čakstes kundze, arvien rūpēdamās par saviem bērniem, iedama pati uz virtuvi, pa ēdienu starpām pacept tiem pankūkas. Viņa aicina arī mani līdz, bet es iztieku, kā ir. Biju jau iepriekš priecājusies, ka ceļā pazaudēšu kādu kilogrammu svara.

Mazgāju arī veļu uz kuģa, un turpat arī izkaram žāvēties.

Īpatnēja arī vecā Šteinberga kundze. Būdamā aktīva rakstura, dažreiz gribēja 'izlādēties'. Tad izlamājās skaļi un krietni. Viņas dēls, advokāts, ļoti kluss. Viņš ir viens no kuģīša īpašniekiem. Vecā kundze vāc mazo dēla dēlu, divus gadus veco Edgaru, jo vedeklai jāvāc mazā zīdainīte Gundega.

Prātā palikusi kāda saruna ar Edgaru: „Uz kurienu tu brauksi?” „Uz Kaliforniju.” — „Ko tu tur darīsi?” — „Sītīšu čūskas un no čūsku ādām taisīšu kurpes.” Šteinbergu ģimene mums vēl vienmēr lielākie draugi. Edgars tagad izaudzis liels puisis, gaŗāks par tēvu. Kaut dzīvo Kalifornijā, čūsku sītējs neiznāca. Edgars studēja par

zobārstu. Bija ļoti aktīvs arī latviešu jaunatnē. Reiz, braucot mājā no sarīkojuma, apsnaudies un nokūlepojās ar visu mašīnu grāvī. Tādas bēdas, jo laužti kauli. Māte labu laiku viņu vadāja uz kolledžu, kaut pašai bija jābūt arī savā darbā. Pēc slimnīcas Edgars kādu laiku gāja skolā ar kruķi, līdz pilnīgi atlabojās.

Izaugusi arī mazā Gundega ar mākslinieces talantu, precējusies ar amerikāņu advokātu.

Divi jaunākie Šteinbergu dēli dzimuši Amerikā, un tēva vadībā ved sekmīgu dzīvi.

Svētdien, 27. augustā. Divdesmit ceturtā diena jūrā. Iepriekšējā vakarā redzējām atkal pirmo tvaikoni, ceļā no Amerikas uz Eiropu. Gara stāvoklis kļuva pacilātāks, kaut arī tikai no tālienes skatot okeana tvaikoņa mirdzošo logu rindu. Likās, kā peldoša viesnīca. Jūra samērā rāma un mierīga.

Naktī no 27. uz 28. augustu miegu traucē pastāvīgā miglas taure. No rīta, uzejot klājā, miglas dēļ nav iespējams nekā saskatīt, pat pāris metru attālumā. Mūsu kuģītis pūš miglas tauri nepārtraukti. Esam vairs tikai apmēram 200 jūdzes no Amerikas krastiem.

Mums uz kuģa ir arī sava friziere — Freiberga jaunkundze, zviedriski saukta 'frekena'. Viņa dāmām palīdz ar matu kopšanu, tāpat nogludina vīriešu izskatu. Šorīt ir mana vīra kārtā. Drīz taču būsim Amerikā, tad jāuzpošas. Viņš ir nosēdies krēslā uz klāja, kā frizieru zalonā, pārsegts ar lakatu, un 'frekena' ar ķemmēm un šķērēm aizmugurē.

Piepeši ieraugām no miglas iznirstot kādu tvaikoni un stūrējot tieši uz mums. Mūsu gadījuma stūrmanis Frīdenbergs griež stūri cik jaudas, mēģinādams izvairīties no sadursmes. Mana vienīgā doma — jāmetas pie zemes, lai triecienā nepārsviestu malai. Arī citi sagulst. Daži skrien lejā kajītē pēc čemodāniem, lai vēl glābtu vērtīgākās mantas. Bet ko gan varētu saglābt, ja mēs grimtu?

Laimīgi izdodas izvairīties no lielākas katastrofas. Triecienu tomēr kuģīša sānos dabūjām. Tas bija kāds Savienoto valstu zvejas kuģis, ar ko sadūrāmies. Tā dzelzs būve izsita mūsu kuģītim sānos caurumu — labi, ka virs ūdens līmeņa. Miglā zvejas kuģis atkal pazūd. Ko nu? Vai ar dēlīšiem spēsim salabot bojāto sānu? Zvejas kuģis tomēr atgriežas, lai apjautātos, kādas bijušas trieciena sekas. Tad viņi paziņo mūsu likstu krasta sardzei. Pēc kāda laika piebrauc baltais krasta sardzes tvaikonis un aicina sekot viņam. Mūsu vīrieši kuģa sānu pielabojuši kā spējuši.

Biju domājusi, ka krasta sardze mūs pārņems savā kuģī un piekabinās mūsu iebojāto savējam ar tauvu. Bet laikam viņiem stingri

noteikumi. Mūsu kuģītim atliek tikai stūrēt pakaļ baltajam krasta sardzes kuģim. Visu laiku migla bieza, tādēļ tvaikonis reizi pa reizei uzpūš arī savu tauri.

Nākošā, mūsu pēdējā nakts uz jūras (no 28. uz 29. augustu), bijā visā braukšanas laikā visbriesmīgākā. Vētra trako. Trieciena iebojātais kuģītis čīkst un vaid visās vīlēs. Pat vētrās rūdītie zvejnieki mūsu vidū groza galvas un ir nobažījušies. Mūsu kuģītis tomēr iztur.

Nākošā, t.i. 29. augusta, rītā pēc briesmīgās nakts sapošamies katrs kā spēdami, jo šī nu ir diena, kad izkāpsim Amerikas krastā. Uzvelku baltu vilnas džemperu un aplieku Falkenbergā pirktu dzintara kakla rotu. Dzintars nācis līdz no Eiropas ar gadu tūkstošos tur iekrāto saules siltumu un blāvo mirgu.

Pēc vētrainās nakts prieks milzīgs, ieraugot krastu. Taču reiz! Jūras ceļojuma nobeigumā, iebraucot Bostonas ostā, gadās sastapties ar okeana milzeni, kas šeit iebrācis no Panamas kanāļa. Ļaudis no sava kuģa augstienes skatās uz mums lejā kā uz knišķiem, kas pārbraukuši Atlantijas okeanu rieksta čaulā.

Mēs atstājam savu 'peldošo māju' un dodamies iekārot 'jauno pasauli'. Čakstes kundzei divas gardibenēs. Viņa uzliek vienu man, otru sev galvā. Tā mēs iesoļojam Bostonā greznās galvas segās.

Mūs ved pa gaŗu gaiteni uz lielu ēku. Nu varēsim sākt dzīvošanu šinī jaunajā zemē! Kapteiņa Skalbes kundze soļo man blakus un saka: „Tā, nu mēs esam Bostonā, cietumā!” Es domāju viņa joko, un smejos, bet tikpat kā cietumā gan! Vārti ciet. Mēs esam lielā ēkā, un sargiem klāt. Trūkstot likumīgajiem ieceļošanas papīriem, tiekam aizturēti.

Telpas ir diezgan omulīgas, arī baro labi, bet tik daudz cilvēkiem šeit nav īsti vietas. Neviens taču nezina, kad mūs palaidīs brīvībā. Pagāja arī vesels pusgads, līdz kongress pieņēma lēmumu, ka mums tiesības palikt Amerikā.

Tā nu mūsu ceļošana nav vēl galā. Pēc pāris dienām mums jābrauc tālāk uz Ņujorku, uz Ellisa salu, tur esot vairāk telpu. Bostonā paliek četri kuģīša īpašnieki, kapteinis un viņa ģimene, lai būtu sava kuģīša tuvumā. Mūs pārējos sasēdina 'Grey hound' autobusus un transportē tālāk.

Gaŗš brauciens no Bostonas līdz Ņujorkai, un tad vēl pa Ņujorkas ielām. Kaut kā viss liekas netīrs, ielas piesvaidītas ar banānu mizām un papīriem. Tas duras acīs pēc tīrās Zviedrijas. Tāpat pa ceļam vietām vērojamas sakritušas būdas. Tāda neapkopta apkārtnē!

Pāris vietās autobuss gan pietur, tomēr esam nosēdējušies stīvi, nonākot pie pārceltuves uz Ellisa salu.

Vakarā atrodamies Ellisa salā, pie milzīgas ēkas. Vai šeit nu būs iespēja, ko es biju iedomājusies, ka varbūt varēs iet uz laukiem strādāt, ja jau būsīm uz salas. Agrāk bija dzirdēts, ka Ellisa salā nokļuvuši un tikuši aizturēti arī latvieši, bet nekas skaidrāk gan nebija zināms, kas tur ir un kā. Šai ASV valdības ierīkotajā imigrantu novietošanas centra 27 akru platībā nav nedz lauku, nedz dārzu. Bez milzīgās ēkas, kuņas priekšā nu stāvam, ir vēl citas ēkas, arī slimnīca. Un aizžogots laukums pastaigai!

Esam atkal pie ūdens. Kad tiksīm pie stabilas zemes, nav zināms. No šīs vietas varam tikt piespiesti vai nu pa ūdeni ceļot atpakaļ, vai arī tikt 'izlaisti' dzīvošanai ASV. Mums trūkst ieceļošanas vīzas vai atļaujas. Tiekam ievesti lielajā ēkā. Apsēžos kādā solā. Man liekas, ka zeme vēl vienmēr šūpojas zem kājām.

Otrā stāvā milzīga zāle. Gar malām iet kāpnēs uz augšu, uz balkonu, kas turpinās visapkārt un norobežotas ar margām uz zāles pusi, bet otrā pusē balkonam atsevišķu iztābu durvis. Tās guļamtelpas. Mūsu grupas sievietes ievieto lielā telpā, kur jau citas ieceļotājas priekšā. Vīriešus ved drusku tālāk, atkal citā lielākā guļamistabā, kur var atstāt arī savu rokas bagāžu. Mūsu kastes no kuģīša atvedīšot vēlāk un novietošot lejā speciālās bagāžu telpās.

Esot arī mazākas istabiņas dzīvošanai, bet tās pašlaik aizņemtas ar citu tautu bēgļiem. Te nu mēs, Kaijas pasažieres, visā rindā: 'frekene', poļu dāma, kuņas dēļ vīrieši kuģī gandrīz sakāvās, Čakstes kundze ar abām meitenēm — Annu un Katrīnīti, Līņa kundze, jauna atraitne, jaunā, klusā Zandberga kundze, daiļamatnieka Ķirķa kundze, vairākas zvejnieku sievas, Dzintarniece — īsti spēcīga auguma jūrmalniece. Tālāk vēl Pienupe ar dēlēnu, mūsu kuģīša mašīnista Truša sieva ar dēlēnu, ko citi zēni uz laivas godāja par 'zaķīti'. Pēc vairākiem gadiem šī 'zaķīša' ģīmetne parādījās 'Laikā' — viņš bija studijas beidzis inženieris.

Jaunā Līņa kundze ceļo kopā ar vīru. Viņus gaida tēvocis Ņujorkā. Tikai mēs neviens netiekam ārā, pat tuviniekus apciemot nē. Inženieris N. kundze ir jauna, kustīga, ar 2 maziem bērniem — 8. g. vecu zēnu un mazāku meitenīti. Mazais, 8. g.v. dēlēns man bija labs partneris šacha spēlē, Ellisa salā pavadāmajā laikā.

Tālāk ir 15-gadīgā Dzintra, kuņa ceļo kopā ar tēvu un raugās, lai viņš nedertu. Māte mirusi. Ir arī vecā Krūmiņa kundze. Viņa braukusi, lai dzīvotu pie sava dēla Ņujorkā. Ar viņu un viņas meitas Egles ģimeni, jau bijām braukuši kopā no Latvijas uz Zviedriju. Lielajā guļamtelpā ir arī citu tautību ļaudis. Palikusi atmiņā kāda

padsmītgadīga vācu meitene, kuŗa katru vakaru cītīgi mazgāja savas zeķes un pārkarināja gultas kājgalim žāvēšanai.

Tā sākās mūsu dzīvošana Amerikā — Ellisa salā.

SATURA RĀDĪTĀJS

Lielajā dzīvē	5
Foto uzņēmumi	6 - 11
Foto uzņēmumi	30, 31
Foto uzņēmumi	40, 41
Tiņģere	56
Foto uzņēmumi	72 - 75
Foto uzņēmumi	80, 81
Foto uzņēmumi	84, 85
Atkal pārmaiņas	102
Šķiršanās no Tiņģeres	119
Dzīve Rojā 1944. gada vasarā	124
Jāatstāj dzimtene	128
Zviedrijā	131
Foto uzņēmumi	140, 141
Foto uzņēmumi	148, 149
Atkal ceļā	175
1946. gads.	183
1947. gads	190
1949. gads	200
Ceļojums pāri Atlantijas okeānam	207

2. 2015

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304019404

NO ĀRLAVAS LĪDZ ŅUJORKAI

2004-4
L 56

Valija Jankevica, šī atmiņu stāsta autore, lauku skolu skolotāja, dzimusi 1907. g. Dundagas Vītos. Vecāki lauksaimnieki, rentē lauku mājas. Drīz vien pēc Valijas piedzimšanas ģimene pārceļas dzīvot uz Ārlavas pagastu. Šeit, Popervāles pamatskolā, sākas viņas skolas gaitas. 1923. gada rudenī viņa iestājas Talsu vidusskolā, ko beidz 1927. g. pavasarī. Tālākās skolas gaitas noved uz Valsts Centrālo Paidagoģisko Institūtu Jelgavā. Pēc tam strādā par skolotāju vairākās lauku skolās Ārlavas apkaimē. 1944. g. rudenī atstāj Latviju un dodas bēgļu gaitās uz Zviedriju. Sākumā strādā fabrikā. Apgūstot zviedru valodu, dabū darbu turpat kancelejā. 1950. g. ieceļo Amerikā.

Ojāra Jēgena vāks

Gauja